

చెన్న పట్టణము, సెప్టెంబరు ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము భాద్రపదమాసము

సంఖ్య ౯

దండియాత్ర

అల్లంరాజు రంగనాయకులుగారు

అతడు యాత్రార్థ మరుదెంచునవసరమున
నలినజండము నవ్విన నవ్వు గాక!

అతడు శ్రీరామచంద్ర దివ్యాంఘ్రి సీర
జాత యుగ్మము మానననరసి నిలిపి
నతము పూజించి యానందసాగరమున
నోలలాడెడు భాగవతోత్తముండు!

అతడు శైశిరకంటక మాజగంబు
వంశ లుడువంగ వచ్చు వసంతమూర్తి;
అతడు మూఢాంధ్య జీమూతవితతిఁ జీల్చి
బయలు పెడలిన సుజ్ఞానభాస్కరుండు!
అతడు చిరతరతామ పీడితజనాభి
తనివిడిచి నన్నంబును తఱుంగు విఱుగు

గనని వత్తనిర్మాణముఁ గరగతముఁ
జేయ నేతెందు ప్రేమార్ద్రోత్తకరుండు!

అతడు తనచుట్టు మూఁగు భారతుల నెల్లఁ
బ్రేమ హర్షము లాననసీమ వెలుంగ
నభయహస్తాల లాలించి, యక్షరమగు
నాత్మవిద్యను బోధించి యాదరింప
నుద్యమించిన పరమ గురూత్తముండు!

అతఁ డనాదిగ వచ్చెడు నంటరాని
తనము నణఁపంగ నరుదెంచు ధర్మమూర్తి;
అతఁ డైకమత్యాది భాగ్యములఁ బ్రజల
కొదవఁ జేయంగఁ దోచు లోకోత్తరుండు!

అతఁడు ప్రతిదివసాంతనిశాంతసమయ
రామ నామగానామృతరసములోనఁ
బరవశతఁ జెంది, దరి నున్నవారిఁ గూడ
దద్రవమును ద్రావించి తనియఁజేయు
మధురపీయూష ప్రహ్లాదమానసుండు!

అతఁ జేయుగంబులనేని యరయఁబోని
యాయుధ విసర్జనాందితోపాయ మరసి,
యసమతమశాంతిసమరవిద్యావరమ్ము
నీయఁ జనుదెంచు మానిరాజేశ్వరుండు!

అతఁ డున్నతధీరుఁడు; వీరరాగఁ;
దాతఁడు గభీర భావోదయాంతరంగఁ;
డతఁడు పురుషోత్తముండు మహాత్ముఁ; డతఁడు
సర్వ సంగపరిత్యాగి సత్యయోగి!

* * * *

అది మనో విశ్వసాభాగ్య మాక్రమించు
క్రోధలోభాది శాత్రవ యోధరాజి
దివ్యశాంతపాశాల బంధించివైవఁ
దరలి యేతెంచు నాత్మీయ దండయాత్ర!

విశ్వశోభనముగా విజయమ్ము నొంది
స్వాతంత్ర్య భారతసామ్రాజ్య దివ్య
సింహాసనముపైని శ్రీభారతాంబ
నధి వసింపఁగఁజేసి యతులితా సంద
శరధిని దేలిచి, చిరదాన్యతాప
హాలాహలానల మార్పి వేయంగ,
నా బాలగోపాల మందఱిలోని
మాతృదేవీ ప్రేమమహిమను రేచి,
మానవు పాలి జన్మస్వతంత్రతను
కన్నుల పండువుగాఁ గనఁ జేసి

హృదయహర్షమ్ముగా నొదవఁజేయంగఁ
దలపోసి, సకలజీవుల మేలుకొలిపి
పరమేశ్వరునిరూఁద భారమ్ము వైచి
ధ్యానించి పూజించి, తన్మయలీల
సృష్టియే తనతోడఁ జేరి యేతేర
సమరులు ప్రేమతో నాశీస్సు లంప
విశ్వదుండుభి మ్రోయ విరివాన కురియ
సత్స్వగ్రహోద్యమస్యందనం బెక్కి,
అరచేత వడుకునూ లలుగులు మెఱయ
కుతుకమ్ముతో నేఁగు కువలయయాత్ర!

* * * *

అతఁ జేదెన కరిగిన నచటి జనులు
జయ జయారావములతోడఁ జదలు నింపి
వేలు లక్షలు గుమిగూడి వినతి పత్రి
రాసు లర్పించి, కాంచన రత్నభూష
ణావళులు, దివ్యవసనమ్ము, లర్ఘవచయ,
మలరు దండలు, కర్పూర హారవార
మమ్ముహాత్మున కందించి, యమలనుతుల
హారతు లొసంగుదురు విహాయసము వెలుంగ,
అతని యాజ్ఞ శీర్షమ్ముల నవధరించి
పవలు రేలును విశ్రాంతిఁ బడయకుండ
నెన్ని కష్ట పరంపరలేని దాల్చిఁ
బ్రమదమున నోర్చి, దేశ సేవసముకొఱకుఁ
బ్రతిఫల మ్మిచుమంత కోరకయే తమకుఁ
గల సమస్తముఁగూడఁ ద్యాగమ్ముచేసి
జీవములనైన బలిసీయ సిద్ధపడుచు
దీక్షఁ బనిచేయుదురు ధర్మతీజనమ్ము!

అతని శిష్యప్రశిష్య లాహవములోన
 శాంతి జయకేతనాల హస్తాల బట్టి
 స్త్రీపురుషభేదమే లేక తెలివీ గాంచు
 భరత మాతృకశిశువు లాబాలవృద్ధు
 రెదిరిసేనాను లదయ్యలై యేర్పరించు
 మర ఫిరంగుల కెదురేగి యురము లొడ్డి
 యడచు బెడచును లేక ప్రహ్లాద మొలయు
 మదులతో నిల్చు రెదిరి విస్మయము చెంద!
 అతఁడు పన్నిన పూహమ్ములందుఁ గుందు
 వైరికోటు, లా నిఖిలప్రపంచపూజ్య
 రక్షణము వేడఁ, గారుణ్యరసము చిందు
 నహజమందహా సమ్ముతో శాత్రవులకు
 నభయదాన మ్మొసంగి, యత్యంత సుఖము
 తోడి సుగుణసమ్మద్ధియుఁ దొడరఁజేయు!
 అతఁడు నివసించు భూముల సంబుదంబు
 లవిరతమ్ముగఁ గురియు; నస్యాశి పంచు;
 తరులతాదులు ముదముతోఁ దలల నెత్తి
 విరియు నయనాల తావుల వీచుచుండు!
 కివలయమ్ములఁ గడుపార మెనవి మెనవి
 పలుకుఁ దేనియ లొలుకు కోయిలలగుంపు;
 ప్రణయ సుస్వరగీతాలఁ బాడుకొనుచుఁ
 బుష్ప రజములకేళిలోఁ బ్రాద్దువుత్తు
 రళికుమారులు; శుకశారికాదివివాగు
 లరమరలు లేని మనముల నరసి కొనుచు
 వెట్టికేకల నొండొరుఁ బిలుచుకొనుచు
 మధుర ఫలముల విందుల మరగియుండు!

అమహాత్తర శాద్వల సేమలందు
 తర్లకములకు కంస విధ్వంసిమీఁద
 నేనొ కతలు వచించుచు గోవితాన
 మురుతర క్షీరధారలఁ గురియు చుండు!
 న్వర్గవాసులు, తారు పూర్వభవనుకృత
 వాసనా తారతమ్య వైభవము లందు
 చుండురే కాని, యాలితోర్వి నుండు
 ప్రజ నితాంత మోదాన సర్వప్రపంచ
 సౌఖ్యములుగూడ ననుషమ సమతతోడ
 ననుభవించుచు, బ్రహ్మచర్య వ్రతంబు
 సర్వకాలంబులందు నిశ్చలత తోడ
 నలుపుచుండురు సురలు మచ్ఛరపడంగ!
 అమ్మహాత్ముడు మెట్టిన యడవులందుఁ
 గ్రూరమృగములు సయిత ముక్రూరమతులఁ
 జెలిమితలు కొత్తుభావాలు చివులు లెత్తఁ
 గలిసి మెలఁగుచు నిజవైరములను మఱచు!
 ఎనలేని కనఁజోని యీవిచిత్రములఁ
 గనుఁగొన మనమునఁ గౌతుక మొదవఁ
 దారలే కనులుగాఁ దనతనువెల్లఁ
 బులకించు గగనమ్ము మునిమాపువేళ!
 సంగతోత్తుంగతరంగ హస్తాల
 నాకాశివేధుల నంటఁ బై కెత్తి
 యమ్మత శీకరముల నొదలఁ జల్లి,
 విశ్వమందెల్లడ విజయ మొందంగ
 శుభయోగ భోగముల చూడకొనంగ
 దయ నెప్పు దీవించు దండిసాగరుడు!

3-వ వ్యాసము

శుభరి (2 వ వ్యాసమునందు) నిర్దిష్టములైన భావములనుబట్టి కొంతయు వివరణము చెప్పవలసియున్నది.

(మన) సంస్కృతము

శబ్దభాషకు ఈ పేరు ఎపుడు కలిగినదనిగాని, ఎట్లు కలిగినదనిగాని తెలియలేదు. ఇయ్యది యవ్యర్థ నామము. కృత్రిమము-సంస్కరింపబడినది, గాన సంస్కృతము — ఈ సంస్కరణమును ఎవరు చేసిరి? ఎపుడు చేసిరి? ఒకటి నిశ్చయము. ఈ సంస్కరణమును 'తర్కవ్యాకరణాధ్యనీనధిపాలులే' చేసియుండవలెను. ఇతర భాషల నామములు రజునుగ నాయాదేశములయు, దేశస్థులయు నామముల ననుసరించి యుండును. ఇంగ్లీషువారు-ఇంగ్లండుదేశము-ఇంగ్లీషుభాష, జర్మనువారు - జర్మనీదేశము - జర్మనుభాష, ఆంగ్లదేశము - ఆంగ్లము-ఆంగ్లభాష, ఇటువలె ఇతరములును.

సంస్కృత మనుపేరు ఇట్టిదికాదు.

దీని యసంస్కృతపూర్వరూప మెట్టిది యని తెలియలేదు. సంస్కృతభాషను గీర్వాణవాణియని వాడుకలో చెప్పట కలదు. ఈవిధము ఈ భాషయొక్క పూర్వరూపమునకా లేక పరరూపమునకా? రెంటికిని కాదని తెలియలేగియున్నది. మానవకోటిలో చేరిన వండికులచే సంస్కరణము నపేక్షించునంత యబంధర స్థితిలోనుండిన భాషవా గీర్వాణులు వాడుచుండిరి? గీర్వాణవాణి యట్టి దుస్థితిలో నుండునా? బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు, లక్ష్మీ పార్వతీ దేవతలు, అందఱకన్న పెక్కివ, వాఙ్మయప్రపంచమునకు రాణి యగు సరస్వతీ దేవియును, ఆ ప్రళయమయిన జఘన్యభాషను వాడుచు నుండురా? అట్లుండును. కానిచో, నింకొక విశేషము. ఈపూర్వరూపము మనకుగా సంస్కరింపబడినది. దీర్ఘ లోకములో నిప్పటికిని గీర్వాణులు ఆ పూర్వరూప

మునే వాడుచునుండవలెను. కాక ఈ 'సంస్కారాదూర్ధ్వము' గీర్వాణులు తమ స్వభాషను విడిచి మనభూమి లో చేరి వారాణసియందో, నవద్వీపములయందో గురుకుల వాసము చేసి అష్టాధ్యాయుని, మహాభాష్యమును చదివి సంస్కృతమును వాడుకచేసికొని దీర్ఘలోకమునందు వ్యాపింపజేసి సరస్వతీదేవికి పాఠము చెప్పినారా? లేక, పాణిన్యాదులు దీర్ఘలోకమును చేరినదివలన నచ్చట వ్యాకరణపాఠప్రచనములను జేసినారా? ఇందులకు ప్రమాణ మేమియు కానరాదు. అట్లు జరగియుండినను మనుష్యవాణిని గీర్వాణులు స్వీకరించి నా రసవలయును గాని గీర్వాణవాణి మనుష్యులకు చేరినదని చెప్పటకు లేక. కావున నీపరరూపమయిన సంస్కృతముమాడ గీర్వాణభాష కాకలదు. మఱియు గీర్వాణులే తమభాషను చక్కజేసి మనకు అందజేసినారా? అట్లుండినయెడల గీర్వాణభాషయను నామనిర్దేశముతో మన కిచ్చియుండురు గాని, సంస్కృతమని చెప్పియుండిరు. ఇనియును గాక, వారికి వాడుకలో నొక యసంస్కృత మయిన భాష కలిగియుండినదా వారు దానిని సంస్కరించి యుండురు? అట్లుండునా? కావున నీసంస్కృతభాషను గీర్వాణమునుట తప్పు. ఈ వాడుకకు కారణ మొకటి చెప్పలేగియున్నది. సంస్కృతవిద్యులకు అధికారులు భూసురులుగా నున్నందున నీదేవతలభాష 'భూగీర్వాణ భాష' యగుట సమంజసము. కాలక్రమమున ఈ 'భూ' ఎగిరిపోయినది. తెనాలిరామలింగకవి 'క్రిభూపుత్రి వివాహజేత...' అను వాక్యమును చూచి పరిరూచకము లాడుచు నేలమీద 'క్రి' అని వ్రాసి వెంబడిగా 'భూ' అని పూత్రైరముచేసి 'నీ' ఎగిరిపోయినదని రామ రాజభూషణకవికి చెప్పినట్లు ఇతిహాసము కలదు.

అక్కడ 'శ్రీ' ఎగిరిపోయినది, యిక్కడ 'భూ' పోయినది. ఈద్వయము మహావిష్ణువును చేరిపోయినది.

ఈసంస్కృతభాష యితరభాషలవలె మనుష్యభాషయే యని చెప్పవలెను.

సంస్కృతములోనితరభాషలతోపాటు అన్యదేశీయులు పెక్కులుగలవని చెప్పియుంటిమి. ఈవిషయమును అంగీకరించుట మనవిద్వాంసులకు దుర్లభము. ఏమనగా, దీనినిగుఱించిన మఱియొకభ్రమ కలదు. ఈ సంస్కృతమును వాడుచుండినవారు పృథ్విదినుండియు ఈ భరతఖండములోనేయుండిరినియు, మాదుప్రక్కల అగాధమైన సముద్రము, ఒకవైపు అలంఘ్యముగు పర్వత పరంపర, ఈ సాంస్కృతికు లాకర్మభూమిని విడిచి ఘోర్వాదులభూములకు పోవువారు కారు, నావికాయాత్రలు చేయువారును కారు. మఱియు వీరికి తెలియని దేవున్నది? ఇట్టిపరిస్థితిలో ఈ భాషకు సాంకర్మ్య మెట్లు కలుగును? అని శంకింతురు. ఇది ప్రాచీన దేశచరిత్రములను (ఆనగా హిస్టరీ), భూగోళవృత్తాంతములను తెలియనిదోషము. ఈ విషయమై సవిస్తరముగ యథాస్థితిని ప్రతిపాదించుటకు గ్రంథభాషాశైల్య మగును. ఇచ్చట చెప్ప వసతి లేదు. సంగ్రహముగా కొంత చెప్పి విరమించుము.

ఈ భూగోళసందర్భములను తెలియనివారు ఈ క్రింది విషయములను బోధపఱచుకొనుటకు పాఠశాలల కొడుకు నిర్మితములయిన దేశపటములను శ్రద్ధతో చూచుట అపేక్షణీయము. ప్రాతకాలమందు తెలిసీయుండినభూమి మాదుఖండములుగా విభక్తమయియున్నది. ఆసియాఖండము, పశ్చిమమున గ్రీకుసముద్రతీరములనుండి చీనాదేశపు తూర్పుసముద్రములవఱకు గలదు. భరతఖండమును, దానికి పడమర పారసీకదేశమును, అంతకు పశ్చిమము అరబ్బీదేశమును, దానికి ఉదబ్బిఖముగ నుండి తురుష్కుల ఆసియా అని చెప్పబడు దేశమును, ప్రాచ్యర్థమున మధ్యఆసియాభాగమును, దానికి తూర్పు చీనాదేశమును, ఆదేశమునకు దక్షిణమున నుండు భూములును, ఇన్నీయు ఆసియాఖండము. ఈభూభాగమునకు పశ్చిమమున నుండెడు ఖండమునకు 'యూరోపు' అని పేరు.

యూరోపునకు దక్షిణముగను, మన పశ్చిమసముద్రమునకు పశ్చిమముగను గల గొప్ప భూభాగమునకు ఆఫ్రికా ఖండమని పేరు.

ఈఖండములకంతయు పూర్వకాలములో విద్యలను, వాగరికతను నేర్చి మహద్దేశ్వర్యములో నుండి దీర్ఘకాలము ప్రఖ్యాతిని గాంచి రూపుమానిపోయినవి కెందు గొప్పదేశము లుండినవి. ఒకటి ఆఫ్రికాలో తేరిన ఈజిప్టుదేశము. మఱియొకటి పారసీక సంయుక్తాగ్ర నుడమునకు ఉత్తరముగ పర్వతములవఱకు నుండు భూమి. దీనికి గ్రీకులు 'నదీమధ్య'మని పేరు పెట్టిరి. దీనియందలి దక్షిణ భాగమునకు బాబిలోనియా అనియును, కాల్దియా అనియును నామరద్దేశము. ఇచ్చట క్రీస్తుశకమునకు వాలుగు వేల సంవత్సరములకు ముందునుండియు రాజ్యము లేర్పడి, దినదినప్రవర్ధమానములయి అపరిమేయమయిన వృద్ధిలో నుండినవి. వీరివాగరికతయు తదనుమాలముగ నుండినది. కాలక్రమమున నీబాబిలోనియములలో నుండి కొందఱు చీలిపోయి ఆనేతములో నీవాన్యభాగమునందు ఒకచిన్న రాజ్యమును ఏర్పఱచిరి. దానికి ఆస్సిరియా అని పేరు.

ఇది కొంతకాలమునకు కడు వృద్ధి జేంది యితర రాజ్యములను బాబిలోనియును దేశమునుకూడ ఆక్రమించి సామ్రాజ్యమును పొందినది.

ఆఫ్రికాఖండములోని ఉత్తరభాగములో తూర్పు ప్రక్కన జగత్ప్రసిద్ధమయిన ఈజిప్టుదేశము కలదు. ఈ దేశమునకు భరతఖండములో పూర్వసంప్రదాయ నామములు మద్రదేశమనియు, మిశ్రదేశమనియు, తేనుదేశమనియు కలవు. ఆనామములు ఈదేశమునకు సంబంధించినవని ఈవల ఎల్లరును మఱచివారు.

ఒకకాలమందు ఒకపారసీకచక్రవర్తి ఈమిశ్రదేశములోని కొంతజనసహాయమును బందీకృతులను తేనెవారి నందఱిని కార్మికప్రాంతములలో నివేశింపజేసి విడిపించినాడు. వారు ఇక్కడ చాల వృద్ధిపొందినారు. క్రమేణ ఈదేశములో అప్పుటప్పటికి చేరుచుండు జనములలో లీనమయి 'హిందువు' లయిపోయినారు. పూర్వచరిత్రము ఇప్పటికిని ఆభాగములోని నామధేయ

ములలో నిలిచియున్నది: మిశ్రబ్రాహ్మణులు - పండిత మిశ్రుడు, కృష్ణమిశ్రుడు, ఔషధరాజు, ఔషధేంద్రుడు, ఇత్యాదులు.

ఈజిప్టు అనునది ఆదేశములు తమకు తాము పెట్టుకొనిన పేరు కాదు-గ్రీకులు పెట్టినది. ఆదేశముల సాంతభాషలో తమదేశమునకు 'ఔ' అనుపేరు వాడు చుండిరి. ఆమాటకు అర్థము వారిభాషలో నల్ల (తగడి) భూమి. ఇది భరతఖండములో 'ఔషు' అని మాత్రమే. మిశ్రజిబ్బమును మద్రజిబ్బమును హీబ్రూలు పెట్టిన పేర్ల నుండి మాటువు. ఈ యీజిప్టుదేశచరిత్రమును ఇప్పటికి ఏడువేలసంవత్సరములకు ముందుకాలమునుండి, జరగిన దానిని జరగినట్లు, మహనీయులు యూరోపు విద్వాంసులు అభ్యర్థ్యులముగ బయటటిసియున్నారు. ఈ ప్రాచీనులనాగరికత అపారముగ నుండినది. వీరివృద్ధి ముందా, లేక బానిసోనియనులవృద్ధి ముందా అని యిప్పు టికిని నిశ్చితార్థము కాలేదు. ఈ రెండురాజ్యముల జనములకును తత్తత్కాలములయందు భరతఖండములో నుండిన జనములకును పురాతనమయిన వాణిజ్యవ్యాపారములు క్రయవిక్రయములు జరుగుచుచున్నవి.

ఇట్లుగల దేశములలో ఈజిప్టుదేశమును వివాగా ఆసియాఖండములో పడమటిసముద్రమువఱకు నుండు భూముల నంతయు క్రీస్తుశకమునకు ఆఱుచందలసంవత్సరములకు ముందు 'చాయూన' వంశస్థుడు, అనతార్ పురుషుడునని చెప్పబడుచుండిన 'శురుష్' అనుచక్రవర్తి యుద్ధములలో జయించి యేలుచుండెను. నాటనుండి ఆభూములన్నియు పారసీకప్రభుత్వములో కొన్ని శతాబ్దములుండినవి. ఈకురుష్చక్రవర్తికి అనంతరము ఆవంశస్థులు ఇంకను విజయము పొంది, ఆఫ్రికాలోని ఈజిప్టుదేశమును, భరతఖండములోని పాశ్చాత్యభాగమును స్వీకరించి, క్రీస్తు శకమునకు ముందు మన్నుటముప్పది సంవత్సరములవఱకు భరతఖండములోని సింధునదికి పశ్చిమముగానుండిన ఆసియాఖండము నంతయును, ఈజిప్టుదేశమును మాడ నేలుచుండిరి. అప్పుడు భూమకేతువు తోచినట్లు 'ఆలెగ్జాండరు' అను ప్రతిభావంతుడు, యవనరాజునగు, ముప్పది సంవత్సరములవయస్సుకు లోబడినవాడు, దండ

యాత్రల వారంభించి దిగ్విజయము చేసి, పారసీకరాజ్యములో చేరిన అన్ని భూములను యుద్ధములలో జయించి ఆక్రమించి పారసీకనామము లేకుండ తేసినాడు. అతడును, అతని సైనికులను మన సింధుదేశములో పదిమాసములుండిరి.

ఈలోకములో సముద్రమునకు మొదట నేతువును నిర్మించినవాడు ఈతడు. నలుదును నీలుదును నీమ్ముట చేసినవారు. తనదైత్రధర్మలక్ష్యముయిన రాజ్యమును నీలుట కుపక్రమించుటకు ముందే ఈప్రభువు లేతవయస్సులో చనిపోయినాడు. ఈతడు జయించిన రాజ్యములలో రాచకొమారితలను పాణిగ్రహణము జేయుచువచ్చినాడు. వారిలో నిడువురు విక్కిరియంద కత్తెలని ప్రఖ్యాతి గాంచినవారు. ఒకామె ఈతనిచేత పరాజితుడయి ప్రాణములను కోయిపోయిన పారసీక చక్రవర్తి మాతరు. ఆమెపేరు గ్రీకుచరిత్రములలో 'స్తతీరా' (సత్యా) అని తెలియును. రెండవయామె విదర్భదేశాధీశుని కొమారి, 'కొనిని' అనిపేరు (రుక్మిణి). ఈవిదర్భదేశము బాక్ట్రియా అనునది. నిజామువారి రాజ్యములోని 'బీదరు' కాదు. అతనికి వంశకర్తలు లేనందున ఆతని సేనానాయకులు, అంపఱును యవనులు, ఈ భూములనంతయు విభాగించుకొన్నారు. ఈజిప్టుదేశము 'టాలెమి' అను నాయకునికి పోయినది. ఆకాలమునుండి ప్రాచీన పారసీక సామ్రాజ్యభూములన్నియు గ్రీకు (యవన) ప్రభువులకు లోబడియుండుటయు, వీరిని అనుసరించి మాతృభూమియైన గ్రీకుదేశము నుండి వేసవేలు గ్రీకులు వచ్చి ఆసియాఖండములోను, ఈజిప్టుదేశములోను పాదుకొనుటయు తలపెట్టించినది.

గ్రీకు ప్రభుత్వములు ఆసియాఖండమునందునను, ఈజిప్టు సీమయందునను స్థిరపడినవిదనమాడ భరతఖండనివాసులకును, ఇతరదేశస్థులకును యథాప్రకారము వాణిజ్యము జరుగుచునే వచ్చినది. మఱియును ఒక పారసీకచక్రవర్తి అలెగ్జాండరు కన్న నొకశతాబ్దము ప్రాచీనుడు కొండఱు గ్రీకులను పట్టి తెచ్చి పారసీకమునకు పశ్చిమమందు వారిలో నొక భాగమువారిని, కూర్చుపక్క పూర్వోక్తమయిన విదర్భదేశములో

కడమవారిని ఉంచినాడు. ఈవిషయము బహుముఖ్యమయినదగుము సాధారణముగ చరిత్రకారులు మఱచిపోవుటచేత అలెగ్జాండరుకు ముందు హిందూదేశసామ్రాజ్యములో గ్రీకులు ఎవరును ఉండలేదని సామాన్యభిప్రాయము ఏర్పడినది. ఇది పొరపాటు. ఇట్లు వివర్ణదేశములో చేరిన గ్రీకులు వృద్ధి పొంది కాక్సియా అని చెప్పబడుచుండు రాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. ఈ వంశమువారే అలెగ్జాండరును ఏదిరించి హతమయిపోయిరి. అప్పటి రాజాకొమారయే 'హిఖని' అను పేరుగలమె అలెగ్జాండరుకు భార్యయైనది.

మఱియు తురుష్కుల ఆసియా అని చెప్పబడిన భాగములో పురాతనకాలములయందు నివసించుచుండిన జనముల సందర్భమునను, రాజాంశముల సందర్భమునను అనేకమాణువులు జరుగుచుండినవి. ఈధూభాగములో పశ్చిమార్థమునకు ఆసియామైనరు అనగా చిన్న ఆసియా అని పేరు. దానిని మూడు ప్రక్కల చుట్టియుండు సముద్రములలో అనేకములు చిన్న చిన్న ద్వీపములు గలవు. యవనదేశమునకు బహుస్వల్పవిస్తీర్ణము. అందలిజనుల సంఖ్య నానాటికి హెచ్చుచునే యుండినది. ఈజనములకు స్వస్థానమున తావు చాలక క్రమక్రమముగ వీరు (గ్రీకులు) ఆసియామయినరు రేవుస్థలములయందును, దీవిగడ్డలయందును హెచ్చుకొని స్థిరపడిపోయి అమితమయిన వృద్ధిని పొందిరి. ఇది పూర్తియగుట క్రీస్తుశకమునకు వేయిసంవత్సరములకు ముందు. మఱియు యవనదేశమునకు ఉత్తరముగను దాన్యాలు మహాపనికి దక్షిణముగను గొప్పభూములు గలవు. అక్కడి జనములు అనేకులు అప్పటి కప్పటికి నడుమ ముందు అల్పసముద్రమును దాటి ఆసియామయినరులో తండములు తండములుగా వచ్చిచేరి రాజ్యములను స్థాపించుకొనిరి. వీరిలో ముఖ్యులు అంగీరసులు. (Ankyra-Angora) ను, భార్గవులును (Phrygians). క్రీస్తుశకమునకు పదునాలుగు శతాబ్దములకు ముందు వీరలు ఆసియామయినరులో స్థిరపడియున్నారు.

ఆసియామయినరులోని సముద్రతీరములలోను తురుష్కు-ఆసియాలోని పూర్వార్ధములోను అనేకశతా

బ్దములు ఇంకొకజాతివారు - కాత్యాయని లనువారు (Khatti - Hittites) ప్రభుత్వములు చేయుచుండి క్రీస్తుశకమునకు ఆఱునూర్ల సంవత్సరములకు ముందు అస్సిరియనులచేత పునఃపునః పరాజితులయి పేరు కూరులేకుండునట్లు హతమయిపోయిరి.

మధ్య-ఆసియాఖండములో తూర్పుభాగమున ముఖ్యులని చీనావారు క్షేప్రోసబడిరి. ఈజనులు కడు ప్రాచీనులు - క్రీస్తుశకమునకు ముందు నాలుగువేల సంవత్సరములనుండియు వీరు రాజ్యములను ఏర్పాటుచేసికొని మంచివాగరిత గలవారయి కల్పకళయందు కుశలులని పేరు పొందినవారు.

వీరిధూమి వైశాల్యము భరతఖండముకన్న రెండింతలు గాని అంతకు నధికముగాని గలది. ప్రాచీన పారసీకస్థానమునకును ఈ చీనావారిదేశమునకును మధ్య ఇతరు లనేకు బండుమవచ్చిరి. వీరిప్రదేశములే భారతాద్రిగంధములలో చెప్పబడిన ఉత్తరకురుభూములు. టిబెటుదేశమువారు కేకులు. కాకద్వీపమునకు సంబంధించినవారు. ఆజాతివాడు బుద్ధదేవుడు - కావున కాక్యమునియని పేరు. అంతకు ఉత్తర ముండినవారు గ్రీకుల వాడుకలో స్కిథియనులని చెప్పబడుచుండిరి. వారి కేళ్లు కొన్ని వారియందలి అంతర్భాగముల ననుసరించి యుండినవి. ముఖ్యవామము వీరికి భారతమునందు చెప్పబడిన 'కురుత్వా' అనునది. వీరికి ప్రాచీదిశయందును, ఉత్తరదిశయందును ఉండువారు హూణులని - చీనావారికి సంబంధించినజాతి. వీరిలో పురాతనకాలములో ప్రముఖత్వమును వహించిన కాఖవారు వర్ణములో శ్వేతముగా నుండినందున వారికి తెల్లహూణులని పేరు కలిగినది. ఒకకాలమున వీరు తమనెలవుల విడిచి పశ్చిమముకొచ్చి దేశములమీద పడిజయించుచు, బాధించుచు, ఆక్రమించుచు వచ్చిరి, వీరు నాగరికతలో చాల తక్కువ వారు. వీరు భరతఖండము నాయవ్యభాగములో కొంత కాలము ప్రభుత్వముగా నుండిరి. కాగా వీరు మన వారికి తెలియవచ్చిరి. వీరినే విక్రమాదిత్యుడను మాలవాధీశుడు, ప్రఖ్యాతుడు ఓడకొట్టి పారదోలినందున ఇతని పేర నొకశకమును మనవారు స్థాపించిరి.

హూణులనును జేంచి యీ వివరము చెప్పటకు కారణ మేమన, ఇంగ్లీషువారు ప్రథమములో కలకత్తా ప్రాంతములలో తావులు కల్పించుకొన్నది మొదలు వీరికి మన 'హిందువులు' హూణులని పేరు పెట్టిరి. ఆదిమొదలు ఇప్పటివఱకు మన భూమి దేవులు వీరిని హూణులనియు, వీరి భాషను హూణభాషయనియు వాడుచుందురు. ఇది కేవలము తప్పు. వీరు ఎవరియినదియును క్రింద తెలియవలయు. ఈ చెప్పబడిన భూములయందలి ప్రాచీనజనులను, చరిత్రజ్ఞులు, శాస్త్రజ్ఞులనను యూరోపు దిద్వాంకులు మూడు ముఖ్యములగు తెగలుగ విభజించిరి. ఒకదానికి తురానియను తెగయని పేరు. మిక్కిలి ప్రాచీనము. ఈ తెగలోనివారు చీనావారు. హూణులు. కాకులును, తురుష్కులును, తురుష్కు-ఆసియాలో ప్రాతీకాలములలో నుండినవారని చెప్పబడిన కాలేయములను, బాబిలోనియాలో ప్రప్రథమమున నుండిన సుమీరియనులు లేక అక్కడి యనులు అనువారును. రెండవ తెగకు సెమిటిక్ అని పేరు. ఇది అనురగణము. ఇందులో చేరినవారు బాబిలోనియనులు, లేక కార్డియనులు, అస్సిరియనులు. హీబ్రూలు-అరబులు-ఫణికులు. (Phoeniki-Phoenicians) వీరియనులు-ఇత్యాదులు-వీరు ఎక్కువనాగరికతను పొంది మిక్కిలి యాధునీకులుగ నుండిరి. మూడవ తెగ కడమ రెంటికన్న మిగుల నవీనము. వీరిని ఆర్యులని యందురు. ఇది సాంకేతిక నామము. దీనికి సంస్కృతమునందలి యర్థముజేసి కడమవారు అనార్యులని భావము కాదు. ఈ మూడవ తెగలో రెండు శాఖలు. ఆసియా సంబంధి యొకటి, యూరోపు సంబంధి మఱియొకటి. ఇందులో చేరిన ఆసియా శాఖవారు పారసీకులును, సాంస్కృతికులును. యూరోపు శాఖవారు ఎవరన గ్రీకులు, రోమనులు, జర్మను, ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషు-ఇత్యాదులు అనగా యూరోపులో చేరిన రషియా, ఆస్ట్రీయా, తుర్కివారు, తప్పు కడమవా రనుట.

ఈ గణములలో ప్రాచీనపు ఈజిప్టువారు చేరలేదు. వారిని మఱువలేదు. మఱుచుటకు లేదు. వారు ఈ మూడు గణములలోను చేరక ఆఫ్రికాదేశమునకును

యూరోపుదేశమునకును మధ్య, సముద్రములలోని దీవులలోను, ఆసమీప్రతీరములయందును మిక్కిలి ప్రాచీనముగ నుండిన యొక గణమువా రని చెప్పచున్నారు. వారు కూరులు, పరాక్రమవంతులు, మిగుల మేధావంతులు. కడమవారికన్న కుటుంబులు, చానునచాయవారు. శరీరములయందు స్థూలము లేనివారు. ఒకవి శేషము: క్రీస్తుశకమునకు పదునేడు శతాబ్దములకు ముందు సెమిటిక్ వారి గుంపులు ఆ దేశము పోయి ఈజిప్టులో చేరి స్వదేశీయులలో విశ్వమయిపోయినవి. మూడవ తెగవారియిన ఆర్యుల సంగతి వివరింతము. వీరివిషయమై అనేకములు తప్పు అభిప్రాయములు కలిగియున్నవి. ఈ యభిప్రాయములు మొదట కొందఱు ఇంగ్లీషు దిద్వాంకులకు నూటముప్పది సంవత్సరముల క్రింద కలిగి వారు చేయుచువచ్చిన. ప్రచారమువలన దీర్ఘకాలము యథార్థ మని భావించబడుచుండినవి.

ఈవల యూరోపులోని గొప్ప దిద్వాంకులు ఈ తెగకు సంబంధించిన భాషలను, అక్షరశాఖలవారి ప్రాచీనస్థితిగతులను, పుట్టుకను, పూర్వోత్తరములను, లెస్సగ పరికిలనచేసి ముఖ్యసారాంశములను ఉద్ధరించి యున్నారు. ఈ యాద్యు లందఱును పురాతనమున నొక్కతావున నుండినవారును, ఒక్క కుటుంబము వారును. ఆతావు ఎక్కడ ననునది యిప్పటికిని నిస్సందేహముగ నిశ్చితము కాలేదు. ఏకవంశీకు లనువిషయములో సందేహము లేదు. వీరి ప్రథమనివసనములు మధ్య ఆసియాలోనని కొందఱు; కాదు, ఇప్పటి రషియాదేశముల ఉత్తరభాగములోనని కొందఱు; కాదు, ఆరషియాదేశములో. దక్షిణభాగములోనని కొందఱు-భిన్నాభిప్రాయములు యున్నారు. కాని ఇంతమట్టుకు నిరపదీనది: వీరల మొదటియునికిపట్టు భరతఖండములో కానే కాదు. ఆర్యశాఖలవారు రష్యాదేశము చేరుటకు ముందు ఎచటనుండిో తెలిసికొను వసతులు లేకున్న.

ఆర్యగణములోని శాఖలవా రందఱును ఏకకుటుంబకు లనుబట్టి వీరందఱును రక్తబంధువులని యేర్పడును. స్థూలముగా చెప్పటలో ప్రాచీన పారసీకులును

భరతఖండములో చేరిన సాంస్కృతికులును, పరస్పరము, పితృశ్రుతులని చెప్పదగును. కేవలము సన్నిహితులు. వీరికి కొంచెము దూరములు క్షిమియనులు-అనగా ప్రైందివారితో చేరిన 'గాల్పు' అనుగణమువారు. గ్రీకులును వీరిలోనుంచి చీలిపోయిన రోమనులును ఈ సాంస్కృతికులకును పారశ్చీకులకును సకుల్యులు. జర్మను వారును, వారిలోని అంతర్భాషలవారగు ఇంగ్లీషువారు, డేనులు, నార్వేస్వీడనువారును, సాంస్కృతికులకు సమా నోదకులు. ఆర్యభాషలవారందఱును, [ఇందులో సాంస్కృతికులును పారశీకులును చేరుచున్నారు] ప్రాథమికనివసనములలో నుండిన కాలమందు వీరికి వాగరికత అత్యల్పప్రాయమయి యుండినది. వీరికి ఏడాదిమాంసము, గోవులయు, అజాదికములయు, ఊరము, ఊరవికారములు, గోవులయు, అజాదికములయు మాంసము, కొన్ని పక్షులును మత్స్యములును, వన్యములగు కందమూలములు, ఫలములు, అకృష్టపద్యములయి స్వచ్ఛందోత్పత్తిగల నీ వారాది తీవ్రద్రావ్యములును భోజనము. వీరికి కృషీవల వృత్తి లేదు. వీరు ధూమధ్యమప నుండినందున సముద్రమును ఎఱుగరైరి. లఠగమును ఎఱుగరు. ఇది వీరికి ఈవల బహుకాలమునకు పరిచితమయినది. వీరికి యిష్ట కములతోను, సాహజములతోను ఇండ్లు కట్టుకొనుట తెలియదు. కొంతకాలము ఇండ్లే లేవు. క్రమేణ దారు కర్మితము లగు గోడలను పెట్టుకొని మీద కప్పు చేసి నివసించురు. నేలమీద దర్బలు, రెల్లు, పఱచి కూర్చుందురు. [కాననే యిప్పటికిని 'దర్బహ్వసీనా' అని చెప్పి ఒకదర్బపోచినను ఏటక్రింద త్రోయుట.] వీరికి వాణిజ్య మని చెప్పలేనిదేమియు లేదు. విద్యలు లేవు. అయినను కడుమేధావంతులు. వీరికి నదులమీద పోవు చిన్నదోనెలు, తెప్పలు, తొట్టి పడవలు, తప్ప వేటునావలు తెలియవు. గృహ్యకములగు మృగములును అల్పము. అశ్వములను ప్రథమములో నెఱుగరు. పట్టణములు లేవు. గ్రామములు, ఇపుడు మనకు తెలిసినట్టివి, లేవు. ఒకచోట కొన్ని కుటుంబములు చేరియుండుటయే వీరిగ్రామము. ఈశబ్దమునకు ప్రథమార్థము బృందమని. దోరు-పల్లి-అనునది రెండవ

యర్థము. కావుననే శబ్దగ్రామము, గుర్రగ్రామము, ఇత్యాది. వీరికి ఆయుధములు, కొరముట్లు, బహుతక్కువ. తామ్రములేవ్వు వేఱులోహము వీరికి తెలియదు. [కావుననే ఇప్పటికిని శ్రాతకర్మలయందును వాఙ్మోక్షవ్యయందును తామ్రపాత్రల నుపయోగించుట.] చెకుముకిరాతికర్మలును, కామృతుద్దాలములును, ఒక విధమయిన కొయ్యకత్తులు, అనగా చట్రాతిబండమీద మొన వాడియగునటుల తోమితోమి సిద్ధముచేయుటనవి యు గలవు. [కావుననే యాగములలో నిప్పటికిని మిగుల పవిత్రమగు 'స్వస్తి' అను కొయ్యకత్తి వాడబడుట.] వీరికి విల్లు అముల్లు గలవు. వీరికి కృషీవల వృత్తి లేదు. దున్నుట, పయిరుచేయుటయు లేదు. వాగరికతకు సంబంధించిన శిల్పము లేమియు లేవు. పశుధనమే వీరి రిక్థమయినందున పశువుల మేపుకొనుట గ్రాస ముందు చొట్టకు తఱచుగ మాటుచుందురు. అట్టి సందర్భములలో నుపకారికలను తాత్కాలికముగ కల్పించుకొందురు.

ఇట్టిపరిస్థితులలో సంతకంతకు జనము వృద్ధి పొందుచుండు కారణమునను, కృషికర్మ లేమింజేసియు, ఒకచోటనే యుండినచో ప్రాణయాత్ర జరుగుట సాధ్యము కానందున, అప్పటప్పటికి కొన్ని తంపములు జన్మభూమిని విడిచి పరదేశములకు పోవుచుందురు. అట్లు పోయినవారిలో ప్రథమము ప్రైందివారియొక్కయు, ఐర్లండువారియొక్కయు, ఇంగ్లండులో పశ్చిమభాగమున నున్న వారియొక్కయు ప్రాచీనవీరిరులు. తరువాత కొంతకాలమునకు చీలిపోయినవారు జర్మను గణము వారు. (వీరిలో అంతర్భాషము ఇంగ్లీషువారు) పిమ్మట కుదురుమండి జరగిపోయినవారు డాన్సుబునదికి దక్షిణముగ చేరిరి. తరువాత వలసపోయినవారు గ్రీకులపూర్వులు (వీరిలో రోమనులు ఇమిడియున్నారు) ఈ ప్రకారము అప్పటప్పటికి వలసపోయినవా రందఱును యూరోపులో చేరివారు.

ఇట్లు వీరు పరదేశములలో జొచ్చిపోవుచుండునపుడు- అప్పటికి ఆయా ధూమలయందు స్వదేశములు

నానావిధములవారు-నివసించుచుండిరి. మఱియు ముందు పోయినవారు తాము చేరిన ఆయాశాస్త్రాలలో స్వదేశస్థులగుచుండిరి. ఈక్రొత్తవారు వారితో పోరాడి వారిని లోబఱచుకొని గాని, వారితో ఐక్యమయి గాని పోవుచుండిరి. స్వస్థానమును ప్రభువుమన విడచినది మొదలు, వీరిభాషలు, వేషములు, నుగములు, చేష్టలు, ఆహార వ్యవహారపద్ధతులును, అన్నియు మాటుచునే వచ్చినవి. మాతౌభాష అయినది యేదో అది యితరభాషలను వాడు వారి సంపర్కముచేతను, అప్పటప్పటికి వర్ణలోపవిపర్యయ వ్యత్యాసములవలనను, మఱియు ననేక సందర్భస్పరంపరలవలనను, మాటిపోవుచుండినది. అయినను ఆమాతౌభాషకు చూలాధారమయిన ప్రకృతిరూపములమట్టు కొంతకుకొంత యీమాధ్యు జేరినది భాషలలో నిలబడియుండుచునే వచ్చినది. ముందుపోయినవారు నెమక వచ్చినవారికి పరాయిజనముగను అపొతులుగను నుండుటయు, వీరిభాష వారికిని, వారిభాష వీరికిని తెలియకుండుటయు గలదు. ఉభయులును ఒక జాతియే యని గాని, ఒక కుదురువారే యని గాని తొత్తిగ తెలియుట లేదు.

ఇట్లు కాలక్రమమున చెడరిపోయినవారు పోను శిష్టులు పారసీకులయు సాంస్కృతికులయు పూర్వులు. వీరును విదవ కొంతకాలమునకు ఆసియాఖండములోకి దిగినారు. ఇది క్రీస్తుశకమునకు ముందు ఇంచుమించు రెండువేల సంవత్సరముల కాలపరిమితి లోపల జరగినది. ఇట్లు క్రొత్తగూములలో ప్రవేశించినవిదవ కొంతకాలము అక్కడిస్వదేశస్థులలో పోరాటము జరుగవలసియున్నందున నిరువురును పరస్పరానుకూలరయి యుండిరి. ఆకాలముందు ఆసియాలో నెమిటికో అనగా నసురగణమువారయిన బాబిలోనియనులును, అస్సిరియనులును ప్రభవించి యుండిరి. వీరితో పోరాటము కలుగుట సహజముగదా. అప్పట్లో ఆస్సిరియనుల అధికారము వీజాంతురమున నుండినది. బాబిలోనియనులు అప్పటికి ముందు అనేకశతాబ్దములుగ దేదీప్యమానమైన వృద్ధిలో నుండి ఐశ్వర్యమును వెంబడించు అవలక్ష్మణములు పెరుగుచుండి తత్కాలమున క్షయపక్షమున నుండిరి. క్రొత్తగా వచ్చినవారికి వీరు సహజశత్రువు లయినందున నీపారసీకులమును సాంస్కృతికులమును అశ్వేన్యస్పహాయముతో వీరిని ఎదుర్కొని బాబిలోనియను రాజ్యమును 'నదీమధ్యమును' లోబఱచుకొని అక్కడ తమరాజులను సింహాసనాధిష్ఠితులను చేసిరి. ఇది క్రీస్తుశకమునకు ముందు దాదాపు పదునేడువందల సంవత్సరములకాల మపుడు. బాబిలులో అధికృతులయినవారు కాశికులుగ నున్నారు. వీరిప్రభుత్వము భరతఖండములో నింగ్లీషువారి ప్రభుత్వమువలె నుండినది. అనగా ప్రభువులకాఖివారు కొలదిమందిగను వారి మనుష్యులే విశేషించి అధికారములలో నుండుట, నైవ్యములు వారిజనముగ నుండుట, జనసామాన్య మంతయు ముందుండినవారుగనే వారివారికి అనూచానమయిన ఆచారవ్యవహారములు కలిగియుండుట.

ఈవంశములో దాదాపు వాలుగుశతాబ్దములు రాజ్యశ్రీ నిలిచినది. విదవ అస్సిరియనులు బలపడి దిగ్విజయములను ఆరంభించిరి. వారిదెబ్బకు నిలువలేక యీఆర్యులు చెల్ల చెడరిపోయిరి. పురాణగ్రంథములలోని దేవాసురయుద్ధములు ఈకాలములోనివి. దేవతలు మనవారు. వీరును చెడరిపోవుటలో పారసీకులు వారిచేరబరగు పారసీకస్థానముందు నిలబడిపోయిరి. సాంస్కృతికులు కొంతకాలము పారసీకములోని పశ్చిమాత్తర భాగమైన మధ్యదేశమున (Media) నుండిరి. పురాణములలోని ఇంద్రుడును అతనికి ఆపురాండ్రయిన రంభ, దుర్వశ, పుతాచి, తిలోత్తమ, ఇత్యాదులును ఇక్కడివారు. పిమ్మట అసురులదాడికి నిలువకాలక వారిలో ననేకులు ప్రాజ్యఖిలయి విలసపోవుచు చిరేణ భరతఖండమును వాయవ్యాంతరముల ద్వారమున చొచ్చి నిలిచిరి.

వీరు భరతఖండమును చేరినపుడు ఇక్కడ స్వదేశస్థులు అప్పటికి వీరికన్న తక్కువనాగరికతలో నుండువారు అనేకులు యుండిరి. వారితో పోరాడి క్రమక్రమముగ నీ సాంస్కృతికులు గంగానదినీతిగ గల భూమిని ఆక్రమించి వృద్ధిపొందుచువచ్చిరి. వీరు భరతఖండమును

వీరు భరతఖండమును చేరినపుడు ఇక్కడ స్వదేశస్థులు అప్పటికి వీరికన్న తక్కువనాగరికతలో నుండువారు అనేకులు యుండిరి. వారితో పోరాడి క్రమక్రమముగ నీ సాంస్కృతికులు గంగానదినీతిగ గల భూమిని ఆక్రమించి వృద్ధిపొందుచువచ్చిరి. వీరు భరతఖండమును

చొమ్మిటకు బహుకాలము ముందు బాదిలోనియా దేశమునందలి ప్రాధమికముని చెప్పబడిన కుమారియను కాళివారు కొండలు, మనము సింధుదేశముని చెప్పుచుండు మండలములో చేరియుండి, గొప్ప పట్టణములను పరకపుకాణాచితౌవులను వెలసియుండి కడకు అంతరించి పోయిరి. సాంస్కృతికులు భరతఖండమున చేరినపిదప కొంతకాలమునకు పారసీకచక్రవర్తుల ప్రభుత్వమునకు లోనయిరి. పిమ్మట పారసీక ప్రభుత్వమును మాపివేసిన గ్రీకులకు (యవనులకు) లోనయిరి. పిదప మధ్య-ఆసియానుండి పునఃపునః మైఖొని వచ్చుచుండు - హూణులు - కురుకులు - ఈజిప్టులు - కాకులు ఇట్టివారితో పోరుచు వారికి లొంగుచు నుండిరి.

ఈ భరతఖండమునందలి చిచ్ఛిరైవిషయ మొకటి కలదు. ఏదేశమువారుగాని, ఏజాతివారుగాని, ఇక్కడి జనసామాన్యమునకు గల దేశభావలను ఆచారములను అనుసరించినయెడల వారు 'హిందువు'లయి వారివారి వృత్తికి ఉచితమైన కులములో చేరిపోవుదురు. ఈ ప్రకారము వేనవేలు బ్రాహ్మణులును, ఇతరవర్ణములవారు నేర్పడియున్నారు. అందుచేతనే ఇన్ని వందల (లేక వేల) కులములు ఈ భూమియందుండుంటు. అందుచేతనే ఒక గుంపునకును, ఇంకొకగుంపునకును ఇచ్చిపుచ్చుకొలు లేక యుండంటు. ఇట్లు ఈశిష్టవారు, యవనులను గ్రీకులు, ఆఫ్రికులు - కాల్యాయములు, ప్రాచీన పారసీకులు, బ్రాంబలులోని పార్సీలు అనువారు కారు] మధ్యఆసియాలోని పార్థివులు, బాట్టు అనువారు, హూణులు, కురుకులు, ఈజిప్టులు, కాకులు, ఇత్యాదు లందఱును పురాతనమున సిథూమిలో చేరి చాతుర్వర్ణ్యములో నీన మయిపోయినారు.

ఈసాంస్కృతికుల పూర్వులు లేమ ప్రాథమికములను కాగ్రహించి తౌవులయందుండినపుడు వీరి వాగరికత అత్యల్పముగ నుండినదని చెప్పియుంటిమి. వీరు పిదప అనురుల మధ్యమున నుండిన కాలములో అనురుల విద్యల నన్నిటిని, అర్థశాస్త్రములను, శిల్పములను, కళలను, నేర్వమును, వాణిజ్యమును, వాగరికతకు కావలసిన విద్యల నన్నిటిని వారివలన నేర్పినవారయిరి.

ఇదియును గాక అనురుల మతవిశేషములను, వైదికలను, దేవాలయనిర్మాణమును, అగమవిధానములను స్వీకరించినారు. ప్రథమమున వీరికి (అనురులకు) రుద్రుడు, ఇంద్రుడు (యూగ్వేదములోనివాడు), మిత్రుడు, అగ్ని, వరుణుడు, వాయువు, భూమి, ఆకాశము, అంతరిక్షము — ఇట్టి పృథివ్యప్రేతోవాయాకాశములే దేవతలుగ నుండినవి. అనుర విద్యలు నేర్పిన పిదప పారాజీకదేవతలు, తిరుగార్తులు, వారికి భార్యలు ఇంకను లెక్కలేని దేవతలను ఏర్పడిరి. ఈతల గ్రీకులతాద్రుడు కలిగిన పిదప ఇంకను ఈ పారాజీకదేవతల చిద్విలాసములు అధికమయినవి. వీనిలో ముఖ్యమైనవి. పార్వతీ దేవికి సంబంధించిన వివరము. ఈగ్రీకులును, లేమ మతవిషయములను, దేవతలను, ప్రథమమున ఈశిష్టవారివలనను, అనురగణములయందు ప్రముఖులుగా నుండిన ఘనీకులవలనను గ్రహించినవారే.

మఱియును కొన్ని విషయములు ఈవ్యాసము లోనే చెప్పవలసి యున్నవి. బుద్ధదేవుడు అవతరించినది క్రీస్తుశకమునకు ముందు అజనితోత్పత్తియన. ఆమత ప్రచారకులను తాద్రులు ఈశిష్ట మొదలగు పరదేశములకు పోయి అక్కడి విశేషములు తెలిపికొనినవారయి తిరుగ గ్వదేశమునకు వచ్చుచుండిరి. ఇంకొకవిషయము: 'భరతఖండమునకు పశ్చిమము' అని యంటిమా తర్జుణము మహమ్మదీయముని యర్థము చేపెగొనుట మనవారికి సామాన్యముగ నున్నది. ఇది గొప్ప పొరపాటు. పయిగాంబరు మహమ్మదుగారు అవతరించినది క్రీస్తుశకము ఏడవతొత్పత్తియలో - వారి ఆనవ్వురము చెందునందిల సంవత్సరముల లోపల భరతఖండమునకు పశ్చిమమున నుండు ఆసియాదేశముల వారందఱును వారిమతమును స్వీకరించినారు. అట్లు స్వీకరించినవారిలో అనురుల గణములనా రందఱును, పారసీకులును చేరిపోయినారు. మహాసియులు ఏను క్రీస్తుగారు అవతరించి యిప్పటికి దాదాపు చెందువేల సంవత్సరము లయినది. అప్పటినుండియు వీరిమతము క్రమక్రమమున వ్యాపించుచుచున్నది. మనప్రాచీన సాంస్కృతికులయొ పారసీకులయొ పూర్వపరిస్థితులను గుఱించి చెప్పబడిన గ్రంథమంతయు క్రీస్తుశకమునకు

అనేకదేవుల సంవత్సరములకు నుండిన సంగతు లని తెలియవలెను. శ్రీమతేశమునకు నుండు యూరోపులో నేమి, పశ్చిమ ఆసియా, ఆరావియా, ఈశాన్య-ఈశ్వరము లం దంతయు నేమి, నామధేవములలో ఒకేదేవతలు - ఆరాధనలు - ఆగమములు మరవిషయములు - నడుమ నుండినవి. క్రైస్తవమతము వ్యాపకమయినకొలది ఆ పద్ధతులు మాసిపోవుచుండినట్టి. శ్రీమతేశమునకు ఈవలను, వయిగాంబరు మహమ్మదుగారిమతము వ్యాపించుటకు ముందును, పశ్చిమ ఆసియాఖండమున క్రైస్తవమతమును అవలంబించిని భూములలో నంతయు ప్రాచీనపద్ధతులే జరుగుచువచ్చినవి. అనగా మన దేవతల మహిమలపట్టివే నడుచుచుండినవి. వైచెప్టివరీతిని పశ్చిమఆసియాలోను, ఈశాన్యలోను మహమ్మదుగారిమతము వ్యాపించినపిదప ఆతత్వల సంతయు ఆపురాణదేవతలు అంతర్భావముయి పోయిరి గాని భరతఖండములో నిప్పటికిని ప్రభుత్వము చేయుచున్నారు. గ్రీకులును, యూరోపులోనివారును మహమ్మదుగారి ఆవతారమునకు చాలకాలము నుండే క్రైస్తవత రయివారు.

వాణిజ్యము నుద్దేశించి కొంచెము ప్రస్తావము చేయవలసియున్నది. ఈభరతఖండమునందు అత్యుయి కాలములయందు విడిచిపెట్టుచుండిన జనములకును, ఇతర దేశములవారికిని ఆవాసగ వాణిజ్యవ్యాపారములు జరుగు చునే యుండినవి. ఉత్తరభాగమున చీనాదేశము నుండియు మధ్య-ఆసియాభాగములనుండియు నాటు మార్గముల వర్తకము నడచుచుండినది. యూరోపునుండి వర్తకము పశ్చిమఆసియామార్గములమీదుగ రాకపోకలు కలిగియుండినది. ఇట్లు చీనామలయొత్తరవాణిజ్యము, పూర్వభాగమునుండి కాశ్మీరద్వారములను, పశ్చిమభాగ మునుండి ఆగ్నేగానిస్థానము అని వాడుక పేరుగల దేశము మీదుగా పాంచాలద్వారములను ప్రవేశించుచుండినది.

మఱియు సముద్రములమీదునాడ వెళ్ళుచుగా పాంచాలికుల వ్యాపారములు జరుగుచుండినవి. చీనాదేశపు దక్షిణభాగముల నుండియు, తూర్పు సముద్రములలోని దీవి గడ్డల నుండియు, సయాం

బర్మాదేశములనుండియు, వచ్చెడివర్తకము సముద్రము మీదువచ్చి కొంత లంకాదీవియందును ఎక్కువ మలయాళ దేశపు కేవులయందును దిగుమతి యగుచుండినది. ఈశాన్య, ఆరావియా, కొంత యూరోపు, దక్షిణపాచిసికము, ఈరాజ్యములవర్తకము పశ్చిమసముద్రము మీదుగ నడుచుచుండినది. ఆకాలముందు నడిసముద్రమున నావికా యాత్రలు చేయుటకు తగిన కాళల్యము పోరవగిక్కులకు లేదు. కావున నీనాడలు సముద్రభరమవనే పోవుచుండును. ఆయాకేవులయందు ఎగుమతి, దిగుమతి చేయుచుందురు. ఇట్టికేవులు భరతఖండమున గలవి సింధునదీ ముఖద్వారములయొద్దను, భరుకచ్చమున, ఘాట్నర్ము లోను, శోంకరామున, మలయాళమునను ఉండినవి. ఈకేవులు ఎక్కువ సంఖ్యని గావు. పశ్చిమసముద్రపు వర్తకము కేవలము ఫోక్కులయ, అరబులయ స్యాధీనములో నుండినది.

కొంతకాలము జరుగుచువచ్చిన పద్ధతి - ఈశాన్య, ఆరావియాన వర్తకమును పాచిసికపు కేవులలో దిగిదిడిది అక్కడ చేరియుండెను భరతఖండపుసముద్రములను తిరుగా ఎక్కిందుకొని, వచ్చినవారు వచ్చినదారిని పోవుచుండురు. పాచిసికపు కేవులనుండి భరుకచ్చమునకును భరత ఖండపు వర్తకులు ఈవాణిజ్యమును నడపుచుందురు. అట్లే భరుకచ్చమునకు, మలయాళమునకు నడుమ. ఇట్లు జరుగుచువచ్చుటలో శ్రీమతేశము ఆరంభమున దైవికముగా నొకవిషయమును కనిపెట్టిరి. అదియే మన పశ్చిమ సముద్రములో వాయుచలనములో నొకపద్ధతి యున్నట్లు తెలియవచ్చినది. సంవత్సరములో కొంతకాలము వాయువు వాయవ్యమునుండి ఆగ్నేయమునకు వీచుచుండును. మఱి కొంతకాలము ఆగ్నేయమునుండి వాయవ్యమునకు చలించును. ఇట్టి సన్నికేశములో ఆరావియాదక్షిణభాగమున ఆస్తికాచంబడి నుండు జలసంఘలయొద్ద విడువబడిన వానకేళిగీచినట్లు పోయి మలయాళము చేరుచువచ్చినది. ఇది తెలిసినపిదప అట్లే రాకపోకలు ఏర్పడి ఎక్కువ వర్తకము ఇటు తిరిగినది.

తూర్పుసముద్రముమీది వర్తకము చీనావానికుల స్యాధీనములో నుండినది. వారు మలయాళమీనుకేవుల

వలకు వచ్చి వెనుకకు తిరిగిపోవుదురు. అక్కడనుండి పశ్చిమమునకు వైశిష్టినవిధమున వర్తకము జరుగుచుండును. ఓకవిశేషమును చెప్పవలసియున్నది. సరకులను ఒకశేపులో దిండువారు ఆసరకుల ఉత్పత్తి యొక్కది అని చెప్పురు. ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పినయెడల అందు అను ప్రభుత్వానమునకే పోయి తెచ్చుకొని అధిక లాభమునకు విక్రయించుకొందురు. మొదటివారు తమకు చిక్కెడు తరపణమును, క్రయవిక్రయ లాభములను పోగొట్టుకొందురు. కావున ముఖ్యాంశములను చెప్పురు. ఇంకొకవందర్శము సరకుల స్వస్థానము వీడియని తెలియ రాకయందుటలో ఆసరకు విదేశము దైనయెడల, అంతికతమమయిన వీశేపునుండి వచ్చినదో ఆపేరు పెట్టుకొని వాడుట కలదు. మఱియు ఉత్పత్తిస్థానము ప్రసిద్ధిముగా తెలిసియుండినయెడల ఆస్థానము పేరునే వాడుచుందురు. ఇట్లు లోకమంతయు కలదు.

అతెజ్ఞాండులకు ఈవల ఈశిప్తు దేశమును మరువక్క ఆసియాభూములను గ్రీకులవశమై యుండినవని చెప్పితిమి. పిమ్మట క్రీస్తుశకము ఆరంభమున రోమనులు ప్రభవించి ఈశిప్తుదేశమును ఆక్రమించిరి. పిదప, రెండుశతాబ్దములలోపల, తురుష్క ఆసియా సీమలను మాడ వశపఱచుకొనిరి. ఇట్లు పయిగాంబరు మహమ్మదు గారి నిర్వాణమునతకు ఆరగినది. పిమ్మట రోమనులపరి పాలనలోని భూములన్నియు, ఈశిప్తు మొదలయినవి, మహమ్మదీయప్రభువుల వశమయినవి. ఇట్లు గ్రీకుల కాలములో నేమి, రోమనులకాలములో నేమి, ఈవల నేమి, పశ్చిమముద్ర వర్తకవాహిని నిరంతరము జరుగుచునే వచ్చినది.

ఈశిప్తు అరబియారాజ్యములు మహమ్మదీయ ప్రభుత్వములో చేరినపిదప, పశ్చిమముద్రవర్తకము విశేషముగా అరబుల స్వాధీనములో నుండినది. ఈవల క్రీస్తుశకము పదునేవన శతాబ్దమునుండి యూరోపువారయిన బుడితగీసులు, ఉలందులు, ఫ్రెంచివారు, ఇంగ్లీషువారు ఈవర్తకములో జొచ్చుకొనిరి.

ఈవివరములు వ్రాయుటకు కారణము వత్సయమాంగ్రంథములో తెలియవచ్చును.

సంస్కృత విద్యాంశుల కొకవిన్నపము :

స్వామినీ, మీయట్టి మహాత్ముల పాదధూరి మాశరమున నంటజాలం. మీపాండిత్యము అఖండమైనది. దానివిశిష్టమగు చెప్పుట బుద్ధితక్కువ - మాది పండిత వంశము, నేను పండితునిపుత్రుడను. కావున నట్టియితజ్ఞులను చేయజాలను.

అయినను 'బాలాదపి శుకాదపి' అనువ్యాయము ననుసరించి నమస్కారపూర్వకముగ నొకమనవి చేయుచున్నాను. మీకు సముద్రమంత విద్య యుండినను అది రాణించుటలేదు. మీవలన సంస్కృతవిద్యలకృద్ధికి సహాయము అల్పప్రాయమై యున్నది. మీవిద్యకన్న తక్కువవడిన సంస్కృతవిద్యతో యూరోపియనులు సంస్కృత విద్యలవిషయములు శోధనజుచేసి ఆమేయ మయిన యువతృతిగల గ్రంథములను వ్రాసియున్నారు. వారు విద్యలను లభ్యపఱచుకొనుటయందును, ప్రచురపఱచుటయందును గల పద్ధతులకును మీపద్ధతులకును అంత భేదమున్నది. ఆవిద్యాంశులను మనవలెనే పేదలు, వారిభాషకారు. వారిదేశముకారు. వారు రచించు గ్రంథములవలన ద్రవ్యలభియు నుండదు. ఇట్లుండ, వారు ఇట్టి పరిశ్రమ యేల చేయురె? విద్యాభివృద్ధికొరకు, ఈయాధి మనకేల కొంత పడవరె?

ఏమాటకుగాని, షేతువాదములు చేయబడినను, తర్కవాదములు చేయబడినను, 'నమోహంస్యం కథంచన' అని వాగ్మంధవము చేయబూనుట సరికాదు. అవశ్యకరవ్యాంశములు - ఈమోహంసయును, ఈవాదములను - అనుదినము యూరోపియనులు చేయుచుండనది యిదియే - కావుననే వారలు అంత పురోవృద్ధిలో నుండుట.

ఇప్పటికి నాలుగువేల సంవత్సరములక్రింద వ్యాపకులుగా నుండినవారు ఎంతమహానీయులయ్యెను వారు చేసిన కట్టుబాట్లను రాబోవు మనవంశధరముల వారందఱును మహాప్రయత్నమునకు జనదాటకుండునట్లు వారి

కాలునితలు కట్టివేసి, హోటనుల్లోని వాషింగ్, శవప్రాయశ్చిక్షలుగ పాటించి మనంత యధికారము వారి కెట్లు కలిగినది? ఇట్టి యధికారమును భగవంతుడు మాడె తనపై నిలుపుకొనలేదు.

కాలానుగుణముగ పద్ధతులు మారుచువండును. మీరలు కొంత ఇంగ్లీషు నీదువుకొనవలయును. ఎక్కువగా చదివెదరు. సంస్కృతమునునుజేసి ఇంగ్లీషు విద్యాయులు అప్పటప్పటికి వ్రాయుగ్రంథములను అన్వయించుకొనకత్తికి వల ముప్రసేత మున్న యెడల చాలును. ఇంగ్లీషుగ్రంథములు ఒకటిరెండు తాము స్వయముగ జూచి అన్వయించుకొన గలిగినయెడల అపేక్షలేయ మయిన పద్ధతులన్నియును మీకే తెలియును. ఇంగ్లీషు విద్యను కొందఱు కర్మములు చందాలవిద్యయని చెప్పుట కలదు. చందాలవిద్యను వ్యాసహర్యాయువునకు లేనట్టే, విద్యులకును లేదు. మతీయు ఇంగ్లీషువారు మనవేదములను 'మాచిన' ఋషులకు దూరపు దాయాదులు. చందాలురు కారు. హోటాలును కారు.

ఇదియును గాక మీరు అత్యుత్తరభాషను పరిశ్రమ చేసి పఠించవలెను. ఆభాషాజ్ఞానమువలన సంస్కృత పాండిత్యమునకు మిక్కిలి శోభ కలుగును బంగారము నకు మెఱుగు పెట్టినట్లు. సంస్కృతభాషయొక్కయు, వ్యాకరణముయొక్కయు, పూర్వరూపము దానియందు తెలియును. అదియు నిపుడు మనకు ఇంగ్లీషు, లేక గజరాతి, ద్వారా పాఠ్యమేగాని వాస్తవము. ఈభాషనుగ జేందినవివరముకొంతసమీక్షమానవ్యాసములో తెలియును.

మతీయు మీకు కొంత 'హిస్టరీ' తెలియవలసియున్నది. అనగా పురాతనదేశచరిత్రములు. ఆదేశములనుగూర్చియు, ఆకాలపుజనులు, చారిమతములు, దేవతలు, ఆగమములు, ఆచారపద్ధతులు, ఇవియన్నియు తెలియవలెను. ధూగోళనృత్తాంతములు కొంత తెలియవలెను. అనగా పురాతనకాలమున, ఏయేదేశమున ఏవజ్జనులు, నదులు, పర్వతములు, శేవులు ఉండినవి? వాటి నామములు అప్పటప్పటికి ఎట్లు మారినవి? అక్కడి గణ్యము లేవి? ఖలప్రభువు లేవి? అని తెలియవలెను. ఈరెంటిని తెలియక (హిస్టరీ - ధూగోళము), పండితు

లని యుండువారు మన సంస్కృతవిద్యాంశులు తప్ప ఈధూమియం దితరులు లేరు.

మీరు వాగరలిపిని వాడుకపాటచుకొనవలెను. సంస్కృతగ్రంథముల కంతయు నిర్దోషములగు ప్రతులు వాగరలిపియందుండును. మతీయు అన్యదేశములవారు సంస్కృతమునుజేసింది వ్రాయుగ్రంథములలో వాగరమే వాడుదురు. గీర్వాణభాషకు దేవవాగరలిపి యుండవలెదా? ఈ పైతెప్పవవిషయములు ఇంగ్లీషులో వ్రాయుజినగ్రంథములలోనే చిక్కును గాని మనకు గల స్వదేశగ్రంథములలో నిపుడు లేవు. కావున ఇంగ్లీషు వేర్పట్ల ముఖ్యము. అది కష్టమని పరిపాలింపవలదు. పాణినీయమును మహాభాష్యమును సాధించినవారితేది యొకవిషయము కాదు. వయస్సుమాడ కారణము గాదు. 'అజరామరవత్స్యజ్ఞః విద్యా మగ్ధంచ చిత్తయేత్' అని తమకు తెలిపియేయున్నది. మాకుగ్రీ విజ్ఞోర్యాచక్రవర్తినిగారు - మత్స్యజ్ఞప్రాప్తి అయిన పినవ హిందువుని భాషను చదువ వారంధించి లెప్పుగ వేర్పెవారు. ఈ విద్యాపాఠనములను కొంత చేర్చుకొనినయెడల మీరలు అద్వితీయుల రగుదురు.

ఆంధ్రవిద్యాంశులకును, భారతిప్రతికను చదువు వారికిని ఒకవిషయము : ఆర్యులారా, ఈ వరుస వ్యాసములలో నప్పటప్పటికి అనేకవిషయములు క్రొత్తవి చెలువడుచుండును. వాటిని దీర్ఘకాలపరిశ్రమవలన నేను తెలిసికొని అవి పఠింపని నమ్ముచున్నాను. అయినను నేను సంస్కృతవిద్యాంశుడను కాను. తెలుగుపండితుడను కాను. అకించును. కావున ననేక సందర్భములలో నోరులు వా యధిప్రాయముల నంగీకరించుట దుర్లభము. ఆవిషయమై వాకు తగవు లేదు. నేను చెప్పునవి యన్నియు నది కాకపోవచ్చును. అన్నియు తప్పులుగ నుండవచ్చి భావించుచున్నాను. మతీయు నేను వ్రాయు విషయములలో ననేకములను తెలిసినవారు నుందురు; తెలియనివారు నుందురు. తెలిసినవారు 'ఇది దీరు మనకు చెప్పవలెనా, ఎవరికి తెలియదు' అని యనవలదు. అట్టి విషయములు తెలియనివారికొక కని భావించునది.

ఘనవాగ్ధీక విహారమం దమరః బ్రజ్ఞాహీనులుంబోలే నీ
పును, కైలాసమునందు నుండులేటి గ్రోవ్వం గొంచుఁ గేకల్ సెలం
గ నటించం గని వస్యకేకులు శరత్కాలంబునం గన్నువో
యినవై మూకల నొంద మార్గమున నీ కెంతేని సమ్మోదమా.

క్రోలి సరాగపద్మినుల క్రొత్తమధుఁ మెలమెల్ల లీలతోఁ
గాలమునందు మేలుకొను కల్వలపక్షిఁ బరిభ్రమించి న
చ్చీల! వనేభదానముల స్వీన్నుఁడు గంభవహుండు నేవచే
లాలనఁ జేయు నిక బరిమళంబుల స్వాతిశయంబుఁ దెల్పుచుక.

నమకాలోదయబంధుజీవములు యుష్మద్బంధు లౌటం బరా
గము లచ్చోఁ బవమానుచేఁ బనిచి నీగాత్రంబుపై నంగరా
గము నెంతో యలఁదక శివాచరణలాక్ష్యసంగతుక గాంగఁగే
నమహాచింబు గిరిశశేఖరనితానాథుక స్మరింపింపవే.

సౌరకరంబు లంతరపు నన్నశలాకల నెన్నఁగా నునా
నీరుని కాద్యుక్తార్థ మను చిత్రపటంబున నంచు మించఁగా
మారుత మానుకూల్యగతిమై వెనువెంట వహింప మింటిపై
శారదవారివాహములు ఛత్రము లయ్యెడు రాజహంసమా !

జనకునియజ్ఞవాటికను సాగిన నీత జనించినట్టి నీ
తను నఖఁ జూచె దీగతి ముదంబున నచ్చట కేగి మిత్రమా!
తనతను వామె నాకొఱకుఁ దా నెటులో ధరియించుచుండి ధా
త్రిని బరిపూర్తిఁ గాంచిన పత్రివత యన్నయశంబు నొందెడిక.

తనలో భేదము మోద మూనుఁ గద నీద వ్యంతికం బొందు ప
ద్మిని స్వాదూత్తుల నేడె వత్తు నని యామెక మెల్ల లాలింపు మ
వ్యవతామైత్రిని వీణ మించు మధుకృద్వాక్యాధురి స్నీకు నీ
పనిలో మంచిది యన్న సమ్మతిని దెల్పం జూచునం చెంచెడిక.

అనురక్తిక శబరాంగవల్ పతులతో న్నద్రి న్నికుంజంబులం
చును గూర్చుండి తుణుంబు నిన్న సమయేందుంగా వితర్కింప నా

వనజశ్రేణినినుండి నీ వెగురుమీ ప్రాపింప యామ్యాశ ద
 వ్రువననే పక్షబలాతిశాయలు ఖగంబుల్ గన్పడం దొల్లుచుకా.
 అనుపమలీల నీ వెగిరినప్పుడు కమ్రసుధారనంబుతో
 నెనయగు నీదుఢాయమెయి నీమణిమాల్యవద్రది మించుచో
 మనసుననుండి చందురునిమండలముగ నృజియించు నాదిదే
 వుని సుషమాతిరేకమును బూనెడుచో, రజనీకరాశృతిక!
 పడమర తూర్పు మార్గములు పావని నాకు వచించె వానిలోఁ
 బడమరత్రోవచేరువు నపాయము నయ్యెడు నిత్యవృష్టి నో
 చెలువుఁడ! యెల్లపీడుల విచిత్రములం గనుచుండి లీనమా
 నెడ నెటులే మఱియు సుమి దృష్టిమదర్థము ప్రాకృథంబునకా.
 నికటం బొందిన నీసుధార్ద్రీరవముకా విన్నపు భూవృత్తతూ
 న్యకటామంబుల కృత్రిమాదరణరమ్యంబై ప్రకాశింప స్వీ
 యకుటీనిగ్ధతముగ్ధభామినులు నీవంచుకా మది న్నిశ్చయిం
 చి కనక దాటుమి వైలకాననససీమింబు లీదేశముల్.
 సుమధన్వాకులముగ్ధభావమున నిశ్చుచ్చాయలందకా బ్రహ
 శమయికా శయ్యను శాలిగోపికలు సల్లాపంబు లేవేవో నం
 భ్రమతోఁ జల్పుచు గీతిభేదములఁ గల్గెటాంధ్రదేశీయమి
 శ్రేములం బొడుచు మోహ మొందులటి నాస్వాదింపు త న్మోగధ్యముకా.
 దనుజద్యేషినివాసముకా, నమణిమూర్ధంబుకా, ధరాధారి యా
 టను సామ్రాజ్యతేశేషుఁడే యిదని చూడ న్మానవుల్, లాఘవం
 బున ప్రభంబులు సంచరింపఁ, గుబుసంబుకా వీడుఁ దాఁ దత్త ణం
 బనఁగా ముందట వేంకటాద్రి బహునేత్రానంద మాఁ బిమ్మటకా.
 అలగిరి మధ్య లెక్కి త్రిదివోకనులుం దిగి శుద్ధసాత్వికా
 త్మలఁ దమ రొండాదుల్ తరతమత్వము వీడుచు సర్వసామ్యస
 త్ఫలపరిపాకభూతిమహితం బగు నచ్చట గుంపు గూడి పూ
 జలు నలుకకా యథేచ్ఛముగ శక్తిని మాధవు సర్కరింపుమా.
 స్థిమితం బొందుమి యన్నటుల్ పులినవేదిం దీర్చి నీకుకా సువ
 ర్ణముఖిర్యాపగ గోచరించు నట గోత్రప్రాంతయామ్యాశవ

న్యమహీజంబులు చెంత భాసీలఁ బ్రసూనంబుల్ సవర్యానిమి
త్తమనన్ భూర్జతి కూర్మిహస్తములచేతం దెచ్చి యర్పించుచో.

సీమంజధ్వని మాని గూఢముగ దీనిం గూడి తా నీరవ్య
తొమోదాతిమృదూధవత్పులిసవాతాధూతిచేత నృహ
వ్యామోహుండవు గాక పొమ్మి యపు డన్యగమ్యవీధిం దటి
సీమూవాసకిరాతు లెల్లఁ దమ చేఁ జక్కింపకుండ న్నినున్.

చని తుండీరసుమండలంబునకుఁ బశ్చాత్కాల మీక్షించి యం
దున నత్యవ్రత మన్న తేత్రమునకుం పొమ్మా కృతాఘ్నేయం
బున కచ్చోఁ బతియజ్ఞహానికి నదీభూతాంగి యా వాణి నో
రెను విశ్వైకనిరూపనేతు నగు నాశ్రీనాథుఁడే నేతువై.

అచటన్ సంతతగీతనాదబహు రత్నాంచద్గుణ భూమిదే
ప్ర్యచితాలంకృతి గాంచి కాంచె దట వేత్రోత్సాహి యాఁ జమ్మిహ
స్త్యచలావాసియు సత్యకాముఁ డల ద్వంద్వాతీతుఁ డౌ పూరుషుం
డచలం పౌ తనదృష్టిఁ గన్గొనినవాఁ డై కాంచి నెల్లప్పుడున్.

అపీటిఁ బ్రణమిల్లుమీ కృతయుగాద్యక్ బ్రహ్మసంకల్పమా
త్రావియ్యతను తేరి భక్తివిసతంపౌ మూర్ధ మేపారఁ గాం
చీ వీధీరజముల్ గజాచలపతిశ్రీవాహవేగోత్థముల్
దేవాగ్రేసరులున్ శిరంబులను బొందింతు ర్మహాధర్యులై.

ఒకచో నవ్వరిఁ గంపితామ్రవణిలోద్గామి యై ముందు ద్వం
బకమాళిందుహిమాంబు పూనుకొని కంపానీరసీరేజమా
లికకుం గాముకుఁ డైన గంధవహుఁ డాలింగించు లోకోపకా
రకుఁ డై పిమ్మట నిన్ను నాపుఁ డగు దూరాదావృత్తిత్రుంబలెన్.

మిముఁతోలెంగవులన్ భరించు నల బ్రాహ్మిదేవి, యాపీటిమ
ధ్వమునం, తార్వయుగంబునం గొలువ విష్ణోద్భుల్, శుచిస్వాదునీ
రము వాఱన్ బొగ చొందుచుండు, దనవర్ణస్తోమముల్ సప్తభే
దమహాస్రోతము లై జనించి యమరం దా వేగవత్కాఖ్యతోన్.

సంస్కృతాంధ్రసారస్వతములఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీపాత్రములలో ద్రావదీపాత్ర మొకటి. పురాణవిఖ్యాతములైన పాత్రముల యాచిత్యము పరిశీలించునపుడు వాని పూర్వ జన్మవృత్తాంతములను, వాని యమానుష మహత్త్వములను, అసాధారణసందర్భముల గ్రహింపవలసియున్నను, లోకాదర్శ పాఠములు గాఁదగినయట్టి పాత్రములను మానవ త్వదృష్టితోఁ బరిశీలించుటయే న్యాయము. కావున ద్రావదీ తొల్లి నాలాయనియైన యింద్రసేన, పాండవరూపమున జన్మించిన పంచేంద్రుల కేకపత్ని గాఁ గోరి యజ్ఞవేదిని బుట్టిన యాజ్ఞసేని, ఆకాశవాణి వినుతిగన్న శృష్టి యనెడి భావములను విడిచి, క్షత్రియాంగన, ద్రుపదరాజపుత్రి, పాండవపట్టమహిషి, యనెడి భావములతోఁ బరామర్శించినయెడల నీపాత్ర మెట్లు పోషింపఁబడినదో, దీని యాచిత్య మెట్టిదో చక్కఁగాఁ దెలియును.

ఈపాత్రమును దొలుతఁ జిత్రించినవాఁడు వ్యాసమహర్షి. దాని ననుసరించియు, స్వతంత్రించియు గూడఁ జిత్రించినవారు కవుత్రయము వారు. వీరు గాక యింక నీపాత్రము ననేక కవు లనేకవిధములుగాఁ బోషించియున్నారు గాని మన కది ప్రకృతాంశము గాదు. సంస్కృ

తాంధ్రభారతములలోని యీపాత్ర మొక్క విధముగా నున్నదా యని విచారించుటయే ముఖ్యవిషయము.

పెక్కుచోట్ల సంస్కృతభారతద్రావదీ కిని ఆంధ్రభారతద్రావదీకిని తారతమ్యము గనవచ్చుటయే కాదు, ఆంధ్రమండే యిది ముత్తైఱఁగులఁ గనవచ్చుచున్నది. అందుచేఁ జెప్పుట కొకటియే యైనను లెక్క నీపాత్రము నాలుగుగా గోచరించుచున్నది. కావున ద్రావదీపాత్రపోషణమందలి యాచిత్యానాచిత్యములను బ్రాజ్ఞలోకము చర్చించునుగాక యను తలంపుతో ముందుగా సంస్కృతాంధ్రముల యందలి భేదిభావములను జూపుచుఁ గొన్ని వ్యాసములు వ్రాయునును. తరువాత నిర్ణయ మునకు వత్తును.

ప్రధానకథ కడ్డంకి గలిగించు గ్రంథవిస్తరమును సంగ్రహించుటయు, బ్రక్షిప్తములని తోచిన వానిని విడుచుటయు, నభిరుచి గలిగించు కొన్ని పట్టులఁ జెంచుటయు, మక్కికి మక్కిగాఁ గాక స్వతంత్రించి మూలమునరణముగాఁ గథావర్ణనము గావించుటయు ననునివి భారత కవుల యాంధ్రీకరణలక్షణములుగాఁ గనవచ్చుచున్నమాట యొకటియే సత్యము కాదు, పాత్ర ధర్మములను బోధించు మూలమందలి చిన్నచిన్న వాక్యములనుగూడ విడుచుటయో,

గాంధీమహాత్ముని లండను ప్రయాణ చిత్రములు

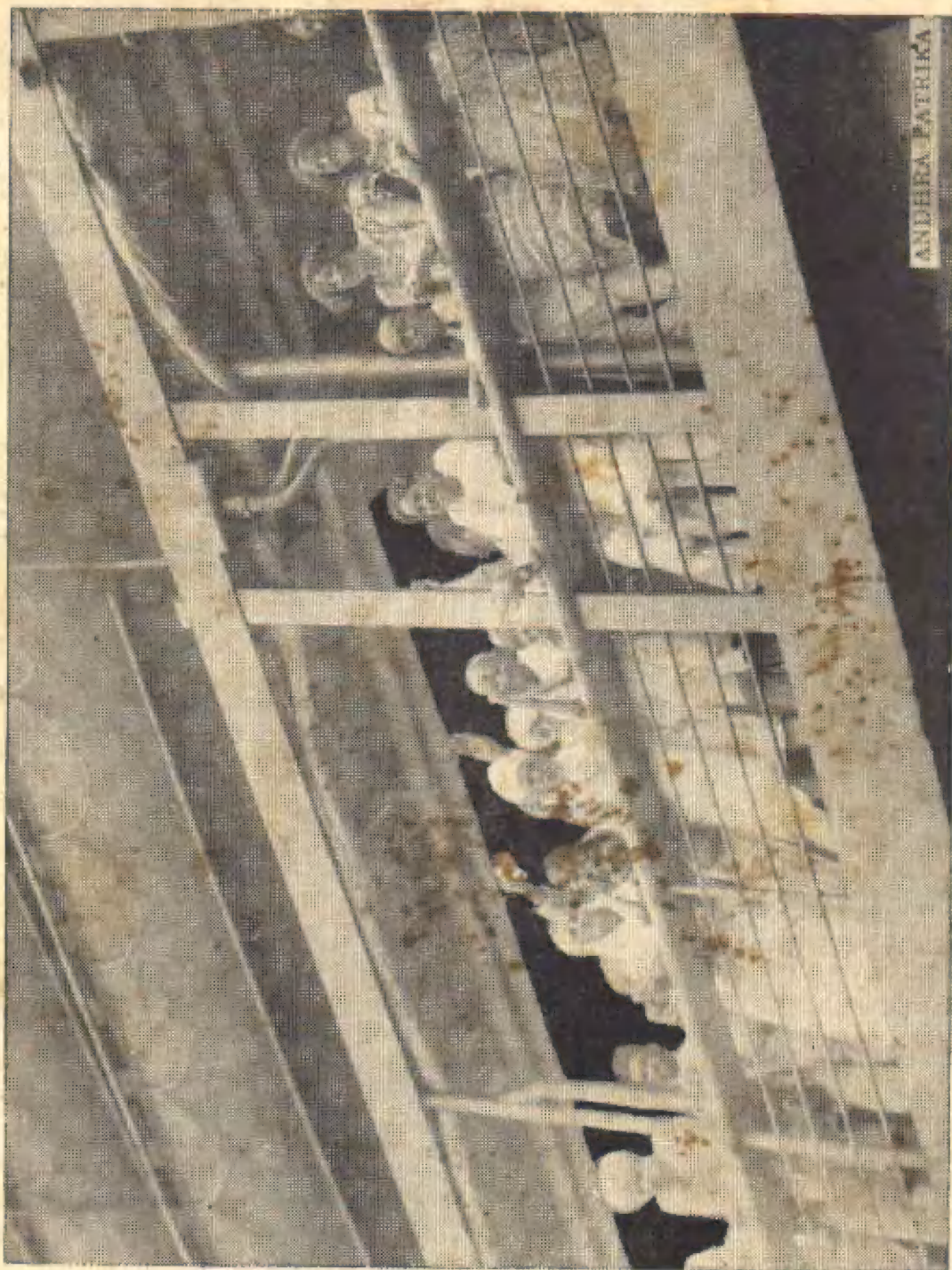
ముఖ్యులగు ముగ్గురు స్త్రీనిధులు

సరోజిని దేవిగారు

మహాత్ముడు

భారతభూషణ మాలవ్యాగారు

ANDHRA PATRIKA

చిత్రము శ్రీ. భక్తము సాగమున ప్రజలను ముగించును సెలవు కైకొనుట

తాముమాటు చేయుటయో, యచ్చటఁ గ్రాత్ర భావముల నిముడుటయో యాధ భారతమున నందందుఁ గనవచ్చు ననుటయు సత్యమే. అందుచే మూలమందలి పాత్ర ముదితమో లేక యాంధ్రీకరణమందలి పాత్ర ముదితమో యని పెక్కుతావులఁ బెక్కుద్రకు సంశయము గలుగు చున్నదనుట విదితము. అదియే యీ వ్యాసరచనకు మొదటి కారణము. కావున సుభద్రా భాషాభిమాను లీ విషయములు మన స్మర నుచు కొని సంస్కృతాంధ్ర భారత కవులలోఁ బ్రకృతమైన ద్రావదీపాత్రపోషణ మెవరిది యుచితతరముగా నున్నదో యూహింతురు గాక!

అర్జునుఁడు ద్వారక నుండి యింద్ర ప్రస్థమునకు సుభద్రను దోహ్దించి వచ్చి యొక్కయుట నుంది, తానొక్కఁడనుమాత్రము బయలుదేలి వెడలి ధర్మజునకు మ్రొక్కి బ్రాహ్మణుల నర్పించి ద్రావదియింటికి వెల్లెను. ఆమె యతనిని జూచి, 'సుభద్ర యెక్కడ నున్నదో యక్కడికే వెళ్లుము. మోపెత గట్టిగా లిగిం

చినను మొదటికట్టు వదులు కాకపోదు' అనుచు బహువిధముల విలపింప, నామెను ధనంజయుఁ డూహించి బ్రతిమాలి తిరిగి వచ్చి గోపాలి కావేషముతో సుభద్రను ద్రావదియింటికిఁ బంపెను. ఆ రూపముతోఁ గూడ మిక్కిలి శోభిల్లుచున్న సుభద్ర సవతి యింటికిఁ జని యామెకు వందన మాచరించి నేను భృత్యురాలనని పల్కెను. అంత ద్రావది లేచి వచ్చి యా మాధవసోదరిని గొంగిలించుకొని, 'నీభర్త నిన్న పక్షుఁడై వెలయుఁగాక' యని దీవించెను. ఇత్యాదిగా సంస్కృతభారతమున¹ నున్నది.

అర్జునుఁడు సుభద్రతోఁ గలిసి వచ్చి యింద్రప్రస్థపురము నమీపించి గొల్లపల్లెలో విశ్రమించి, యిట్లు వగరికిఁ బోయిన ద్రావది యేమనుకొనునో యని శంకించి గోపాలబాలికలను దోడిచ్చి సుభద్రను ముందుగా ద్రావదికడకుఁ బంపెను. భద్ర పాంచాలిని జూచి నమస్కరించినంత నే, 'నీభర్త నిన్నపక్షుఁడగుఁ గాక, నీవు వీరమూత వగుచువుగాక' యని యామె

1...ఆర్ధ్యర్థ బ్రాహ్మణాః పాథో ద్రావదీ మభిజ్ఞానాః,

తం ద్రావదీ ప్రత్యుపాద ప్రణమా క్కురుంశంభవమ్;

తత్రైవ గచ్ఛ కాంతేయ! యత్ర సా సాత్వతాత్మికా, సుబద్ధస్యాఽపి భార్యస్య తూర్వబాధః క్షణాయతే;

తథా బహువిధం కృష్ణాం విలపంతీం ధనంజయుః,

సాంత్వయామాస భూయశ్చ తమయామాస చాఽప

కృత్;

సుభద్రాం త్వరమాకర్షి రక్తకాశేయవాసివీష్ట,

పాథః ప్రస్థాపయామాస కృత్వా గోపాలికావత్రుః;

సాఽభికం లేపయామేణ శోభమానా యశస్వినీ,

భవనం శ్రేష్ఠ మాసాద్య వీరవత్సీ పరాంగవా;

వనంచ ద్రావదీం భద్రా ప్రేమ్యుఽహమితి చాఽబ

వీత్,

ప్రత్యుత్థాయ తదా కృష్ణా స్వపారం మాధవస్యచ;

పరివ్యక్త్యాఽబ్రవీత్ప్రీత్యా నిస్సపత్నోఽస్తుతే పతిః.

—పంపురభారతము.

దీవించెను..—ఇత్యాదిగా వాంఛభారతమున! నన్నయ ద్రావడియు వేటయినట్లు గోచరిం
నున్నది.

ఈసందర్భమున వ్యాసుని ద్రావడియు చిత్రతరము?

శ్రావణప్రకృతి

పిలేటి నిత్యకల్యాణామృతగురు

[కారీదాసుని భావముల ననుసరించి వ్రాసఁబడినది]

౧

నవనవచ్ఛవులఁ దృణాంకురపాళులు వైడూర్యశకలాలువలె వెలుంగ
ప్రోత్థితకండలీస్ఫురితదళంబులు నీలాల మొత్తంపు నీటుగొల్ప
హృదయసాంద్రాగుణార్ద్ర గోచరితీ పద్మరాగంబుల పసలు నింప
నీటుగా నటియించు నీటిబుగ్గల చాలు ముక్తాఫలంబుల ముగుపుఁజూప.
మహిత త్య పౌండర్యవగపద లొనంగు-హణివిరాజితనవ దివ్యమండనములు
దాల్చి హాసించు ప్రేమసుందరివిధానఁ - దనకు నీశ్రావణంబున ధరణికాంత.

౨

బింబాధరమునందు ప్రితిలి విలోచనే - దీవరోష్ణాశ్రులు నేల రాల
కటికిచీకటిపూత కబరీధరము వీడి - యంపభాగమున వ్రేలాడుచుండ
నరకాంతియులేనవ్వ బహురత్న రాజిత - మండనశూన్యమై మై చెమర్చ
కస్తూరికాగరు గంధాదిలేవన - శ్రీ లేమి గాత్రంపు తగి నశింప

1. అ. భువభుజాండు కరుణకు కిషకొట్టుకట్టుల
విశ్రమించి భువనవిశ్రమించు
మరిఁ దలంచి యాత్మహిత మనుకట్టుగా
నిష్ఠమున కుభద్ర కట్టు లనియె.

2. మన మివ్వినందులకు జకనప్పుడు నిన్నుఁజూచి ద్రువద
రాజశ్రుతి యశ్రయంబులు పలుకునో యప్పుగను
పరిశ్రుతి పలుకు నిక్కమం బగుం గావున నీ శేకశంబ
గోపాలపారికలతో మండల నరిగి యక్కొకరిం

గను మరీ పనిచిన కుభద్రయ నిత్యేతు పంచిన
మార్గంబున విగద్రప్రస్థపురంబువకుఁ జోయి...ద్రావ
దికి మొక్కిన—

గీ. పంకజాక్షి నీపతి శ్రతిపక్షునిర
విజయఁ దయ్యెడు నీవునీ వీరపుత్ర
జనని వసుమతి దీవించె.....

—అంధ్రభారతము

జలఁగువననంపుఁ బయ్యెద మలిస మొండఁ - గమలనేత్రాలఁగావిర క్తిమలు నిండ
ప్రాణనాథాగమము దుర్లభంబు కాన - కుములుదురు ప్రవాసీప్రియప్రమదలిపుడు

3

శుభ్రసీలోత్పల్లస్తోమ విలాసభాగోన్నతిఁ జూపించి యొక్కచక్కి-
రేజవరాలి మైలీల కాటుక నోనరించుచునుండి యొక్కమూల
పసిమిసీలియసాంపు మిసిమిరేకల చాలు నోడిగిల్లుచునుండి యొక్కదెనను
శక్రచాపపుఁ గళాజాలమధ్యంబున వికచరోదుల నీని యొకపథాన
చారికహృదంతరంబులఁ బ్రీతి నింది - వింతవేసాలతోడఁ ద్రుల్పింతలాడి
సారులను నిడు నీరదనమితి సతము - శ్రావణవిలాసలలితవాసరములుందు.

౪

సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రదానమునందు పసిడిచాయల నీనుపనపు నలఁది
జనునవిలాసవిశాలభాగము నంటు వాల్చడ హేమపుష్పములు తురిమి
ఫాలభాగమునందుఁ బ్రవిమలద్యతు లొల్కు లలితార్ద్రచందఃకలిక ముగి
ఁన్నీరుతావి గుబాళింపఁజేసెను జలఁగు జల్తారంచు చీరఁగట్టి
కరమునఁ బసిండికుంకుమబరణి నూని - పేరట్రాండఁ బిలువ నేఁగు ప్రేమపతులు
చౌవమును నిత్రు మా - లైసీమయందు - శ్రావణపవిత్రశుక్రవాసరమునందు.

౫

హృతిలవాట్యరంగమున కమర్చిన నీలిడేరానోలె నిగి తనర
చిమ్మచీకటిరేయి బహురక్కసియులి వట్లు వేఘారవం బతిశయింప
నీటిమబ్బుల యండ సల్పి కన్నులు మూత వడఁ జేయు శంపల ప్రభ లెనంగ
పిలపిలమని పాలు పిల్ల కాల్యల చెంత స్పిల్లివ్వనంబులు చెవులఁ బడఁగ
హృదయమున నించుకేని చలింపఁజోక - మోహమునఁ బ్రియు సంకేతభూమియందు
సరయఁగా సభిసారిక త్వరితగతిని - తరలు శ్రావణశరన్నీధావంతవిధి.

క్రైమ్ నవల్స్ నిరూపకనవలలు (Detective novels) మాత్రాన్నిగా తయారవుతున్నాయి. అసలు నవల అనే పదవు యీమధ్య బయలుదేరిందే. పూర్వం లేదు మరి. పశ్చిమదేశాల్లో మాదా నవలలు ప్రబలంగా బయలుదేరింది గూ-వ శతాబ్దముమందే. మనకుమాదా యీనవల అనేది ఆదేశాలనుంచే వచ్చిందంటారు. మనము దాన్ని అనకగానో తనకగానో అనుకరిస్తున్నాము. ఈనవలల్లో చరిత్రసంబంధమని, సాంఘికసంబంధమని, నిరూపకసంబంధమని, మల్టీ ప్రిథిజన వుంది. ప్రారంభనవలలో చరిత్రసంబంధమైన నవలలు, సాంఘికసంబంధమైన నవలలు ఎక్కువగా వ్రాస్తావుండేవారు. ప్రస్తుతము మనదేశంలో—కనీసం ఆంగ్లలోకంలోవన్నా—ద్యూమాస్, కానకొడాయిలు వంటి రచయితలు బయలుదేరినప్పటికి నిరూపకనవలలు చీమల్లాగా పుట్టులుపుట్టులు బయలుదేరాయి—అబ్బో! ఎక్కడ చూచినా 'హారథియంకీ', 'ధూతగృహ' లే, 'పెనుథూతాలే, 'రాక్షసు'లే, 'పికాచు'లే—ఒకటూ, ఇందులో కొన్ని అట్టకాకితంతోలే వాడల కొడదామని 'బాగ్రలే, బాగ్రలే, పెనుథూతము, రాక్షసి' అని ఇడివిస్తాయి. పిష్టల్ దెబ్బలు బయటమందే పడు తూంటే యిక లోపల చెప్పవలసిందేమింది? అట్ట తీసి నది మొదలు హత్యలే, నాశ్వరాశ్వానికి రక్తవాహితే—పేజీ కోరివాల్యరు పేట్రానేవుంటుంది. చదివినంత నేపథ్యం నుండెల దడదడమని పోవాలని కానోలు గ్రంథ కర్త అభిప్రాయం—పోనీలేండి బ్రెయిన్స్ (brains)కి యేమీ పని లేనప్పుడు హత్యకన్నా కొంత యివ్వకపోతే బాగావుంటుందా? బ్రెయిన్స్ కి పని లేకపోవటం ఏమిటి అంటారా? ఏదైనా పుస్తకం చదివేటప్పుడు—అందులో నిరూపకనవల—మనం కొంచెం ఫాలో (follow) కావటం, ఆలోచించటం అంటూ ఉంటుందిగా నిజానికి. దబ్బిచ్చి పుస్తకం కొన్నది కాక యాకత్తం

మాదా యెందుకు చదువరికని లేకగానే పోతారు ఆధర్మం. ఎట్లాగంటే, సాధారణంగా ప్లాటు (plot) పెద్దదిగాను, క్లిష్టంగాను వుంటే మనము—అసలూ మాదాను—confuse అవుతామని ఎక్కువప్లాటు అల్లరు. అసలు ప్లాటు వెయ్యనే వెయ్యరు కొంతమంది పెన్సిలితో రైటర్లు. కావాలంటే యింకోపదిహెక్కి లేకు లో లిస్టులో—పర్రేదారు (detective) వున్నాడా యను ఆరా తీయడానికి, మన కంకత్తం—సరే యింకా దృశ్య లేమన్నా వుంటే మహాకవులు వాకే వర్ణించేస్తారుకదా, కల్లెవట కట్టివట్టు—సుహల్లో నేమిటి, చీకట్లో నేమిటి అన్నిట్లో వస్తువులు విశేషంగా కనబరుస్తారు మనఎడట—టార్సమాదా అననసరం, నవకు కప్ప మేముంది. తర్వాత, ముందేమి జరుగుతుందా కథలో నన్న ఆదుర్దామాదా అక్కర్లేదు మనకి. కొందరు నవలాకారులు ముందు ఏదో సంగతులు లోగడనే చెప్పేస్తూంటారు చదువరులకు కోపం రాకుండా—మరి, దొంగ ఎట్లా పట్టుపడతాడు, పడదా అన్న ఆలోచన మాదా అనవసరం మనకి—యేపాట్లో పడి పర్రేదారు పట్టుకుంటాడు, పట్టుకోలేకపోయినా గ్రంథకర్త ఏదో విధంగా పాంతకుణ్ణి చట్టిస్తాడు పర్రేదారుకు, మన కందుకు. ఇట్లాంటి విషయంలో మనకు బ్రెయిన్ వర్క్ (brain work) తగులుతూ మిగతా చెప్పండి. ఏ షెర్ లాక్ హోమ్స్ (Sherlock Holmes) చదివితల కాయ పగలకొట్టుకునేటదులు యిక్కడ పిష్టల్ ధాం ధాంలతోటి సుండే పగలకొట్టుకుంటామంటే సరే.

పైకోరణంతా మాస్త్రే మన తెలుగునిరూపకనవలలను ఆక్షేపించేస్తూన్నట్టు అవుపడుతుందేమో. నిజానికి యిప్పటి కొన్ని నిరూపకనవల్స్ ను, అవి వ్రాసే విధం లోనూ, వ్రాసేవారి conceptions లోనూ కొన్ని గొప్పలోపా ఉండవచ్చే అని చెప్పవం భర్మం అనుకుంటాను.

‘పరిశోధన’ (detection) అనేది పాశ్చాత్యుల ఒకకళ (art) గా భావిస్తారు. మిడుమిక్కిరి కొన్ని యితర సైన్సుల (sciences) సహాయముచేత యీ పరిశోధననిహూదా ఒక సైన్సుగా తీసుకుని యూరప్ లో పోలీసులకు శిక్షణ యిస్తారుట, ఆ సైన్సులో, ఒకపలే దారుడు ఒక స్వల్పవిషయమున్నేనా సరి సైంటిఫిక్ గా పరిశోధిస్తాడు. ఆస్ట్రీయాలోని ఒక కేసు ప్రదాపరణంగా యిచ్చాడు ఫ్రాన్సిస్ సేయరు (Francis sayre) అనే ఒక రచయిత. అర్థశాస్త్రీ ఒక పాఠకుడు ఒకనిని చంపి పలాయనం కావటంలో తన హ్యాటు (hat) మరిచి పోతాడు. ఓ పరిశోధకుడు ఆ హ్యాటు యిరుక్కన్ను రెండు వెంట్రుకలను కొన్ని యంత్రాల సహాయంచేత పరీక్షచేసి పాఠకుడు మధ్యచయిస్తున్నది, లావుపాటి నా దనీ, తల పెరచినవాడనీ, ఇంకా యెన్నో సంగతులు భోగట్టా తీతాడు. అర్హు అంటే అది. ఈ పరిశోధన అనే సైన్సుకి యింకా కొన్ని ఇతిరకాస్త్రీలు-చిత్రవృత్తి శాస్త్రము (Psychology), ముఖరక్షణ నిరూపణ శాస్త్రము (Physiognomy), యిల్లాటివి జోడుచేసి ఎంత భోగట్టా అన్నా లాగుతారు. ఇంకా క్రిమినల్ యాంత్రిక పాఠశా (Criminal Anthropology) ప్రకారం వారు-దోషులు-(criminals) ఎన్ని రకాలుగావుంటారో, ఎందువల్ల వాళ్లు వేరం చేస్తారో, ఏ పేర్లకుల నెట్లా శిక్షించాలో అంత కనిపెడతారు—అందులో యిప్పటి నేరాలుమాడా చాలా కాంప్లెక్సుగా వుంటాయి కాదండీ—నవీనాచారాలకు, నాగరికతకు తగ్గట్టు—పొద్దప్రమానం పాత్రే కాదుగా మరి, కారణం లేని హత్య—ఆండుకుని యీచిత్రకైన సంగతులన్నీ తరచు సైంటిఫిక్ గా శోధన చేయబడినవి—నేరం యింతకన్నా సైంటిఫిక్ గా వుంటుంది కాబట్టి.

కాబట్టి పరిశోధకనవలలు వ్రాశామంటే కొంత అర్హు చూపించాలి. ప్రతిభుప్రకాశికి ఏదో పుద్గేక మన్నట్టు పరిశోధకనవలలకుమాడా కొన్ని పుద్గేకలుండాలి. కేవలం చదువర్లకు interest కల్గించడమే ఉద్దేశ్యంగా వుండరాదు. ఇప్పుడు న్యాయశాస్త్రం (Law) లో కొన్ని దోషు లున్నాయనుకోండి, ఆ

దోషులవల్ల నేరాలు వృద్ధి అయ్యెట్టుంటే అవిధం చూపించవచ్చు. ఆ మెరికాలో యిప్పుడు అన్ని పాశ్చాత్య దేశాల్లోకన్న నేరాలు ఎక్కువగా జరుగుతున్నాయట, అందులో ముఖ్యంగా హత్యలు—లక్షకు ఎనిమిదిమంది పాఠకు లున్నట్టు వా ర్డెన్ లావ్ (Warden Lawes) అనే ఆ మెరికాదేశీయుడు లెక్క యిస్తున్నాడు. ఇంగ్లండు మొదలైన రెక్కిన దేశాల్లో చాలా తక్కువ సంఖ్య వుంది. కారణం ఏమంటే ఆ మెరికాలో క్రిమినల్ జస్టిసు అతిసందిగ్ధంగాను పాలుమారిక గాను జరుగుతుంటుంటుంది. పాఠకుడు బయటపడడు, పడ్డా నూటికి తొంపై పాళ్లు లైలుప్రాప్తి కలగదు. ఆ మెరికా వారు యిప్పుడు పరిశోధక శాఖలను (Detective Departments) చాలా విభుగంగా నడపాలనీ, శిక్షలు చాలా క్రమంగాను చురుకుగాను విధించాలనే ఆలోచనలో పడ్డారు. కాబట్టి యిలాటి న్యాయపాలనలో దోషులు విమర్శించటం అనే పుద్గేకతో వ్రాయవచ్చు. లేకపోతే సంఘంలో కొన్ని అనర్థకమైన కట్టుబాట్లవల్ల దురాచారాలు ప్రబలుత పనుకోండి. అప్పుడు లాజికల్ గా ఈ యాసంఘదోషులవల్ల ఈ యీ దురాచారాలు కట్టుకున్నాయని చూపించవచ్చు. ఇంకా యిప్పటి యువకుల్లో చెడుసహవాసాలవల్ల, కృత్రిమ నాగరికతలోని దుర్భాషాలవల్ల దురాచారాలు పాగుతయో, పాగుతున్నయో, చూపించవచ్చు. ఏ నేరా వికైనా కారణం అనేది ఒకటి ఉంటుంది గాచండీ—హత్యకోసమే హత్య చేస్తాడా ఎవడన్నా, మరి సరిగా లేకపోతే తప్పు. ఇంతకీ చెప్పి చేయంటే, ఏదో పుద్గేక కొన్ని పురస్కరించుకుని మొదలుపెట్టావుందాని నవల. ఏదో నాలుగు హత్యలు చేయించలేకపోతామా—పడ్డ చాదుడిచేత పట్టించలేకపోతామా అని మొదలెట్టరాదు. ఏ పుద్గేకమా లేకపోతే నవల ఆట్రుకోసమున్నా రాయాలి. పరిశోధన అనే ఆట్రు ఎట్లా చూపించవచ్చో, దాల్లో సైపుర్యము ఎంతమట్టుకు ఎట్లా వుపయోగించవచ్చో చూపినా పరసంగానే వుంటుంది. పరిశోధకుడో పరిశోధన చేశాడంటే దానికి కొంత సైంటిఫిక్ వాల్యూ (scientific value) వుండాలి; అతని ఆలో

చనబన్నీ సహేతుకంగాను వ్యాయస్కమకంగాను, వుండాలి. గ్రంథకర్త అందిచ్చిన ట్టుండహాదను. ఇప్పుడు మన నిరూపకనవలల్లోకూడా యీలాగే పత్తేదారుని ఆలోచనాశక్తి, కార్యనిపుణత, సమయస్ఫూర్తి, యుక్తి అర్వి చూపిస్తారు. హంతకుడి శైర్యసాహసాలు, వాడి చదరంగపు యెత్తులు, వాడి ధూతగృహాలు, ఘోర ప్రతిక్రియలు, భీషణప్రతిజ్ఞలు, ఇవన్నీ చూపుతారు. హంతకుడుకూడా చాలా తెలివైనవాడూ, దైర్యంకల వాడూ అయివుంటాడు కాదండీ—అంగుళాని వాడి దైర్య సాహసాలు వర్ణిస్తారు. ఒక్కోహంతకుడు వ్రాసే అల్టిమేటమ్సు (ultimatums) మాస్తే ప్రంభించిపోవలసిందే. కొంతమంది కర్తలు హంతకుడి పాత్ర బాగా పోషించడానికి కాబోలు కొంతవంత వుత్తరాలు చీలి, దూకించేస్తారు వాడిచేత. హంతకుడు చేసే పనుల్లోను, ఎత్తుగడల్లోను అవపడా లంటాను. ఆతని నేమాబలంగాని బుద్ధి బలంగాని—పుత్తరాల్లో యేమీ వుండును వుత్త గొడ్డం అరుపులు దిప్పు. ఆతను చేసే కార్యాల నిచ్చిత్రతలోనూ గూఢత్వములోనూ కర్తయొక్క యోచనలం తెలిసి. అలాగే ఆవిచ్చిత్రకార్యాలని క్షేపించడానికి చేసే శాస్త్రీయమైన పరిశోధన (scientific investigation) కూడా కర్తయొక్క aptitude తెలియజేస్తుంది.

పైవిషయాలన్నీ అలా వుంటే మరొకొన్ని సంగతులు చూతాం. కొన్ని నవలారాజముల్లో హంతకుడి చాకచక్యముకన్న, పత్తేదారు పనితనముకన్న, గ్రంథకర్తగారి ignorance బయటపడ్తుంటుంది ఎక్కువ. ఒకనవలారాడు బంబాయిపట్టణం రంగస్థలంగా తీసుకుని ఏదో చెప్పకొస్తూ, ఆకుట్టుని 'అర్ధరాత్రి—అందులో అమావాస్య: కళ్లు పొదుచుకున్నా అంపడడం లేదు (కళ్లు పొదుచుకుంటే ఆసలు అవపడ దినుకొండి, అది వాగ్రీతి). దీనిఅంత గాఢాంధకారమయం-నిశ్శబ్దం' అని అప్పుడు హంతకు డాదారిని పోతున్నా డకో మరేకో చెబుతాడు. కాని బంబాయిపట్టణ మేమిటి, దీని గాఢాంధకార మేమిటి! ప్రతిదీనిలోను సాధారణంగా తెల్లవాడ్లూ విద్యుద్దిపా లంటుందే, అందులో అమావాస్య కర్తన్నట్టు, పట్టపగలల్లే వుంటుంది బజార్లు,

ఇదేం కర్కం యిట్లాంటాడు! కొంతమంది యీలాపా లాస్తాయనే తాము బాగా యెరిగిన పల్లెటూళ్లు రంగస్థలాలుగా వేసుకుంటారు. కాని ఓవిషయం చెప్పాలిసి పెట్టుంది. హత్యలు మొదలైన దురాచారాలు ఎక్కువగా క్రిక్కిరిసివుండే పెద్దపట్టణాల్లో జరుగుతాయి. అక్కడ ఖాసీలు జరిగినాయంటే తగుకారణాలుంటాయి. వీలూ వుంటుంది. బాగా తెలిసి ఆరిచేరిన (చదువుకున్న వాడుమాడాడు) ఖాసీవాడ్లూ వుంటారు. కాబట్టి రంగస్థలాలు ఏర్పరచడంలో కొంచెం సబబుగా పోతుండాలి. కొందరు పెద్దపట్టణాలు రంగస్థలంగా తీసుకున్నా వర్తనప్రియులు, అలంకారప్రియులు కావటంచేత, ఏ బంబాయిలో లంకించుకుని అక్కడ ప్రకృతివర్తనలు మొదలు పెడతారు. ప్రకృతివర్తనలు చేత కానివారు కొందరు అన్యగా తమకు నిరూపకనవలల్లోనే 'స్పెషల్ యాప్టిట్యూడు' (special aptitude) ఉన్నట్టు ధూతగృహాలు, పాత కగర్నాలు పోడితెట్టు వర్ణిస్తారు. వాటిలో వారి చిత్రము వచ్చినన్ని సోపానాలు, రాజమార్గాలు, దొంగఅలమారులు, బొత్తాములు, అశేకరకాలమరలు—గోడలు గోడలు లేచిపోతవి ఆ మరలతోటి—ఇవన్నీ కాంక్ష కొచ్చేస్తారు. మరీ అసంగతంగాను, అశక్యంగాను వుండే యీలాటి పాతాళగృహాలు కట్టేసి మన్ని చిన్నపిల్లలను జడిపించినట్టు జడిపించకపోలే, సహజమైన సంగతులనే చెప్పనూపడా అంటాడు. నాలుగు గదిగోతులు తప్పుకోవాలంటే గవర్న మెంటువారికి కంగత మవుతుండే, వేలకునేలు జనాన్ని పెట్టి పగలురాత్రి పనిచేయించినా—యీ చోరబహద్దర్లు యిరుగుకు పొరుగుకు తెలికుండా ధూగర్భంలో ఓచిన్న ప్రపంచాన్ని కట్టేస్తాకే, దీని కత్తి దొరతనంవారికి తెలిస్తే 'చోరబహద్దర్' తీసిసి 'రావుబహద్దర్' యిస్తా రన్నమాటేగా.

ఇట్లాంటి అసందర్భాలన్నీ చదువరులకు తెలుస్తూనేవుంటాయి. వచ్చిన చిక్కిమంటే అప్పుడప్పుడు గ్రంథకర్తలు ఫిలిముస్ (films) లో కథలు తీసికేస్తూంటారు నవలల్లో. హంతకుడు మేడలమీదిమంచి మేడలమీదికి సుధీకీసుధీకీ చూకేస్తాడు—అరుగులమీది

నింది చూకినట్టు; పున్నవా దున్నట్టు అదృశ్యమై పోతాడు: ఇంకా యెన్నో గారడీవిధాలు జరుగుతాయి. ఇవన్నీ ఫిలిమ్ లో చూడ్డానికి విశోదంగానే వుంటుంది, అక్కడ దృశ్యంకోసం పాటుపడతారు కాబట్టి, కాని నవలల్లో అట్లా ఫిలిమ్ మాఫీ నీ ఎల్లాగా— ఫిలింకంపెరివారికోసం వ్రాసింది కాదుగా. నవలల్లో ఫిక్షన్ (fiction) వుండొద్దా అంటారేమో. ఫిక్షన్ అంటే జరగని సంగతుల్ని కల్పించి చెప్పటం— అంటే కా, నవలల్లో వ్రాసేవన్నీ జరుగుతాయో మానకోసముని. అయితే జరగని సంగతులని చెప్పటం అంటే అవి జరక్కపోయినా జరగటానికి వీలండేట్టు చెప్పాలి, ఈ ప్రపంచంలో యిదివరకెన్నడు జరగనివి, యిక ముందెన్నడు జరగనేరనివి అనికాదు ఫిక్షన్ అంటే. అందుకోసమని, చారిత్రామణి వున్నాడే, ఆతను చేసే ప్రతి దాంట్లోనూ సాధ్యత (possibility) వుండాలి. ఫిలిం కళలు మనము ప్లాటుకి తీసుకున్నా అందులో వైరు వర్క్ నుంచి, గారడీసంబంధం సమీపన్నీ తీసేసి వరుస మార్పుకుని వ్రాసుకోవాలిసేస్తుంది— నవలల్లో కథనదుస చేరుగా వుంటుంది గనుక. రివ్యూ, నవలల్లో ప్లాటుకి యివల్యూషన్ (evolution) వుండాలి. అంటే ఒకవిధమైన క్రమం వుండాలి. కథలో ప్రతిభాగానికి పరస్పరసంబంధం వుండాలి. వీటిని బట్టి రెక్కినవి జరుగుతుండాలి. ఇప్పుడు చూడండి, ఒకసంగతి జరిగిందంటే అది యాయావిధంగా జరిగిందని యెప్పటికైనా పుస్తకం అయ్యేలోపల తెలియాలి— పూరికే జరిగిందనుకోండి అంటేకాదు. పట్టేదారు వేదం మార్చి హంతకుడిలో పనిచేసేవాడిలాగ నాలుగువెల్లున్నాడంటే కాదు, ఎల్లా వేదం మార్చాడో, హంతకుడు కనుక్కోకుండా నాలుగువెల్లుండడానికి వీరెల్లా కలిగిందో చెప్పాలి. రివ్యూ, ప్రతివిషయం సహేతుకం (reasonable)గా వుండాలి, హత్య ఎందుకు చేశాడంటే వాడు హంతకుడు కాబట్టి, హత్య చెయ్యగలడు కాబట్టి, చేశాడంటే లాభం లేదు. ఫిలింకథకు నవలకు ఇక్కడే భేదం అవపడుతుంది. నవలలో ప్రతిసంగతీ సమర్థి

చాలి, ఫిలింలో అట్టి లుండదు ఏసంగతి చేసినా, అదే అని ఎవర్ని అడుగుతాం.

కాబట్టి మన మిప్పుడు మార్పుకోవలసిన అభిప్రాయ మేమంటే, ఈ నవల అనే గ్రంథానికి మనము వాచ్యయంలో గొప్పస్థానము సంపాదించలేకపోయినా దాని విలువ దాని కుంచాలి— కేవలం విశోదానికి, అమ్ముకుపోవటానికి ఏర్పడ్డ వస్తువల్లే వుంచమాడదు— చైల్డ్రేలిటరేచర్ (railway literature) లో పుస్తకాల మల్లే. నిరూపకనవల లయినంతమాత్రాన ఏవిధమయిన నియమాలు— సాహిత్యసంబంధంగాని, కళాసంబంధంగాని— ఆవసరం లేదనుకోటం లేదు. ఇప్పుడు ఆంగ్లంలో వాటకాలు గాని, నవలలు గాని చూడండి: ఏకో కొన్ని సాహిత్యనియమాలు గాని, కళానియమాలు గాని (literary principles or art principles) అనుకరిస్తాయి. అంచేత వాటికి సారస్వతంగా కొంతవిలువ వుంటుంది. ఒక రొమాన్సు (Romance) వుంటుంది అనుకోండి; అందులో ప్రేమయొక్క పుట్టుక, దాని తత్వము, దానిమానసికవృద్ధి (psychological development), దానిపరిణామము అన్నీ కథతోపాటు చూపేస్తారు. కథ నిమిత్తమాత్రంగా వుంటుంది. నియమానుసారంగా ప్రేమ అనే చిత్రవృత్తికి సైంటిఫిక్ స్టడీ (scientific study) యివ్వడం యుభోధ్యోగము. అట్లాగే మన నవలలకుమాడా కొన్ని నియమాలను అనుసరించి పోతూ ఒకవిధమైన లిటరరీవాల్యూ (literary value) తీసుకురావచ్చు. సారస్వతంగా విలువతీసుకురావటం అంటే నవలను కద్దాలంకారమాడాయణిమల్లే రయారు చేయటం కాదు. నవలల్లో భాషాగాంభీర్యం అంత పాటింపదగ్గ విషయం కాదు; విడుమిక్కిలి రెగ్గించేయాలిసిన విషయం.

నవలకి ప్రథమంలో కథవిలువ (story value) వుండాలి— అంటే కథఅల్లికలో కొంత ఆర్దు చూకించాలి. నిరూపకనవలలో కథఅల్లికలేక ప్లాటు అనేది ముఖ్యంకం. ప్లాటులో ఒకవిధమైన క్రమాభివృద్ధి (Orderly development) వుండాలి. కాని చెప్పే

విషయాలు గూఢంగాను విక్రమంగాను ఉన్నా, అసం
గతంగాను విరుద్ధంగాను వుండకూడదు. తర్వాత
నవలల్లో పాత్రపోషణ అనవసరం కాదు. ఇంగ్లీ
షునవలల్లో చూడండి క్యారక్టర్ డెవలప్ మెంటు
(character development) అంటే యెంత ప్రాధా
న్య మిస్తారో. పరీక్షల్లో కూడా క్యారక్టర్ స్కెచ్
కొచ్చేను తప్పుకున్నా దా మరీ. మనవిరూపకనవలల్లో
ఈఅంశం బాద్గా గమనించరు. కొన్నినవలల్లో
క్యారక్టర్లు స్కెచ్ చేసి ముప్తాగా వుండవు. మరోసంగ
లేమంటే, విరూపకనవలల్లో, కథలో యీవెంట్యూ
(events) చదివేవాడికి ఏవరసగా చెప్పాలో తెలి
యాలి. ఇదికూడా ఒక ఆర్ట్. కథలో చివరదాకా
ఓవిధమైన మిస్టరీ (mystery) వుంతుూవుందాలి.
సంగతులన్నీ ఎప్పటికప్పుడుచేటాగేగా చెప్పక్కర లేదు.

హవలలో ఒకపాత్యలకే తప్పు మరిచేటికి అవ
కాశంలే దినుకొంటుం తప్పు: గ్రంథకర్తకథలనే సాంఘీ
కవిమయాంబునుగించి వీడైనా ప్రస్తావన చెయ్యవచ్చు;
సూతనాథిప్రాయా శేషున్నా వుంటే వ్రాసి మన్ని
ప్రతీధించవచ్చు—తప్పు కాదు. కాబట్టి నిరూపకనవ
లనుమాడా తయారుచేసేవిధంలో చేసే కొంతవిలువ

ఉండకపోదు. నవలకు విలువ పెంచుకుంటారా?
 దూపాయి అణాలు పైసల విలువ వున్నప్పుడు వున్నకం
 లోపల విమరుని కేం విలువక్కలేదు. నవ
 లలు కరెంటు లిటరేచర్ (current literature)
 అనే భాగంలోకి వస్తాయి. ఏరాస్త్రీంచారి
 విజ్ఞానమున్న కొలవాలంటే వారి వాఙ్మయ
 స్థితిగతులేగా మనము చూచేది. కాబట్టి ఆంధ్రరాష్ట్ర
 విజ్ఞానానికి వేరు లేవాలంటే ఆంధ్రలోకంలోకి మంచి
 పుస్తకాలు పంపటం మన విధి అంటాను. ఇంతో ఎం
 దుకు చెప్పారినవస్తున్నదంటే, ఆంధ్రంలో యిప్పుడు
 వచ్చేనిరూపక నవలలు ప్లాట్ ఫారాలమీద అమ్ముబడేవి,
 కేవలం అందుకే తయారుకాబడ్డట్టు కనుపిస్తున్నాయి.
 'రాజమండ్రవప్య', 'సుంటూరుసుంట', 'తెనాలి తమా
 షాయి' అనే పుస్తకాల లెవెలులో నిరూపకనవలని
 ఉంచడం భావ్యంగా లేదనుకుంటాను. అందువల్ల యీ
 గాన బయల్దేరాలివ్వవచ్చింది. ముందు కాబోవు రచయిత
 లన్నా కొంచెం ఉన్న తాళయాలతోటి బయల్దేరి యీ
 నిరూపకనవల అనే వస్తువుకి విలువ యిప్పిస్తారేమో అని
 వా ఆశ.

న ట కు న కు

యం. యం. వేంకటాచార్యులుగారు, వి. ఏ.

కరము గంతము పెల్వడ మదిని భీకంపంబులం బోవిది

ల్పి, రహి. స్వప్నముగా, నభావముగ వోలిక, శబ్దముల్ పెప్పుచుక,
స్వరయుక్తంబుగ సుతి సాహితికి మేల్సంగీతముం గూర్చి, మా
ధురి చేర్చించుచు నాట్యమాడినంగదా తోచుక మహానందముల్,

వ్యాకరణములును, ఛందస్సులును, అలంకారగ్రంథములును భాషలోని యందములను గ్రహించి యానందించు రసకులును, రమణీయకావ్యవ్రష్ట లగు కవులును భూమిపై బయలుదేలుట కేర్పడినవి.

తమనాటి కేర్పడిన భాషాప్రపంచమునఁ దాము గుర్తించిన యందములకు గుర్తులు చూపిన నట్టిగుర్తులు గమనించి రాఁ జోవు చదువరులు తాము పొందిన యానందమును జూజుగొనుచు రనియు, భవిష్యత్కవు లాలక్షణములు గల్గఁ గల్గుము లల్లి యయ్యందముల నాచంద్రార్కముగ నిప్పింపఁగల రనియుఁ దలంచి లోకసర్వగపాపరు లగు లక్షణగ్రంథకర్తలు గ్రంథరచనకుఁ గడఁగియుండిరి.

అభ్యాస మేషనిలో బలపడినను నరునకు రుచి గల్గించి దాని నాతఁడు వీడఁ జాలనట్లు చేయును. కొన్ని తరములనుండి యలవాటు పడిన యాచారములను విడిపించఁ జేయు సంస్కారప్రియు లొనర్చు భగీరథప్రయత్నములే దీనికిఁ దార్కాణ. కావ్యపరిశీలనాభ్యాసము కూడఁ గావ్యములలోఁ జదువరులకు రుచి గలిగించును. ఆరుచి పరిఁకృతమై రసాస్వాదమని చెప్పఁబడును. ఇట్లు రసీకతకుఁ గారణమైన సుకావ్యవ్యాసంగము స్వయంకృషిసూపముగ నుంటకంటె, నిరంతరకృషి నల్ప సాహితీపరి

ణతిం గాంచియున్న ప్రాచీనగ్రంథకర్తలు చూపిన మార్గమున వారి యనుభవములఁ జేయుఁజిగఁ జేసికొనుచుఁ జమత్కారముల ననుసంధానము నేయు రూపమున మాత్రిన మేలుకదా! చదువరులకు సుకుమారమతుల కట్లు చేయుఁతలై మార్గదర్శిత నవలంబించు చండునవి లక్షణగ్రంథములు. ఇ ట్లనుటచే నత్కావ్యాధానుసంధానమునకును, విభావాదు లనుకాయకు మూత్రమే సంబంధించినవి కాక నహృదయులకు సాధారణము లగుటకును, హృదయసంవాదముతోడి రసాస్వాదమున కును లక్షణగ్రంథములును నహకారులై, లక్ష్య ప్రబంధసామగ్రితో పాటు, మతొక విషయము నెఱుఁగఁజాలని తన్మయతను నరసుల కొనఁ గూర్చు ననిన ట్లయిగది.

కాని యొకటి చెప్పవలసియున్నది. లక్షణ గ్రంథములు లక్ష్యముల వ్యాసంగమునకును, బరిశీలనమునకును దారి చూపునవిగ నుండువలెను గాని లక్షణస్వరూప శోధనము నతివ్యాప్త్య వ్యాప్తివిచారణలతోఁ జేయు టనెడి పూర్వాంగములను విస్తరము నేయుటచే లక్ష్యచమత్కృతులగుటనెడి రసీకగమ్యమగు కావ్యానుసంధానఫలముదాఁక పోఁజాలక విసుపు గమవారి నిగఁ జదువరులఁ జేయునవిగ నుండు గూడదు. ఫలమగు రసచర్వణకు నత్కావ్యాధానుసం

భానమును, దానికి లక్షణగ్రంథముల దిక్పరిచనమును సాధనములు కాన సాధ్యమయినంత లాభువము లక్షణగ్రంథములకుఁ గావలసినది. అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి మున్నగు దోషముల దూషితము గాని శుద్ధస్వరూపము లక్ష్యముల నెల్లప్పుడును బరిశీలించుచుండుటచేఁ బరిశీలకులకు స్వరశ్రుతిలయాదులు సంగీతము పాడనేర్చినవాని సూత్రము గోచర మయినట్లు గోచరించు. దోషసంస్కర్ష మొక్కిరియు లేనట్లు మాటలు లక్షణములకు గురురసక్కుట లేదు. ఔచిత్యబట్టి తెలిసికొనెడి కొన్ని విశేషములను మాటలతోనే చెప్పవలె ననుకొనుటచేఁ గొంత లక్షణపరిష్కార బాహుళ్యము పొడమెడి. ఎఱ్ఱ కొండం గల దనిన, సంయోగ సంబంధముతోడనే యుండునని యాచిత్యబట్టి శ్రోత తెలిసికొనఁగలఁడు. నమవాచి సంబంధముతో నుండునని శ్రోత తెలిసికొనునోయని సంయోగముతో వఱ్ఱ కొండం గలఁ డనవలసి యుండదు. అదిగాక, భేదములు విడఁదీసిన కొలఁది పెరుగును. ఈ పెరుగుట విడఁదీయు వారి పరిశీలనబలమునుబట్టి యుండును. తా నెక్కువకాలము పరిశ్రమము నల్పి నేకరించిన భేదపరిష్కారప్రపంచమునెల్ల నొక్కమాటుగఁ జిన్నతరగతి విద్యార్థుల కందిచ్చి వారి కద్భుతము గల్గించుట విమర్శకునకుఁ బరోపకార రసికత గాఁబడు. తన ప్రాధి నెక్కువగ బడాయీకఁ జూపి తనగ్రంథమున కధికారులొ వారి కైమోడ్పు లందవలె ననుకొనుట గ్రంథ కర్తల స్వార్థపరత. ఏ పెద్దభేదముల నెఱింగి

నంత, పరిశీలనము హెచ్చినకొలఁది సవాంతర భేదములను విద్యార్థి తనవలెనే కనిపెట్టఁగలఁ డో, ఆ మహాభేదములను సూత్రము తాను ప్రతిపాదించి, దిగిలిన యవాంతరభేదములను తన ప్రతిభతో విద్యార్థి యుల్లేఖింపఁగల స్వతంత్రుఁ డగునట్లు మార్గదర్శి యగుట లక్షణ గ్రంథకర్తకు విధి. స్వసాంశిత్యప్రకటనమును బ్రధానముగఁ జూచుకొక, చదువరులకు బరిశీలనస్వాంత్ర్యమును గట్టించుమార్గములు చూపుటకన్న లక్షణకర్తకు ముఖ్యకృత్యము లేదు.

“తే చాచార్యాః వికల్ప్యంతే

క స్తాకా కాత్తేన్నస్య వత్సతి,

కింతు బీజః వికల్పనాం

పూర్వాచారైః ప్రదర్శితమ్,

తదేవ పరిసంస్కర్తు

మయ మన్మత్పరిశ్రమః.”

అను శ్లోకములతో దండి లక్షణగ్రంథముల కుండవలసిన పరిమితత్వము నిర్ణయించెను. ఇట్టి లక్షణగ్రంథసాహ్యముతోఁ గావ్యనాట కానుసంధానమును దన్మయబుద్ధితోఁ జేసిన యార్ద్రాహృదయుఁడు నరనకవి గాని రసజ్ఞుఁ డగు వ్యాఖ్యాత గాని కాఁగలఁడు.

“త దంతతంద్రై రనిశం నరస్వతి

శ్రమా దుపాస్యా ఖలు కీర్తి మిప్పుభిః,

కృతే కవిత్వేఽపి జనాః కృతశ్రమాః

విదగ్ధగోష్ఠీషు విహర్తు మిశతే.” అనిదండి,

ఇదిగాక ప్రాచీనవాఙ్మయములోని యందములఁ జూపుటన దశరూపములోఁబంచసంఘలయంగములుసూచినట్లు. ఇక్కడ 'తూ' డిండవలెను. ఇక్కడ 'చా' డిండవలయును. కాళిదాసుఁడు శాకుంతలము మొదట స్రగ్ధరరచించెను గావున నంద తావృత్తముతోనే ప్రారంభింపవలెను—అని యిట్లుగ్రంథప్రణాళికల నెల్లఁ జూప మొదలిడిన విద్యార్థుల లేక చదువురుల స్వాతంత్ర్యమునకుఁ గరావలంబ మొనఁగమియే కాక వారికాళ్లకు బందాలు వేసినట్లుగును.

ప్రతిభ యనునది కొంద అదృష్టవంతుల కలవడు బుద్ధిధర్మము. ఒక్కకాలమున ననికాని, యొక్కచోట ననికాని దానిని నియమించి నిరూపింపలేము. పూర్వలే ప్రతిభాశాలులు, ఇప్పుడట్టివారు పుట్టరు—అనుకొనుట పొరపాటు.

“పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వం,
నచాపి కావ్యం నవమి త్యవద్యమ్.”
అని కాళిదాసకవి.

ఇప్పటి ప్రతిభాశాలులు వెనుకటివారు గిరిగీదిన చోటనే తమ కుూహప్రవాహముల పంపులతోఁ బాటుదలచేసిన నవనాగరిక దేశములలో నెల్లడంజోలఁ గ్రొత్త మొలకలు వాఙ్మయారామమునఁ బొడగట్టవు. బహుచ్చిష్టమై ధూళిధూసరితమగు ప్రాంతపాకముల రసమే మన కాచంద్రతారార్కముగ నాస్వాద్యము కాఁగలదు. సృష్టిపరిణామస్వాభావిక

ములైన బహువిధైశ్వర్యవిలాసలాభములకు మనమును మనజాతియు వెలియగుదుము.

కవిబ్రహ్మ యెఘుడు స్వతంత్రుఁడు కాఁడో అపుడే నూర్మశిల్పములకు జాతీయొక్క మెదడు వెలియగును. నవీనరహస్యములను కల్పనాప్రపంచముద్వారా వాఙ్మయప్రణాళికలలోఁ బ్రవహింపఁ జేయు సుకవుఁగ సందేశము లుగ్గుఁ బాలుగ నేజాతికి జీర్ణమగుచుండునో వారిదే యభ్యుదయము, వారిదే స్వాతంత్ర్యము, వారిదే విజయము.

కాన లక్షణగ్రంథములు పూర్వుల పోకడలనెల్ల నేకరువుపెట్టి కవుల యవకాశ మపహరించునవి కాక మార్గదర్శకములే కావలెను.

ఒక దృష్టాంతము: మహాకావ్యములలోఁ బదునెనిమిది వర్ణనములు కానవలెనని దండి ౭ వ శతాబ్దములోఁ జెప్పె. ఆ పదునెనిమిది పదార్థములకన్న రమణీయములైన విప్ర దెన్ని మనకన్నుల కగవడుట లేదు? విమృద్ధిపము లేనా, వాయు విమానములేనా, అల్పిగ్రాపు లేనా, రైల్వేనా, ఫ్యాక్టరీలేనా, ఎన్నో అతివిచిత్రములైనవి మనకుఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈయందములెల్ల వదలుకొని దిక్కుమాలిన మధుపానజలక్రీడాదివర్ణనలతో మనము గాలక్షేపము చేయవలె ననుట యెట్టిన్యాయము? ఇది యార్ద్రాహృదయుఁడగు స్వతంత్రకవి కెంతటి కష్టము?

ఒక్కొక్కప్పుడొక్కొక్క దేశమున నొక్కొక్కభావమున కుద్రేకము గల్గియుండును.

అప్పు డాయుదేక మార్ద్రహృదయుల హృద
యప్రణాళికలనుండి యబుకుచుండు. అట్టిసహజ
కవితాప్రవాహమే జనుల నాకర్షిండు. కావు
ననే యిప్పుడు స్వదేశాభిమానవాయుపూరిత
మగు నాంధ్ర దేశమున

“పాడైన పెనుకోటగోడల పీర్లు ని
ద్రలు వోపు కాకత్తి సాధవంబు
నిండాలు బెలు నఖండగోదావరి
దాగిన చాళుక్యనాగరికత
తనగీతి యటవబాతిని పాతకులనుగా
దిద్ది వర్ధిల్లిన తెలుగువాణి—”

అను నిట్టి పోకడలును.

“నాయకురాలి మాయకద

నంబున మాపలనాటి పౌరుష

శ్రీ యదుగంటె, గడ్డి మొలి

చో బులిచారల గద్దెమీద ”

అను నిట్టి రచనలును వినువారి కింపు
నింపెడివి. శబ్దార్థములయందములను తెప్పటకు
గుణములనియు, వృత్తులనియు, రీతులనియు,
సలంకారములనియు నిట్టి వేలువేలు సంఖ్యల
తోడను, వేలువేలు స్వరూపపరిష్కారముల
తోడను సంస్కృతలక్షణగ్రంథకర్తలు వివరించి
గ్రంథములను బెంచిరి. వీనిని సంగ్రహముగఁజెప్పి
దిక్ప్రదర్శనముగావించినఁజాలును. అందమును
గనిపెట్టెడి వైపుణ్యములవడిన కవికయ్యైవిషయ
ములు స్వయముగఁ బాడకట్టు. అట్టి ప్రతిభ
లేనినాఁ డీలక్షణశ్లోకము లెల్లవృథలు. మాన
సికభావము లెల్ల స్థాయిభావములును, సంచారి

భావములు నని చెప్పి యనుభావసాత్వికభావ
ములను వ్యంజకచేష్టాదు లనిన, భావము లూ
హకు రాఁగలవు. సాహిత్యదర్శనాదుల వ్యభి
చారిభావాలకును, హావభావాదులకును బ్రత్యే
క మొక్కొక్కదానికొక్కొక్క లక్షణమును,
ఒక్కొక్కటో రెండురెండు లక్ష్యములును
ఇచ్చి గ్రంథము పెంచినంత నాకవులు వ్రాసి
నట్లే యాభావముల నితరుడు చిత్రింపఁగ
లఁడా? చిత్రించినను ఆప్రాత శిల్పములేమన
కెందుకు? పారి కేమెద డాకల్పనల ననుగ్ర
హించెనో ఆమెదడు మనకును గలదుకదా!

“అకీట మాకైటభవై రితుల్య

ఇష్టార్థలాభా త్కృతకృత్యభావః.”

అని శ్రీ హర్షమహాకవి చెప్పినట్లు, పూర్వ
సంస్కారము ననుసరించి యొక్కొక్కని కొ
క్కొక్కదానిలోఁ బ్రీతియుండును. కావ్యనాట
కాదులలోన నట్లే కొందఱు రఁజెల్లువా రుం
దురు. వాఁకిఁ గావ్యధానుసంధానమున నా
నంద మపరిమితముగ, బ్రహ్మనందము మాది
రిగ, నితరవిషయముల నెల్ల మఱచునట్లు, గలు
గుటను జూచి అదియేల యెల్లు కల్లనని పరిశీ
లకు లాలోచించి సాధారణీభావము, చర్యగా
మొదలైనవాని మూలమునఁ గల్లుననియు, నా
సాధారణీభావము భావన యనేసి శబ్దములపని
వలనఁ గల్లుననియుకొందఱును, కావ్యనాటకాది
గుణాలంకారాదివైచిత్ర్యముచే గలుగు నని
యభినవగుప్తపాదాచార్యప్రభృతులును రసో
త్పత్తిని గుదిర్చిరి. సాధారణ్య మనఁగా

శకుంతల దుష్కంతునకు భోగ్యమైనను జూచు
వానికి స్త్రీమాత్రముగాఁ దోచి భోగ్యగాఁ
గప్పట్టి యానంద మొనఁగుట. ముదునలివారి
కిని కర్మజనులకును శృంగారానందము గల్గదు
గాన ఇప్పటి వాసన రజాస్వాదమున కావశ్యక
మనియు, జాతులకుఁగూడఁ గొందఱకు రసాను
భావ ముండదు గాన పూర్వవాసన వలయు
ననియు సాహిత్యదర్శణకర్త చెప్పె.

ఆనందవిషయకసంవిత్తు, లేక సంవిద్వి
షయానందము రసము. ఇది బ్రహ్మానంద
సహోదరము. అని యెన్నిమాటలు చెప్పినను
ఆనందముకన్న మతొకటి రస మనునది కన్న
టదు. ఇది యిష్టార్థలాభమం దెల్లడలఁ గల
ద. ఈ కావ్యముల యానందమును గూర్చి
మాత్ర మిది యలౌకికమని, బ్రహ్మానందసమ
మని యుక్తిశాలులు పెక్కు విమర్శములు
శాస్త్రీయముగ వ్రాసియుండిరి. ప్రతిభాశాలి
చేతి కేడి వచ్చిన నదియిట్లే పెంపుగనునేమో,
డబ్బున్నవాని పుస్తకాలు తొందర తొందరగ
నచ్చునడినట్లు. ఈ రసమునుగూర్చి యుత్పత్తి
వాదులు, అనుమిలివాదులు, భుక్తివాదులు,
వ్యక్తివాదులు నిన్నితెగలు పరీక్షకు నేర్ప
డిరి. ఆహా! ఊహాపాహాశక్తి యెంతకు లేదు?
లక్షణగ్రంథముల గట్టిగ వల్లించినవాఁడు తన
కబ్బమున రసము చిప్పిలఁజేయఁగలఁడా? అట్లు
నేత యనుభవదూరముగ నున్నది. ఏ లక్షణ
ముల నెఱుంగనివాని వాణి రమణీయ మగు
టయు, శాస్త్రజ్ఞుల వాణి నీరసముగ నుంటయు

గానవచ్చెడిని. కాన సరసకవితకుఁ బూర్వ
సంస్కార మపేక్షణీయముగఁ దోచెడి.

“నై సర్గీచ ప్రతిభా

శ్రుతంచ బహునిర్మలమ్,

అమందశ్చాభియోగోఽస్యాః

కారణం కావ్యసంపదః.”

ఇందు మొదటఁ బ్రతిభను జెప్పు దండికిని బై
యభిప్రాయ మిష్టమనిపించు.

అలంకారము లగ్ని పురాణకాలమునుండి
నేటిదాఁక సంఖ్యతోఁజెరుఁగుచున్నను చమ
త్కృతిజనకత్వమును గుర్తించుశక్తి చదువ
రుల కలవడుట ముఖ్యము. అది లేనినాఁడు
వైద్యశ్లోకములలోని దృష్టాంతములు నలంకా
రములు కావలసివచ్చును. చమత్కృతిగ్రహ
ణదక్షులకు నలంకారవిశేషనామము లెఱుంగ
మిచే నయ్యెడి లోపము కన్పట్టదు. ఇంగ్లీషు
లో నిన్ని యలంకారనామములు లేకున్నను
అయ్యెఱుఁగలంకారములు లేవా? వాని చమ
త్కారములు వారికి లభించుట లేదా? అట్లే
చమత్కృతు లగుట పురుషార్థము.

అట్టి చమత్కృతియోగ్యతయే సరస కావ్య
నిర్మాణమునకును, కావ్యసారస్యసంగ్రహ
చాతురికిని బ్రబలహేతువు. అన్వయవ్యతిరేక
ములచే నట్టి కార్యకారణభావము నిరూపింప
శక్యముగ నున్నది.

కాలభేదమున రుదులు మూఱును. వాల్మీకి
మున్నగువారి దీర్ఘవర్ణనలు మన కిప్పుడు

నచ్చవు. పింగళిసూరనాడులు గొప్పగాఁ జెప్ప
కొనిన శ్లేషరచనల నిప్పు దీనడించుచున్నారు.
సూరన ఎట్లు చెప్పెనో చూడుడు :

“నా, నామహితప్రబంధరచ
నాఘసవిశ్రుతిసీకుఁ గల్గుటకా
నామది దద్దవ్యూర్థకృతి
నైపుణియుం గలదంచు నెన్నెదన్.”

కాన చమత్కృతి ప్రధానముగఁ జూచు
కొనవలెను. దానివలన నెప్పు డెయ్యవి చమ
త్కారపాతువులో వానిని కవి పాటించ
వలెను. అంతియ కాని చమత్కారదృష్టిని
విడనాడి, పూర్వము పోకడ లన్నియు నప్పటి
లాక్షణికులచేఁ బేర్లు పెట్టఁబడినవి యలంకా
రములని మనరచనలలోఁ బ్రవేశపెట్టఁబడిన
నవనాగరికలోక మిద్దాని నీనడించుట తప్ప?

బ స వ పు రాణ ము మె 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రిండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ
మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వము, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు
చరిత్రములను నరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు.
గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు
గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్న మండలములకు శెందిన పెక్కు తాళవ్రతమాత్మకలతో
నరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన
అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష
ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక
కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు : ఆంధ్ర గ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుకెట్టిపేడి, జి. టి. మద్రాసు.

పదునేనవశతాబ్దమందలి వాఙ్మయము యన్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు, యం.పి.

(భారతి విభవ వైకాళిసంఘిక తరువాయి)

తృతీయఘట్టము (౧౮౪౬-౧౮౮౬)

ఇప్పుడి దేవరాయని యనంతరము సాహిత్యలక్ష్మి రాజ్యలక్ష్మి ననుసరించి కింది త్కలాపీన మైనది. ప్రతాపదేవరాయని భూదండభిఘాతమునకు భీతిల్లిన బహమని గజపతిరాజులు ఆప్రతాపసూర్యుఁ డస్త్రమించిన ఊణమున సంధకారముట్లు విజయనగరము నాక్రమింప ప్రయత్నము చేయుచుండిరిని చారిత్రకగ్రంథములనుండి తెలియవచ్చుచున్నది. గంగాదాసుని ప్రతాపవిలాసము “తదాకర్ణ్య దక్షిణసురత్రాణేన గజపతినాచవిజయనగర మావృత్య సితం గిరికం దరా ద్విజయనగరః శ్రీమల్లికార్జునరాజో బహిర్నిర్గత్య హయపతి గజపతి సైన్య మ శేష మజయత్” అనుటచే మల్లికార్జునుఁడు సింహాసనారోహణము గావించిన తల్ ఊణమే స్థాన సంరక్షణార్థముగా విజయనూత్రకు బయలుదేలుట తటస్థించినది. మల్లికార్జునరాయని రాజ్యభారము అంతర్విరోధుల కుహకవ్యాపారమువలనను, బహిశ్శత్రుల బాధచేతను సుఖముగా నడచినదికాదు. సుమారు క్రీ. శ. ౧౮౬౫-వ వర్షమున విరూపాక్షుఁడు మల్లికార్జునుని స్థానస్థానిగాఁ జేసి బంధువర్గములఁ జంపి రక్తసావము గావించి సింహాసనారోహణముచేసెను. అయిన నీదుర్మార్గుఁడు బహుకా

లము రాజసుఖము ననుభవించలేదు. సాశ్వతవంశజుడైన నరసింహుఁ డీకాలమున జనుల సమాధానమును తన కనుకూల మగునట్లు సన్నాహములుచేసి చక్రవర్తి గావలెనని ప్రయత్నించుచుండెను. ప్రజల అసమాధానమువలనను, నరసింహుఁడు ప్రభువుకు సాయముచేయకపోవుటవలనను బహమనీసుల్తానుఁడగు అల్లాఉద్దీన్, రెండవమహమ్మద్షహాదౌరలు విజయనగరముపై దాడిచేసిరిని తేలుచున్నది. మహమ్మద్షహా రాజమృది, కొండవీడు, మాహూరు మొదలయిన పట్టణములను దీసుకొని కందినికూడ ముట్టవీరిచెనని తెలియుచున్నది.

దేవరాయనికాలమునందే రాజమహేంద్రవరము కొండవీడురాజ్యము రెడ్డిరాజుల చేతినుండి గ్రహింపఁబడి కర్ణాటకరాజ్యమునకు చేర్చబడెను. కపిలేశ్వరగజపతియు విజయనగరచక్రవర్తికి అధీనుడై యుండెను. అయితే ఆతని అనంతరము ఈరెండురాజ్యములు కొంతకాలము మహమ్మదీయుల యధీనమై యుండినందున శ్రీ నాథునిస్థానమై యుండిన రెడ్డిరాజులసామ్రాజ్యమును వీడి సాహిత్యశ్రీ పద్మనాయకుల నాశ్రయించెను. సర్వజ్ఞసింగముని ప్రోత్సాహమువలనఁ బ్రవర్ధిల్లిన వాఙ్మయమును చర్చించుటకు మొదలు

మల్లికార్జునవిరూపాక్షుల క్రింద బ్రహ్మాతికి వచ్చినకవుల సాహిత్యసన్నాహములను జూడ వలెను.

మల్లికార్జునుడే స్వతః గొప్పకవి, న్యూనిక్ అనుచరిత్రకారుడు వినరాయఁడు బహువిధ్యావిశారదుఁడనియు, అనేకగ్రంథకారుఁడనియు, అసాధారణకళ్యాణిపాండిత్యముగలవాఁడనియు ప్రాసియున్నాఁడు. ఈతని యాజ్ఞానుసారముగా కన్నడమున “జనవశ్య” మను కామశాస్త్రము రచించిన కల్లరసుఁడు “ధాత్రీకదేవస్యపవిత్ర మూరురాయరగండ వైరిస్వపగజగండభేరుండ యదువంశవనధివిధు” మల్లికార్జునుఁ డని సంబోధించియున్నాఁడు. ఈకన్నడగ్రంథమునకు మూలము మల్లికార్జునుఁడు విరచించినది “రతిరత్నప్రదీపిక” యని తోచుచున్నది. గ్రంథాంతమంతుండుగద్యమునందు “ఇతి శ్రీ ప్రాథ దేవరాయ మహారాజ విరచితాయాం రతిరత్నప్రదీపికాయాం” అని యుండుటవలనను, మల్లికార్జునమహారాజుకు ‘ప్రాథ దేవరాయ’, ‘ఇమ్మడి దేవరాయ’ మొదలయిన బిరుదు లుండెనని శాసనములవలనఁ చెలియుటవలనను, మల్లికార్జునుడే ఏతద్గ్రంథకర్తయని నిర్ధరింపవచ్చును. శార్ఙ్గదేవకృత సంకీర్తనత్నాకరమునకు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిన ప్రాథదేవుని ఆస్థానవిద్వాంసుడైన కల్లయామాత్యుడే “జనవశ్య” గ్రంథకర్త యనిన కల్లరసుఁడయి యుండవచ్చును.

మల్లికార్జునరాజుకాలమునందు ఇమ్మడి దేవరాయనిక్రింద ప్రవర్ధిల్లిన పీఠలైవమత ప్రాబల్యము తగ్గుచువచ్చెను. తోంటదసిద్ధలింగ, స్వతంత్రసిద్ధలింగ, గుమ్మళాపురదసిద్ధలింగ, నీలకంఠాచార్య, మల్లికార్జునాది పీఠలైవులు గ్రంథములను రచించిరి. ఇంతవఱకు లైవపీఠలైవమతాభిమానులుగా నుండిన విజయనగరాధీశులు క్రమక్రమముగా వైష్ణవాభిమానులగుచు వచ్చిరి. తుదకు కృష్ణదేవరాయ రామరాయ వేంకటపతిరాయల కాలమున వైష్ణవసంప్రదాయములే ఆచరణమునకు వచ్చెను. గురుపరంపరా ప్రపన్నామృతాది గ్రంథములు విరూపాక్షుఁడు పితాచబాధితుడై నరసింహాచార్యులచే పురాణములు విని వైష్ణవుఁ డాయెనని తెలుపుచున్నవి.

వ్యాకేశ కేస చిద్రాజ్ఞా నిశిధే రాజ్యకాంక్షయా,
విరూపాక్షేణ నిహతా, కుభుప్రీతమయే వయమ్,
తేన ప్రాప్తా స్మ ప్రకాశం పర్యే పపరివారకా,
.....

విరూపాక్ష ప్రతో ధీమాకా పీఠలైవమతోఽకినః,
.....

రామభక్త విరూపాక్షు కృతకృత్యో మమోదహ.

విరూపాక్షుఁడు ఘాతుకుఁడయినను నిరక్షరకుక్తి. కాదని యాతఁడు రచించిన “నారాయణీవిలాస” మను గ్రంథము దెలుపును. ఆ నాటకము ప్రథమాంకమున “యస్య రాజ్ఞీ కర్ణాటతుండీర వోశపాండ్యమండలాధిపతే. సింహాశద్వీప జయస్తంభస్య మహాదానదీక్షి తస్య సకలకలావిలాసిసీన్ద్రయంవర వరపతే;

కృతిషు నారాయణీవిలాసం నామ నాటకం
ప్రయజ్యే" యనుట వలన, విరూపాక్షుడు
నకలకలాకోవిదుడై యుండెను.

ఇమ్మడి దేవరాయని కాలమున కొండ
వీడు, రాజమండ్రి, రాచకొండ ఇత్యాదుల రెడ్డి
రాజులందరు విజయనగరచక్రాధిపత్యమున
కధీనులై యుండిరని సూచింపఁబడినది. పద్మ
నాయకుఁ డగు సర్వజ్ఞసింగము నాస్థానము
సంస్కృతాంధకవుల కావాసస్థానమై యుం
డెను. సింగముఁడు స్వతః రసార్ణవసుధాకర
మును రచించి సర్వజ్ఞాభిధానమును ధరించి
యుండెను. విజయనగర రాజాశ్రయమును
బొందిన దిండిమవంశీయుఁ డగు రాజనాథకవిని
వాదమునం దోడించిన శ్రీనాథుఁడుకూడ
సర్వజ్ఞుని ఆస్థానమునకు విజయార్థిగాఁ జొవు
మునుపు శారదానుగ్రహమును వేడుకొనెను.
అమరకోశవ్యాఖ్యానమును రచియించిన బా
మ్మలకంటి అప్పలాచార్యుఁడు సింగముని పాండి
త్యము నిట్లు జ్ఞాపించియున్నాఁడు:—

కుమారసింగభూషేన లక్ష్మ్యలక్షణశేషా,
శోభితశ్చ దమం గ్రంథః కింశోభ్య శ్చోదనాంతరైః.

సింగముని ఆశ్రయమునందే కాళిదాసాది
ప్రభృతుల గ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములను
రచించి సంస్కృతసాహిత్యమునకు మహాదుప
కారము నొనరించి మహామహోపాధ్యాయునిగు
దాంకితుఁ డయిన కోలచల మల్లినాథుఁడు,
నాతనియగ్రజుఁడగు పెద్దభట్టు నుండిరని తెలియు
చున్నది. ప్రపంచమునందు ముఖ్యగ్రంథము

లలో నొకటియని పరిగణింపఁబడిన శాకుంతల
నాటకమునకు ప్రధానమయిన రెండువ్యాఖ్యా
నములు రెడ్డిరాజు లాశ్రయమందే బయలు
దేఱెను. మల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములను పరి
శీలించినవారికి అతని పాండిత్యము గోచర
మగును. అతఁడు ఈకాలమున నుపలబ్ధము
లైన వాడిశాస్త్రు, వైద్యశాస్త్రు, జ్యోతిషా
ద్యుద్ధాంధములను గన వ్యాఖ్యానములందు
ప్రమాణములుగఁ బేర్కొనినాఁడు. అతని
పాండిత్యమునకు మెచ్చి సింగముఁడు మహా
మహోపాధ్యాయ, సూరి యను బిరుదము
లొనంగి కనకాభిషేకమును జేసె ననియు
నారాయణపండితుని చంపూరామాయణము
వలనఁ దెలియుచున్నది. కవితాసనాథుఁ డగు
శ్రీనాథుఁడు సింగమరాజు నిట్లు ప్రశంసించి
నాఁడు:—

సర్వజ్ఞ నామధేయము
శిష్యునికే రావుసింగజనపాలునికే
యర్విం తెల్లమ దక్కొరు
సర్వజ్ఞం డెకట కుక్క సామజ మనుటే.

కవిత్వత త్వద్వప్తిచే దులనచేసి చూచిన
ఆంధ్రభాగవతకర్తయగు బమ్మెరపోతనామా
త్మునికే తాత్కాలికకవులందు ముఖ్యస్థానము
సంగ వలెను. శ్రీనాథ, రాజనాథ, మల్లినాథా
దులు ద్రవ్యార్థనాథముగా దేశదేశమును దిరిగి
రాజద్వారములందుఁ గాచి కాచి వణిక్కులు,
జంగములు, చక్రవర్తులు, స్వకీయులు, పరకీ
యులు, సామంతులు, లుబ్ధులు, మిత్రులు,
శత్రులని గణింపక ధనమును గడించి కావ్య

కన్యక నమ్ముచుండఁగ, తికరణశుద్ధిగ మను
 శేష్యరాధములకు కావ్యముల సంకీర్తము చేయ
 వని నిశ్చయించి, “శ్రీకైవల్యపదంబుఁ జేరుటకు
 నై చింతిండ్” తన భాగవతమును శ్రీనారా
 యణునికే యంకితము చేసెను. శ్రీనాథ,
 పోతన కవు లిద్దఱు భిన్న భిన్న వంశములకుఁ
 జేరినవారు శ్రీనాథుని మతము శృంగార
 రసమే ప్రధానమనియు, దేశములు దిరిగి
 రాజుల నాశ్రయించి యశోధనముల నార్జన
 చేయుటయే ధ్యేయమనియు, జీవనమందు
 భౌతికసుఖమే అవశ్యకమనియు, కావ్యములు
 పండితజనాదరణమునకే పాత్రమనియుఁ దేలు
 చున్నది. నైషధము విద్యదాపధమట! కాశీ
 ఖండ మయఃసింహమట! పోతన్నను స్మరించిన

నాతని జీవన చరిత్రయంతయు శ్రీనాథుని మత
 మునకు విరుద్ధముగనే యుండెనని తోచక
 మానదు. భక్తియే ముక్తిదాయకము. అత్మా
 భిలాషి కృషికర్మచేతనైన నుదరపోషణము
 గావించుట మంచిదే కాని శుద్ధమానవా
 కీశుల నాశ్రయించు తెన్నఁడుఁ దగదు. ముక్తి
 పథమును సుగమము గావించి పామరులుకూడ
 కావ్యానందము ననుభవించునట్లు చేయు
 టకు యత్నిపాసవ్యాకరణాది ప్రయోగములను
 పాటింపక కావ్యరచనము చేసెను. ఈధ్యేయ
 ముచేతనే కన్నడమందు విద్యారణ్యుల ప్రప్ర
 శిష్యుడగు నారాయణకవి బ్రాహ్మణసంప్రదా
 యములను వీడి, భాగవతమును గద్యరూప
 ముగ వ్రాసెను.

శతక మంజరి (భక్తిసంపుటము)

ఈపుస్తకంలో వృషాధిపశతకము, సర్వేశ్వరశతకము, దేవకీనందనశతకము, ఒంటిమిట్ట
 రఘువీరశతకము, నారాయణశతకము, కాళహస్తీశ్వరశతకము, దాశరథిశతకము, రంగశాయి
 శతకము, రామతారకశతకము, రామచంద్రశతకము అనే పదిశతకాలు ఉన్నవి. ఒక్కొక్కత
 కానికి దానిని విమర్శిస్తూ ప్రకాశకులు వ్రాసిన మంచిపీఠిక ఉంది. చాలా వ్రాతప్రతులతో సరి
 చూచి వాటిల్లోనుంచి తీసిన పాఠాంతరాలున్న ఎక్కింపబడినవి.

మేనేజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుశెట్టివీధి, బార్బిటవుడ్, చెన్నపురి.

(గీతా పీఠిక)

సుఖము కష్టము లోకాన చూచుచుండి
తనకు నిష్టము లేనట్లు దనరుచుంటు
చూచుచుండియు తుష్టి లేకే చరించి
విధిని దాటడ నందువు వెడగుబోలె,
విధిని దాటగ కళ్యణంబె విశ్వమందు
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

సుఖము దుఃఖము ప్రారబ్ధసూచనలుగ
పెద్ద లెన్నుదు రవి లేక యెద్ది గలను?
హర్మ్యముల వసియుచు పుణ్యాత్ములకును,
పాతకొంపల నివసించు పాపులకును
నొకట ధర్మము గల దది యోటువడకె
యెప్పుడును నిర్ణయించును తప్పు నొప్పు
నదియె విధి యని నిర్ణయ మాను గాదె?
చూచి చూచియు, విధిశక్తి చూచికూడ
విధిని దాటడ నందువు వెడగుబోలె
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

అదియె మంచికి తెడ్డకు నగుచునుండు
విధియె సుఖదుఃఖసంయోగవిలసిలంబు
చిన్నవానిని పెద్దగ జేయు నదియె
పేదవానిని ధనముతో జెంచు నదియె
లేనివానిని భవిష్యుండి లేపు నదియె
పెద్దవానిని తలక్రిందు జెట్టు నదియె
గొప్పవానికి కష్టములే గూర్పు నదియె
పిచ్చివానిని బెద్దగా చిల్చు నదియె
అమితహర్షము చిటికెతో నదియె మార్పు.

దేనిదేనికీ భేదం బెదేని యున్న
దానిదానిని జేయుచు దనరుచుండు!
దీనిలో జూడ జేయ నేమేని గలదె?
వెట్టి యగు గాని, విధినుండి విడువ బడునె?
ఎన్నో యత్నము లొనరింప నెపుడుగాని
కారణములేక యెట్టులు కాననగును?
కారణము గలదేని శ్రీకాంతు నెంచి
పరమవార్తస్వనిధియగు వాని జూచి
కర్మ పరిపక్వమును జేసి కనుల తెఱచి
చూచి చూచియు, ఫలితంబు చూచికూడ
విధిని దాటడ నందువు వెడగ వగుచు
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

హావభావప్రభామూలమైన దదియె
మానవుల లోకమున ద్రిష్ట మార్గ మదియె
ఎంతధీశక్తి యున్న మరేమి యున్న
నేమి? మానవు డట్టులె యింతలోన
వెట్టియె విధిచోదిరవృత్తితోడ
నకలనంకల్పముల మార్చి సంతసించు
తనకె యన్నిట లాభంబు దలచుచుండు
వికలరాకారణముచేత వెట్టు లగుచు
నెంచు కొందఱి భావమందే గలదని
యాత్మ నమ్మి విధిని తూలనాడియాడి
తుదకు పని తారుమారైన నదయు డగుచు
విధియె చేసె నంచు నెపుడు వెఱచుచుండి

విధిని చాటగ మార్గము వెదకుచుండు
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

చిన్నితనమున నెపుడు తా నెన్నో తలచి
కడగి యాకాశహర్యముల్ గట్టుచుండి
భూమిలో నున్న ధనమొక బొందగోరి
దానధర్మములందు వదాన్య దగుచు
తృప్త లేకయె యెప్పు సంతృప్తు దగుచు
తనకు లేకుండ నిచ్చు యవ్వనుని(?) జూచి
“ఇదిగో తృప్త గా దిది నిశ్చయించి చూడు
భూమిలో నున్న దంతయు బొందుటకునె
మానవుడు పుట్టియుండియు మఱచిపోయి
యెపుడు మోక్షము మోక్షమం చేక్షు బుద్ధి
మానరాదె? యింకను వెట్టివాని గావు”
మనుచు కోరుచుండియు నరు డందజూచు
నాకనంపు బువ్వల గాని యట్టే క్రింద
బడును; నంచలించెడును భావమ్ము మిగుల
నప్పుడే విధిని మీరరా దనుచు నెఱుగు!
కాని, మఱునాడె మఱల నాకనమున కెగిది
జేరదలచు; నిదె జగీష జేవునకును.

నిశ్చయం బిట్టి దయ్యను నీతి మాలి
మోహమున జేవుడు సుఖంప ముచ్చటించు
విధిని ఎట్టులైన జయింప వేచియుండు

మానవా! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

చచ్చుటకు సిద్ధమగు ముదునలికి భోగ
వాంఛ చచ్చనె యెటులైన? వార్ధకమున
నింక నాకాశహర్యంబు లిచ్చమీర
గాంచుచు జయింపజూచు రోగముల నెల్ల;
ఇదియె మాయ ప్రపంచమం దిటుల వచ్చి

మూర్ఖులను జేరి యేడ్పించు మూలమిదియె
“విధి యొకటి యున్నదని” తలపింపజేయు
దారి యన్నను వేటొందు దారి లేక
నదియె మూఢనమ్మక(?)మని మైన తలప
కుండ కళవిషాదము తప్పకుండ దెత్తు
ననెడి మూర్ఖచిత్తుని చలమైన లేక
నతల ముకదాని చుట్టునె సంచరించి
పిచ్చితో గూడి మనమును విచ్చలవిడి
తిరుగనిచ్చి విధివలన తరుమబడుట
చేతనై నట్లు భౌతికభౌతికలన
విధిని గెలువంగ జూచెడు వింత గాదె
తెలియకెప్పినప్పటికిని తెలియలేవు

మానవా! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

“వరమపావన చంచలభావజడుడ
జీవితమునందలి ఫలమ్ము చెపుమ నాకు;
ఎపుడు దుఃఖమే! సుఖమన్న నెఱుగ జెవడు
నున్నదానితో సంతన మెన్న సున్న
పరుల సొమ్ముల కాసించి పాపమతులు
ధనము జేకొని దూషింతు ఘనుల జనుల
నిట్టి జనమధ్యమున నున్న గిట్ట నేమి?
యడలి మేలంచు దలచెద నమరవినుత!
కనుక నడవిని చరియింతు గాక చేవ!—
కాలము తటిచ్చలనశీలి గాదె చెపుమ
యిచ్చడే గాక నింకెపు డిట్లు నేయ?
కాన నేడె పోయెద నిండు కాసలకును.—
చెప్పగలదేమి మానవశీలమందు
నెపుడు నింతె, గాకేమి? ని న్నెప్పు డాత్మ
నరయుచుండగ మోక్షంబు కరగరంబు”

అనుచు నేడ్చు నిన్నెంతో “నాయావ” యనుచు
నెవడో “విధి విధించిన దాని నెవరి వశము
దాటగ” ననడి నత్యము దాని చెలిపి
తేర్చ, మమతమార్గమున నె తేలి, మునిగి,
ధరణి నెల్ల పు డవ్వధి దాటుటకును
యత్న మొనరింతు, ఎంతైన నాదు వీపు!

మానవా నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

“నలువ! మాయాంధకారము దొలగద్రోయు
కరుణరస మొల్కు జ్ఞానభాస్కరుడ వీపు!
నీదు నిశ్చయ మెతీగియు నేను నిన్ను
గెలువగల నను భ్రమతోడ గలగుచుండి
యెత్తు వైచెడి వెడగ నెంతేని నత్య”
మనుచు ననుకొని మఱునాడె అంత మఱచి
పురుషకారంబె ముఖ్యము పురుషున కని
చెప్పచు విధికి పైయెత్తు సెప్పయండి
సారెసారె కభిప్రాయసరణి మార్పు
మానవా నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

చిన్ని పనిలోన గనుపట్టు చిహ్న మదియె
పెద్దకార్యముపట్టన బెడద యదియె
కార్యము లెత్తెన నయ్యది కారణంబు
పురుషకారంబు క్షణములో బోవ ద్రోచి
మానవుని శక్తిసంతయు మాపుజేసి
భూతశక్తిని పెల్లుగ మూల ద్రోచి
నర్వలోకము నడపించు శక్తి యదియె
చంద్రసూర్యులు దేనిచే నంచరింతు
దేనిచే భూమి తనచుట్టు దిరుగుచుండు
మేఘమాలిక కురియు నే మేటిశక్తి
ఆయలొకశక్తి నెట్లైన ద్రోచి
యిందు లేదని రూపింప నెవని తరము!—
క్రియకు సిజముగ విధి యలొకము సుమ్ము
దాని నమ్ముము సౌఖ్యంబు దాన గలదు
పనుల జేయుము యత్న లోపంబు లేక
ఫలిత మెల్లను విధికిని వడలవోయి!
కార్యమైనను గాకున్న గాసి బడకు
మిదియె పరమరహస్యము మదికి జేర్చి
సంతెసింపుము మనమున వంతి మాను!

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నపైజా కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు
దూరదూరముగా, చిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
కాక తిప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, ‘భారతి’.

శబరి

చింతాదీక్షితులుగారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

౨

[పంపాపరస్పర దక్షిణముగా ఉన్న ఋష్య శ్రీనుము సమీపమున ఉన్న బయలు, పచ్చవిగడ్డ అంటేటా మొలచి ఉన్నది. బయలుకు ఈశాన్యముగా ఋశ్య మూక పర్వతశృంగములు కనబడుతున్నవి. చుట్టూ అడవి దట్టముగా ఉన్నది. బయలుకు వాయవ్యముగా మతంగవనము. పంపాలేటమువీధ ఉన్న ఆశ్రమములో చాతకముని కూర్చుని సరస్వలో ఈదే బాతులకేసి చూస్తున్నాడు. రుద్రాక్షమాల తీవ్రమైనాడు. కాని అతనిధ్యాన మంతా పరస్పరమీదే ఉంది.

బయలులో ఒకపవరకన్య అడుకొంటూ ఉంది. పేరు ఇర్రీ. పద్ధనిమిడి పంచత్వరముల వయస్సు. మెడలో గురీచెందగొంజులదండ లున్నవి. తలలోనూ చెవులలోనూ అడవిపువ్వులు పెట్టుకొన్నది. ఒకబట్ట మొలకు చుట్ట పెట్టుకొన్నది. ఒకచిన్న ఉత్తరీయము బుజముమీదనుంచి వేల్చాడుతున్నది. సంచెచుజాట్టు పిరుదులు చాటి వేల్చాడు తున్నది. నల్లనికీరీరపు నిగాలింపులు. వసంతకాలపు కాననశోభ ఆమెలో ప్రదిలింబిస్తున్నది. జంకల కున్న చురుకుదనము ఆమెకు కద్దు. ఆమెకళ్లు యౌవనమద మును వెళ్లగ్రక్కుతున్నవి. తీరైన అందమైనకీరము. సుంద్రమీ నవ్వుమొగము. ఆమెతో హామమంతుడు ఆడు కొంటున్నాడు. ఇరవై పంచత్వరముల వయస్సు. బల మైన కండలు బేరినకీరము. నూత్నవృష్టి. ఎర్రనికీరము. అందమైన ఎర్రనిముఖము. చిన్నకళ్లు. పెద్దచెక్కిళ్లు. నూనూగు మీసాలు. చట్టి దొంగచెట్టు పంచ కట్టుకొ

న్నాడు. అర్ధచంద్రాకృతి గల కర్ర ఒకటి పెవకవైపున తగిలించుకొన్నాడు. అది అతనిఆయుధము. తలపైన నల్లనిజాట్టు ముడి వేడుకొన్నాడు.]

ఇర్రీ

అ! చూశావా, చూశావా, పిక్కిరీలు! పిక్కిరీలాట ఆడుతున్నావు.

[అని అతని చెయ్యి పట్టుకొన్నది.]

హ ను మంతుడు

[చులాగ్గా చెయ్యి వదలించుకొని]

నే నేం పిక్కిరీ. లాడుతున్నాను?

ఇర్రీ

ఎప్పుడూ నువ్వు పిక్కిరీలే. ఇన్నేళ్లబట్టి చూస్తున్నా గదా!

హ ను మంతుడు

నీ నోడిపోతే పిక్కిరీలు, నే నోడిపోతే న్యాయమున్నా—అవునా?

ఇర్రీ

[హనుమంతుని ఒక లెంపకాయ కొట్టి]

కోరీ! [అని పారిపోవును.]

హ ను మంతుడు

[అమె వెనుక పరుగెత్తుకు వెళ్ళి ఒక
చేత్తో ఎత్తి బుజంమీద పెట్టుకు వచ్చి]మెంకెపిల్లవు అయిపోతున్నావు సుమా
నువ్వు!

ఇర్ర

[పెనుగులాడుతూ]

వదులు, నన్ను వదులు.

హ ను మంతుడు

అల్లరి చెయ్య నంటే వదులుతాను.

ఇర్ర

అల్లరి చెయ్యను, వదులు.

హ ను మంతుడు

అబద్ధం ఆడనంటే వదల్తాను.

ఇర్ర

అబద్ధ మంటే ఏమిటి?

హ ను మంతుడు

[ఇర్రని కిందికి దింపి వేలు ఆడిస్తూ]

అబద్ధం ఆడవు కదా!

ఇర్ర

నువ్వు పాడయిపోతున్నావు సుమా
హనుమా!

హ ను మంతుడు

నిన్ను ఆ నల్లటి పెద్ద ఏనుగుకు అప్ప
చెప్పతాను చెప్పినమాట విసకపోతే!

ఇర్ర

నీవు చెప్పినట్లల్లా చేస్తే ఆట లేనే లేదు. నట్లు పరిగెత్తే ఆజింక నా కియ్యమా!

హ ను మంతుడు

[నవ్వుతూ]నిన్ను ఆకాశంమీది కెగ రేసి....

ఇర్ర

నన్ను నీబళ్ళో కూర్చోవియ్యి. నీకోసం
ఒక మంచిపాట చేశాను. అది పాడతాను.

హ ను మంతుడు

కూర్చో నియ్యకపోతే పాడరా?

ఇర్ర

పాడను.

హ ను మంతుడు

[భయపెట్టుతూ]

పాడరా?

ఇర్ర

[భయపడ్డట్లు నటిస్తూ, నవ్వుతూ]

పాడకపోతే.....పాడను

[అని పరుగెత్తును.]

హ ను మంతుడు

[అమె కేసికదలకుండానిలబడిచూచుచు]

ఇర్ర! ఇర్ర! ఇలా రా! ఒకమాట చెప్ప
తాను.

ఇర్ర

[తిరిగివచ్చి, 'చెప్ప' అని దక్షిణముగా
చూచును. అక్కడ ఒక జింకలమంద చెంగు
చెంగున దాటుతూ పరుగెత్తును.]

చూచు, హనుమా చూడు.....

ఆజింక నా కియ్యమా! మెరుపు మెరిసి

హ ను మంతుడు

[అమెను సమీపించి బుజంమీద చెయ్యి వేసి జంకలున్నదిక్కుకు చూస్తూ]
అజంకను నీ కిస్తే పాడతావా?

ఇరి

ఇయ్యవు! హనుమా, ఇయ్యవూ? ఈ గురువింద గింజలదండలు నీమెల్లో వేస్తాను ఇస్తే.

హ ను మంతుడు

పాట పాడుతావా?

ఇరి

ఎన్ని పాటలు పాడినా, ఎప్పుడూ పాట పాటంటావు!

హ ను మంతుడు

కొత్తపాటన్నావు!

ఇరి

పోతోంది, పారిపోతోంది. పాడతా, పాడతా, దాన్ని పోనియ్యకుండా పట్టి నా కియ్యవు హనుమా, హనుమా, నా కియ్యవూ!

హ ను మంతుడు

[వెనుక భాగాన తగిలించుకొన్న అర్థ చంద్రాయుధాన్ని తీసి గిర్రున తిప్పి జంకవైపు విసరును. అది వలయాలు తిరుగుతూ రంయి రంయిన పోయి జంకను పడగొట్టి వలయాలు తిరుగుతూ తిరిగివచ్చి హనుమంతుని పాదముల దగ్గర పడును.]

అదుగో, అదుగో, వెళ్ళింది, కొట్టింది కాళ్లను. వచ్చింది. [అని కర్ర యథాప్రకారం తగిలించుకొనును.]

ఇరి

[హనుమంతుని మెల్లో చేతులు వేసి మొగము మీద ముద్దుపెట్టి గబగబ పరుగెత్తుకు వెళ్ళి జంకను బుజాలమీద మోసుకు వచ్చును.]

హనుమా, ఎంత మంచి జంకో! ఎంత పెద్దదో! దీన్ని నేను పెంచుతాను. పద, పెడదాము, పద, పంపానరన్ను దగ్గిరికి. దీనికి నీళ్ళూ, గడ్డి పెడదాము.

హ ను మంతుడు

[అమెబుజముల మీది జంకను తన బుజాలమీద వేసుకొనును. ఇద్దరూ పంపవైపు వెళ్ళుదురు.]

ఇరి! పాట పాడు.

ఇరి

నన్ను ముద్దెట్టుకుంటే పాట పాడతాను.

హ ను మంతుడు

ఈజంకను నే పట్టుకు వెళ్ళిపోతున్నా. [అని పోబోవును.]

ఇరి

వద్దు హనుమా! హాయిగా ఆగట్టుమీద కూచుని బాతులనూ, హంసలనూ చూస్తూ పాడుకొందాము. ఏం, హనుమా, ఏం?

హ ను మంతుడు

అలాగేలే పోనీ!

ఇ రి

మనం ఎప్పుడూ ఈ అడవుల్లో ఆడుకొంటూంటే ఎంత బాగుంటుంది హనుమా! నీ వెప్పుడో కాని ఆటకు రానే రావు.

హ ను మం తు డు

నే రాకపోతే ఇంకోళ్లతో ఆడుకోరాదూ?

ఇ రి

ఇంకోళ్లతోనా! ఇంకోళ్లతో ఆటేమిటి? నీతో ఆడితేనే ఆట అందంగా ఉంటుంది.

హ ను మం తు డు

నేను సుగ్రీవుడిబంటును కదా! ఆయన్ని ఎప్పుడూ కనిపెట్టుకు ఉండాలి.

ఇ రి

సుగ్రీవుడూ, వాలీ నీకంటే గొప్పవాళ్లా?

హ ను మం తు డు

కారా మరి?

ఇ రి

కారు. అందరికంటే నువ్వు గొప్పవాడవు. మంచి ఆటలు నాతో ఆడతావు. నీన్ను చూస్తే ఏనుగులూ పెద్దపులులూ పారిపోతవి. నీవే గొప్పవాడవు. నీకంటే గొప్పవా లైవ్వరూ లేరు.

హ ను మం తు డు

తప్ప తప్ప, ఇర్రీ, ఆలాగ అనకూడదు.

ఇ రి

నన్ను చూస్తే నీకు సరదాగా ఉండదూ హనుమా!

హ ను మం తు డు

నీవు సవరసిల్లవు.

ఇ రి

అంతేనా?

హ ను మం తు డు

చక్కని దానవు.

ఇ రి

అంతేనా?

హ ను మం తు డు

మంచి ఆట లాడుతావు.

ఇ రి

అంతేనా?

హ ను మం తు డు

నీనాట్యము చూస్తూ నీపాటలు వింటే మతి పోతుంది.

ఇ రి

నేను లేనప్పుడు నీకు తోస్తుందా, హనుమా!

హ ను మం తు డు

ఏమో!

ఇ రి

నాదగ్గరికి రావా లని ఉండదూ? నా పాటలు వినాలని ఉండదూ?

హ ను మం తు డు

ఇక్కడ ఉన్నప్పుడు నీతోటే ఉండాలని ఉంటుంది. సుగ్రీవుడిదగ్గరికి వెళ్లి నవ్వుకు ఆయన తప్ప ఇంకెవరూ నాకు కనిపించరు.

ఇ రి

పోనీ గాని హనుమూ, రోజూ ఒకమాటు నాతో ఆడుకొడానికి వస్తూ ఉండరా?

హ ను మ ం తు డు

స్వామికార్యములు లేనప్పుడు రానుట ఇర్రీ!

ఇ రి

పోనీ అమ్మా! నీ పెద్దదూ ఇంతే హను మా..... పోనీలే! [అని ఏడ్చును.]

హ ను మ ం తు డు

[కంగారుపడుతూ] అయ్యో పెరిసిల్లా! ఆమాత్రానికే ఏడుస్తారా?

ఇ రి

పోనీ, పోనీ, నా కక్కల్లేదు, నే నెక్కడికో పోతాను. నే నా చెరువులో పడిపోతాను. నాతో మాట్లాడకు. పో, పో. నా కాజింక అక్కల్లేదు.

[అని దూరముగా పోవును.]

హ ను మ ం తు డు

సవరవాల్లో తప్పపుట్టావు నువ్వు. వస్తూంటాలే; రా, ఇలా రా, పడవకు.

ఇ రి

[దగ్గరకు వచ్చి అతని చేతులతో తన కళ్లు నులుముకొంటూ]

నా కక్కల్లేదు. పోనీలే, రాకపోతే.

[అని అతనిని గబగబ నెత్తిమీద నాలుగు కొట్టి నవ్వి]

రాకపోతే ఎరగరా?

హ ను మ ం తు డు

[నవ్వుతూ] పెంకెసిల్లా!

[ఇద్దరూ పంపాతటము చేరుదురు. దూరముగా గట్టుమీద ఆశ్రమములో చాతకముని దుంపలు కుమ్ములో పెట్టి ఉంచుచుండును, శబరి వారికి సమీపములో నీరు ముంచుకొను చుండును. ఆవిడ మొలకు కృష్ణాజనము చుట్టి ఉన్నది. చేతిలో పెద్దసారకాయబుర్ర ఉన్నది. దానితో నీళ్లు ముంచుతూ శ్రీరామ, శ్రీరామ, అనుకొనుచుండును.]

ఇ రి

చూడు, హనుమూ, చూడు. ఆముసలి అవ్వ ఎవరో నీ వెరుగుదువా?

హ ను మ ం తు డు

ఎరగ కేమి? ఆవిడ శబరి, మతంగముని పరిచారిక.

ఇ రి

పోనిదూ, అస్తమానం ఆముసలివాణ్ణి కనిపెట్టుకు కూచుంటుంది. పక్షులు లేవు, పాటలు లేవు, ఆటలు లేవు, ఏమీ లేవు ఆవిడకు.

హ ను మ ం తు డు

ఇన్! తప్ప; వినిపిస్తే?

ఇ రి

వినిపిస్తే నాకు భయమా యేమిటి? జంకను దింపవేమి, అలాగ చూస్తావు.

[హనుమంతుడు జంకను దింపును. కాళ్ల మీద దెబ్బ తగులుటచేత జంక నిలబడలేక పడుకొనును. దాని వక్కనే ఇరి దువ్వుతూ కూర్చుండును. హనుమంతుడు నిలబడిఉండును.]

ఇ రి

కూర్చో హనుమా!

హ ను మం తు డు

శబరిలోనుంచి ఏదో దివ్యతేజం బయటికి వస్తోంది చూచూ!

ఇ రి

పోదూ, నీ వెప్పుడూ ఇంతే. [శబరిని పిలుస్తూ] అవ్వోయి, ఓ అవ్వా! ఏమిటి చేస్తున్నావు అక్కడ?

శబరి

[నీళ్లు నిండినబుర్ర చేత్తో పట్టుకొని వెనక్కు తిరిగి శ్రీరామస్మరణ చేస్తూ]

ఎవరమ్మా మీరు? [అని వారిని సమీపించి సారకాయబుర్ర కింద పెట్టి నిలబడిఉండే మాట్లాడును.] నువ్వుటే ఇరీ! ఎవరో అనుకున్నాను.—నువ్వు ఎవరు నాయనా?

హ ను మం తు డు

నేను హనుమంతుణ్ణి.

శ బ రి

నువ్వుటోయి! వాయుదేవుడి కొడుకువా! మీతిమ్మ అంజనాదేవిని నే నెరుగుదును. మేము చిన్నప్పడు అడుకొనేవాళ్ళము. మీ అమ్మా నాన్నా బాగున్నారా నాయనా? రించి?

హ ను మం తు డు

బాగున్నా రమ్మా.

ఇ రి

అవ్వా, నా కోపాట చెప్పరా?

శ బ రి

వైరితల్లీ, చెప్పతా! విన్నావా నాయనా, విననే ఇరీ. భగవంతుడు, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి, ఇప్పుడు అయోధ్యలో అవతరించాడట. నాయనా, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి సుమా, మన కాలంలో అవతరించడంమాట చెప్ప; అదీ నే ననుకొంటుంటు. ఎంతపుణ్యమో కాదూ?

హ ను మం తు డు

[భక్తిభావముతో విప్రమ్రతతో]

శ్రీమన్నారాయణమూర్తి అవతారమే అమ్మా!

శ బ రి

అవును నాయనా, అవును. విన్నానే ఇరీ! విష్ణుమూర్తి అవతారం సుమా శ్రీరామచంద్రమూర్తి. శ్రీరాముడు.

హ ను మం తు డు

శ్రీరామచంద్రుడా?

ఇ రి

నే వెళ్ళుతున్నా, హనుమా! రావూ?

హ ను మం తు డు

ఎన్నాళ్లైన దమ్మా పరమాత్మ అవత

శబరి

ఇరవైయెనిమిది సంవత్సరాలు నాయనా, ఇరవైయెనిమిది సంవత్సరాలు. ఆకాశము వంటి శరీరము, సూర్యచంద్రులవంటి కళ్లు, వక్షత్రకాంతివంటి నవ్వు, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి సుమా నాయనా!

ఇరి

హనుమా, పాట పాడుతాను రావూ?

హనుమంతుడు

శబరి, శబరి, శ్రీరామచంద్రమూర్తి చరిత్ర నాకు చెప్పవూ?

ఇరి

[చారిత్రముని కుటీరములోనుంచి సారకాయబ్బర దీనుకు వచ్చి దానితో నీళ్లు ముంచుకొని నెత్తిమీద పెట్టుకొని జంకను రెండు చేతులతోనూ ఎత్తుకొని వక్షమున కానించి ఒయ్యారముగా వెళ్లుతూ]

హనుమా, నీకు పాటక్కణ్ణేదు? నే వెళ్లుతున్నారే, నే వెళ్లుతున్నారే, పాటపాడుకుంటూ వెళ్లుతాను. నువ్వకూడా వచ్చి నన్ను దిగబెట్టవూ?

శబరి

ఇరి, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి అవతారచరిత్ర విన్నావులే? చెప్పతా విను.

ఇరి

నాకు పనుందమ్మా, నే వెళ్లాలి. [హనుమంతునిజూచి] హనుమా, హనుమా, సరేలే,

జ్ఞాపక ముంచుకో [అని ఒయ్యారముగా నడిచి పోవును.]

శబరి

శ్రీరామచంద్రుడు నాయనా, ఎంతో చక్కనిమూర్తి; నాబంగారుమూట, నారాముడు నాయనా, విన్నావా; శ్రీరామచంద్రమూర్తి! గురువుగారు నాకు చెప్పారు.

హనుమంతుడు

ఏమని చెప్పారు అమ్మా?

శబరి

అయోధ్యలో నాయనా, అయోధ్యలో అనతరించాడు దశరథుడికి కౌసల్యకీ. నేనే కౌసల్య.....అమ్మా! అంతపుణ్యమే! పితృవాక్య పరిపాలన కోసం పథ్నాలుగేళ్లు వనవాసం చేస్తాడట నాతోడే! నాశ్రీరామచంద్రమూర్తి! విన్నావు నాయనా! ఎంతకష్టమో?

హనుమంతుడు

పథ్నాలుగేళ్లే శబరి?

శబరి

[చేతులు తిప్పకొంటూ] పథ్నాలుగేళ్లు నాయనా [కంట నీరు పెట్టి] నాచిన్నతండ్రి అడవుల్లో తిరగాలిట!

హనుమంతుడు

అమ్మా శబరి! ఎందు కమ్మా అడవుల్లో తిరగడం?

శబరి

పితృవాక్య పరిపాలనకోసం నాయనా! [కన్నీరు చేతితో తుడుచుకొనును.]

హ ను మంతుడు

అది ఒకవ్యాజము తల్లీ! అవతారకార్యముయొక్క ఉద్దేశ్యము నెరవేరడానికి అది ఒకవ్యాజము. దుష్టశిక్షణ చెయ్యడానికి వనవాసం అవసర మని తోస్తుంది.

శ బ రి

నీవు బుద్ధిమంతుడివి నాయనా! ఆమాట నిజమే అనుకుంటూ; నాకూ ఆలాగే తోచింది.

హ ను మంతుడు

ఇప్పు డెక్కడ ఉన్నాడు భగవంతుడు తల్లీ?

శ బ రి

నారాముడు చిత్రకూటంలో ఉన్నాడు నాయనా; నాకన్న తండ్రి.

హ ను మంతుడు

చిత్రకూటంనుంచి ఇంక అరణ్యముకు వెళ్లితారు కాబోలు అవతారపురుషులు.

శ బ రి

ఏమో నాయనా నాకు తెలియదు; విన్నావా నాయనా; శ్రీరామచంద్రమూర్తి పంపాలిరాన్ని పవిత్రం చేస్తారుట!

హ ను మంతుడు

[ఉత్సాహంతో] ఇక్కడికి వస్తారా?

శ బ రి

అవును నాయనా అవును. నా ఆశ మానికి వస్తారు. నేను ఆడదాన్ని, ముసలి దాన్ని, ఆయన్ని ఎలాగ ఆరాధించాలో..... నా రామచంద్రమూర్తికి నామీద కోపం రాదుకదా నాయనా.

హ ను మంతుడు

నీ వద్దవ్వవంతురాలవు తల్లీ! భగవంతుడికి నీమీద అనుగ్రహమే; అగ్రహ మెప్పుడూ ఉండదు.

[దూరంనుంచి చల్లనిపాట వినిబడును.]

శ బ రి

[అలకిస్తూ] ఆలాటి పాట వింటే శ్రీరాముడికి సంతోషముగా ఉంటుందా నాయనా?

హ ను మంతుడు

అది ఇరి పాట. భగవంతుడికి కావలసినవి పాటలూ, పువ్వులూ, పళ్ళాను—భక్తుల హృదయాలతో పాటు.

శ బ రి

అవును నాయనా, ప్రకృతిలో సౌందర్యం అంతా ఆయనకు ధారపొయ్యాలి. మానవ హృదయంలో మాధుర్యం ఆయనకోసం వెచ్చించాలి.

హ ను మంతుడు

అవు నమ్మా, అవును.

శ బ రి

ముసలిదాన్ని, నా కాపాటలు వస్తవా నాయనా? నా రామచంద్రుడి ఎదుట పాదతాను.

హ ను మంతుడు

ఇరికి పాటలు చాలా వచ్చు; చిలకలకూ, గోరువంకలకూ, కోయిలలకూ, నెమళ్ళకూ, హంసలకూ, పాటలు నేర్పడం ఇర్రే. ఆమె నీకు పాటలు నేర్పుతుందిలే.

శబరి

ఇరికి శ్రీరామచంద్రమూర్తి సంగతి చెప్పు. తప్పకుండా చెప్పు, వీరి?

హనుమంతుడు

చెప్పతానమ్మా, చెప్పతా. పక్షు లన్నీ కూడా శ్రీరామచంద్రమూర్తిమీద పాటలు నేర్చుకొంటువిలే.

శబరి

ఎంత బాగుంటుంది? శ్రీరాములవారికి ఆపాటలు వింటే సంతోషమే కాదు నాయనా; ఆయన ప్రసన్ను లవుతారు కాదా?

హనుమంతుడు

అవుతారమ్మా, అవుతారు. శ్రీరాములవారి చరిత్ర ఇంకా చెప్పనా?

శబరి

ఆశ్రమంలో ఉన్న పాపురాలను పంపించాను నాయనా, ఎప్పటివార్తలు ఆపడు తీసుకు రమ్మని. శ్రీరామచంద్రమూర్తివారి వృత్తాంత మంతా అవి తీసుకువస్తవి, ఎప్పటికప్పుడు.

హనుమంతుడు

నాకుకూడా చెప్పతూ ఉండు తల్లీ!

శబరి

అలాగే నాయనా; నీవు నాఆశ్రమానికి వస్తూఉండు! శ్రీరామచంద్రులను ఏవిధముగా ఆరాధించవలసి ఉంటుందో ఆలోచిద్దాము.

హనుమంతుడు

తప్పకుండా వస్తాను తల్లీ. నీ వెంతమంచి దానవు! శ్రీరామపూజలో పాల్గొనడముఎంతో పుణ్యవంతులై తేనే గాని సిద్ధించదు.

శబరి

నాయనా, శ్రీరామచంద్రులవారికి నేతానందం, కర్ణానందం, దేహసాఖ్యం, మనస్సాఖ్యం అన్నీ కలగజేయ్య గలమా నాయనా!

హనుమంతుడు

అమ్మా, నీకు తెలియందేమున్నది? భగవంతుడికి భక్తి ముఖ్యము గదా. అదిగోనమ్మా! [ఆకాశమువేపు చూపిస్తూ] తెల్లమబ్బు తున కల్లాగ పాపురాలు పల్లటీలు కొట్టుకుంటూ వస్తూఉన్నవి.

శబరి

[ఆకాశమువేపు చూస్తూ చెప్పట్లు కొడుతూ నవ్వుతూ]

వచ్చాయా నా చిన్ని పక్షులు, నా పాపురాలు, వచ్చాయా రండి, రండి! నా రామచంద్రుడు ఊమమా?

పాపురములు

ఊమమే తల్లీ! రామచంద్రులవారు చిత్రకూటమునుంచి దండకారణ్యం వెళ్లారు.

శబరి

వస్తున్నారా, నాసమీపానికి వస్తున్నారా! తాగండి, పంపాజలము తాగండి, ఇంకా చెప్పండి నా రామచంద్రులమాట.

పా పు ర ము లు

రామచంద్రుడూ, ఆయనతమ్ముడు లక్ష్మణుడూ, ఆయనభార్య సీతాదేవి అరణ్యంలో సంచారం చేస్తున్నారు.

శ బ రి

నాతల్లి, నాతల్లి సీతాదేవి? నాతల్లి నాతల్లీ! [కంట తడిపెట్టుకొని] నాతల్లికికూడా అడవుల్లో కష్టాలే! నేను వెళ్లి ఎత్తుకొని— అమ్మో! గురువుగారు ఆశ్రమం వదల వద్దన్నారు. లక్ష్మణుడా తమ్ముడు?

పా పు ర ము లు

మొదట శ్రీరామమూర్తి పాదములు కడిగి గుహుడు వ్యర్థుడిని దాటించాడు.

శ బ రి

ఏమి పుణ్యం చేసుకున్నాడో మహాత్ముడు! శ్రీరాములవారి పాదప్రక్షాళనభాగ్యం అబ్బింది.

పా పు ర ము లు

తరువాత భరద్వాజుని సత్కారము పొంది చిత్రకూటము ప్రవేశించి ఉండగా ఆయన సవతితమ్ముడు భరతుడు వచ్చి తిరిగి రమ్మని చెప్పినాడు. రాములవారు రానన్నారు. తరువాత భరతుడు శ్రీరాములవారి పాద కలు తీసుకు పోయి వాటికి పట్టాభిషేకము చేసి శ్రీరాములవారి పేర రాజ్యమేలుతున్నాడు.

శ బ రి

నాతండ్రిపాదకలు తీసుకు వెళ్లాడా? నాతండ్రి రానన్నాడా? వెళ్లితే ఎలాగ? పాదములపైన పెట్టినావు.

మాబోంట్లకు ముక్తిసాధన మేదీ? నాదివ్య మూర్తి ఎంత కరుణామయుడో, ఎంత సత్య వంతుడో!

పా పు ర ము లు

అరణ్యములో విరాధుని చంపివారు శ్రీరాములు.

శ బ రి

దుష్టశిక్షణ ప్రారంభించారు నాయనగారు. ఇంక మమ్మల్ని రక్షించడానికి వస్తాడు. వింటున్నావా హనుమంతుడా!

హ ను మం తు డు

వింటున్నా నమ్మా!

పా పు ర ము లు

చిరకాలంనుంచి తపస్సు చేస్తూ ఉన్న మునిపుంగవులకు చాలామందికి దర్శనమిచ్చారు. చాలామంది రాక్షసులను దండిస్తున్నారు.

శ బ రి

అవతారపురుషులు తమకార్యము నిర్వహిస్తున్నారు. ఆయన దక్షిణాహస్తములో హాలాహలమూ, అమృతమూను. వస్తున్నారు. నాకేసి వస్తున్నారు. ఏమి చెయ్యడం హనుమా! మనం ఏలాగ ఆరాధించడము?

హ ను మం తు డు

భయము లే దమ్మా! సీహృదయము కంటె సౌరభం కలిగిన పూజాపుష్ప మింకొకటి లేదు. దానిని అప్పడే శ్రీరాములవారి పాదములపైన పెట్టినావు.

పాపరములు

తరువారి కొన్ని సంవత్సరాలకు పంచ
వటికి బయలుదేరి వెళ్లుతారట.

శబరి

వెళ్లుతారా! నాతోడి నాకోపం వస్తారా!

పాపరములు

అంతే నమ్మా!

శబరి

అంతేనా! పోనీలేండి! [వాటిని దువ్వమా]
వనములో పట్టా గింజలూ తిని పంపాజలము
తాగి విశ్రమించి మళ్ళీ వెళ్లండి. నాతోడి
వృత్తాంత మంతా నాకు తెచ్చిపెట్టండి.

పాపరములు

మంచిదమ్మా!

[ఎగిరిపోవును.]

శబరి

హనుమా, నీ వింక వెళ్లి ఇరిగోచెప్ప.
శ్రీరామచంద్రులవారి వృత్తాంత మంతా
చెప్ప గుమా!

హనుమంతుడు

మంచి దమ్మా! నమస్కారము తల్లీ,
వెళ్లుతాను.

[నిష్క్రమిస్తుండగా ఇరి ప్రక్కనుంచి
వచ్చి హనుమంతునిచేతులు గట్టిగా పట్టుకు
లాక్కుపోతుంది.]

శబరి

[సారకాయబ్ర బుజంమీద పెట్టుకొని
చాతకముని కూర్చున్న తావుకు వెళ్లి] చాతక
మునీ, నే వెళ్లుతున్నా నాయనా! శ్రీరామచం
ద్రుణ్ణి మరచిపోకుమా!

చాతకుడు

[కాలినదుంపలు పైకి తీసి వలుస్తూ పం
చును] మరవను తల్లీ!

శబరి

నాయనా విన్నావా, హనుమంతుడు
నాకు సహాయం చేస్తా నన్నాడు.

చాతకుడు

హనుమంతుడువజ్రపుతునకనుమా శబరీ!

శబరి

అలాగా! ఇరి నాకు పాటలు నేర్పుతుంది
సుమా నాయనా!

చాతకుడు

ఇరి ప్రకృతిముద్దుబిడ్డ శబరీ!

శబరి

అవు నమ్మా, అవును

శ్రీరాములవారు దండకారణ్యములో
ఉన్నారు. శ్రీరాములవారిని ఎలాగ ఆరాధిం
చడం? శ్రీరాములవారికి ఆకలి వేసినప్పుడు
ఏమి పెట్టను? శ్రీరాములవారికి నామీద
కోపం రాదు కదా? ఏం చెయ్యను. శ్రీరా
ములవారిపేరు జపించుకో మన్నారు గురువు
గారు. అలాగ చేస్తాను.

వెనుగొండ చిత్రములు

౧. శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల వేనవి మనిక

౨. పారా బురుజు

శ్రీ యం. కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు తీసిన ఫోటోలనుండి.

ముగ్గురు నొక్కచో

ఈ చిత్ర ఫోటో శ్రీ సి. జి. జగన్నాథ దాసుగారు తీసింది.
దీనిని వీ రొక్కచో 'సెగటివు' నుండి తయారుచేసిరి. ఇందుగల ముగ్గురు నొక్కచో.

పర్మిక్షురోజ్ఞానం

దీనిని శ్రీ సి. జి. జగన్నాథ దాసుగారు తీసిరి. వేళ: రాత్రి పదిగంటలు. పెద్దనెలుగు లేరు. సెగటివునకు 88 సెక
నుల కాలము వెలుగీయుట డెను. కాన మూడు సెగటివులు చెడిపోయినవి. నాల్గవదానినుండి యిది తయారుచేయబడినది.

చాతకుడు

చించి చెప్ప. వెళ్లుతా.

అమ్మా, కుమ్ములో పెట్టినదంపలున్నవి.
తీసుకువెళ్లు.

శబరి

[బుజముమీద నీటిబుర్ర పెట్టుకొని ఆలోచనలో మునిగి ఉండి శ్రీరామస్మరణ చేస్తూ శబరి వెళ్లును.]

వద్దు నాయనా. మరచిపోకుమా, శ్రీరాములవారికి ఏమీ సవర్యలు చెయ్యూలో ఆలో

[తెర]

కుటీరపుష్పము

బాలకివి, గోరింటు సూర్యనారాయణరాజుగారు

(శ్రీ పురుషోత్తమదాస్ లండన్, యం. ఏ., యల్. యల్. డి. (నాసిక హిందీపద్యమున కనువాదము)

భాగ్యవంతుడ నేను

పరమ సంతోషమునఁ

గాలంబు గడపెదనురా—యీగుడిసె
కైవల్యముగఁ జూతురా.

మధుపరవమండితం

బగు తోఁటలందుండఁ

గోరి కెన్నఁడు లేదురా—యీగుడిసె
సురభితంబుగఁ జేతురా.

అల్పంబు జీవనము

స్వల్పంబు సౌరభము

నాకీవియె సరిపోవురా—యీగుడిసె
నాకోరు నీమయ్యెరా.

ఒంటరిగ వసియింతు

నొకమూల పడియుండు

నందంబుగాఁ జేతురా—యీగుడిసె
నానంద పటచెదనురా.

“లీలా! ఏమిటా అల్లరి? మగవాళ్ళ మీది కెగబడ్డం? ఇంకా చిన్న పిల్ల వయస్సువా?!”

అని లోప లేదో పని చేసుకొంటూ తటాలున బయటికి వచ్చి చూచిన కుందరమ్మగారు (లీలల్లి) శోకే సింది. ఆమాటలు వివదంతోలే, అవార్జితం వాతో యోగో దిల్లికజ్జం పెట్టుకొని అల్లరి చేస్తుండే లీలమహావ రాధం చేసినదానివలె చప్పున వెనక్కు తగ్గి గోడ కాసుకొని చెదరిన లేడిలా యెడంగా నిలబడి చూస్తుంది. లీల సౌందర్యోపాసకురాలు. ఇదొకర్ని చూచి నేర్పుకొన్నది కాదు. ఒకరు చెబితే వచ్చిందీ కాదు. వంట బుట్టింది. అతిశుభ్రం. తా నలా వుంటుంది. ఒకరలా వుండా లనుకొంటుంది. మేడమీద తట్టలో నులూచి మొక్కలు, బంతి మొక్కలు యింకాయేవేనో రంగురంగుమొక్కలన్నీ పెట్టి తోజా స్వయంగా వాటికి నీళ్లు పోసి పెంచుతూ వుండేది. ఆవి పూలు బూతుంటే ఒక్క కేరవా యె వన్నీ తుంచనిచ్చేది కాదు. నే వాకోజాన లీలను యేడి పిద్దామని, రెండు నులూచి పూలను తుంచాను. దానిమీద పట్టరాని కోపం వచ్చింది మారీంకు నామీద. ‘శోభరం మమా!’ అని మీది కెగబడి నాక్రొవ్వనంతా పీకిపెట్టింది. లీలకు నన్ను చూస్తే మొదటినుండి మహాప్రేమ. నే నేమి యేడిపించినా సరే, అన్నీ తనమీద గల ప్రేమచేతనే అంటానని తెలుసుకోని, బదులుకుబదు లంటూ మహా పరదాగా మాట్లాడుతూ వుండేది. ఇంతవరకు మగ, ఆడ విచక్షణ గాని, తన పెర అనే భేదభావం గాని లీలకు వానివయమై వుండేదే కాదు. కుందరమ్మగారు ఆరోజు కోపంచేసినది మొదలుకొని కొత్తమని పైపోయింది మారీల. ఆరోజు మొదలు నేను కాలేజీనుండి రాగానే గంటేసుకొంటూ వచ్చి, వాడేబులు తడిచి మాచేవాళ్ళు గాని, పుస్తకాలు లాక్కునే వాళ్ళు గాని, యెవరూ వుండే వాళ్ళు కాదు. వాడగ్గర చదువుకొనేటప్పుడైనా, ఓరగా కూచోని, యెంతవర కవసరమో, అంతవరకే మాట్లా

డుతూ ఇల్లిపోయ్యేది. ఆకాస్త మాటపలుకైవా, తన స్త్రీ స్వభావానికి భిన్నంగా నడుస్తున్నానని అనుకొనిపోతాకేమో అని భయపడ్డట్టుగా వుండేది. ఇన్నా గ్గా నే నేరైనా తనకు తెలియని విషయం నొకటి చెబితే, దానిమీదొక లక్షప్రశ్నలు వేసి, యితరసం గతు లింకా యెన్నో తనకు తెలియనిది నేర్చుకొనే టందు కవకాశం కలిపించుకొనేది. ఇప్పు డా కులానే చచ్చిపోయింది. ఎంతనీపటికీ తన స్త్రీ స్వభావానికి భిం గం వచ్చేటట్టు ప్రవర్తిస్తున్నానా అని ఆలోచించుకొనే గొడవలోనే వుండేది. ఇంతమూర మెందుకు? ఆరోజు కుందరమ్మగారి గదమాయితప్తవంతోలే లీల కుండే తెలిచిలేటలు, ఉత్సాహం నన్నుగలాయి. అంతవరకు నేర్చుకొన్నదే నేర్చుకొన్నట్టుయింది కాని, అపైన నే చెప్పిందీ కొద్దే, తను నేర్చుకొందీ కొద్దే. దానికి తోడు యింతలో లీల యుక్తవయస్కురాలయింది. ఇప్పు డిహా పురుషముఖావలోకనంమాడ ఆత్మగౌరవానికి లోప మనేభావం గట్టిగా తలకెక్కింది. అటుతరువాత కొన్ని మాసాలవరకు లీల నా కెదురుపడేదే కాదు. ఎప్పుడైనా యేమరుండి యెదురుపడ్డం తట్టనీస్తే, లేడి పిల్లలా చంసిన యెగిరి ప్రక్కనున్న గదితలుపువాటున నక్కేది. తలుపుసందులోనుండి నే నవరేకి బెల్లెనో లేదో అనిమాత్రం చూస్తుండేది.

మాధవరావుగారు యింనువ కట్టిననడ్డ, తండ్రి తాత ముతైతలు దివాకగిరిలు చలాయించి రావుబహ దూర్లు, దివాకబహదూర్లు సంపాదించినవారు. మాధవ రావుగారికి తండ్రి చిన్న తనంలోనే పోషడంచేతను, పెద్ద వాండ్లు దివాకగిరిలు చలాయించిన సంస్థానాలు నన్ను గిలిపోవడంచేతను, తను చదువుకొన్న విద్య వంశగౌర వానికి తగ్గ ఉద్యోగాన్ని పంక దింపడానికి చాలింది కాకపోవడంచేతను, పెద్దల సంపాదనపైన్నీ ఆధారపడి సుఖంగా యింట్లో కూర్చునేవారు. ఇంటిమర్యాదలు,

అట్టపోసాలు తగ్గకుండానే పట్టుకొచ్చేవారు. పెద్దతోట. అందులో బంగారం. వాకిలముంద రెప్పుడు ఒక చిల్ల లేని బంట్లోను, ఓగుర్రము, ఓబండి, రెండు మేనాబండ్లు, వీటిని వుపయోగిస్తూవుంటే యిది యేమాత్ర మక్కర కొస్తాయో తెలిసేదే కాని, నే నెరిగింతరువాత వాటి కాఅవస్థ పట్టలేదు. బతగాళాలో వో ద్రావింకు రూము, దానిమధ్య ఒక గొండుటెలియ, చుట్టూత అయిదారు కుర్చీలు. గోడలకు వాలుగువైపుల వాలుగు స్ప్రింగులుచెడ్డ సోఫాలు. ఒక పుస్తకాల అలమెరా ఓప్రక్కన అమర్చివుండేది. లేనితోమీద ఓతెలుగు పత్రిక, ఓఇంగ్లీషుపత్రిక, రెండుమాడు మాసపత్రికలు యెప్పుడూ వుండేవి. మాధవరావుగారు తరుచుగా బంసు వులనే గాని మిత్రులనే గాని రిపీట్ చేసేది యీరూము లోనే. ఉదయాన్నే లేవడం, కాఫీ పుయ్యకొన్న తడవే ఈరూములోకి వచ్చి మాళ్ళొని, ఏవో పేపరు చదువు కోవడం, తనను చూడడాని కెవరై నా వస్తే దర్శనమిచ్చి సందర్శనాసూచరంగా, తమ చంకగౌరవం, తనగౌరవం, తన కోరికాపిరితిరుగవంత కార్యభారంపున్నట్టుమాట్లాడుతూ వుండేవారు. పదిహేటైగానే లేచి భోజనవ్యవహారాలు మాయకొని, పన్నెండుగంటలకు పడే కేళేవారు. నాలు గంటలు కాగానే తిరిగి కాఫీ. ఆపైన క్లబ్బుకు బయలు దేరేవారు. చిల్లగోచి, నల్లని పట్టిలాంకోటు, తెల్ల జరీ తలపాగా, నిడివికి మడిచి యిస్తీరిచేసిన జరీఅంచు కండు వా వైన, కలకత్తా ఆఫీస్ పర్సన్స్ కొడిగి, చేతిలో బండి పన్ను కర్ర పట్టుకొని బయలుదేరేవారు. ఆగల్లనిమి సాలు, రోజు విడిచి రోజు తప్పకుండా ముఖ్యతరం చేసి కొని యెర్రగా నిగనిగలాడే ముఖం చాలా అందంగానే వుండేది. ఊళ్లో యొక్కడ సభ జరిగినా సరే మాధవ రావుగారు హాజరు. తరువాత ఎవరైనా కాస్త మాట్లాడ మని అడిగితే సరి, ఏమిషయమైనా తనకు తెలియనిది లేనట్లు, సభలో యేదైర్ఘ్యమైన భర్తవాడో 'చాల్లెం య్యో సాడ, మాళ్ళొ' అన్నంతవరకో, ప్రెసిడెంటుగారు మూడుమాట్లు తన గడియారంవంక, ఆయన ముఖంవంక చూచేవరకో, లేకుండాపోతే సభలో వొకరి వెనకాల వొకరే, సభ పల్కుబడేదాకా, లేచిపోయ్యేవరకో చుంప

తెగేకా రన్నమాటే. విరింతువివాహాలు, రజస్వలాసంతర వివాహాలు, అప్పకల్లత, యా, ఆ, విషయ మేమున్న దని, అన్ని విషయాలమనరించి మాట్లాడేవారు. ఈవై ఖరీ మాచి ఊళ్లో అందరు లీలకు యే రిఫారం మ్యారేజో చేస్తా రనుకొనేవారు. పైగా లీలదనువువిషయంలో కూడా చాల క్రద్ధ వహిస్తూవుండేవారు. లీలకు పదిసంప త్పరాలు దాటాయి, భర్తూపారం చదువుతుండేది. ఇంత లోక నేను మాధవరావుగా రింట ప్రవేశించడ మయింది.

వాకు విన్న తనంలోనే తల్లిదండ్రులు గతించి, తన మన అనే ఆపులే లేకపోవడంచేత విజయనగరం లో వారాలు చేసికొని, చదువుకొంటూ వుండేవాడిని. వాకు మొదట్లో మాధవరావుగారింట్లో ఒకటే వారం వుండేది. ఉండడంమాత్రము వారింట్లోనే వుండి చదువు కొంటుండేవాడిని. లీల కప్పుడప్పుడు చదువుమాత్రం చెబుతుండేవాడిని. ఆసంవత్సరం నేను యింటివీడియో లో ప్రెసిడెంట్ సీట్టువచ్చి మెడలు సంపాదించిన తరు వాత మాధవరావుగారికి నామీద యెందుచేతనో అపార మైన ప్రేమ కలిగింది. నన్ను రసింట్లోనే వుండమని బలవంతం చేశారు. మొదట్లో నే నొకరిమీదనే ఆధార పడివుండడం యిష్టం లేక వొప్పుకోకపోయినా, మాధ వరావుగారు, సుందరమృగాలు అడేమనిగా బలవంత పెట్ట మొదలుపెట్టినతరువాత వొప్పుకోక తప్పిందికాదు. భార్యగర్భ ర్థ రిద్దరూ నన్ను క్రమేణ తమిల్లువాడిలా గానే ప్రేమిస్తూవచ్చేవారు. మాధవరావుగా రిప్పు డెవ రైనా కొత్తవాండ్లు తవించికి వస్తే చేతే ప్రసంగా లలో నాప్రస్తావననూనా వొకటి. ప్రసంగవశాత్ నేను మహా తెలివిగలవాడనని, ప్రెసిడెంట్ సీట్టు వచ్చా సని చెప్పుదు, విసుగుచిగామం లేకుండా నాప్రెసిడెంట్ మె డల్ దూచిస్తూవుండేవారు. ఇదింతో వారి చలవలనే నని ఆక్రొత్తవా రర్థంచేసుకొనేదాకా చుంపతెగేకా రన్నమాటే!

ఇట్లా వుండగా లీల పెండ్లి వొల్లిళ్లు యింట్లో కలిగియి. 'మాధవా! నీమతి పోయిందట్రా! వంకనాళి నాని! పుట్టిన్నట్లున్నావు. అంతబ్రతుకు బ్రతికి ఆఖ

రుకు మహాదీర్ఘవారి సంబంధాలు వారపు బ్రాహ్మణుల తోను, పూటపూటింటివారితోను చెయ్యాలనుకోవడం యివ్వార్లకు సీతరంజన్ మొదలెట్టా లనుకొన్నారట! బ్రతికివుండి ఈ ఆరాచకాలన్నీ యాడమని కాబోలు ఆ మహారాజు చచ్చిపోయినాడు. వాకు చాస్తే వా రాజ యిపోయే.' అను మాధవరావుగారి తల్లి ముసలమ్మ యేడుపుతో లీలను నా కిచ్చి పెండ్లిచెయ్యాల ననుకొనే తలంపు యొగరేసుకొనిపోయింది. వంకగౌరవాన్ని నిలుపుకోడానికి తగ్గసంబంధానికై మాధవరావుగారు మహా తిప్పలు పడ్డారు. ఎక్కడైతే వా కాస్త అనుకూలంగా దొరికితే వాండ్లు కోరే కోర్కెలను వెరవేర్చడానికి మాధవరావుగారి తరమయ్యేట్లు కనిపించలేదు. అఖరకు వెంకోటివారి సంబంధం సిక్సయించుకొన్నారు.

ఓకోజా సాయంకాలం నాలుగంటలకు, ఇద్దరు తలవెరసిన పంతుళ్లు, మాడా పట్టెను సిగ, ముఠురు మొగం, బక్కగాపాచుగ్గా వుండే మరోవ్యక్తిని వెంట పెట్టుకొని దిగబడ్డారు. ఆవరకే యెవరో వస్తారని, యేర్పాట్లన్నీ చేసివుండడంచేత, పంతుళ్లు ముగ్గురూ వచ్చి వా లు లో ని కుర్చీలమీద కూర్చున్నారు. లీలకు సంబంధం కుదిర్చే పెద్దమనిష్యట్లా, కనిపించారు. ముసలమ్మ తలంపు కానుకొని కాస్త యెడంగా, తెల్లని మల్లుకోవలి ముసుగుతో, చేతిలో

జవహుల చట్టుకొని, కేమా లడుగుతూ, అనందిగా పూర్పుండి, రలుపురక్క అడ్డంచేసికొని అప్పుడప్పుడు తల బయట తెట్టి మాత్రా నిలచుండి సుందరమృగారు.

మాధవరావుగారు ముస్తాబా చేసికొని కూడుమాట్లు మేడ మీది నిలువుటద్దం ముందర పూసాలను సరిదిద్దుకొని క్రిందికి దిగివచ్చారు. వంసురు మాకోప్పని ఆమాట యీ మాట మాట్లాడుకొంటుంటే మన కిండుకని నేను వెళ్లి పోయ్యేను, వచ్చినవాండ్లు వెళ్లక, “కేళరం! పెండ్లి కొడుకును చూచావా?” అని సుందరమృగారు నవ్వుతూ. పెండ్లికొడు కప్పు దొచ్చాడా అని ఆలోచిస్తూ, ‘లేదే! అన్నా. “అనుకే, ఆమధ్యహర్షున్నా యనే” అని యిక సంబంధం కుదరలే దనేబాధ తప్పించనే సంతోషమంతా వుట్టిపడటం ప్లంది. నేను దిగ్భీమ చెందా ఆమాట వివడంతోటే. అదయ వేమిటి! ఆ ఆకార మేమిటి! ఆపురుషునికి తీసికొనివెళ్లి బంగారం వంటి లీలను కట్టిపెట్టటం యేమిటి! ముసలమ్మ చెల్లెలు మాతురుకొడు కట. వాగా అస్త్రే వుందని వెంకో-పెండ్లి కివ్వా లనుకొన్నారట! ఈవిషయంలో మాధవరావు గారికి మరి పోయింది దనుకొన్నా. ఆరాత్రంతా నా కిదే ఆలోచన. కాస్త కండ్లు మూస్తే సరి, అవిగ్రహం కలలో కనిపించేది. ఏమనుకొన్నా సరే, మాధవరావుగారితో యీసంబంధం మానవలసిందని చేప్పేద్దా మనుకొన్నా. కాని తెల్లనారేటప్పటికి నా కాస్తైర్లం చాలింది కాదు. పైగా యింకోవిక్కుగూడాను. లీలను నా కిచ్చి వివాహం చెయ్యాలనని టూకిగా అనుకోనందడంచేత, యిండు స్వార్థము, ద్వేషభావం వుందని యెక్కడను కోపాతాకో అని భయంకూడా వేసింది. లీలతోమాత్రం నీ కీసంబంధం వుంది కాదు, నేను చేసుకోనని గట్టిగా తల్లిదండ్రులతో చెప్ప మన్నాను. ఇది కేవలం నావిచ్చి కాని లీల చెప్పగలదా? తెలితే వాండ్లు వింటారా? ఎల్లాగో వివాహం జరిగిపోయింది. కొన్నాళ్లు గడిచింది. పిల్ల పెద్దమనిషి కాలేదు..... పిల్లను పండుమని లీల అత్తగారు కమ రంపారు..... మాధవరావుగారి కిప్పుడు వొట్టె తెలిసింది. దీనితో కొంత వారికి వీరికి మనఃస్పర్థలు కలిగియి.

“ఇంతకు దాని గ్రహచారాని తెలియజేయుగలదు!” అని అభయము కుభయము తెలియని లీలను నిందించడాలు యింట్లో ఆడవాండ్లు మొదలుపెట్టెను. లీల కిప్పుడిప్పుడు కొంత జ్ఞానం తెలుస్తూవచ్చింది. తన్నవనసరంగా యిం దుకు బాధ్యురాలను చేస్తున్నారని, తనకు తగిన వరుడు కాదని గ్రహించింది. దీక్షితో డిప్పుడు లీల యుక్త వయస్కురాలయింది. లీల కిప్పుడాఉత్సాహమే లేదు. ఎప్పుడు యింట్లో ఏదో విచారంగా వుండేట్లు ట్లుండేది. వేళకు అన్నం తినేదికాదు. తలనొప్పి అనో, కాలు నొప్పి అనో కళ్లనీళ్లు పెట్టుకొంటూ పడుకొనేది. ఎవరైనా దగ్గిరే కొస్తే కనురు కొనేది. ఇప్పుడు నన్ను చూచి తెలిసి పోవడం, తలుపు చాటు దాక్కొడం క్రమేగా తగ్గిపోయినాయి. కాస్తమట, పలుకుమాట వుండేది. కాని చూపులలోమాత్రం మా తనత్యం వచ్చింది. మాశ్చిన్నంంతనేపు తలెత్తకుండా వుండి లేచిపోమాపోతూ వోవిధమైన వారచూపు చూ చేది. పడిమందిలో వున్నప్పుడు తన చూపు వా కక్కరకురానట్లు మెలిగేది. ఒంటరిపాటున తన చెండుకండ్లు వొక్క వాకొరకే పుట్టింపబడ్డట్లు చూచేది!

ఇట్లా వుండగా మా టి. ఏ. పరీక్షలు పరీక్షించి చాయి. ఇంట్లో మాశ్చిన్నం చదువుకోడానికి యెవరో వొకరు వచ్చి మాటలు పెవతారని పందడిగా వుంటుం దని, మాధవరావుగారి బంగారా కానుకొనేవుండే తోట లోకి వెళ్లి మాచోలి చదువుకొంటుండేవాడేని. ఒకజా మధ్యాహ్నం మూడుగంటలయింది. మమ్మచాలా గాఢం గా కమ్మకొచ్చింది. మెరుపులు మెరుస్తున్నాయి. ఉరు ములు వురుముకున్నాయి. ప్రకృతి మహాభయంకరంగా వొక్కక్షణంలో మారిపోయింది. మల్లెపొదలదగ్గర యెవరో మనిషి కడితినట్లయింది. ఎవరూ అని పరీక్షించి మానేటప్పటికి, కొర్నాటిచీర, బాచెడుజడ—లీల! గుండె జల్లుమన్నది. ఇన్నాళ్లగా నేను మాలీల యిదేన తప్పుడు కొంటరిగా తల ప్రవహిలేదు. ఇప్పుడెందులోకి యింట్లో వెయ్యికండ్లతో కనిచెట్టివున్నారు. గాలివాన కూడా ప్రారంభించడంచేత కాలోలు గబగబ లీల నే నున్న తోటవసారాలోకి పరుగుతుకొంటూ వచ్చింది.

ఇదంతా వోనాటకంలా కనిపించింది. ఎన్నడు స్నేహ అంటే యెరుగనివాడు నేను. నేనీకొని స్నేహితుని నిల బడిలే వణికినట్లు వొణికాయి వాకాళ్లు. నూటరా లేదు. వెలిచూపు చూచాను లీలకేసి. లీల మాట్లాడ కుండా, బ్రహ్మాండమైన వర్షము, ఇటుకరాళ్లంత వడి గండ్లు పడుతుంటే, భయపడ్డట్లు చూస్తూ (వాకేసి చూడి కుండానే) నిలచుంది. లోపలినుండి బయటికిగాని బయటనుండి లోపలికిగాని కదలడం ప్రాణాపాయంగా కనిపించింది.

నేను—లీలా! ఏం? ఇలా యెందుకు వచ్చావు?

లీల—వాన్న క్లబ్బుకు వెళ్ళిరు. ఆమ్మ పేర్రా పాగారంటికి వెళ్ళింది. అవ్వ వడిగి తోట్లో మల్లెపూలు కోసుకుందామని వచ్చా.

నేను —నేను తోటలో ఉన్నానని తెలియ అప్పుకు?

లీల—తెలియ.

నేను—నీకేనా తెలిదా?

లీల—తెలుసు. అందుకోసరమే వచ్చాను, పూల కని చెప్పి. నీతో మాట్లాడవాలనని యెన్నిరోజుల నుండో అనుకొంటుండేదాన్ని. ఎప్పుడు యెవరో ఒకరు వుండడంచేత వీలయింది కాదు.

నేను—ఇప్పుడు మన మేమి మాట్లాడి యేం లాభం? ముహూర్తంమాడ నిశ్చయించారు కారూ? ఆఖ రకు మన కింక ఈ కండ్లచూపులైనా లేకుండా పోతాయి.

మరి మాట్లాడలేదు. తల వంచుకొని కండ్ల నీరు గారుస్తూ అట్లాగే నిలచుంది. నేను దగ్గరకు వెళ్లి మీది చెయి నేసి, ‘లీలా! యిప్పుడెవరం యెంతమఃఖించినా లాభం లేదు. జరిగిపోయిందేమో జరిగిపోయింది.’ అని అంటుంటే దగ్గరకు వచ్చి వాయెవ్వరై తన తల మోపి యేదంతా నిలబడింది. వాకేమి తోచిందికాదు. అలాగే వెనక్కు వాలుగడుగులు నడిపించి నేను చదువుకోనే లేదీర కానుకొని లీలను కాగిటిలోనే వుంచుకొని నిల బడ్డాను. ఇంతలోకి మరోచేపుమండి గొడుగు పట్టుకొని

సుందరమ్మగారు లీల నాకాగిట్లో వుండడం చూచింది. లీల చప్పున జరిగి నోడవేపు ముఖం చేసికొని నిలబడింది.

నాకు ప్రపంచమంతా తిరిగిపోయినట్లుగా, వంటిలో నుండి ఆవిర్భవించినట్లు, కదల పెదలదాని! కత్తి లేక అల్లాగే తలవంచుకొని నిలబడ్డాను. “లీలా పోదాం పా” అని సుందరమ్మగారు మామూలు ధోరణిలోనే అంది. తల్లివైపు ముఖం యెత్తిమాడకుండానే లీల యింటికి నడవడం ప్రారంభించింది. వెనకాల సుందరమ్మగారు గొడుగు చేసికొని బయలుదేరింది. నాముఖంకేసైనా చూడలేదు సుందరమ్మగారు. అప్పటికప్పుడే వర్షం తగ్గి తెరపిచ్చింది. అది నేను గమనించనేలేదు. లీలదుఃఖాన్ని చూచి చెల్లుపూడ పరితపిస్తున్నట్లు పెద్దపెద్ద కంటివీటి బొట్లను రాలుస్తున్నాయి. ప్రహేళికగా ప్రకృతి సంతా ఒక్కగడియలో ముంచివేసేటట్టు మేఘాలు కమ్మకోవచ్చి చీకటిమయం చేసివేసింది చిల్లా తెరపిచ్చింది. ఇంత హడావుడి యింకేనా అని కాబోలు ప్రకృతికాంత సుందరహాసం చేస్తూ వున్నట్లు తెల్లని వన్నెలలాంటి యెండ చెల్లుమీద కనిపిస్తూవచ్చింది. తన నాడించే నాటకం అంత మొందిందని కాబోలు, నవ్వు ముఖంతో నొగదుక్కు చిల్లా గా బారుకొంటున్నాడు.

నా కేవి తోచిందికాదు. ఏదోమహాపరాధం చేసినట్లు నుండే కొట్టుకోవడం మొదలుపెట్టింది. తిరిగి తోమొకాం చెట్టుకోని యింట్లోకి వెళ్ళడం? సుందరమ్మగారు చిల్లాగోతన చూచిన సంగతల్లా ముసలమ్మతో,

మాధవరావుగారితో చెప్పకపోదు. మాధవరావుగారింక నన్ను తనకొడుకులా ప్రేమించడం యెల్లా సాధ్యమవుతుంది? అయినా యందులో నేను బుద్ధిపూర్వకంగా చేసిన పేద మేమి లేదు. నాపేద మేమి లేదని వాండ్లకు తెలిసే చిల్లా? లీలది తప్పుమొదానికీమాడా పాపం! ఆమెదిమాత్రం తప్పేమింది? తోటలోకి పూలకోసం వచ్చింది. వర్షం వస్తుంటే తప్పునిసరిగా వసారాలోకి పరుగెత్తుకొంటూ వచ్చింది. అయినా యిప్పుడిదంతా విచారించేవాం దైవము? కొడుకులా ప్రేమిస్తూ, అన్నీ విధాలా నాసౌఖ్యమే వాండ్లసౌఖ్యంలా భావిస్తూ, చిన్నకుటుంబంలోవాడివైనా తమచిడ్డమనాడా యిచ్చి వినాసం చెయ్యవాలె ననుకోసేబంట ఉదారభావం కలిగినవారిని ద్రోహంచెయ్యడానికి తలపెట్టేవని తెలుస్తారా? ఏమి తోచిందికాదు. మరేమి మాట్లాడ కాదారి నలాగే పారిపోయి ఎక్కడవైనా దాక్కుండామా అనిపించింది. ఇది మరీ అప్రతిష్టకు కారణమవుతుంది. పైగా కట్టుబట్టా నేను వున్నాను. ఇల్లా పరిపరివిధాల ఆలోచనచేస్తూ గుర్పిలో ఆలాగే నిద్ర పొయ్యేను.

రాత్రి యెనిమిదిగంటలయింది. ‘శేఖరం! ఏమప్పుడే నిద్రపోతున్నావు? లే, పోదాం భోజనానికి’ అని మాధవరావుగారు ప్రశ్నించిన నాకోసరం తోట్లోకి వచ్చి లేపేసరికి వా కాశ్యర్యం వేసింది. లోపల నుండే మాత్రం కొట్టుకుంటూనేవుంది. కాని సుందరమ్మగారు ఈసంగతి ఎవరితోనూ చెప్పలేదనే వైర్యం మాత్రం తలిగింది. మాధవరావుగారు వన్నెంత ప్రేమిస్తూ వున్నా స్వయంగా వచ్చి పిలవడం తన గౌరవానికి హాసనే వుద్దేశంతోనే వుండేవారు. ఎవరిచేతనైనా పిలిపించేవాకే కాని యింతవరకు యెప్పుడు స్వయంగా వచ్చి పిలిచిందేదో, ఈపర్యాయం సుందరమ్మగారి యందుకు కారకురాలై వుండవలెనని తోచింది. నాటినుండి సుందరమ్మగారి ముఖం చూడడానికే నాకు భయంగా వుండి తలవంచుకొనే వారితో మాట్లాడుతుండేవాడిని. సుందరమ్మగారు నా భయాన్ని గ్రహించి, ఆభయాన్ని తీసివేద్దామని కాబోలు, అతిదయగా మాట్లాడుతూ

నన్నెల్లానైనా పూర్వమాదికే యింట్లో కలిసి మెలసి తిరిగేట్లు మాచేసి, కాని లీలనుమాత్రం కడుపులో పెట్టుకొని కాపాడుచుండేది.

ఆరోజు మాధవరావుగారి తండ్రి తద్దినం. మాధవరావుగారు కర్మకాండలో పడివున్నారు. సుందరమ్మగారు, ముసలమ్మ వంటవ్యూహారాలు చూచుకొంటున్నాను. మెలసపు లందిస్తుంది లీల. నేను మేడపైన కుర్చీలో పడుకొని ఏవోపుస్తకం చూస్తూ అలాగే నిద్రిపోయ్యేను. చల్లగా నానుడిటిమిద మెత్తనిచెయ్యి పడేటప్పటికి ఉలికిపడి లేచా. చూస్తే లీల! మరెవరూ నాకు ముందు వెనకా యోచనే పోలేదు. చట్టున లేచి గట్టిగా చంప నోక్కి ముద్దెట్టుకొని కాగలించుకొన్నాను. ఇల్లా వొకరికాగిట్లో కొకరం ప్రపంచాన్ని మరచిపోయి మనసులతో మాట్లాడుకొంటూ చిత్రించిన బొమ్మల్లా అయిపోయ్యేను. ఒకభుజంమీద రెండు తడిసిపిండిన చీరలు, ఇంకోచేత ఒక తడిసిపిండిన ఢోవరిని విప్పి కుచ్చట్లు పోసికుంటూ, బట్ట లారెయ్యడానికి కాబోలు చప్పుడు గాకుండా మేడమె పైకి పచ్చింది సుందరమ్మగారు. నిర్ఘాంతపోయింది. లీల మొహం అల్లుచెవు చేసివుండడంచేత గూడదానికే అవకాశం లేక

‘లీల గదిక్కనితల వంచేసింది.’

పోయింది.అయితే సుందరమ్మగారికి లీలకు వాపై యెంత గాఢమైన ప్రేమమ్మదో తెలియదాని కవకాశం కలిగింది. నేను చూస్తూనే అలాగే నిలబడ్డాను కాని, ఒక్కక్షణం నాకు కండ్లు కనిపించాయి కావు. చక్కగా చూస్తూనే కండ్లు కనిపించని అదో ప్రపంచంలో వుండిపోయ్యేను. వెంటనే వొట్లు తెలిసింది. ‘అమ్మ’ అని మెల్లగా లీలచేతిలో వూచుకూ గట్టిగా వన్ను అంటచెట్టి చుట్టివేసికొనిన లీల రెండు చేతులను నా రెండుచేతులలో బట్టి కేవడిగాను. లీల గది క్క్కిని వదిలేసి సుందరమ్మగారి మొహం చూచి తలవంచేసింది. సుందరమ్మగా రల్లాగే నిలబడింది. ఎవరికి యేమి తోచిందికాదు. సుందరమ్మగారు మెల్లిగా నాకు సమీపించి, ‘శేఖరం! నీ వెంతో తెలివిగలవాడ వనుకొన్నాను. కన్నకడుపుకన్న పెందినముమకారం యెక్కువవడంచేత, కడుపు చించుకొంటే కాళ్లమీద పడుకుందని, పోనీ నీకే తెలివి వస్తుండకా అని చూస్తుంటే, నీతెలివి తెల్లచారినట్లే వుంది! ఇంత చదువుకొన్నావు, యేం లాభం? అదంటే అది పశువు. మాకడుపు చెడబుట్టింది. వంశాన్నంతో అప్రతిష్ఠపాలు చెయ్యడానికే దాపరించింది. నీవుమాదా దాని గొంతు కొయ్యడానికే యిల్లా జేస్తున్నావు. గడపముందర్నే కదా దానెత్తా రిన్ని? కాస్త గాలికబురుగు వాండ్రకు తెలుస్తుం ననుకో,యింక దాని కేమైన పుట్టగను లుంటాయా? అని తలవంచేట్లు చీవాట్లు పెట్టి సుందరమ్మగారు తనపనిమీద గొను చెల్లిపోయింది. లీల అప్పుడే యీమంటలమగ్గ చల్లగా వారుకొంది. కాని మా సుందరమ్మగారికి వాపై నెంత ప్రేమా చెప్పలేను. నాకు చిన్నతనంలోనే తెల్లి పోవడంచేత, తెల్లి ప్రేమైనా యింత గాఢంగా వుంటుందో వుండదో సందేహం. అ! అంటే చాలు, అగడవైనా త్రొక్కడానికి నీలు లేకుండా చెయ్యడానికి. ఆరోజు మొదల సుందరమ్మగారిని నాప్పొదయంలో తల్లిలాగ ప్రేమించుకొనడమే గాకుండా, గురుభావం వుంచుకొని పూజించుకొనేవాడిని.

ఇంతలోకే మా బి. ఏ. రిజల్టుమాదా వచ్చాయి.

బి. ఏ. లో ఫర్వత్లాగులో రావడమే కాకుండా గవర్న

మొట్టొక్కొక్కటిగా మిది నన్ను యింజనీరు పరీక్షకు చేరవడానికి ఇంగ్లండు పంపవలచినట్లుకూడ తెలిసింది. ఇప్పుడేంక మాధవరావుగారి ఆనందానికి మితిలేదు. ఆలోచనతో, కాస్త పని లేదు ఘడియలీరిక లేదన్నట్లు కనిపించారు మాధవరావుగారు. ఆఖరుకు ఏలా కిదారుడో పైక మడగడానికి వస్తే, 'పదిలోజలు నిదానించాలే, మా శేఖరం, ఇంగ్లండు వెళ్లుచున్నాడు' అని చెప్పి పంపేవారు. కొందరు మిత్రులు నన్ను గౌరవిస్తూ టిప్పాల్లి రిచ్చారు. మాధవరావుగారు వెంటబెట్టుకొని వెళ్లేవారు. తిరిగి వీరందరికి మాధవరావుగారి టిప్పాల్లి నే దిందు చేసి, 'మా శేఖరాన్ని తిరిగి గుళుంగా మన చేతానికి వచ్చేటట్లు దీవించండి' అని పాపం తండ్రిలా ప్రార్థించుచేసారు. ఆపుకోలేక కండ్లపీళ్లుకూడ పెట్టుకొనేవారు. నాకుకూడ మాధవరావుగారి కుటుంబాన్ని పదిలిపోవడం మహాకష్టంగా వుంటుందని. ఇంగ్లండుకు సుఖంగా చేరాను. కొన్నాళ్లు ఉత్తరప్రకృతి రాలద్యారా నొకరి కేమలు నొకరికి తెలుస్తూవచ్చాయి. రెండేండ్లు కావచ్చింది. దేశమంతటా ఇష్టయంతా జ్వరాలు చుట్టివేసినట్లు, ఒక్క లీల తప్ప మాధవరావుగారి కుటుంబమంతా అంతరించిందని, ఋణములచేత యిల్లువాకిలిమాడా లేకుండా పోయిందని తెలిసింది. నాకించుకుంటే నిరర్థక మనిపించింది. నన్ను, నా చిరువును కూడా ఆనందించేవాండ్లు కాని, నా కేమం కోరేవాండ్లు కాని, ఈ ప్రపంచంలో మరెవరు లేరు. ఒక్క మాత్రం. ఆమెవా అత్తగారింట్లో గుళుంగా వున్నందుకు భగవంతుని వేయివిధాల ప్రార్థిస్తూ, సంతోషపడుతుండేవాడిని. మరి రెండేండ్లదాకా నాకు చేకానికి రావడానికి ఏమీ లేకపోయింది. ఉత్తరాలు వ్రాసేవాళ్లుకూడ లేకపోయినారు. ఒకటిరెండు పర్యాయములు, లీలకే కేమనమాచారాలు తెలుపమని వ్రాయాల ననుకొన్నాను. కాని యిది లీలసౌఖ్యానికి భంగకర మేమోనని దడిచి మానేశాను. నాకోర్పు పూర్తికావడమునకు అయిదేండ్లయింది. రాగానే, యు. పి. లో ధార్మి పుచ్చుకోవలసివచ్చివుండడంచేత, విజయనగరం వెళ్లడానికి నిలయిందికాదు.

కాలవాహిని ఖండభూభాగాలనే మాయంపజేసే శక్తిగలది. అలాంటిప్పుడు ఒక్కమానవుని మనోబాధకు లతను మాయంపజేయడం దాని కోరికకా? నాఉద్యోగం, నాఅధికారం, నూతనమిత్రబృందముల రాకపోకలు బిటితో జీవితంలో నూతనాశయాలు అంకురించాయి. ఓరోజు సాయంకాలం కొందరిమిత్రులతో కలిసి నీలమాకు వెళ్లాము. ఎనిమిదిగంటలు దాటింది. తిరిగి మిత్రులతో కారులో బయలుదేరి యింటికి వస్తున్నాము. కొంతదూరం వచ్చేసరికి కారుదీపాల వెల్లుడులో కోడ ప్రక్కన ఎవరో ఓస్త్రీ వొడ్లు తెలేకుండా పడివుంది. వెంటనే కారుదీపం ఆగి, ఎవరో అనాగస్త్రీ అయివుంటుందని కారులో అలాగే తీసికొచ్చి ఆసుపత్రిలో చేరిపించాము. తెల్లవారగానే నాగొడవలో నేనుండి ఆనంగ లేమరచిపోయేము. సాయంకాలము నాకనీముడి యింటికి రాగానే ఆసుపత్రినుండి తక్షణం వచ్చి మాట్లాడివెళ్లవలసినదని, డి. యం. వో. ఒకచీర వ్రాసి పంపించారు. మాడగానే రాత్రిసంగతి జ్ఞాపకంవచ్చి తక్షణం కారు వేసుకొని వెళ్లేను. నన్ను మాడగానే డి. యం. వో. నవ్వుతూ మేకోమిచ్చి తీసికొనివెళ్లి తన ఆఫీసురూములో మానోవెట్టారు. "నిన్న మీరు ప్రవేశపెట్టిన స్త్రీకి వొడ్లు తెలిసింది. ఏమో మాట్లాడుచున్నది. ఈ కార్తావ తెలియడం లేదు. 'విజయనగరం, శేఖరం, యింజనీరు' అన్న మాటలుమాత్రం తెలుస్తున్నాయి. మీ కేమైనా తెలుస్తుందేమో మాట్లాడండి" అన్నారు డి. యం. వో. గారు. నాకు అశ్రర్యం వేసింది. విజయనగరంలో నన్నెరిగిన స్త్రీ యెవరై యుండవచ్చు? ఉన్నాయి క్కడికి రాగలిగినవా రెవరు? ఆకానేపట్లో నే నీరో మహాపరాధం చేసినట్లు గుండెదడదడ నొట్టుకొందు పరిపరివిధాల ఆలోచనలు పోయినాయి. లేచి వెళ్లడానికి కార్లు ఎలేకాయి. 'రండి వెళ్లి చూద్దాం' అని డాక్టరు నవ్వుతూ నాచేయ్యి పట్టుకొని యాడ్పారు. లేచేను. నామనస్సు మమగ్నంలో లేదు.

ఏమి! లీల! ఇక్కడి కెళ్లా వచ్చింది. ఈఆకారమేమిటి? ఇట్లయిపోవడానికి కారణం మేమి? నా

కేమైన నుతి చెసిందా? నిద్రపోవడంలేదే కలమతో దానికి!

ఇంతలో డాక్టరుగారు “ఈరోగిని మీ రిద్దరలో చూచియుంటిరా? ఈమె హిస్టీరియావ్యాధిచే కుంచి పోవుచున్నది. మే మిక్క డీమె నుంచి చేసే చికిత్సేమి వుండదు.” అని అన్నారు. “అయితే ఈమెను నే నింటికి తీసికొనివెళ్లి వుంచెదను. అత్యవసరమైన మీ రచటికే వచ్చి చూచి చికిత్స జరుపవచ్చును.” అని మేమింగ్లీ ఘోషాట్లాడుకొంటుంటే, రీల రిక్కిమొహం వేసి నాచంక చూస్తూ వుంది. “ఇంటికి వెద్దాము, నస్తా నిమ్మా? డాక్టరుగా రక్కడికే వచ్చి చూస్తూ మండిస్తారు” అని రీలతో

అన్నాను. ఎందుకనో వెంటనే కండ్లమండి జలజల నీళ్ల తిందువులు రాలాయి. చట్టప లేచి తయారయింది. కారులో యింటికి వెళ్లాము.

క్రమేణా, నే నిండ్లందుకు వెళ్లి నతరువాత తన తల్లిదండ్రులు పోవడం, నెలతిరగకుండానే తనకు వైద్యవ్యం సంప్రదించడం, తన బావగారు, యీ వ్యాధి మార్చుని, తన భార్యపిల్లలకు యింట్లో వుంటే వస్తుందని, యిష్ట మున్నప్పుడు వాకిట్లో యింతటిండి పడె య్యడం, చివరకు ప్రాణం విసిగి, నే నిక్క డన్న టైవరతో మిత్రులు చెవికే, చేతిమురుగు లుంటే అమ్మేసి బయలుదే రిక్కడికి వచ్చి, ఆఖరుమాపు చూచి యెందు లోపైనా పడి ప్రాణం వదులుతా ననుకోడం, మొదలైన పంగతులన్నీ తెలుసుకొన్నాను.

అడవివృత లేకపోయినా వాకర్లను బెట్టి బాగ్ర త్రగా ఉపచారిం చేయువూతచ్చాను. మూడుమాసము లయింది. మరెప్పుడు తిరిగి ఆవ్యాధి రాలేదు. డాక్టరు గారు వచ్చి, “ఈమె కింక ఆవ్యాధి వస్తుందే భయ మేమీ లేదు. మనోవ్యాకులగే యిందుకు కారణము” అని చెప్పినారు. మూడుమాసాలలో మునుపటి మాధనరావు గారి తోటలో విహరించే “రీల” అయింది.

మరిప్పుడు.....?

గోవికాగీతము

పేరేప విశ్వనాథసిద్ధాంతిగారు

0

కన్నులు పైటకొంగున వగలా బిగియించి తిచేయి కృష్ణ? నీ
చెన్నగు గజై లుదీయల చిందులనందడి విందు, నీ వహా!
వెన్నను దొంగిలించ నిటు వేసము లేన్నియె వేయు, దైన నా
కన్నులవిందుగా నగు మొగ మొక్కమా రిపుడేనిఁ జూపవే.

౨

పిల్లనగ్రోవి నూచి పలువీరితల రంతుల గంతులేయుచు
జల్లగ మచ్చుమందు వెదఁజల్లుచు లోకమునెల్ల మాయలో
నల్లలనాడఁజేసెదవు హాయిరె మోహనకృష్ణ! నైజమై
చెల్ల వెఱారచోరలకుఁ జీకటిచాటున నిట్టిపోకడల్?

౩

హరువుగఁ దమ్మిపూవుపయి నాడెడు తుమ్మెదదిమ్ము మాడ్కి. నీ
మురువును జమ్ము మోముపయి ముంగురు లల్లనఁ దూఁగుచుండఁగా
మురళిని మోవిఁ బూని కడు మద్దుగఁ బాడుచు నేఁగుచుంటివా
హరి! ననుఁ గావ వేమి? మరియాదయె యిట్టు లుపేక్ష నేయుటల్?

౪

సొగసుగఁ జిన్నినర్వ తెలిసొంపుల పెంపులఁ గూడి నాసిక
నిగనిగలాడు ముత్తైమును నీలపుగ్రొమ్ముడి గ్రొమ్మెఱుంగుల
మిగులఁ దుఱంగలించు నునునెమ్మియఁ (?) పించెముఁ గాంచి నెమ్మది
వగపున స్రుక్కు నన్నెటులఁ బాలనఁజేసెదవోయి నెచ్చెలీ!

౫

విరులను జేరి తుమ్మెదయు, వెన్నెలరాయనిఁ జూచి కల్వయు,
దరణినిఁ గాంచి పద్మము ముదమ్మును బొందు విధాన నేను నీ
మురిపెపుమోము గోముఁ గని మోదపయోనిధి నోలలాడుదు
చిరచిర వచ్చి నాడు మనవి విను కృష్ణ! ప్రసన్నమానసా!

౬

ఆ యమునాతరంగగతహరిపరీమళబంధుశోల్లస
త్తోయజ్జఞాతవారపరితోషితభావుఁడవౌచు నీవు ప్రా
తేయమరీచిచంద్రికల లీలగ గానసుధాప్రసేకము
జేయుచు హర్షవార్ధి ననుఁ జెచ్చెరఁ దేల్చవె యాశ్రితావనా!

౧

సుమారుగా ఈకథ జరిగి మూడువందల యేండ్లయింది. కృష్ణాజిల్లాలోనితిరువూరు తాలూకాలో ఒకభాగము సాంద్రాణ్యముగ ఉండేది. ఆమడవినిండ చిన్నచిన్న గుట్టలు కూడ చాలా ఉండేవి. ఏమాత్రము కూడ మానవసంచార ముండేదికాదు. సింహ శాద్దూలాది క్రూరమృగాలు వీరవిహారము చేస్తుండేవి.

సాహసముగల దొమ్మరులు కొందఱు గుడిసెలు వేసికొని ఆఅడవిలో ఒకచోట నివసించేవాళ్లు. వాళ్ల నాయకుని పేరు వరహాణ. వాళ్లవృత్తి దొమ్మరితట. వాళ్లు సంవత్సరాని కెనిమిది నెలలు దేశదేశాలు తిరుగుతూ ఆటఆడి డబ్బు సంపాదించుకొని వానకాలము వచ్చేసరికి ఆఅడవికి చేరుకొనేవాళ్లు.

పొట్టకోనిమైదేశసంచారార్థము బయలుదేరిపోవుచున్నప్పుడు కృష్ణానదీతీరమున ఉన్న పేమాంబరపురములో పెల్లెనదారు చౌదరయ్యగారి కుమార్తె — సంవత్సరమాన్నర యిడు గలది — వాకిట్లో ఆడుకొనుచుండగా ఎత్తుకొనిపోతేపోయినారు. ఆచీకటిలో విద్యుల్లత వలె ఆపిల్ల మెరయుచుండెను. అంత ముచ్చటైనవిడ్డను వాళ్లజన్మలో ఏదేశాన చూచి ఉండలేదు.

ఆ పిల్లకు పంజరములోని పక్షి లాగ ఆటలు, పాటలు, నాట్యము బాగా నేర్చినారు. పదునాణేండ్ల ప్రాయము వచ్చేసరికి ఆపిల్ల దొమ్మరితటలో మంచి ప్రావీణ్యము సంపాదించినది. ఆమె సాంద్ర్యము ఫణిఫణారత్నములవలె చూపరుల నాకర్షిస్తున్నది. తుమ్మెద రెక్కలవంటి కురులు పాదాలు కప్పతూఆమె నడిచేటప్పుడు వింతసోయగా న్నిస్తున్నవి. పదహోవన్న బంగారములాగ తమాలత మిన మినలాడుతున్నది. దీప్తులాలికే ఆమె కళ్లు సంధ్యాతారకలవలె ముద్దు లొలుకుతున్నాయి. ఆమె సోయగమునకు తగిన పేరనియే వరహాణ ఆమెను పగడ మన్నాడు.

ఈమధ్య కొన్నియేండ్లుగా చిత్తూరుజిల్లా మసాటగాండు పోయియుండలేదు. వర్షాలు పూర్తిగా పోయినతర్వాత మన ఆటగాళ్లు సామానులు గార్దభమాలమీద కట్టుకొని కథలు, కబుర్లు చెప్పుకుంటూ దేశసంచారము బయలుదేలి మధ్యమధ్య మకాములు పెట్టుచు రెండు నెలలలో చిత్తూరుజిల్లాలోని మహేశ్వరపురము చేరినారు. పగడమునకు లచ్చి అన్న చాలప్రాణము. లచ్చికి ప్రకృతి చిత్రాలను గుఱించి యేమేమో పగడము దారిలో నూరిపోయుచుండెడిది. దొమ్మరిలచ్చికి అవి లోభపడుతవా?

మహేశ్వరపురములో మాణిక్యాల నాయుడనే కమ్మయ్యవకుడు గొప్ప షాహుకారు. ఆయారికే గాక ఆప్రాంతాలకు ఆతడు ప్రభువుగా చూడబడుచుండేవాడు. మాణిక్యాల దగ్గరకు స్నేహితుడొకడు వచ్చి, “ఈ దుధ్యను ఎప్పుడూ రాని దొమ్మరిముటా ఒకటి వచ్చింది. మిమ్ముల నడిగి ఆట ఆడవలె ననుకొంటున్నారు. వాళ్లతో నవయావనవతి యొకతె ఉన్నది. ఆమె సుందరవదనము అన దృశ్యమనోహరమై నాకన్నుల కద్దినట్లున్నది. అట్టి లావణ్యవతిని మన మెవ్వరము కూడ ఎక్కడ చూచియుండము” అన్నాడు. ఆటకై ఆతురత పోచింది మాణిక్యాలకు.

వరహాలు తన బలగముతో ఆటఆడడానికి షాహుకారుగారి ఆవరణలో ప్రవేశించినాడు. డోళ్ల మోత విని ఊరి నాలుగుమూలల నుండి పిల్లా జల్లా అంతా గుమికూడినారు. పెద్దలు దొమ్మరివాళ్ల చుట్టు కూర్చున్నారు. పిల్లలు ఆవరణములోని వృక్షగ్రముల కెక్కినారు. షాహుకారు ఒకవైపున చాపమీద కూర్చుండి వింతగానలువైపుల చూస్తున్నాడు. దొమ్మరియువతి రంగముమీదికి వచ్చి వెదురు కట్టమీదకు ఎక్కిటప్పుడు తదేక దృష్టితో ఆమెకేసి చూడ నారంభించినాడు. ఆమె కట్ట కొనకు బోయి అక్కడ అశ్యద్భుతమైన తన విద్యను ప్రదర్శించేటప్పుడు “అంతయెత్తునుండి ఆయువతి పడి వచ్చిపోతుండేమో” అని అన్నాడు బిగ్గరగా.

ఆమె ఆ వెదురుకట్ట తుదను కూర్చుండి చేతులతో కట్టమీద తాళమువేస్తూ పాట నాలాపము చేసేటప్పుడు, ఆమె కంకణ కింకిణీ రవములు శ్రుతి కలుపుతూ మనోహరధ్వనుల నొసంగి చూడరులకు తన్మయత్వము కలిగించినవి! “నేను నానేర్పినవిద్యను ప్రదర్శించినాను; షాహుకారుగారిని గొప్ప బహుమతి నివ్వమని వేడుకొంటున్నాను” అని ఆ ఉన్నతస్థానమున నుండి చిర్నగవుతో బిగ్గరగ చెప్పి, తనలో “అయవ హృదయాన్ని జయింపగలిగితే.....” అనుకొన్నది. ఆ షాహుకారు తక్షణము ఇమ్నాగరూపాయల పెంగల చీరెను తెప్పించి యిచ్చినాడు.

ఆట ముగిసిన వెనుక షాహుకారుగారిని ఆఊరులో స్థిరనివాసము చేయటానికి వసతి కీయమన్నాడు ముటానాయకుడు. ‘అట్లే’ అన్నాడు షాహుకారు. సుందర భవనము నొకదాని నిర్మించాడు; దగ్గరలోనే కుటీరాలు నిర్మించుకొనినారు మిగిలినవాళ్లు.

పగడము ఆ యింటిలో ప్రవేశించినకొన్ని దినాలకే చిక్కిపోవారంభించినది. ఆ యింటి యావరణలో ఫలపుష్ప వృక్షములను, లతలను పాతినా ఏమల్లెలు మొల్లలు పూస్తున్నవి; కాయ గూరలు కాస్తున్నవి ఆవరణగా వేసిన కంచె పెరగనందున పశువులు వచ్చి మేసిపోకుండా పగడము చాల జాగ్రత్త తీసికొంటున్నది. అన్నము సహించుట లేదంటూ తటయ ఆటకు వెళ్లటము మానివేసియింటివద్దనే ఉండి గొడ్డు

గోడ దొడ్లోకి వచ్చి తినిపోకుండా చూచుచున్నది. ఆమె జబ్బుగా ఉన్నదని మరిచి కూరలు, తినుబండారాలు తెచ్చి యిస్తున్నాడు వరహాలు. ఆవిడను సంతోషపెట్టడానికి కాళ్లకు బేడీలు, నెత్తికి చంద్రవంక చేయిస్తానన్నాడు. ఇట్టివా ఆవిడను సంతోషపెట్టినవి?

౨

“నీళ్ల రేవునకు నిత్యము పాయకాలము నీవేల ఒంటరిగ పోతున్నావు? నిద్రపోకుండా విచారపడుతూ కళ్ల వెంట నీళ్లు కారుస్తున్నావు? నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు నాయుడుగారి యింటి కేసి రోజు చూస్తుంటావేల? నీవు నాయుడుగారి హృదయాన్ని ఆకర్షించినావని వదంతిగా ఉన్నది. ఎంతవఱకు నిజమో? తెలిసినంత వఱకు దాపరికములేకుండ నాకు చెప్పు. నే నెక్కడ పొక్కసియనులే” అన్నది చలికత్తెతో లచ్చి.

“నాహృదయాన్ని నేనెట్లా శాంతింపజేసి కోగల్గుతానో బోధపడకున్నది. శక్తికొలది ప్రయత్నించినా, మనోగమరాన్ని అడ్డుకోలేక పోయినాను. మనస్సెప్పుడు.....”

“మనస్సు గట్టిపఱచుకో. వారమురోజులు యిల్లు బయలుదేరబోకు. నాయుడుగారు అడిగితే ‘మా దేశము పంపివేసినారు’ అని చెప్పరాదు.”

“నేను ఒక్కరోజు అతనిని చూడకపోతే నాచావుకు వేరే కారణ ముక్కరిలేదు. ఆయుష మెందు నాహృదయాధినాథుడు. దొమ్మరివాళ్లు

ఎక్కడకు బోతే అక్కడకు నా బొందిని తీసికొని పోతారు గాని హృదయాన్ని తీసికొని పోలేరు.”

వరహాలుకు తమ ప్రేమసంవర్ధనము గట్టినది కాదని పగడము, నాయుడు గ్రహించినారు. అందువలన వారి కేవిధముగా అడ్డుపడతాడో అని వారు భయపడుతున్నారు. అట్టిస్థితిలో వసంతుడు పుచ్చరథాన్ని యెక్కి తర్లివచ్చినాడు. అగ్రుపల్లవములు మెక్కి మత్తెక్కి గండుకోయిలలు కుహూరావములు చేస్తున్నవి. నాయుడుగారు నడురేయి నిద్రమెలకువ రాగా ఏటిరేవునకువచ్చితన వేమనాడముతో హెచ్చరించినాడు. పగడము చెవిలో అమృతం వర్షించినట్లే! మెటనే బయలుదేలి అతని దగ్గరకు పోయి, ఆమెను చూడకుండా ఆవేశముతో పాడుతున్న ఆతనిని కాగలించుకొన్నది పుచ్చదామమువలె.

“తల్లిని, దేశాన్ని, నాసర్వస్వాన్ని విడిచి పెట్టి నీకోస మెంతదూరమైన వచ్చివేయటానికి సిద్ధముగ ఉన్నా”నన్నాడు నాయుడు.

“ఓంజరమలోని పక్షిలాగ స్వచ్ఛలేని దానను. నీవే గనుక పూ మొగ్గవై ఉంటే నా కొప్పులో బంధించి దాచుకొని యుండదానిని. ఏమిలాభము నాకోసము అతిపెట్టుకొనికష్టాల పాలుకాబోకు” అన్నది పగడము. కర్కశములుగా ఉన్న యీమాటలన్నీ చాటుగా ఉండి వరహాలు విన్నాడు.

3

“ఒకటిరెండురోజులలో ఊరువిడిచి వేది పోతున్నాము. ఇక మనము ఒకరినొకరు చూచు కునేభాగ్యం లేకు కావోలు! ఎంతకవోర విషయము! నిన్ను చూడకుండానే నెట్లా బ్రతుకుతాను! నే నేమి చేయగలను! స్వేచ్ఛ యేదీ నాకు! అబలను” అని తన నివాసస్థానానికి మార్గంమాత్రము చెప్పినది.

మూట ముల్లె కట్టుకొని అర్ధరాత్రివేళ దొమ్మరవాళ్లు లేచిపోయినారని భోజనము చేస్తున్న నాయుడు విన్నానే యెత్తిన ముద్ద క్రిందకు విడిచి అన్నమువద్దనుంచి లేచినాడు.

“ఉద్యానవనములో ఏకాంతముగ కూర్చుండి తంతువులే కుండ నాకై పుష్పమాలను గుచ్చుతుండేది! దినాలు గడించినవి; మాసాలు మర్లిపోయినవి. మళ్ల కలసికునే అదృష్ట మల్పి నది కాదూ” అనుకొన్నాడు నాయుడుగారు. అర్ధరాత్రివేళ వెంటనే బంధువులనూ, సర్వసౌఖ్యములను, ధనధాన్యములను విడిచివేసి బయలుదేరినాడు దొమ్మరిపిల్ల కోసము. త్రోవలో ఉన్న తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారి దర్శన మన్నా చేసికొనకుండా కనబడినవారి నెట్లా దొమ్మరికటగాళ్ల జాడ వడుగుతూ వస్తుండగా, “రెండువారాలక్రిందట మా ఊరులో అడిపోయినా”రని గొల్లపల్లెలో గొడ్ల కాపరులు చెప్పినారు. ఆమాటతో అతని అంతరంగాన్నుంచి ఆనందతరంగాలు వెల్లివిరిసినవి. ఉన్నత్తుడై గొడ్ల కాపరుల కర్ణమగునో కాదో అను విచా

రణయైన లేకుండ, “నత్తతాల్లాగ ప్రకాశించే నయనాలు, విసిలతారదాంబుడములను తిరస్కరించే కేశపాశము, అపరంజిముద్దవలె తక్కువీనే తనూలత, కిన్నెరనాదాన్ని మరపించే రాగాలాపము గల పగడము గడకొనకు ఎక్కి అటకడినది కాదూ” అంటాడు. ఊరులోపలికి పోయి పగడము వంటచేసిన ప్రదేశాన్ని తొక్కిచూచుకొన్నాడు. నీళ్లు తెచ్చినదార్లు కనుక్కొన్నాడు. జాడ తెలిసిన సంతోషము కంటె త్వరగా పోయి కలియవలె ననే ఆతురత హెచ్చైనది.

చింతచే పగడము యొక్క యావన పుష్పము వాడి వత్తలై పోయినది. సుష్టుగా తిండి తినట ముగాని, సంతోషంగా కలుర్లు చెప్పటము గాని, తన విద్యానై పుణ్యాన్ని ప్రదర్శించి మెప్పుపొందాలనే కాంక్షనుగాని చాలాదినాల క్రిందటనే మానివేరింది. తలనొప్పి అని, యేమీ తోచటములేదని తనలో తాను కుల్లిపోతుండటముతప్ప, చీపురుకూడాచేత పట్టడముమాని వేసింది.

నేడుతలనొప్పిమాయమయింది అనుకుంటాను. ముఖములో ఆనందము తొగుకుతున్నది; సంభాషణలో లేన బలుకుతున్నది. పైతన్యము వచ్చింది. స్వయముగ నీళ్లు తెచ్చి వండే విందారగింపజేసినది. నిక్కుశంక ప్రేమ ముందు కులము నెవని గణిస్తారు? ఏల గణించాలి? అతని హృదయానికి ఆ విషయమే తట్టిందికాదు. సంతృప్తిగా భోజనము చేసినాడు మాణిక్యాలనాయుడు.

నాడు అమావాస్య. గాఢాంధకారము. దానికి తోడు కారుమేఘాలు కప్పినవి. అతిథి గుడిసెలకు కొంచెముదూరములో నదీ సైకత స్థలిని వటవృక్షముక్రింద శయనించినాడు. పగడముప్రియునిగుఱించిన యేవో అలోచనలలో మునిగిపోయినది. అట్టిస్థితిలో ప్రాద్దువోయి ఆట నుండి తిరిగివచ్చినవరహాలునకు అతిథి రాకను గుఱించి చెప్పెను. అతిథిని ఆవిడచేతనే చంపించుట శ్రేయస్కర మనుకొనినాడు. వెంటనే నిప్పులు గ్రక్కుకుంటూ ఆతడు పగడమునద్దకు వచ్చేసరికి ఆవిడ అదిరిపోయింది. ప్రియుని చంపి పారవేయవలసిన దని నిశ్చయించినాడు, భయపెట్టినాడు, పదవైన శిష్టాన్ని యిచ్చినాడు బలవంతముగ.

తుమ్మెర రెక్కలవంటి దీర్ఘకుంతలాలు పాదాలమీద నీరాడుతున్నాయి. సంతత బాష్పధారలు చెక్కిళ్ల మీదనుంచి వక్షస్థలముమీదికి జారుతున్నాయి. అట్లాగే పడుతూ లేస్తూ ఆయువకుని శయ్యమీదకు వెళ్లి కూర్చుండి, “ఇంకా నిద్రయేనా? అబ్బ! నాశండ్రి... కర్మశవ్యాదయము — నిర్దయుడు — కృతఘ్నుడు — మూర్ఖుడు.....నిన్ను, నాప్రాణాధికుడవగు నిన్ను చంపవలెనట! నే నట్టి పూతుక కృత్యాన్ని చేస్తానని యెట్లా అనుకోవాలి! నే నట్టి రాకాసినా! జీవము పోసి పెంచుకొన్న ఆళాంకురాన్ని యెట్లా పెరికివేస్తాను? పెరికి నేనెట్లా బ్రతుకుతాను? నాజన్మ యింకేల! చంపకపోతే నన్ను తుత్తునియలు చెస్తాడట! ఆతని చేత నేను తుత్తునియ లేల చేయించుకొన

వలెను? నీకగ్గట నన్ను నేనే చంపుకోవాలని వచ్చినాను” అని ఆత్మహత్య కుద్యక్తురాలగు చుడగా మాణిక్యాలు మేల్కొని వారింది నాడు. “నాశండ్రివంటివాని బారినుండి బ్రతుకుట దుర్లభము. నీవు నీదేశము పోయి సౌఖ్యముగ నుండుము. నన్ను చంపుకుంటే యీ చిక్కు తీరుతుంది” అన్నది.

నీకోసరము నాదేశాన్ని కులాన్ని నమస్తమూ వివర్జించి యిక్కడకు వచ్చినాను. నీవు వసపుమ్మనివి: నీచేత ఆకర్షింపబడ్డ మధుసాన్ని నేను. నీకోసమై యిన్ని దినాలు తిరిగినాను. ఏమి పోయినను నాప్రేమ విధావమవు నీవు దొరికినావుగదా అనే సంతృప్తి చెందినాను. నిన్ను విడిచి నే నెట్లా బ్రతుకుతాను? నవయావసపుమ్మన్ని సౌందర్యోపాసకుడ వైన నా కప్పించినందుకు కొండ యెక్కినాను...”

ఆదంపతులు రెండు మంచి గుఱ్ఱాలను ఎక్కినారు. వాయువేగముతో పోయి పోయి భద్రాచలమునకు సమీపములో ఒకసాంద్రారణ్యములో ఆగిపోయినారు. సమస్తము మరచి పోయినారు; పుష్పసారభాలు వెదజల్లే వృక్షచ్ఛాయల పరాండి, వసఫలాలు తింటూ, సెలయేటి నీరముల శ్రోలుతూ, పుట్టలేనియల జాజ్జుతూ, బ్రహ్మానందముతో ఆలడవిలో నంపల్సరము ఒకరోజుగా గడుపుతున్నారు.

ఒకనాటి సాయంకాలమున ఆదంపతులు సెలయేటియొద్దన ఒకస్పటికపుశిలపై కూర్చుండి విశ్లోదై వాపోవుచున్న కపోతీకేసి చూస్తున్నా

రు. దగ్గరలోనే చెంచుపిల్లలు శాద్యలములలో ఆవుల మేపుతున్నారు. చెంచుపిల్లవా డొకడు వచ్చి, “వరహాలు ముటా అట, దొమ్మరాట బాగా ఆడతారట, అమడమారములో నున్న చెంచుగూడిములో ఆడుతున్నారు. చూడడానికి వచ్చేవా రెవరన్నా ఉన్నారా” అని అడిగినాడు. వాయు కంపితమైన లతవలె పగడము ప్రియుని హస్తములలో వరిగింది.

“దాహ మవుతున్నదా? సీట్లు తెచ్చేదా?” అన్నాడు.

“ఇంకా దాహ మేమిటి? ఒక్కరక్కనుండి మన సౌఖ్యసామ్రాజ్యానికి అంత్య సమయము తరుముకొని వస్తున్నది. ఇదియే తుదికోణ. వరహాలు వస్తున్నాడు మనను చంపుటకై. భయంకరమృత్యు గహ్వరానికి ఎర అవుటకు సిద్ధంగా ఉండాలి” అన్నది. ఆతడును విచార సముద్రమున మునిగిపోయినాడు.

“నామనోనాథుని చంపి యెట్లా యింటికి రాగల్గుతాను? అతడు నీ కేమి అపకారము చేసినాడు? మాది నిష్కళంక ప్రేమ! మా ప్రేమముందు మానవనిర్మితాలైన సాంఘిక బంధనములు నిలువలేకపోయినవి!! భానుబింబమువలె ప్రకాశిస్తున్న నాప్రియుని, నాపెన్నిధి ఎట్లా చంపేది? పెంచిన ప్రేమచేతనన్నా నా స్వాతంత్ర్యరథాన్ని గొలుసులచేత కట్టగోకుము! కృతజ్ఞులమై ఉంటాము. ఏమందువు?

వేటొక దొమ్మరివానిని పెండ్లి చేశానవలె ననియో? ప్రేమ ఒకరికి అర్పించిన తర్వాత తిరిగి రాదు! వాహ్యాదయాన్ని అయనకల్పించినాను. ఈహ్యాదయములో మరొకరికి స్థానము లేదు. విజమైన ప్రేమ జన్మలో ఒక్కరికే అర్పించుట; అందులకు భిన్నమైనది కాను లాలనత్వము—నాశ్చర్యో నా ప్రియుని నీవు చూస్తే ఆతని ప్రతిబింబముచేత నీ కన్నులు నిండిపోతవి” అన్నది దీనంగా.

“ఎసివిడ్డను తెచ్చి మంచి పెద్దదానను చేసినాను. చిన్నప్పటినుంచి ఆమె ముద్దుమాటల కెంతో ముచ్చటపడుతూ ఆమె ఆనందమే నా ఆనందముగ భావించి యుక్తవయస్కురాలై విడ్డస్వారంత్యాన్ని అనుభవించేటప్పుడు అడ్డుకొని, దయ మాలి ప్రేమభావము నెటుగక ఆదంపతుల ప్రాణాలు తీయించినాను. ఆ నిష్కళంక ప్రేమబలముచేతను కాదా ఆయువకుడు తన సర్వస్వమును విడిచి వచ్చి యిన్ని యిక్కట్లులపాలృడెను” అని చింతించినాడు. ఆ దంపతులనమాధిని వనపుష్పాలలో కప్పివేసి కన్నీటిభారలతో కడిగినాడు. ఒక్కొక్కసారి మతి వోయి, “యింకెంతకాల మీ సమాధిలో ఉంటావు! నీస్వేచ్ఛను అడ్డగించను లెమ్మిక. నేను వనపుష్పాలు ఏరి తెస్తాను. నీ ప్రియునికి దండ గ్రుచ్చు” అంటాడు వరహాలు !!!

May Day

—G. S. A.

౯. మేఘియరు కౌన్సా

మంచి యగు రషియను నర్తకి. ప్రేంది వాట్యరంగమున నీమె వాట్యకళాకాలమున మిగుల పేరుగన్నది. ఈమె శిరోవేష్టనము గాజతో చేయబడినది. దీపముల వెలుగున నిది కన్నులు మిరుమిట్లుకొలుపు కాంతుల వెదచల్లుచుండును.

—G. S. A.

౧

ఏయేవి పద్మరాగమణి లివ్వె యనందగ నీతడోయిటం,
బోయగ మల్లెమొగ్గ లనఁ బొల్చెను దా మెని రామునొదలం,
గాయగుచిగ్ మసారములకైవడి నే వలరారె జాణుచున్
(శ్రీ) యిడు మీకు నారఘవరేబ్బనిపెండ్లిసుపాణి ముత్తైముల్.

౨

వరునకు వేసవే లొనఁగి, వానిచరస్థిరముల్ తనూజకో
సరము క్రయించి, న్వస్వమును సర్వముఁ బుత్రున కిచ్చున్; బుత్రికుం
బారయనిచో నమస్తమును బుత్రికె; కావున నేవిధిం గనన్;
గురుఁడు కొమార్తకున్ గొడుకుఁగుత్తకుఁ గూరుచు నొక్కతీరునన్.

౩

పురహరు సర్థ మార్గ, సగముం దనుజారి పొరించి; రందుచే
హరుని యభావ మెల్లెడల నల్లుకొనంగను; గంగ చేరె సా
గరమును, నింగి జంద్రకళ, త్మోలలమున్ భుజగాధినాథుఁడున్,
దిరిపపుఁ ద్రిప్పటల్ ననును దేవ, యధీట్నకలజ్జతల్ నినున్.

౪

క్రతుభుగ్భర్త వరించె మర్త్యవనితన్, త్మోమండలాఖండయం
డు తురాష్ట్రగరికరింద్రగమనన్ మోహించె మున్; కామక
ప్రతతి స్వాంతములందుఁ బ్రాయశముగా రాగంబు సంభూతమా
నతిదూరస్థితవస్తువం దనుఖలభ్యంపా పదార్థంబునన్.

౫

పిడికిటిలోపల మృగమద-మిడుకొని, నమ్మింప శక్యమే లేదనుచున్
బడకుండునఁ గనుల బయల్-పడుఁ గాదే యది తదీయపరిమళలహరిన్.

౧

ఘోరర దేశాంతతర కుసుంభ దేశాధి
నాథుడగు బంధుహితుడు మిక్కిలి
చక్కగా రాజ్య మేలుచుండెను. ఏకపుత్రి
యగు మధుస్రవవలని నేవాశుశూషలును,
సేనానియగు బలాహకుని శత్రుంజయముగు
పరాక్రమమును, అస్థానకవిచంద్రుడగు డేమ
శ్రీయొక్క మధురకవితారసమును నారాజు
నెల్లవిధముల నానందాత్మునిగ చేయఁజాలి
యుండెను.

మధుస్రవతనులత పుష్పాది నవవిగ్నిత
మగుచుండెను. ఆమె చంచలవిశాలనేత్రముల
యందు దుగ్ధసమసరళచ్ఛాయ నాట్య మొన
ర్చుచుండెను. లీలాయుక్తమై, వాతాహతిచే
నల్లాడు నామెవిసీలకేశరాశినడుమ సంధకార
మునందలి శంపాలతవలె నామె మిగుల మనో
హరమై కన్పట్టుచుండెను.

సువిశాలరాజభవనము సముద్రప్రాంత
మున శోభాయమానముగ నుండె. చంద్ర
కాంతాదిశిలానిర్మితమై, మణిముక్తాఘటిత
చిత్రాలంకారశోభితమై, రమ్యాద్యానవరివేష్టి
తమై, యామందిర మత్యంతమనోహరమై
చూపట్టును. దక్షిణమున తరంగమాలికా
యుతమగు సాగరమును, తూర్పున మందగమ
పంటున సంద్రమున సంక్రమించుచున్న విశా

ఖానదియు, ఉత్తరదిక్కున భూమ్రహాసరిత
మై యున్నతమస్తకము చాల్చి, సగరము
నంటి నిర్మియున్న ముంజకేశపర్వతమును, పశ్చి
మమున నేలజీలతాలింగితములగు వనములును
నొప్పొలుచుండె. సముద్రగర్జనమును, విశా
ఖాకల్లోలిసికలస్వరమును, ముంజకేశపర్వత
వృక్షవృక్షామలశోభయు, ఉద్యానవనమున
క్రీడించు సుగంధవాయుసంతతియు, రాజ
సభను మాధుర్యమయముగఁ జేయుచుండెను.
ఇంతియే కాక మహారాజసామీప్యమున నధివ
సించి, తన రూపజ్యోతిచే మధుస్రవ యావధ
ను మఱింత తేజోవంతముగఁ జేయుచుండెను.

మధుస్రవరూపమును, కుసుంభ పురప్రాభ
వమును బహు వీరహృదయముల నాకర్షించు
చుండెను. కాని బలాహకుని ఖడ్గభయమున
వెనుదిరుగుట తటస్థించుచుండెను. మధుస్రవా
న్మరణమాత్రమున బలాహకుని నిశితఖడ్గము
తీక్షణతరమగుచుండెను. అట్లులే యీమె యాశ
యమొందిన డేమశ్రీకవితయు మృదుమధు
రమై నకలదనహృదయరంజకమై విలసిల్లు
చుండును.

శత్రువు లెత్తివచ్చినపుడు, ప్రయాణనన్న
ద్దండై చను బలాహకుడు కరుణార్ద్రహృద
యమున, ప్రేమవీక్షణముల మధుస్రవ పాద
పద్మములయందు ప్రార్థనాపల్లవములతోడను,

ప్రేమకుసుమములతోడను నర్పించి పనివినుచుండు బుల్లరు నెఱింగిన విషయమే. వైరుల నిర్బించినపిదప, ముకుళితకమలము చుట్టును హర్షశోకమిళితఘృకారములతోఁ బరిభ్రమించు భ్రమరముచందాఱ, డేమశ్రీ తన కవితారసమును వెదచల్లునెడ నవ్యక్తములును, వ్యాకులములును, ప్రేమ పూరితములునునగు నాతని యుచ్ఛ్వాసములకుఁ గారణము తన్నులత్యయం దుంచుకొనుటయే యని మధుస్రవ గ్రహింపక పోలేదు.

బలాహకుఁడు గర్వోన్నతమస్తకుఁడై నభాస్థలిని రాజుతో “మహారాజా, భవదీయ స్నేహకవచము నాకు రక్షణ మొనర్చినది. తత్ప్రసాదమున నేఁడు విజయినై తమ సమక్షమున నిలువఁగల్గితిని” అని విన్నవించుకొనుచున్నపుడు కంపితకంఠముతో లజ్జావనతెగిర న్ముఁడై డేమశ్రీ “నేను నీ ప్రేమబద్ధుఁడ” నని యర్థమిచ్చు గీతమును గానమొనర్చుచుండును.

బలాహకుఁడు విరోధిని బంధించి, రాజనమ్ముఖమున నిలువఁబెట్టి, “మహారాజా, దుర్జయుఁడగు తమ శత్రువును బంధించి తెచ్చితిని. వీని కెట్టిశిక్ష విధింపవలయునో సలవిండు” అనునెడ డేమశ్రీ కన్నుల శ్రులు గ్రమ్మ, కరుణార్ద్రాకంఠముతో “ప్రేమపాశమున నాతని నదా బంధింపు” డనుచుండును.

ఎట్టి శుభకార్యమునైనను ప్రారంభింపఁబోవు సమయమున దేవదర్శనము గావించు

రీతిని బలాహకుఁ డా లలితలావణ్యవతియు, సంపూర్ణయావనశోభితయు నగు మధుస్రవ నేకాగ్రదృష్టితో వీక్షించుటయందే మగ్నుఁడగుచుండును. అట్టితఱి నే డేమశ్రీ స్వీయ దృష్టిచే నామెమూర్తి కారతినిచ్చుచుండును.

ఇట్లు బలాహకుఁడు దర్శించి దర్శించి చిఱునవ్వు నవ్వుచుండ, డేమశ్రీ చూచి చూచి కనుల నశ్రువుల నింపుచుండును.

౨

మధుస్రవకు వివాహకాలము ప్రాప్తించె. బలాహకుఁ డామె పాణి గ్రహించుటకై రాజుతో “మహారాజా! నేను నాహృదయ రక్తమును ప్రవహింపఁజేసి దేవరయానలఁ బాలించుచుంటిని. నేటికి నాసేవకుఁ దగిన ఫల మచుభవించుకాల మాసన్నమైనది” యరియెను. డేమశ్రీ చేతులు జోడించి, “ప్రభూ! నాయీవ్వల్పశక్తి వనునరిచి నేను వీజీవితము తమ సేవయందే గడపుచుంటిని. అది స్మరించి కృతతో నత్ప్రసాదము దయ చేయుఁడు” అనియెను.

రాజున కిరువురునుగూడ ప్రియులే. డేమశ్రీ కేవలనంతోషమునే యొనఁగెను. కాని బలాహకుఁడన్ననో తన ధనప్రాణముల రక్షించెను. వెంటనే యారాజు కర్తవ్యము నిర్ణయించుకొఁగోరి సంశయనివారణార్థమై మధుస్రవదెస వీక్షించెను. కాని యామె ప్రేమపూర్వకముగ వారి నభినందించుదు మిన్నక చూచుచుండెను.

అంత నారా జిల్లనియె: “ధరణీమణితో. రమణీరత్నమునకు పీరుఁ డగువాఁడే యర్హుఁడు కాన మీయిరువుర బలమును పరీక్షింపవలెను.” బలాహకుని వదనము ఆశచే వికసితమయ్యెను. మధుస్రవ చ్ఛిఱునగవు మోమున చెంగలింప వానివైపు చూచెను. కాని వెంటనే డేమశ్రీ మలిసముఖముపై దృష్టిసారించినపు డామృతహాసము మటుమాయమయ్యెను.

“మహారాజా? కవి ప్రేమసౌందర్యముల నుపాసించును. స్త్రీ ప్రేమనే కోరుచుండును. కాన మా ప్రేమ యెంత లోతైనదో పరీక్షింపఁ గోరెద” నని డేమశ్రీ వదించెను. అంత మధుస్రవమధుర సుందహాసముగాంచి డేమశ్రీ సుందరవదనము వికసించెను.

బలాహకుఁడు వ్యాకులభావమున రాజు దెనఁ జూడసాగెను. “బలహీనుఁడగు కవి రన్ను తానే రక్షించుకొనలేనపుడు నాకూఁతు నెట్లు రక్షింపఁగలఁడు?” అని రాజు ప్రశ్నించెను. బలాహకుఁడు ఒజనుండి ఖడ్గమును తెఱికి మధుస్రవ మందస్మితవదనమువంక దృష్టి సారించెను. డేమశ్రీ గానము చేయసాగెను. దాని భావ మిది: “ప్రేమచే శత్రువుల జయింతును. ప్రేమకు బలి యయ్యెదను. వైరజనక మగు రాజ్యపాలనముకంటె, విరోధరహిత మగు వృక్షచ్ఛాయను శాంతజీవనము నెఱపుట లెస్స.”

ఈవిధమున స్వీయపక్షముల సమర్థించు కొనుచు, సౌభాగ్యకరమగు మధుస్రవనదయ

దృష్టిని పొందునపుడు వారి వదనముల నుదా నీనతాప్రసన్నతలు క్రమమున గోచరించుచుండెను. తుదకు రా జిల్లనియెను: “మీలో బలవంతుఁ డెవ్వఁడో వానికే నాకన్య నిత్తును.” బలాహకుఁడు తన సౌభాగ్యమున కెంతయు గర్వితుఁడై డేమశ్రీ దెన నీచదృష్టుల ప్రసరింపఁ జేయసాగెను.

డేమశ్రీ విసమ్రస్వరమున, “కానిండు, బలపరీక్షయే జరుగనిండు” అనియెను. వెంటనే బలాహకుఁడు కత్తిదూసి డేమశ్రీ కెదురనిల్చి ద్వంద్వయుద్ధమున కాలనినాహ్వానించెను. డేమశ్రీ వ్యాకులభావమున మధుస్రవ దెనచూచెను.

కొన్ని నిమిషములకు మధుస్రవ “ఇట్టి బలపరీక్ష యుచితము కాదు. వీరిలో నొకఁ డస్త్రోపపాది. ద్వితీయుఁ డన్ననో కేవలము శత్రువిద్య కపరిచితుఁడు. ఇట్టి పరీక్షా ముచితము కానేరదు. తెలివితేటలవలనఁ గాని కాశలమువలనఁ గాని జయము నిర్ధరించుట యుచితము. దీన నేరికిని గోరంతయైన వేటు వాటిల్లెడు” అనియెను. ఇది విని, బలాహకుఁడు మధుస్రవవంక దీనముగాఁ దిలకించెను. రాజు వెంటనే బాహుయుద్ధమున కాజ్ఞ యిచ్చెను. కాని యిదియు మధుస్రవకు నచ్చలేదు. తుదకు వారెత్తఁగలిగిన బరువునుబట్టి బలమును పరీక్షింప నిశ్చయింపఁబడెను.

3

శరద్భానుని సువర్ణకిరణబాల మింకను పూర్తిగా రాజనభామందిరముపై ప్రసరింప

లేదు. ఇంతలోనే సభాభవనమంతయు జనాకీర్ణమయ్యెను. వైతాలికులు మహారాజుగను నమును తెలియఁజేసిరి. వాడుక ప్రకారము డేమశ్రీ మహారాజునకు వందన మొనర్చి మృదుమధురస్వరమున నొకరాగ మాలా పించెను. కాని నేటిగీతముమాత్ర మతిసంతోప్తముగ కరుణారసపూర్ణముగ నుండె. వాద్యములు చెలఁగినవి. పరీక్ష ప్రారంభమైనది.

బలాహకుఁడు భారములగు శిలల నెత్త సాగెను. ఒకదానికంటె నొకటి బరువైనది వాని ముందడిరి. కాని యాతఁ డవలీల వాని నెత్తి వినరివేయసాగెను. తుద కొక బండరాతి నాతఁడు పశుమువఱకు నెత్తి పాటవైచెను. దాని నానబలము నృప్తమైనది.

ఇక డేమశ్రీవాత మచ్చినది. నిత్యానందకరమగు నాతని వదనయందలము నేడు శరత్కాలప్రభాతము వలెనే గంభీరసౌందర్యము దాల్చియున్నది. రాతి నెత్తుట కారఁడు ముందునకు వచ్చుతఱికి నాతని కల్యాణము నాకాంక్షించు శతసహస్రకాంతరనేత్రము లాతనిపైఁ బడెను. డేమశ్రీ స్తబ్ధత్వము విహించి, గంభీరరూపధారి యగు సముద్రునిదెన కొక మాటును, విశాఖానదివైపున కొక పర్యాయమును, నిమున్నత మగు ముంజకేశవిర్యమువై పొకతూరియు, నేలాలతావేష్టితచందనవృక్షములవై పొకమారును, తనదృష్టి నిగిడ్చి తుదకు రాకన్నెవైపునకు దృష్టి ప్రసారము గావించి తన్మయుఁడై తన్నుఁ దానే మఱచెను.

వెంటనే తన పాదప్రాంత మందలి బండ నెత్తి శిరమున నుంచుకొనియెను.

డేమశ్రీజయమున హర్షధ్వనులు సభాభవనమున చెలఁరేగినవి. సభాసదు లందఱు తన దెన చూడ్కులు బటపునపుడు నేనాధిపతికి తన పరాజయదుఃఖము నూఱురెట్లధికము కాసాగెను. లజ్జచే నాతనివదనము చెమర్చెను. గర్వమెల్ల గతించినది. నేత్రములు భూమి వైపునకు మరలినవి. “శహబాద్ డేమశ్రీ! శహబాద్ ! నీప్రేమయే జయించినది. బండను వై కత్త నగత్యము లేదు. వినరివేయ” మని రా జనియె.

జయోల్లాసీయగు డేమశ్రీ కర్ణముల రాజవాక్యము లేమియు చొరలేదు. ఆతఁడు మధుస్రవ నేకాగ్రదృష్టిని విహించసాగెను. బరువెల్ల శిరమున నహించి యొకస్తంభమువలె నిశ్చలఁడై నిలిచెను. “పాటవేయుము. బండరాతిని వినరివేయు” మని వినవచ్చు జనకోలాహల మొత్తమాత్ర మారని నిశ్చలత్వమును బావజాలకపోయెను. ఆతని మోమున చిటు నగపు తొలఁకాడుచుండెను. చూపులు మధుస్రవ ముఖపద్మమునందే నెలకొని యుండెను. “కవిచంద్రుని హస్తములనుండి యా బండను తీసివేయు” డని మధుస్రవ పత్నిసంతనే రాతిని కవికరములనుండి చాలమంది లాగివైచిరి. వెంటనే ప్రాణరహితమైన డేమశ్రీ దేహము శిల్పకతిమవలె నేలఁబడియె.

విజయోన్మాదియగు నాకవి కేష్ఠుఁ డిట్లా స్వామి మృత్యుముఖమునఁ బడుటచే మధుస్రవ కస్మికముగ నేల కొరగుటచే మార్ద భవనులకు శోకావేగమున మూర్ఛయందే శాంతిని బడ మాటు విపాదసూచకకరుణానిస్వనములే నభయం గల్గెను.

భవనమున వివచయ్యెను. విజయి యగు తన

(హిందీనుండి యిడువాదము.)

కోయిల

జనమంచి వేంకటరామయ్యగారు

౧

కావుకాపని యటచు నీపలుగాకి మూఁకల యటపులో

భావ మలరంగ నీవు పాడిన పంచమశ్రుతిగీతముల్

హాయి గొలిపెను నాకు శ్రవణరసాయనములై హృత్కృతా

ప్రాయనములై సరసకవితోపాయనములటు నెచ్చెలి!

ఏమి రాగరసప్రవాహం! బిడ్డదద్దరు లొరసి యీ

భూమియును నాకనము నొకటిగఁ బొంగిపోరలచు ముంచెడుకా!

ఏమి కోమలగాత్రమాధురి! యిత్తురన మెనవచ్చునో

కామధేనువు పాలమీఁగడ తఱకయే యనవచ్చువో!

నిరుపమానము నీదుగానము, నిన్నెడురొంగి డింభకుల్

వరుస లేప్పిన చప్పచప్పని వంకకూరలు కూసినకా.

౨

కాకిగూఁటను బట్టి పెరిగితి—కాటుకోనలఁ బట్టి తిరిగితి—నో

కోకిలమ! యెటు లబ్బె నీ కీకాకలిమృదుకూజితం బీ

శోకమోహవివర్జితాంత శ్చుద్ధ సుకవి సుపూజితం

బెట్టు లబ్బెను? శీతవాతవిచ్చంభణము దలపోయఁ గా

చట్టుబండలకై ననుం గడు బెట్టిదము గద సైఁపఁగా!

రావించివురుల మెనవితో? కొమ్మాయివురుల మెనితో?
జీవనాపదధివ్యరసనం నేవనంబును తేనెతో?
పూడిపోయిన గొంతు గ్రోవిని బాడమె రాగరసం బిటుల్
మోడునను గెంజివురుపోడిమి కీడుతోడయి నేఁ డహో!

3

ఎల్లయాశల నడచు శ్రమమున నిరవుకొను పెనుతమమునం
దిల్లు చీకటికోణమైనను; నల్లపూసయి పోయినా
విశ్వనాథుని వెండికొండయు—విశ్వమంతయు వెదకినా;
విశదవృత్తగుణాభ్య మనియెడి వినుతిగను నద్గణమును
భృశమును నత్సభమువలనను వికలమై చ్యుతి నొందినా;
ఇట్టి దయ్యం దమోవిభుత్వం, బిట్టివిషమ విరుద్ధ నం
ఘట్టనమునను నిష్ఠ నెరనటు లిట్టె పుట్టెడు నేదొ సాం
దర్యరూపము, తమిత తాపము, నవ్యజీవనదీపమై—
ధైర్యబోధము, హృదయచలన స్తబ్ధభావనిరోధమై;
నల్లమ బృను తెరమఱుగును మెల్లఁ జిమ్మి మెఱుగులా
గుల్ల ముల్లసిలంగఁజేయుచు నొకట నాట్యము నలిపెను.
శూన్య మప్పుడె పూర్ణ మయ్యెడు, శుష్క మార్ద్రము, మౌనము
మాన్యతమమగు గానమగు, సామాన్య మిది మన కోసభా!

౪

సామరస్యమొ, సామనస్యమొ నఖండ! లే కవి రెండునో
ఏమిహేతువో నీదుపాటకు నేను ముగ్ధుడ నైతిగా!
స్వాగతము! సుస్వాగతము! నీ పంచమశ్రుతి గీతికొ
నీగుణోన్నతసాధురీతికి—నీకుమాత్రము గా దయో!
ఆటకత్తియ యడుగుఁ జూడక పాటకాని మొగంబునుం
బాటిలదు పరిశుష్టి యని రసభావవిదు లందురు గదా?
శ్రోత్రపేయము నీదుగేయము, చూడరాదుగదా జగ
స్మిత్రభావపవిత్రవదనము, నీవ్వనద్వదనం బయో!

౫

దుష్టవృత్తి నిశాచరీపరివేష్టితకు భూసుత కొగిం
 గష్టములఁ దొలఁగింపఁ బరమోత్కృష్టగతిఁ గలిగింపనుక
 శిష్టవినుతుఁడు వాయుజనితుఁ డభీష్టదర్శన మిచ్చెఁగా
 వృష్టవేళేకు నెదురుచూచుపయోజమట్టులు స్వీయచూ
 హృష్టహృదయము భక్తిభావపరీమళము వెదఁజల్లఁగాఁ
 దవిలి నిదురను దైత్యకామిను లవతలై పడియున్నిచే
 నవిపాతస్థితి మఱది యితరము నాలకింపఁగ నామెయే,
 భవనమెల్ల నశోకవనమయి పొలిచి పొంపిరి వోవఁగా
 శ్రవణపేయ మొనరై ముందుగ రామనామనుభారసం
 బవనిజాతకు లోకమాతకు, నవల దర్శన మిచ్చెఁ దా
 నవనిజాంతరనిర్భరలఘుతనుఁ డయ్యు నీవలెనే నఖా!

౬

ఎన్నుదను నిను రామదూతఁగఁ గన్నుదోయికిఁ గానరా
 కున్న; నీమృదుకూజితంబును నెన్నుదును శ్రీరామవా
 క్యముగ, నందు గిణింప శక్యము గాని మాధురి యబ్బుటఁ,
 సుమహితామోదాంతరంగవినుత్న పవనశోరసం
 ప్రేరితంబయి వీనుదోయికి విందొనర్చుట వేకువం
 దార! నేనును బాడఁదొడఁగితి నందుకొని నీపల్లవిఁ
 డొరకుండఁగ నేరకుంటిని నుల్ల ముల్లసిలఁ నఖా!
 కోరుకోరిక దీరుఁజామి మన గొంతు లొకటిగఁ గలసి నెఁ.

అత్తగారి చొప్పు

బసవరాజు వెంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మగారు

ఒక అత్తగారి కిద్దరు కోడళ్లు ఉండేవాళ్లు. పెద్దకోడలికి అత్తగారంటే పడేది కాదు. చిన్న కోడలికి అత్తగారంటే చాలా భక్తి. అత్తగారు కొన్ని రోజులకి చచ్చిపోయింది. అత్త చచ్చిపోగానే కోడళ్లు పేరుపడ్డారు. చిన్న కోడలు అత్తగారు లేనియింట్లో వుండటం కష్టంగా వుండి అత్తగారి ప్రతిబింబం కొయ్యతో చెక్కించి దాని నొకగదిలో పెట్టి రోజూ పూజస్తూ రకరకాల పిండి పంటలతో రోజూ భోజనం పెట్టేది. విస్తరాగదిలో పెట్టి తలుచేసి వచ్చేది. తోడుకోడలు దీని అమాయకత్వమును గ్రహించి నెమ్మదిగా ఆగదిలోకి వెళ్లి ఆ రకరకాల పిండిపంటలతో భోంచేసి పోయేది. పూటపూట ఇలాగే జరుగుతుండేది. ఈ చిన్న కోడలు పాపం! అత్తగారు రోజూ తింటూండనే నమ్మి రోజూ యిలాగే చేస్తుండేది.

అన్నదమ్ము లిద్దరూ పొరుగుూరు వ్యాపారానికి పోతూ ఎవరివెల్లాంచేతికి వాళ్లు చెరొక వందరూపాయ లిచ్చి మేము వచ్చిందాకా వాడుకొండని చెప్పి వెళ్లారు. పెద్దవాడి వెల్లాం

దమ్మిడిఅయినా ఖర్చు చేయలేదు. పూటపూట అత్తగారికని పెట్టేది తింటూ వందరూపాయలూ వడ్డీ కిచ్చుకుంది. చిన్నవాడి వెల్లాం రోజూ యీవిధంగా పిండిపంటలు చేయటం మూలకంగా వందరూపాయలు ఖర్చు పెట్టి వైగా ఇంకోవంద అప్పు చేసింది.

కొన్ని రోజులకి అన్నదమ్ములు పూరినూ చొచ్చి నీకిచ్చిన వందరూపాయ లేనేకావని ఎవళ్ల వెల్లాన్ని వాళ్లడిగారు. పెద్దవాడివెల్లాం 'నావందరూపాయలు వడ్డీ కిచ్చాను; తోడుకోడలు అత్తగారికోసం పెట్టే అన్నం తింటున్నా' నని చెప్పింది. చిన్నదాన్నడిగితే, 'నావంద ఖర్చు పెట్టి వైన యింకోవంద పప్పుజేతా'నని చెప్పింది. మొగుడు హాడిలిపోయి, 'నీదుంప తెగ, చచ్చిన మా అమ్మ అన్నం తింటుందా? ఇదెదో యివాళ నేను కనిపెడతా'నని చెప్పి వెల్లాం గదిలో అన్నం పెట్టి యివరలకు రాగా తలుపుకంటలగుండా చూచాడు. వదిన గారు కూచుని తింటూంది. వెంటనే అతను వెల్లాందగ్గర కొచ్చి, 'పిచ్చిముండా, ఇన్నాళ్ల

దాకా అత్తగారు తింటూండంటూ నాకొం
పంతా గుడ్డంవేశావు. నీ అత్తగారూ నీవూ
ఏకిచ్చలోనైనా పడి చావండని అబామ్మని
గిరాటుపెట్టి పెళ్లాన్ని ఏభిలోకి గెంటాడు.

అప్పటికిగూడా అత్తగారియం దుండే
భక్తిచేత అబామ్మని వడలటం ఇవ్వం లేక చం
కను పెట్టుకుని చిన్న కోడలు పూరుచివర పాడు
దేవాలయంలో తెల్లవారేదాకా కూచుంది.
అర్ధరాత్రివేళ దొంగలు కొందరు దోచుకున్న
సామానంతా పంచుకోటానికి అక్కడవచ్చి
ఆ దేవికి సగంవంతు అక్కడపడేసి వెళ్లిపోయి
నారు. తెల్లవారగానే లేచి చిన్న కోడలు యీ
నగలన్ని మూటగట్టుకుని అత్తగారి బామ్మ
చంక బెట్టుకుని మళ్ళీ యింటి కొచ్చింది.
మొగుడు పెళ్లాం తెచ్చిన డబ్బుకు నంతోష
పడి యథాప్రకారంగా జరుపుతూంటే పూరు

కున్నాడు. ఈసంగతి పెద్దతోడుకోడలు విని
'అత్తగారి బామ్మ ఒకసా రిస్తావా, నేనుకూడా
అవిడ కన్నీ పెడతానని చిన్నదాని పడిగి
బామ్మ దీసుకుని తనుకూడా అర్ధరాత్రివేళ
ఆపాడుదేవాలయంముందు చెట్టెక్కి కూర్చుం
ది. కొంచెంసేపు కూర్చునేటప్పటికి నిద్ర
పచ్చింది. ఆదొంగలు యథాప్రకారంగా
ఆగుల్లో పంచుకుంటున్నారు. ఇది చెట్టుమీద
నుంచి బామ్మతోనహా నిద్రకళ్ళ గళేలుమని
కిందబడ్డది. ఆదొంగలు దీన్ని జూచి 'పాడు
ముండా, నిన్న నువ్వేనా యీగుల్లో సగ లెత్తు
కుపోయిందానివి?' అని అందరూ కలిసి చావ
గొట్టారు. చిన్నతోడుకోడలల్లే డబ్బూ సగ
ల్లేకపోగా దెబ్బలు తిని ఏడుస్తూ ఇంటి కొచ్చిం
ది పెద్దకోడలు. అందరూ నవ్వారు.

కథ కంటి కెల్లింది. మన మింటి కొచ్చాము.

భూలోక రహస్యం

అనగాఅనగా ఒకరాజు. అతనికి ముసలి
తనం వచ్చింది. అప్పు డతనికి భూలోకరహ
స్యం తెలుసుకోవాలని బుద్ధిపుట్టింది. తక్షణమే
పెద్దపెద్ద పండితులందరినీ పిలిపించి వాళ్ళకి తన
కోరిక తెలియజేశాడు. రాజుగారివద్ద గొప్ప
పంభావన దొరుకుతుంది అనే ఆశతో పండితు
లందరు ఆరునెలలపాటు కష్టపడి భూలోక
రహస్యాన్ని గురించి గొప్పగొప్ప పుస్తకాలు
రాసి వాటిని గాడిదలమీద ఎత్తించుకొని

రాజుగారివద్దకు వెళ్లారు. రాజుగారు వాటిని
చూడగానే పకపక నవ్వి,

“అయ్యో! దేముడా! నేను ఊరికి దూరం
గాను కాటికి నమీషంలోను ఉన్నా నే? ఇన్ని
గ్రంథాలు చదివేవరకు నేను బ్రతుకుతానా?”
అన్నాడు. పండితులందరు సిగ్గుపడి ఇండ్లకు
వెళ్లి గాడిదమోతబడువును మనిషిమోతబడు
వుగా రాసి ముగించి తీసుకొనివెళ్లారు. రాజు
గారు ఈసారికూడా ఘక్కున నవ్వి,

“బాబూ! నాస్థితి చూడండి, ఒక్కపుస్తకం చదివేవరకు అయినా నేను బతికి బండ వేసుకుంటానా?” అన్నాడు. పాపం! పండితులు ముఖాలు చిన్నబుచ్చుకొని అంతా ఒకచోట గుమికూడి బాగా ఆలోచించుకొని కొన్ని పేజీల పుస్తకం రాసుకొని రాజుగారివద్దకు బయలుదేరారు. సింహద్వారందగ్గరికి వెళ్లే సరికి మంత్రి ఎదురుగా వచ్చి, “అయ్యా! త్వరగ రండి. రాజుగారి సంగతి తలక్రిందులుగా ఉంది. భూలోకరహస్యం తెలుసుకోవాలనే ఆశ అధికంగా ఉండబట్టి ఆయన ఇంకా జీవించి ఉన్నాడు. లేకుంటే ఎప్పుడో ఎగిరేవాడే.” అన్నాడు. ఆమాట వినడంతోనే పండితులంతా పరుగుపరుగున రాజుగారి గదిలోకి వెళ్లి తాము రాసినట్లెచ్చిన పుస్తకం చదవడం మొదలెట్టారు. రాజుగారు అది చూసి,

“ఉళ్ళ అబ్బా! పరలోకప్రయాణనన్నా హం లో ఉన్న నన్ను ఇంకా ఎందుకు విసి

గంచి చంపుతారు. చాత్రనైతే మూడుమాటల్లో భూలోకరహస్యం చెప్పి ముగించండి.” అన్నాడు. పండితులు గాఢరావడి ఒకరిముఖాలు ఒకరు చూసుకోవడం ప్రారంభించారు. అవసానదశలో రాజుగారి కోరిక తీర్చలేక పోతిమే అని అక్కడ ఉన్నవాళ్లంతా విచారపడ్డారు. అది చూసి రాజుగారి మంచంవద్ద కనిపెట్టుకొనిఉన్న మునలిదాసి,

“అబ్బే! ఇంతమాత్రానికేనా ఇంత గాఢ రాపడ్డారు? ఏముందీ? గాడిదగుడ్డు. పుట్టు - బ్రతుకు - చావు - ఇంతేకదా భూలోకరహస్యం?” అన్నది. అది విని పండితులు తలలు నేలకు కొట్టుకున్నారు. రాజుగారు నిశ్చింతగా ప్రాణాలు విడిచారు.

కథ కంచానికీ, మనం మంచానికీ.

—వి. ఆర్. ఆర్.

విధి

“రాజు”

ఓపల్లెటూర్లో ఒకపూజారి. ఆయనకు ఓహంస ఉంది. రోజూ శివుణ్ణి పూజచేసి ఇంటికి వచ్చేసరికి హంస చక్కా నాట్యమాడుతూ ఉంటే. ఒకరోజున పూజారి గుడినుండి వచ్చేసరికి అది నాట్యమాడకుండా విచారంతో ఒకమూల పడుకునిఉంది. ఉంటే పూజారి దాన్ని చూచి కారణం అడిగేడు. అది ఏడుస్తూ, తను అడవి యాన్నే నాట్యమాడు తూండగాయమభటులు

అకాశంమీద పోతూ, ‘అయ్యో, ఇది ఇంకా పదిఘడియలనే వేకదా ఆడుకునేది’ అని అని పోయారని చెప్పింది.

“అంతేకదా, శివుడు మనవాడే చావుకు భయపడతావేమిటి” అని పూజారి ధైర్యం చెప్పి గుళ్లొక పెల్లి శివుని ఓకొంతనేపు ధ్యానించాడుట. శివుడు ప్రత్యక్షమై వరం కోరుకోమనగానే పూజారి తనహంసను రక్షించమనివేడుకు

న్నాడు. శివుడు "అది నా చేతులో లేదోయి, పోయి
 బ్రహ్మ నడుగుదాం రా" అని పూజారిని బ్రహ్మ
 దగ్గరికి తీసుకొనివెళ్లేడు. అక్కడ బ్రహ్మకు
 కూడా చెప్పుకొని బ్రతిమాలుకుంటే అది
 తన చేతులో లేదని, విష్ణువు చేతులో ఉందని
 చెప్పాడు. అంతే, బ్రహ్మ శివుడు కలిసి పూజా
 రితో విష్ణువు దగ్గరకు వెళ్లేరు. విష్ణువు తన చేత
 కూడా కాదని చింతించి, యమధర్మరాజు దగ్గ
 రకు వెడదాము అన్నాడు. ఆపైని త్రిమూర్తు
 లు ఆ పూజారిని తీసుకొని యముడు దగ్గరకు
 వెళ్లేరు. త్రిమూర్తులు రాకరాక రావడంచేత

యముడు ఏమి ముంచుకువచ్చిందో అని భయ
 పడ్డాడు. పూజారి కథ చెప్పి సహాయం చేయుమని
 త్రిమూర్తులు అన్నారు. ఆయుస్సు ఎంత ఉందో
 నాకు జ్ఞాపకం లేదు. లెక్కలు పెడికించి చూస్తాను
 అన్నాడు యముడు చిత్రగుప్తుడు లెక్కలు చూ
 చినాడు. అందులో 'పూజారి హంస త్రిమూర్తులు
 కలిసేక్షణంలో చచ్చిపోతుంది' అని ఉంది. వా
 శ్లోకం తెల్ల పోయారు: 'త్రిమూర్తులము కూడా
 విధిని తప్పించలేకపోయాముకదా!'

కథ కంచికీ, మనం ఇంటికీ.

పాత పాటలు

గోపరాజు రాజుగారు

౧

తా తా తడిపాతా
 నీగోచీగుడ్డ చిల్లు
 గోడమీద బల్లి
 నువు రాసుకొన్న చాత
 నే నేమి చేతును తాత.

౨

చిలకపిట్ట చెట్టామన్నాది
 అత్త తెచ్చిన కొత్తకోక కట్టా నన్నాది
 మామ తెచ్చిన మల్లెపువ్వులు ముడువ నన్నాది
 మొగుడు తెచ్చిన మొగిలి రేకు పెట్ట నన్నాది
 మొగుడు చేత ముట్టికాయలు తింటా నన్నాది.

౩

చింతకాయ బొంతకాయ
 చిగురుమామిడికాయ
 కోనేటి వంకాయ
 కొమ్మనిమ్మనివండు
 జీలుగులు తోటలో
 వాలుగులు మెయ్యిగా
 వంటిపూ రాలగా
 తాటాకు దబ్బవం
 కోట గట్టించగా
 కోటలో వున్నాది
 తాంబేలు పిల్ల
 మహారాజు కూతుగు.

అద్భుతభావచిత్రము
 ప్రియీక్ రిస్కిక్ అను సర్తకి

ఈ మే చతుర యుగ యంత్ర. సర్తకమునను, గానమునను మిగుల క్ష్యాతిని గలిగినది.

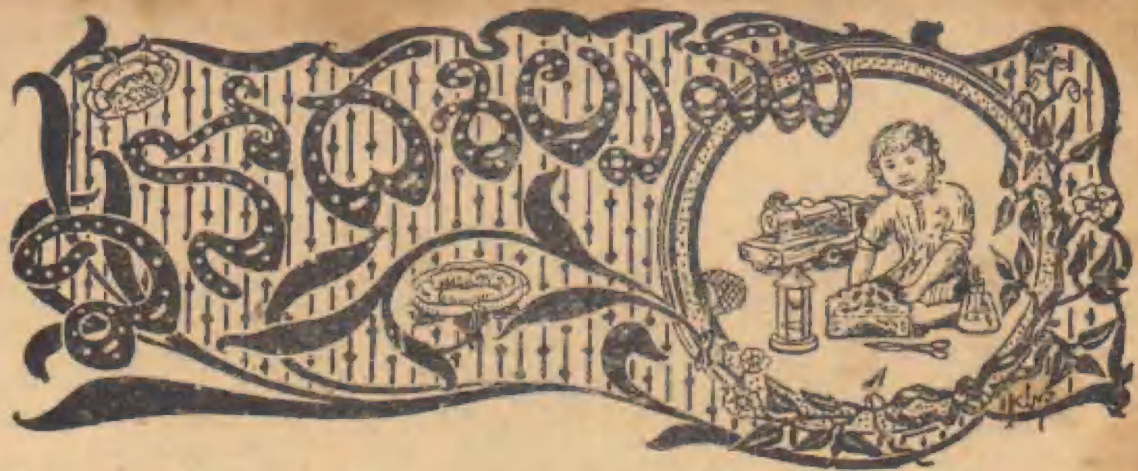
—G. S. A.

ప్రణయకులాయము

క్రొత్త పెండ్లాడిన గంపతులు దీని బ్రవేశింప నున్నారు. ఓకు మహానృక్మము క్రింద ఉండరమయిన చిన్నవీరు.

—G. S. A.

కమ్మిపని

కొ. సరసింహాచారిగారు

చిన్న ఉట్టిని చేయుట

క్రమములతో ననేకవిధములగు ఉపయోగకరములైన వస్తువులను చేయవచ్చును. వాటిలో ఉట్టిని చేయువిధము ఇచ్చట చెప్పబడును. కమ్మిపనికి ముఖ్యముగా కావలసిన పనిముట్లు ఒక పట్టుకారు. పట్టుకారు కమ్మిని వంచుటకును, తెంచుటకును ఉపయోగపడునదిగా నుండిన బాగు. అట్టికారును cut plier అందురు (చిత్రము ౧.). కమ్మిని వంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క నోటికొనయందు (చిత్రము ౧, క వద్ద) ఉంచి కాదుతో వంచుకొనవచ్చును. కమ్మిని తెంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క కీలుకు సమీపమున (చిత్రము ౧, గ వద్ద) ఉంచి కాదును అదిమినయెడల కమ్మి తెగిపోవును.

ఉట్టిని చేయు విధము

మొట్టమొదట కమ్మియొక్క కొనలను వంచుకొనుట తెలిసికొనవలెను. చిత్రము ౨. లోని అ అను కమ్మిని దీసికొని దాని కొన

లను ఆ అనుచోట నుండువిధముగ వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కాదును చిత్రము ౨. ఆ యందు ర వద్ద పట్టుకొని కొంచెము వెనుకకు వంచినయెడల ఇ వద్ద నుండువిధమున ఏర్పడును. ఇ యందలి కొనల వంపులు ఒకే వాటము (plane) న నున్నవి. అట్లు కాక ఒక కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుండువిధమున నిలుపువాటమునను, రెండవ కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుండు విధమున అడ్డవాటమునను కూడ వంచుకొనవచ్చును.

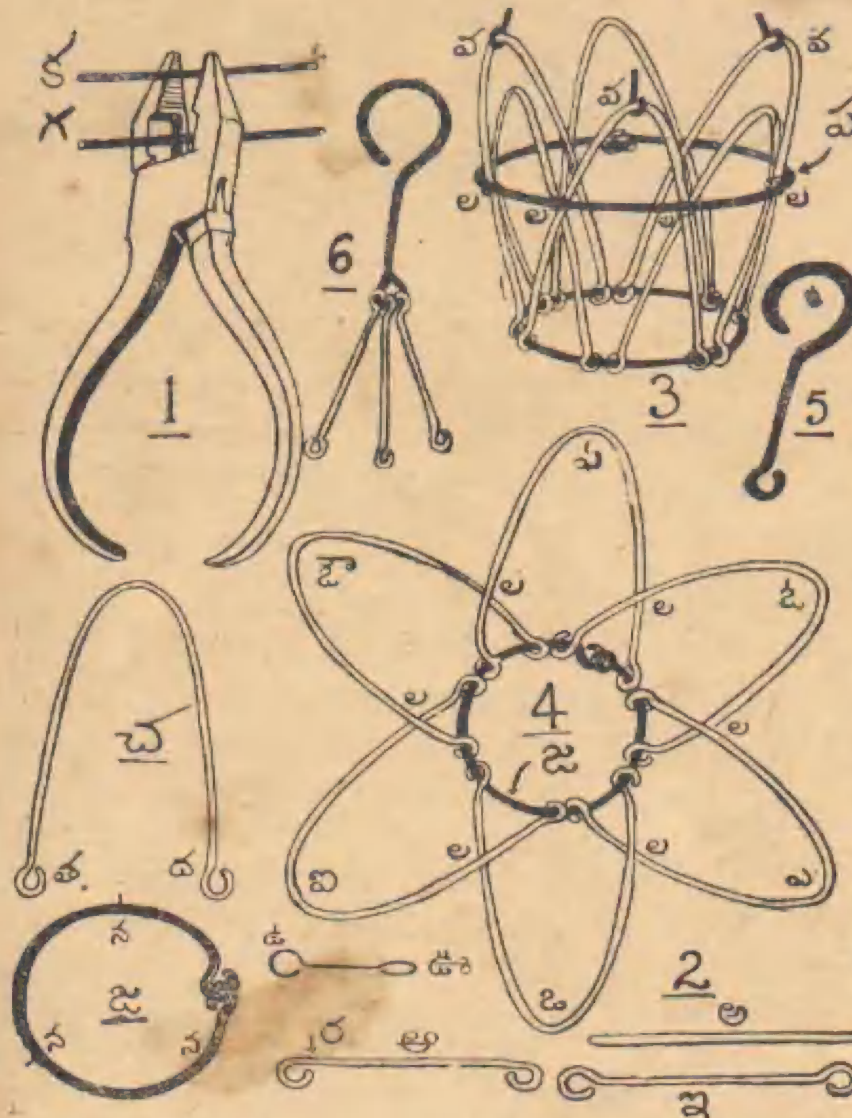
ఆరంగుళముల నిడివి గల కమ్మిని తీసికొని దాని కొనలను ఇ వద్ద నుండువిధముగా వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కమ్మి సంతయు జ యందువలె వలయముగా వంచుకొని, కొనల యందలి వంపుల నొకదానిలో నొకటి దూర్చి బిగించవలెను. పిమ్మట ఎనిమిది అంగుళముల కమ్ములను ఆరింటిని దీసికొని వాటి కొనల నన్నిటిని ఇ యందువలె వంచుకొనవలెను. తర్వాత ఒక్కొక్క తునుకను చ యందువలె

వంచుకొనవలెను. చ యందలి ర ద అనుకొనల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయములో మూడవభాగమునకు అనగా నవ అనుదూరమునకు సమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించవలెను, రచ్చాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు విగించవలెను. అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటులందు కమ్ము

లొకదానిపైనొకటికట్టడును.

జ యందలి వలయము నకన్న కొంచెముపెద్దగు మరియొక వలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ర లోని కమ్ములను చిత్రము కెలోనిరీతిగ పైకి చేరతీసికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దవలయమును వంపుకమ్ములపెలుపల పెట్టుకొని(చిత్రము కె,ప) ల,ల,ల, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను వలయమునకు సన్ననితంతికమ్ముతో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రముగలోనుండురీతిగ నొక కమ్ముని వంచుకొని దానికి చిత్రము ౨ లోని ఇ వంటి కమ్ములను మూటిని చిత్రము ౬ నందలి విధముగ విగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

చిత్రము ర లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము కె కమ్ములను జ అను వలయమునకు విగించవ నందు వ వద్ద చూపినవిధముగ విగించవలెను. లెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అపుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

(All rights reserved)

౬

శి—నమస్కారము.

గు—దీర్ఘాయు రఘు! పూరుచుండుము.

శి—శ్రీమహారప్పగారు వ్రాసిన విషయము లయిపోయినవా? ఇంకను నున్నవా?

గు—ఇంక లేవు, కాని యింతవఱకును తెప్పిన విషయముల సారమును, గొన్ని హిందూదేశచరిత్రాంశ ములతోఁ గూర్చి, మనసున కెక్కువట్లు ఆయన మనఁ జెప్పినారు. కావలయునన్న, ఆపండిత్యకృషయ నా కక్షికొలదిఁ దిలుగున నీ క్రిపుడు వినిపించెదను.

శి—“మనసున కెక్కువట్లు” అని మీరే చెప్పుచున్నారు. విషయము ప్రకాశింపుమున కాయువు పట్టయిన దేశపాలన మయ్యెను. అక్కడలే దనువాఁడెవఁ డుండును? కాని, వేరువేరై యాశీర్వచనపు పనన చెప్పుచుండఁగా సంభావనకు వచ్చిన నిరక్షరకుష్ఠిగాఁడు చేరియొకతలు నలుపుకొనుచు మిన్నక యాయనమొగ ముచైపు చూచుచుండునట్లు, నేటి ప్రపంగములో నేను మాఱిఁ దాగము వైచుకొని యూరక వినుచుండ పునినవాడేనే కాఁబోలు.

గు—అ క్లైల జరుగును? కుతిలేని పొట యుండువా? వాక్రమ కొంత తగ్గించుటకును, విషయములను మఱింత విస్ఫుటముగా వాచే తెప్పించుటకును నడుమనడుము నీపాలుకయును గొంత యాడుచుండ వలయును.

శి—చిత్తము.

గు—ఒక మహారాజ్యము తీర్గమై శిఖలమై నశింపఁబోవుచున్నప్పుడు, చుట్టుపట్ల వేరుకొనియుండు చిత్తకాములను, రాజ్యకాములను సాధ్యమైనంత యధికారవలయును సంపాదించికొనుట కల్లాడుచుండురు—అనుసర్థము దేశచరిత్రలు మనకు బోధించుచున్నవి.

తదనుసారముగా, కేవల మగ్ధకాములై యుండిన బ్రిటిషీ స్త్రీండియా కంపెనీవారు, సమయము కనిపట్టి ధిల్లీచక్రవర్తిపింహాసనము తాము లానుకొనిరి. అప్పటి పరిస్థితులనుబట్టి ప్రజలపై వేసిన పన్ను లతిభారవంతములుగా నుండి యుండవచ్చును.

శి—ఆపరిస్థితి లేమైయుండును?

గు—దేశమంతయు నకాలితముగా నుండెను. మోగల్రాజ్యసాధము మూలంబగు సిద్ధముగా నుండి జివ్వాదుచుండెను. మోగల్సుక్రవర్తులలోఁ జివరవాఁడు ప్రజాపీడకమైన పరిపాలనము చేసెను. అతని కాలములో సంధి విందిన యుద్ధముల కధికముగా గనము కావలసియుండెను. అందుచేఁ బ్రభువులకుఁ బ్రజలు బలివైన పన్నులప్పుడు చెల్లించుచుండవచ్చును.

శి—అది ప్రమాదముగాఁ గొని యంగ్లప్రభువు లిట్లే పన్నులు వేసి జమల బాధించుచున్నారని చెనుకఁ జెప్పినారు.

గు—ఁబోను; ఆబాధ యిప్పుడు పధికమైనది. వీలనఁ—పన్నులు వమూలుచేయుటలో అనుమరుగున మోగలంబగు పట్టుబిడుపు లుండెడివి. ఇంక కుల్లగ్రహణవిద్యాలికారదులను మన యాంగ్లేయప్రభువు లొకవైపునైనను చెరివిపోకుండ యధావిధిగాఁ బన్నులు వమూలుచేయుచుండటచే, ఆయపుమొత్తముతోపాటు ప్రజాకష్టమును మోపునొచ్చుచున్నది.

శి—ప్రజల తృప్తియే మాకుఁ గావలయును, అంతే మాయాపంద మంతయు నున్నది—అనుమాటలు చెప్పుదు మనకోసమే వారు హిందూదేశపరిపాలన భారము వహించుచున్నట్లు చెప్పుదురే. శిశువుల యస్త్రపుచ్చుకొని, దానిని బాగ్రత్తతోఁ జక్కఁగాఁ గాపాడి యభివృద్ధిచేసి, వారికి యుక్తవయస్సు రాఁగానే వారి యాస్తి వారి కినుమడిగా నప్పగించు పకోపకారపరాయణులవలె వ్రాతలు వ్రాయుదురే!

గు—అవన్నియు దరువాత బయలుదేరిన క్రింగనికులు, తమ రాజ్యము దృఢము చేసికొనుట కాదిన ప్రాధవచనములు. బ్రహ్మాండమంత భారత రాజ్యమును దమ చేతిలో నుంచుకొని చచ్చరించుచున్న తప్పు భావునికుటకుఁ గల్పించిన కారణములు.

క—అదేమి, బ్రిటి ప్రభుత్వవిరూపిని చేరువడిన కైపు మున్న సుమహాపురుషులు మనదేశమున కవకారకులే మని చెప్పవలయును గాఁబోలు.

గు—సందేహ మేమి? మన కవకారకులు గాని, తమదేశమువారికి మహాకవకారకులే.

కైపుగారును, వారప్రేప్తింఁగు గారును, తదితరులను తేలికందిన దేశస్థనమింతయుఁ జేరిపట్టుకొనిపోయినారు. ఆ యమితృప్తవచానులు తమవారు భూమియంతయు గల్పించుకొని కుభవదుటకు సాధనభూతము లైనవి. అవియే యింగ్లండుయొక్కయు, యూరప్తండుయొక్కయు వ్యాపారవ్యాప్తికిని, వర్తకాభివృద్ధికిని బ్రధానకారణము లైనవి. వారి వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధిలో ఆర్యా వర్తకవ్యాపారాభ్యుదయమునకు ఓడదిశ ప్రారంభించినది.

అం దాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఈప్రేప్తియొకంపెనీవారు వాణిజ్యముచే దుట్ట గడించుకొనుటకు మొదట మనదేశములోఁ గాలు పెట్టినారుగాని, మనకుఁ బ్రభువులై మనల నుద్ధరింతుటకు రాలేదు. అప్పుడంత మనఁ జాలకులై నవిమ్ముటఁ గూడ, బ్రిటీష్ సహాయమున దుమ రాత్కలికస్వభావులమనె వారు మామకొనుచుండిరిగాని హిందూదేశభావిక హాస్యమును దృష్టి నిడుకొని ప్రసరింపలేదు. ప్రభుత్వభావ్యులక్షణము లగపఱచుట కప్పుడప్పుడు మనదేశము కానిందుక వరిగనీంచినను, అది యింగ్లండుయొక్క దివదవాభివృద్ధికిని, దాని పర్యవర్తనంపహాపరిపాలనాభిలాషకును అబాధకముగా నుండునట్లు మాయకొని మిఱి వ్యవహరించెడువారు.

క—బ్రిటిష్ వారి యైక్యకౌశల్యార్థమై పాదమునకు మన భారతభూమి నిచ్చెనమి ట్టెనదన్నమాట. మోగ

ప్రాజ్యాంతమునఁ బ్రారంభించిన దేశాధిపతన మట్లే యున్నదన్నమాట.

గు—అట్లే యున్నఁ గొంత మేలే. అంతిమత కాచ్యుతి యొక్క నగుచున్నది.

క—కారణములు?

గు—అనేకము లున్నవి. ఇంగ్లండులో యంత్ర కర్మాగారము లెక్కువగుచున్నకొలదిని, మనదేశము నుండి వానికై ముడిపరకుల యగుచుకులు హెచ్చు కావలసివచ్చినది. ఆఫ్ఘానిల పరిపాక్షిణముకై దిగు మతిపరకులపై వేయు టారిఫు సుంకములు ఆవ్యాధిగా విధింపవలసివచ్చినది. బొందీ యొకచోటను దెంద మొకచోటను నుండు పరిపాలనము ప్రజాస్పృహకరము గా నుండరాదు. మనకుఁ బదార్థవృద్ధియు, వారి కర్థ పుష్టియుఁ బ్రదుతిపరిపాలనఫలములుగాఁ గావించుచున్నవి.

క—మాకు హిందూదేశమును పాదుచేయవలయునను దురుద్దేశము లేదు. ప్రజాక్షేమముఁ గోరియే పన్నులు వేసి యితరదేశములలో వాణిజ్యవహారములు నడపుచున్నాము. హిందూదేశమునకుఁ గొంచెము నష్టమును లంకాపైదువారి కిందుక లాభమును సంభరించుచున్న యెవల, నది యామమంగికముగా నయ్యుచున్నదిగాని మేము బుద్ధితార్కముగాఁ దెచ్చుచుండుటచే నయ్యట లేదు—అని యాంగ్లే ప్రభువులలో వారిపక్షము వాలో చెప్పిన నపుడు మీ కేమి చెప్పెదరు?

గు—వారు విరు చెప్పవక్కలలేదు—ఈ మాటల మంత్ర మెగ్గానట్లుగాక చెప్పినారు. కాని యది విశ్వాసపాత్రములుమాత్రము గావు.

చేతిలోఁ బొచ్చి యొకఁడు గోఁగాకులు గోయ నుండఁగాఁ జూచి భూస్వామి వచ్చి యతనిని బట్టుకొని కొట్టబోయివాడెట్లు. అంతట వాదారి బోవుచున్న యొకఁ డెట్లుపడి—పోనిమ్ము, చెట్టివానివలె నున్నాడు, వదలిపెట్టుము—అని పలికివాడెట్లు. “మరిలేనివాడైన దేశము కందియాకులమీఁదికిని ఉలవాకులమీఁదికిని

బోక తిన్నగా నోగుహరపైకే యేల పోవలెను?" అని పంటకాపు ప్రశ్నించివాడట. కనుక లాభము తమ దేశమువారికే వచ్చుటయును, రానివలని నష్టము తాము ప్రదేశించి పాలించుచున్న దేశమువారికే కలుగుటయును కాకతాళియములు గాజాలవు.

శ—కాకతాళియములు గావు, కావలయునని చేయుచున్నవానివలెనే కాన్పించుచున్నది.

గు—దోను, ముప్రసిద్ధాంగ్లయజ్ఞవిద్యాలయములలోఁ జదివి, మేధావంతులని పేరుపడి, కఠినములైన పరీక్షలలో మత్తీర్జులై వచ్చి, మనదేశములో కలెక్టరులుగాను, గవర్నరులుగాను పనిచేసినవారు వివేకహీనులయి పొరపాటుపడుచున్నారని చెప్పుటకు నీలుపడదు.

శ—పొరపాటాకయేమి రావచ్చును చెందేండ్లు రావచ్చునుగాని, యెల్లకాల మేకరీతిగా సంధించుచున్నది ప్రచుదజన్య మెట్లగును?

గు—ఒకపారి ప్రమాదములోఁ బడినవారి తరహలు చెప్పిన మాటలు విని తరువాతఁ జక్కఁబడుదురు.

అయ్యలారా! దేశావర్థకార్కులగు నిమిషచారు లమితముగా వేసి ప్రజలకుఁ గూడు లేకుండఁ జేయుచున్నారు పాక్షికపు రయిలుబొడిగలు వేయుచు స్వదేశ వ్యాపారములఁ జంపుచున్నారు. మీదేశపు వణిజులకు మేలుచేయు లెలంపుతో దిగుమతిపన్ను లతిలఘువుగా వేసి స్వచ్ఛందవాణిజ్యము సాగించి దేశీయుల కన్యాయము చేయుచున్నారు—అనిదేశవాసుకులకు శ్రీ సముగాఁజేవి నిల్లుకట్టుకొని చిరకాలమునుండి మొఱలు పెట్టుకొనుచున్నప్పటికిని, “ఇవన్నియు సత్యల్యసంఖ్యాకులగు ససంకుప్తవిద్యవ్యజ్ఞయొక్కయు, అనాలోచితముగా వారి పక్ష ములంబించి వాదించు ఇంగ్లండులోని కొందఱు అవి కేకులయొక్కయుఁ బ్రహసము” అని ప్రభువులు నిరసించుచున్నారుగాని యామాటల బాటించుచుండుట లేదు.

శ—...మేలుకొని నిద్రించుచున్నవారి నెవరు లేపగలరు?

గు—కనుక, ఈపెట్టుబాధలన్నియుఁ బ్రమాద జన్యములని చెప్పి వారి బుద్ధి కపకర్షి ముఁ దెచ్చుటకంటె “ఎంతబుద్ధికాలులైనను తమవారిని బాగుచేయుటకై యన్యాయమున కొడిగట్టుకొనకమానరు, అది వైఫల్యము” అని చెప్పి యాచార్యుల్యమంతయు వారి నీతి కాకోసించి చెప్పుట యుచితము.

శ—అర్థలోలుపులగు వర్తకుల బృందమునుండి హిందూదేశపాలనము విశ్వరథశృంగుల బ్రటిష్ ప్రజలచేతిలో నిక వచ్చినరెరువారే, సరసవాక్యసంయుతములైన కాననముటంబక్క సన్యలాభ మేమియు లేదన్నమాట.

గు—అంతే! రాజు దేవాంగళసంధూతుఁ డను విశ్వాసముగల అమాయకప్రజచే ఆకాశనము లవిలంఘనీయములైన దైవకాననములుగాఁ దలఁపఁబడుచున్నది. “గొప్పవర్తకలాభము గ్రాట్టిటనువకుఁ గూర్చి యిండియా ధన్యమైనది. అధికమూల్యముతో నామె యమోఘమైన సంరక్షణలాభము సంపాదించుకొని ధన్యతరమై పడి.” అని యొకరు చెప్పివారు.

శ—చాదిత్రవిషయాత్మకమైన యీపునాది చాలును. ముందు ప్రసంగమునకుఁ బోదము.

గు—“బ్రిటిష్ ప్రజాప్రయోజనములకై మనము నెచ్చించుచున్న ధన మత్యమితముగా నున్నది; హిందూ దేశాభివృద్ధికై చేయు అర్థప్రయ మత్యల్యముగా నున్నది” అని మెద్దావల్లుగారు వ్రాసినారు.

రయిల్లుమెన్ని సువానికిఁ పెద్దపెద్ద మొత్తములు వ్యయించుచున్నారు. దేశపుష్టికరములగు పనులు గావించుటకు నలయు ధనము లేకున్నది. పరిపాలకజాతి వారు చేయు మద్దోషములలో నిరాధారులై బాధపడుచుండు పరిపాలితదరిద్రప్రజల నిట్టూర్పులు వినఁబడకున్నవి.

మనదేశమునుండి వసూలుచేసిన శుల్కపుటాదాయములో విశేషభాగము దేశము దాటిపోయి విదేశములలో వివియుక్తమై, యచ్చటివారికి ఫలకారి యగుచున్నది. ఈమాట మంత్రుగాకే యొప్పుకొని చెప్పుచున్నారు.

ఇంకొక యవధము గవట్టుచున్నది.

క—అది యేది?

సు—పన్ను భారము ఏరిద్రులపై సర్విధికముగా బడుచున్నది; తదితరులపై—ముఖ్యముగా ధనవంతులపై—మిక్కిలి తేలికగా బడుచున్నది. కనుక గట్టుకొని కటికిదిద్రులను చెల్లించు యాపాయ, ధనవంతుల విషయోపభోగముల కాధారభూత మగుచున్నది. “ఇది మన హిందూరాజ్యపరిపాలనములోని మహాకలంకము, అతిశ్రమముగాఁ గుడిచెచ్చుకొనవలయు మచ్చ.....” అని పర్ వీ. కాటక్ గారు వ్రాసివారు.

క—బుద్ధివంతులగు మన ప్రభుత్వమువారు ఈ విషయమున భాగ్యవంతులను చురుకగాఁ జూచి బక్కవారని నిరద్రుల నేల బాధ పెట్టుచున్నారా?

సు—దానికి రెండుకారణము లగుపడుచున్నవి. ఇండియాలో నుండు బ్రిటిషువారందఱును ధనవంతులలోఁ జేరినవారు. కనుక ధనవంతులను పన్నులచే బాధించినయెడల, వారికిఁగూడ ఆబాధ తగులక మానదు.

క—పరియే, ఇంకొక హేతువు?

సు—అదియే ప్రధాన హేతువు. బ్రిటిషుపాలనము పరపరిపాలనము, విదేశపుముక్క; అది యింకను బెల్లపాటి లోఁతుగా నాటుకొనలేక. దాని కెవరో కొందఱు పోషణము కావలయును. ధనాధికులను విద్యాధికులను అట్ల జను లగుదు నేల పైపారలనుండియే దాని కాపోష్యము రావలయును. వారికి పన్నులేమైనట్లే శుల్కనిర్ణయనాశ్రములు చేయవలెను. సాధారణముగా వీరి కనుపాలములగు పద్ధతులే దేశములో నుండు వాంగ్లేయులకును అనుపాలములుగా నుండును; వీరికి భాగకము లైనవే వారినిని బాధకములుగా నుండును. కనుక నీయుధియుల మాటలను పరిపాలకుల చెవి కెక్కి వారి కాధరగప్రాకము లగుచున్నవి.

మఱియుఁ బరపరిపాలనమువలన నే నాంగ్లేయ సర్విధికముగా నుండును.

క—ఎందుచేత?

సు—విదేశీయప్రభువులు స్వసంతకజార్జము భృతకపైదిగుల నశేకుల చేర్చుటచుకొని వారిని యుద్ధావసరములందును శాంతిసమయములందును గూడ భరించుచుండక తప్పదు. స్వదేశీయులే ప్రభువు లగు నెడఁ, కొలదిమాందివే వేతనము లిచ్చి స్థిరమైనికులఁగాఁ జెట్టుకొని, యాపత్సమయములందుఁ గావలసినంతమందిని అత్తులగు వాత్సీయప్రజలనుండి తాత్కాలికయోధులఁగా నెమ్మకొని వారివలన రాష్ట్రరక్షప్రయోజనములు నెఱవేర్చుకొందురు.

క—రెయిల్వేలఁగూడఁ బ్రజోపకారక మగు తటాకాదివిర్యామున కడ్డువచ్చుచున్నవని చెనుకఁ జెప్పినారు; కాని పాపము! అవి కలుపుదాగుల కొంత వఱకు తగ్గించుచున్నట్లున్నవి.

సు—దానికి ప్రత్యుత్తరము చెనుకఁ జెప్పితిని, మఱిని వాపు కాబోలు.

క—ఏమని?

సు—కోగముఁ దెచ్చుకొని మడుర్చుకొనుటకుం బై, కోగము రాకుండఁ జేసికొనఁ బ్రయత్నించుట ముంచిదిని.

అదియుఁ గాక, రైల్వేవో కలుపుకాలములందుపయోగించువని చెప్పి నిత్యవీచాకరములగు నయోమాగ్గముల నెవడు పెత్తిమీయఁ దెచ్చుకొనఁజూచును? అది, గాలివానలు వచ్చినప్పుడు ప్రాణహంతుజార్జముపయోగపడునని యరిత్యమాత్మకమైన నాకాబోము నిర్బింది పెట్టుకొనిన ట్లుండము.

మహాసాధనములుగానైన పర్ వీ. కాటక్ గారు ఇండియాలోని రెయిల్వేలను మెచ్చుకొనక—“హిందూ దేశమునకు నేడు గావలయునది నీటిబాటలు. వాని ప్రయోజనములు బహుమాల్గుపాద్యములగు రెయిల్వేలు నెఱవేర్చుచున్నవి. కాలువలు ద్రవ్యి వానిపైఁ జన్న పోగ పడవలు నడపు నెడల, నవి చౌకగా నెంతవరకైన నతి వేగముతో నొకచోటనుండి యొకచోటికిఁ గొనిపో

గలవు. అట్టికాలువలు క్రైస్తవుల కనుభుక్తు, రెయిల్వేలు నిర్మించుటకు కష్టములతో నెదిమినుపంతెరిగె గారు" అని వ్రాసినారు.

"ధనోత్పాదనానుభవముగా శేర్పాట్లలు గావించబడుచుండుటలేదు. అదియే హిందూదేశదారిద్ర్యమునకు పాతకు ఐననున్నది. అని రష్రబ్రాహ్మణియవ్వు గారు పర్యాయ గనిపట్టి చెప్పినారు.

శి—అట్టి యేర్పాటు లేల చేయకున్నారా?

గు—హాబ్బుగారు తెలవిచ్చినట్లు—నాగరకులగు పాశ్చాత్యప్రపంచమువారు, తమకంటె నిమ్మనీలిలో మండు సత్యతేరప్రపంచమువారిని అడగఁబ్రోత్తి యధికారము చూపించి తాము రాసుపడుటకే పుట్టినా రనియును, తాము ప్రపంచాధిపత్యైర్భవముతో నుండెదమ అగ్రచర్లమువా రనియును, తమ కుభముకై తక్కువారందఱు దానజనమువలె బాటుపడి భోగవదార్థములు సమహర్షవలయు ననియును భావించుకొని, వారి రాజ్యాంగతంత్రములు, వారి వాణిజ్యపద్ధతి, వారి నీతి, యుద్ధము తదనుగుణముగా నమర్చిపెట్టుకొని ప్రవర్తించుచున్నారు—ఇదియే మన దేశమునకు కుభకరములగు శేర్పాట్లలు వారు చేయకుండుటకు పాతకు పుగాఁ జూపట్టుచున్నది.

శి—చాతుర్వ్యత్యంక్షోభమునకుఁ దోడుగా శ్వేతజ్వరగీడ యొకటి వచ్చినవన్నమాట. ఇట్లు చెప్పిన దాంగ్లేయులలో ఆయన యొకఁడేనా ఆయనాశ్రయములకు బలకరముగా మఱియొకరైనఁ జెప్పినారా?

గు—డాక్టర్ రూథర్ఫర్డుగా రిట్లు వ్రాసినారు:—
“హిందూదేశమునందుఁ గప్పట్లు ద్రిటిష్వరిపాలనపద్ధతి, యొకటి మఱియొకటిని దీక్షించి తా బాగుపడు నధమాధమనీతిబాహ్యపద్ధతి.”

శి—ఆయనవృత్తిని హిందూదేశదారిద్ర్యపాతకులు లేదా?

గు—ఇది:—“పామరజనులకు విద్య గలపకుండుట, గ్రామముల కుచిత్రాశోగ్యములను గాపాడుదు

వానిని సరిగా మంచకుండుట, చిరీజనులను మనుకుటరములలోఁ జెట్టుకుండుట, కునీడకుల బాధనుండి కృషీచలల రక్షింపకుండుట, నేత్యకాండ్ర కనుమాలముగా అప్పులిచ్చుకోరిలను పోషింపకుండుట, శ్వరసాయమునకుఁ పగు ప్రాత్యహము గావించి దాని నభివృద్ధిపఱుపకుండుట, దేశీయవృత్తివ్యాపారములను బోషింప కుషీక్షిండుట, బ్రాప్త్యులు విమృశ్యవ్యాపారములు మున్నగు దేశమందలి పెద్దపనులను లాభాపేక్షతో వచ్చి ద్రిటిష్వరాక్రమించుకొనుట వాఁడకుండుట, లండనువారికి లాభకరముగా నాణకవినిమయప్రచారపు శేర్పాట్లలు గావించుట మానకుండుట.”

శి—పెద్దబాబితా యిచ్చినారే! స్వదేశవర్తకపోషణముకై విదేశకస్తువులమీద బరువైన దీనుమతి బూరివులు వేయుట మంచి దిందురుగదా, అట్లు చేసిన మౌక్రమున, నిండ్లలోఁ బూర్వము మనవాడు చేసికొనుచుండెడు చేతిపనులు — చచ్చిపడిపోయినవి — మరల బ్రతికి తలయెత్తువా?

గు—నీర్తకేమి? పోనీ, యీర్తకే యనుకొందము. నీర్తకున్నను, స్వదేశీయంత్రకర్మాగారము లభివృద్ధి కొందవా? అందుఁ బనిచేయుటకుఁ జల్లెలనుండి కొందఱు జనులు రారా? అట్లు వచ్చుటవలనఁ బోలములపై జనసమృద్ధము తేగదా? మిగిలినజనులకుఁ బండినపంటలనఁ బూర్వముకంటె పెక్కున తిండి దొరకదా?

శి—ఔను, పంటవలనఁ గొంచుకను, కూలివలనఁ గొంచుకను మాడు దొరకఁగలదు.

గు—హిందూదేశీయములవలనఁ బదాశోత్పాదనశక్తి ప్రబలుచున్నప్పుడు మున్నప్పటికిని, మనజాతి మఱియ కింకను తీరింపఁగలిసియుండుట యత్యైశ్వర్యకరముగా నున్నది. అది చేయలము పరమేశ్వరానుగ్రహ సూచకము.

శి—అయ్యో! అట్లునున్నారేమి?

గు—కేమి గారు, రమేశచంద్రదత్తుగారే చెప్పుచున్నారు. విను:—“చేతిపనులు పెడఁబట్టబడినవి; కర్షకులపైఁ బన్ను లమితముగాఁ బడినవి; ఆదాయపు

మొత్తములో కూడవలసిన దేశమునుండి పరదేశమునకు బంపబడుచున్నది—ఇట్టివిధిలో బ్రపంచము లోని దేశాధిపాధికై నమ కాశ్వర్యచక్రప్రదతయను, మరల మరలవచ్చు కలవుల బాంబును సంప్రాప్తింపక మానవు. ఆయ్యాదులై సద్ధికధర్మములు వీషియాకును యూరప్షునకును సమానముగానే యుండును గాని భిన్నముగా నుండజాలవు. ఇండియా వేడు దీర్ఘదేశ మగుటకు అప్రతిపాతములైన యాధుర్యకాస్త్రనియమములే కారణములు. ఇట్టిపరిస్థితులలో ఇండియా ధైర్యవ్యవస్థలమై ఇర్లమానమగుచుండుకడల, ౧౯౩౧ యతిమానమైన యధ్యులైచేపంపుటన మనును."

మరియు—

౧—ఇంక నెవరైన నట్లు చెప్పరాదు?

ను—సరిగా నట్లు గారు, అభావ విచ్చు మాటలే మంత్రి పెద్దానల్లుగారిట్లు పలికివారు:—“నీది యెట్లున్నను, మొత్తమువీధి, మనపై రెండువేరములు రుజువుపట్టి తెలిపవచ్చును—1. మన పరిపాలన మమితవ్యయోగ్యము. 2. హిందూదేశముకడల మనము వీనిముగా బ్రవర్తించినాము."

౧—మంత్రిగారి నోటినుండి కడుగాటుమాటలు వచ్చినవే! కాని దారిద్ర్యము! దారిద్ర్యము! అంగుర గదా, మనదేశములో నునువ్వుని పగుటాదాయ మెట్లున్నది?

ను—ప్రభుత్వమువారి యజ్ఞపై దయాదు చేయబడిన లెక్కలనుబట్టి యిచ్చిన యాక్రిందియంక లను గనుము :—

సంవత్సరము	మన దేశమునందున్న పశువుల సంఖ్య	విలువ	పుష్కలము
1881	27	100	27
1901	80	120	25
1921	74	378	19.7

౧—ప్రభుత్వప్రతి వచ్చుబడి హెచ్చుచున్నట్లుగపడును గాని, దానిని పదార్థమాల్యముల హెచ్చుతో సంప్రతించి చూడగా వంతకంటెకు బడిపోవుచున్నదని చెప్పక తీరుదు.

ను—ప్రజాపరిపాలనముక్రింద నున్న దేశములో వధికపాలనవ్యయ మధిస్తధిమాధికమని చెప్పవచ్చును గాని, బురుగుల చెరులు హెచ్చిన వరుషాతువు చెప్పి, యన్నతోగోగ్యుల వేలవాదుల నెక్కుచేసి వ్యయధిక్య మగపలచు మనదేశములో నట్లునుకొనుటకు వీలు లేదు. పరిస్థితివిహింబుగాని యాక్రిందిమాటలు వినుము—“పైరాజులుండెత్తి వచ్చి దేశముపై బడుదురను భయమును బాపినాము; అరాజకత్వవిలుంపన విప్లవము లుండునోట్ల నియమవిబంధనములు చేసి, ప్రజలు నిర్భయముగా కాలముగా బ్రతుకుపట్టి యెర్పాటులు చేసి నాము; యాపదదేశమును పాకకాలలతోను, వ్యాధిభూమి ములతోను, తోడ్లతోను, రెయిలోడ్లతోను, కాయలతోను, నింపి ప్రజావర్తమునకును వాణిజ్యమునకును ప్రోత్సహము గలిగించినాము—అని చెప్పిన బ్రయోజనము లేదు. ప్రజలకు దివలుకు జాలిన తిండి లేనప్పుడును, మన పరిపాలనవ్యయభారము దేశము భరింపజాలనప్పుడును, అవి యన్నియు వ్యర్థప్రభావములు."

మరియుక యవ్యయ మున్నది.

౧—ఆది దేది?

ను—ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండి పెద్దపెద్ద వేలనములు పుచ్చుకొని, బుద్ధిమంతులు మంచి లోకజ్ఞతను వ్యవహారానుభవమును సంపాదించుకొని యుద్యోగములు చాలించుకొనిన పిమ్మట, దేశములోనే యుండి, తమ బుద్ధిబలానుభవలముల మపయోగించి తమ తరువాతివారికి చక్కని యాలోచనలు చెప్పి, దేశపులోభివృద్ధికి దోడ్పడుట, సర్వలోకసామాన్యసంప్రదాయము.

ఇంక మనదేశపు పెద్దయోద్యోగులైన దొరలు హిందూదేశము సొమ్ము తిని, దానితో బరిపాలనానుభవము సంపాదించుకొని, యుద్యోగావంతరము భుజునఁ దను దేశమునకుఁ బోయి, పెన్న ను లనుభవించుచు నట్లు

గూరుదుంటి, బుద్ధిని వ్యవహారజ్ఞానమును మన చేతలేదు
మూలై యుపయోగింపక అవ్యవహారికమై యుపయో
గించుచున్నాడు. ఇది యన్యాయము గాదా?

శి—దేవ, గురువాయమే. మన కిదారిద్రి
విముక్తియు భవప్రాప్తియు నెట్లు సిద్ధించునని చెప్ప
లను నర్థకాస్త్రములు చెప్పినానో తెలిపిండు.

గు—ఇట్లుగా రిట్లు చెప్పినారు :—“రైశులను
ప్రస్తుతము పిడించుచున్న యనశ్చిదబాధను బోధింపటి,
వారి సిద్ధిని బానుపలుచుట కాననములచేత గాదు,
కలకలతోను లండనులోను నూడ నిప్పును బలవలెను
ములై హిందూదేశమునకుఁ బ్రతిఘాములై పనిచేయు
చున్న స్వహితపరతాదురభిమానములు తొలగిపోయినఁ
గాని, యాప్రయోజనము నెఱవేరికాలదు. అంత
యనర్థమునని మూలకారణ మాయవ్యయనిర్ధారణము
నందలిలోపము గాని కాననవిద్యాసభావోపము గాదు.
ఆవశ్యకమైన యాయవ్యయనిష్కరణము లేని యితర
మార్గము లన్నియు నిష్ఫలములు.”

శి—మెట్లానిట్లుమంత్రిగా రివిషయమున నేమైనఁ
చెప్పినారా?

గు—ఇట్లు చెప్పినారు :—“బ్రహ్మప్రాజ్ఞ మిప్పు
డిండియామీద వేసి దానికి యంటగట్టుచున్న
వ్యయభారము వ్యాయముగాఁ బంచి సరదునెడల,
హిందూదేశపాలకులు గొప్పసంస్కారములు ప్రారం
భించి దేశభాగ్య మభివృద్ధి జేసింపఁగలరు. అది
చాలుమ; అంతకంటె నెక్కువ యేమియుఁ జేయ
నక్కఱలేదు.”

శి—గుమారప్పపండితుడుగారి యభిప్రాయ
మేమి?

గు—హిందూదేశముమే వ్యాధయములం దిడు
కొని, యధికారులు తపముగములైన సంకల్పములు

చేసికొని, పరిపాలనకృత్యములు సాగించుకొనుచున్నఁ
దిక్క హిందూదేశపు బాదాయము తత్ప్రతిరోపయోగ
కరముగా వినియోగింపఁబడనేరదు. పన్నురూపముగా
వచ్చు ప్రతిరూపాయమును ప్రజలయొక్క వస్తూ
తృప్తినకల్గిని, వారి యుత్సాహక్రియాశక్తులను హెచ్చు
చేయుచుండవలెను.

వైశవాచస్పతి మన్న దేశియన్యాయపాలకులు గు
ల్కములవలనఁ బరిపాలింపఁబడునప్పుడు, గుల్కగ్రహణ
ముచేత అయిదులముల కెట్టి హానియుఁ దఱుగింపనప్పు
డు, తిండిలేక పస్తుండు ప్రజలై వతివ్యయోక్తికమును,
భోగపరాయణమును అను దేశపరిపాలకమును భరించు
భారము పడనప్పుడు, హిందూదేశమాత యెఱవడిన యా
తిగ్రహమువలనఁ గుఱేరులైనవారు దేశపరిపాలనభారవ
హనమునఁ బాల్గొన నిర్బంధింపఁబడునప్పుడు, పూర్వ
ప్రతిఫలము ప్రజలకు వచ్చునట్లు హిందూదేశపు బాదా
యము వ్యయింపఁబడునప్పుడు, ప్రభుత్వమువారు చది
యుల యొక్క అలను గనిపట్టి ప్రకాశవాబుద్ధితో—అతి
తమ విహితధర్మమని—అయొక్క అలను దీర్చునప్పుడు,
పాలనప్రవాహావళములు దేశక్షేమమునకుఁ బ్రతిహుల
ముగాఁ బ్రసరింపనప్పుడు, ఇటు పోవుదమా? అటు
పోవుదమా? అను సందేహము పోవముపట్ల నెల్లఁ బరి
పాలకులు హిందూదేశక్షేమకరమైన మార్గమునే యెన్ను
కొని యవలంబించిపోవునప్పుడు—అప్పుడే, యార్యా
వర్తమున కర్థాభివృద్ధి కలగఁగలదు. ఆయవ్యయనిర్ణ
యాధికార మంతయుఁ బ్రజల చేతులలోనికి వచ్చినఁ
గాని యట్టిపనులు జరుగఁకాలవు. ఈమూలతోఁ గుమా
రప్పగా రీతిషయమును ముగించినారు. మనముగూడ
నేటిప్రపంచ మంతటితో విరమింపఁజేయుదము.

శి—చిత్తము! నమస్కారము!

గు—గుభి భవ!

ఓయికఠినాత్మ నన్ను కసాయివాని
ఇంటివాకిట బంధింప నెంచినావె
ఏ నొనర్చిన యపకార మేమి గలదు
కనవుచే నీటిచే మను పశువు నగుట.
ఇంతకాలంబుఁ బ్రీతి పాలించి కడకు
మునలితనమున నట్టెట ముంపఁ దలఁతొ
మృత్యుముఖమునఁ బడ విచారింపఁ గాని
దయయు, ధర్మంబు నొకయింతఁ దగ్గఁపవలదొ.

కండ లుండిన యన్నాళ్లు కౌతుకమున
క్షీరపీఠామఘారాభిషేచనమున
నీదు బొట్టెల పొట్టల నింపినాను
తలఁపులందెల్ల నీమేలె తలఁచినాను.

క్షీరములఁ గ్రోలి వ్రసములఁ జెడివట్లు,
పున్నెమని పోవ పాంబు వొలసినట్లు,
కటికవానికి నన్ను విక్రయమొనర్చ
అర్థభోధంబు నీమది నలమికొనెనొ.

పుట్టినింటచె గిట్టంగ బుద్ధి పొడమి
బడుగుదేహంబుతో నెట్లా బ్రతికియుంటి
కాని నీచిత్తవృత్తిని గాంచనైతి
తేనెఁ బూసిన కత్తివై తేరినావు.

కొడుకులకోఁ దోడు నే జత నూర్చినాను
దుక్కిలెడలను పొలమును దున్నుకొఱకు,
పాడిఁ గల నాళ్లు దూడలఁ బాఱఁదోలి
పిదికె నీయాలు కాని నే బెంగఁగొనను.

పూల రువ్వినవారల తాల రువ్వఁ
గలదె మానవజాతికిఁ గాక జగతి?
బడుగునై గాఁడి బండల బ్రతుకుచుంట
అది యసహ్యంబె నీ కోదయావిహీన.

మునలి తలిదండ్రులపయిని విసుగుఁ జెంది
అన్న పానంబు లొనఁగుట వ్యర్థమనుచు
దూరముగఁ బాఱఁదోలెడు దుష్టుఁ డొకఁడె
అన్నివిధముల నీనముఁ దైనవాఁడు!

కండలను గోరు వెట్టిన కాలమెల్ల
కామధేనువువలె నన్ను గాదినావు
జవము సత్వమ్ము మెలమెల్ల జాఱిపోవ
ద్వారమున నిల్వ కొఱగాని దాన నైతి.

నేటితోఁ దీరె కర్మకా! నీకు నాకు
భౌతికాయాతఋణకర్మబంధనంబు,
తనువునుం బాసి, నా యపత్యములఁ బాసి
పోవుచున్నాను నీలోభబుద్ధికరణ.

హలికా! హలికా! నీ గృహాంగణమును
దడుపుచున్నాను దుఃఖాశుభార లడర
అంత్యసందేశ మొక్కింత యాలకింపు
మానవత్వంబు కారుణ్య మయమటంచు.

అన్న! పైరికా, నాదుప్రాణార్పణమున
నైన ననుతాపచిత్తండ వగుచు ముద్దు
బిడ్డలను నీదుసుతులట్ల ప్రీతిఁ గనుము
కన్నకడుపొట యింత పల్కంగవలసె.

కాలం అతివ్వరితంగా మారిపోతుంది.

ఆగర్భశ్రీమంతశబ్దం అనతికాలంలో అంత రించిపోనుంది. బౌద్ధమత మూఠాగ్రం, ముక్కున ముగ్ధం పెట్టుకుని పుట్టే బిడ్డల సంఖ్య మున్ముందు తగ్గిపోయి తుదకు పూర్ణానుస్వార మవుతుంది. ప్రపంచంలోని నాగరక దేశాల్లో పున్న శాసననిర్మాత లందరూ సాంఘికసమన్వయ లక్షేసి దృష్టి తిప్పతున్నారు. చీలికలూ ఎత్తు పల్లములూ పున్న సంఘాన్ని సరిపమానమైన ఒకచటంలో అతకడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. స్వాప్నికరాజ్యం (Utopia) అని కొంతకాలంక్రిందటిదాకా తృణీకరించిన లోక సంస్కరణానికే కొంత ఆకృతి కలుగుతుంది. Communism, Socialism మొదలైనవి అర్థము కాని పెనుభూతములు కాక ఆలోచింపవలసిన సమన్వయ లభిస్తున్నాయి.

అరాచకం, దార్జన్యం, ప్రపంచంలో సంఘం అంతనీ యేలుతుంది. అని కాదు : “అందరిదీ సమత్వమున్ను; ఎవరిదీ యేదీ కాదు” అనే స్వత్వరహితమైన State Control ఎన్నటికీ ఆచరణీయం కాదు. Competition కీ ఉన్నతాశయములకీ తా వివ్వని ఆవిధానం చాలా దుర్మార్గమైంది. సాంఘికజీవనంలో ఔన్నత్యం, ప్రజ్ఞకూ గురిమిక్ కలిగినట్లు సోమరితనానికీ, త్రాగుబోతుదనానికీ యెన్నడూ కలుగనేరదు. “Survival of the fittest” అనగా

అర్హతకే అగ్రస్థానం లభించటం నృప్తిలో నహజం.

అయితే ఇప్పుడు రాదగిన సంస్కరణ మట్లాంటి దంటే: నిర్వాహకులు విరాఘాటంగా సాఖ్యజీవనం చేసేటందుకు, పొట్టనిండని పూటబలైముతో చావకుండా బ్రతక్కుండా కష్టపడే కూలిజాతిచేత చాకిరి చేయిస్తూన్న సంఘవిధానం చచ్చిపోవాలి. భూగర్భంలో నడవంగా పాతుకుపోయి గంటలకొలది వెతికిలా పడుక్కుని కష్టించి, జీవితశేషం అంతా ఊయవ్యాధిపీడితులై, వారు ప్రసాదిగచే రాక్షసిబాగ్గు యెవరిని సుఖపెడుతుంది? అది నిజంగా రాక్షసిబాగ్గే! ప్రాణాలకి తిలోదకాలు విడిచి వారు ఆకాశం అంటుతూ నిర్మించే సాధాల్లో, వారు తెల్లవార్లూ వింజమర్లు పీచితే కాని నిద్రపట్టని సుకుమారులెవర?—

“ఆగర్భశ్రీమంతులు!”

ఆమాటయే చెపుతుంది, వారు యెంత వరకూ సంఘంలో తమ స్థానాని కర్ణులో. పెట్టి పుట్టే డంటారు—వారుపక్షశ్రమయావత్తు యేమిటంటే ధనికుల గర్భవాసాన్ని జన్మించటమే! ఆ తల్లిదండ్రుల qualification కూడా అంతే. దినమంతా విలాసగృహాల్లో కాలం వెళ్లబుచ్చలేక ఆలస్య వీక్షణ్యులొచ్చాచినా, యే గుఱ్ఱపుసందెవద్దచూచినా హాజరైపోతూ,

కష్టమన్నది యెరగకుండా జీవితం దుర్భరంచేసుకుంటూన్న సోమరితనం ప్రపంచానికి, సంఘానికి యేమి పుపకారిగా వుంది?

ఫ్రాన్సు దేశంలోని ప్రజాసంచలనంవల్ల నూటయూభై యేళ్లక్రిందట సంఘచట్టం అంతా మారిపోయింది. రత్నగర్భ యనబడు భూవన తిలో ప్రతిమానపుడీ హక్కు వుంది. అంతే కాని యేకాద్విమందికో—వారి సంఖ్య పెద్దదే కానీ—స్వత్వముండి తక్కినవారికి తేనెడు నేలమైన లేదనుట రాక్షసం. ఒక కతాబ్దినుండి ఫ్రాన్సులో ప్రతివారికీ తగుపాటి భూస్థితి వుంటుంది. భూమి యావత్తు nationalise చేసే రహ్యపద్ధితి కేవలము పాశవం. అంతకంటె దార్శన్య మేదంటే, భూవనతివల్ల ప్రస్తుతం యేర్పడివుండే మూగు తెగలు:— (1) అందు నిమిత్తమగు యేకత్వం పడకుండా ఫలానుభవం పొందే నేలరేడు; (2) అతనినిమిత్తమై భూమి మీద అమలుజరుపుతూ భుక్తకేవలం భుజించే పాలికాపు; (3) దేహంలోని సర్వశక్తి ధార పోసి అందుమీదనే పస్తుపడివుండే పాటకజనం. పదిహేడవకతాబ్ది ఫ్రాన్సులో యిప్పటికంగ్ల దేశంలోవలెనే భూవనతి అంతా లెక్కగా కొందరి ఆధీనమై వుండేది. ఆ భూస్వాముల కానుపూర్విగా ఆననతులు జన్మస్వత్వమై వుండేవి. వారిపూర్వులు తమ రాజుల కే యుద్ధాలకో చేసిన సహాయానికిగాను ప్రతిఫలంగా ఆ వనతులు లభించేయి. వారొనర్చిన వీరచర్యలే నేటి మన I. P. C. ప్రకారం ఆయితే ఆజన్మ ద్విపాంతరవాసశిక్ష గడించువును. అట్లా వన

తులు పొందినవారికి కొంతకాలం దాకా బహిరపాయములనుండి దేశాన్ని రక్షించే బాధ్యత వుండేది. అందునిమిత్తమై సైనికదళాలను వారి స్వంతఖర్చుతో తయారుచేసి వుంచేవారు. రానురాను నేల అణభవిస్తూన్న యీ శ్రీమంతు లందరినీ ధనప్రాణాపాయం లేకుండా కాపాడటానికి యే (Defence) ఖర్చు కూడా జనసామాన్యమే భరించవలసి వచ్చింది. అన్నాతురత దుర్భరమైపోయి, తుదకు సంఘమంతా సంక్షుభిత మైపోయింది.

వోల్టేరు (Voltaire) ఫ్రెంచిదేశమున ఆనాటి కింకను ప్రసిద్ధికి రాని రాజకీయవేత్త. పదిహేనవ లూయీ (Louis XV) పరిపాలిస్తూన్నరోజు లవి. వోల్టేరు ఒకనాడు నాటకాని కల్లేడు; ముందుకున్న బాక్సు ఒకటి ఆక్రమించేడు. తర్వాత ధనాంశసంభూతుడైన లాజనుభూస్వామి (Duke of Lauzan) వచ్చేసరికి, నాటకశాలయజమాని అతివివయపూర్వకంగా “ముందునీట్లు అన్నీ అమ్ముడుపోయేయి” అని సెసిగేడు. మట్టిపురుగుకున్న జన్మతః ఔన్నత్యం లేని వోల్టేరుమీద ఆ భూస్వామికటాకుం ప్రసరించింది. “వాణ్ణి ఆవతలికి గెంటెయ్యండి” అన్నాడతను. అలాగు జరగడం అప్పట్లో వింతలేదు. Bastille (జైలు) లోకి గెంటినకంటె నయమే యీప్రయోగమని యెంచి, వోల్టేరు బయటకి వచ్చేసి, లాజనుమీద అభియోగం తెచ్చేడు. కోర్టు విచారణలో లాజనుతరపులాయరు ఇట్లా

స్తోత్రపాఠం ఆరంభించేడు:—“లాజను అంటే సామాన్యపుగృహస్థులు కారండి. వీరి ముత్రాత లారోషెల్లు (La Rochelle) కోట ముట్టడించేడు. వీరి తాతగారే (Utrecht) యుద్ధేక్షుడచ్చివారిని ౧౫ శిరంగులు స్వాధీనపర్చుకున్నది.....అలాంటి ప్రభుకోటిలోవారు” —అంటూ యేకరువుపెడుతూవుండగా అర్థోక్తిలోనే వోల్టేరు అన్నాడు, “కోట్టవారు మన్నించాలి; నావాదం యావత్తు ఆవీరులు మీద కాదు. ఈనాటికి, నాటకంలో నేడల్పిచ్చి కొనుక్కున్న బాక్సుల్లేపు, జన్మ యెత్తి మరియేదీ ముట్టడించియెరగని, యీ లాజను మీదనే!”

సోమరిభూస్వాముల విషయ వంతా వోల్టేరు చెప్పిన మాటల్లో యిమిడివుంది. రివల్యూషనుకి ఒకశతాబ్దం ముందుగానే మేసిలాన్ (Massillon) అను విజ్ఞుడు వారి భావిపతనం జోన్యంచెప్పేడు. వోల్టేరు, రూసో (Rousseau), పుస్తకాలుకూడా వ్రాసేరు. రూసో వ్రాసిన “Social Contract” చూచి, Idealist యొక్క పిచ్చివ్రాతలని నవ్వుకున్నారు భూస్వాములంతా. కార్లయిలు మోటుగా చెప్పినట్టు, “ఆపుస్తకం రెండవకూర్పునకు భూస్వాముల చర్మమే బైండు ఉపయోగించింది.” జన్మధనికుల కథాపతనం వచ్చేసింది. రివల్యూషను మహాప్రవాహంలో నిమోన్నతాలన్నీ సముద్రమైపోయేయి. అదిమొదలు ప్రాంచి కర్షకకుటుంబానికి కళ వచ్చింది. కర్షకుడు తనొక శ్రీరక్తజన్ముడైన డ్యూక్కులా

వటించడు. అతని భార్యకు డచ్చెన్సు లాగుండాలనే ఆశయం లేదు. వారూ, వారి పొలమూ, వారిపిల్లలూ, సమస్తం అతిఆనందమయంగా తృప్తిగా కనిపిస్తుంది.

ఇట్టి శాంతిసంతోషవాతావరణం అభివృద్ధిచేసిన వేత్తలలో ప్రథముడు ఎర్నెస్ట్ రెనన్ (Ernest Renan). ఇతడుకూడా వోల్టేరు లాగే జలజల పోపు సెలయేటివంటి వచన కావ్యాలు వ్రాసినవాడు. అయినను వోల్టేరు వలె యెత్తిపాడుపుమాటల (Satire)తో హృదయములను గాయపర్చే శివశీలుడు కాదు. వోల్టేరువ్రాతలవల్ల ప్రపంచం బాగుపడడం లేదు. సంఘమందు ప్రేమ రేకెత్తించినవాడు రెనన్. ఇద్దరికూడా నాస్తికులే అన్నారు యితరులు. కాని వ్యాయంగా యిద్దరూ పరమాస్తికులే. “దేవుడంటూ యిదివర కొకడు లేకపోతే, ఒకణ్ణి కనిపెట్టాలి మనం” అన్నాడు వోల్టేరు. రెనన్ యొక్క దేవుడు పరమదయాళువు. లోకుల అకృత్యములకై వారిని కనికరించి ప్రేమిస్తాడు కాని దేవుడు శిక్షించడం అతనివిశ్వాసం. పురుషనదృశ మగుచేత, స్త్రీనదృశమగు హృదయం, అయోనిజనదృశమగు వ్రాత రెన్లో మిళితమైనవి. అతని వాక్కులు లోకమునకు క్రొత్త ఉత్తేజమును కలిగించినవి.

ధన మార్జించుట నీవు స్వాధీనపర్చుకుంటుకు; అంతే కాని ధనమే నిన్ను పిశాచమువలె ఆవహించుటకు గాదు. “ధనమూల మిదం జగ”

తనుట కర్థము చాలా మితమైనది. ధనముచేత లోకములో తీరని వాంఛలు కోటానకోట్లు. తృప్తిమితముగా ధనము భోగ్యము కాని, తృప్తి చెందినపైని ధనముకలవాడు ధనమునకు పాలి కావు. మురికికాల్వలో ధిష్ణత్రాగి పడిపోయి జోగుతున్న ఒకదొరగా రన్నారట:—

(If I was the blooming Dook of Westminster, I could—not—be—more—drunk—than—I—am) “నేను చక్రవర్తివైనా యింత కంటే సంతోషిగా త్రాగలే”నని. రెవరూ డిడ్లొ ధించిన ఆర్థికసూత్రానికి ముడిమాట తేల్చిన డతను.

మానవమాత్రు డిడ్లొ టికి సర్వవిధములూ సంపూర్ణుడు కాజాలడు. పూర్ణచంద్రుడిలో మచ్చ దాన్ని మరింత ఆకర్షణీయంగా చేస్తూ న్నట్టు మానవులలోపములేకోకంలో ప్రేమకు

కారణం కలిగిస్తాయి. విశ్వసాభ్యతానికి అశించే భావియుగంలో ప్రతిదానికి moderation అనగా మితి యేర్పడాలి. నిజమైన సుఖజీవు లెవరంటే కొలదిలో తృప్తి చెంది వుండే వారే. కలిగివుండుట ధనికత్వం కాదు. ఏపాటి మనము త్యజించి సుఖించగలమో, మన మాపాటి ధనికుల వన్నమాట. పాల తడి లేని రొమ్ముతో తల్లి, యేడుస్తూన్న బిడ్డను తృప్తి యివ్వని లాలన చేస్తూవుండగా, పొరుగున భవనంలో బల్లచుట్టూ కుర్చీలలో కూర్చుని కాలక్షేపంకోసం కాఫీలు త్రాగే మని, మన మనుమలతోనో మునిమనుమల తోనో కొన్నిదశల అనంతరం మనం ముచ్చ టినే, వారు మనల్ని మానవజాతిగా భావించ రేమో అని నానమ్మకం!

రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

టి. రంగచార్యులు గారు

మెలమెల్ల దరిఁజేరి మేని గుల్లగఁజేసి కదలని వదలని ఘనపితాచు

లమృతరసంబట్టు లాదినిజవిసూపి శుండవిమంబుగ మాటు దుష్టవృత్తు లాలు బిడ్డలఁగూడఁ నాపదపాలేసీ భీతిల్లఁజేయు దుర్జాతు లమిత ధనరాశివైననుఁ దండుగవెట్టించి బిచ్చ మెత్తించెడి మ్రుచ్చులగుటఁ గల్గుసారాయము లను రక్కసులపొంత-కైనఁ బోకుము మఱపుననైన నెఱుదు పోతివేఁ దెలియుము చేటు మూడు ననుచు-రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

౧

బదరీనాథము

దీని తెలుగుచేతమునందు సాధారణముగా బదరీ నారాయణముని పిలుచుచుందురు. హిమాలయ పర్వతములయందలి యడుగడుగు భూమియు దర్శనీయ మనుటకు సందియము లేదు. కాని సమస్తభారతవర్ష మందలి హిమాలయశ్రేణులకు నేవింపవలిన తీర్థరాజము లిందు గొప్పి కలవు. వానిలో అమరనాథము, కేదార నాథము, బదరీనాథము, గంగోత్రి, యముతోత్రి యను త్రేత్రములు ముఖ్యమైనవి. దీని కేసుటయు మిగుల కష్ట మే కాని గుహాగయనములకు గొప్పి పోకర్వము లేర్పడి యుండుటంతే యెట్లో ప్రయాసపడి ఈవిూట వదిలిన తీర్థములకు మాత్రము నిర్భయముగ బోయి రావచ్చును. దీనియందును బదరీనారాయణమున కేసుట తక్కినవాని కంటె సులభము. కారణ మేమనగా నచటకు బోవు మార్గము దింకెట యాత్రికులు మకాములు జేయుటకు పిలుగు స్థానములు దగ్గరదగ్గరగ కేర్పడియున్నవి. ఈ మకాము లచట చట్టింది పిలువబడుచుండును. బదరీనాథ యాత్రావిధమున సామాన్యముగా మార్గమునములన నలసిన తైర్థికుల బోళ్లనుండి “అగరీ చట్టి కిరనీ దూర్ హై” (ముందుచచ్చే చట్టి యెంతదూర మున్నది) అను వాక్యము తరచుగ విసవచుచుండును. మరియు మార్గ మధ్యమున యాత్రికు లక్కడప్పుడు వి కేపించి యెత్తరైన నచ్చుట సంభవించినచో, “శ్రీ బదరీవిశాలాలో జీతీ జయ్”, “శ్రీ బదరీనాథజీతీ జయ్,” “శ్రీ కేదార నాథస్వామిజీతీ జయ్,” “పతితపాపినీ కలికలుష నశావనీ శ్రీగంగామయాశ్రీ జయ్,” అని యిటులే పరమేశ్వర వామోచ్చారణసాహితముగ నుచ్చైఃస్వరముతో జయ కారముల పలుపుచుందురు. ఇందువలన మనస్సున కుల్లా

సమును, మాన్యాయాసమున కించిక విక్రాంతియు లభించిన ట్లుండును.

ఈబదరీనాథతీర్థము హరిద్వారమునుండి సుమారు నూటయొనుబదిమైళ్లదూరమున, గఢవాల్ జిల్లాలో వీరన్నా మకపర్వతసాదతలమున అలకనందానదీతీర మందు జలసియున్నది. మరియు నాటుగైదుమైళ్ల పొడవును, వెండుమైళ్ల వెడల్పును గల లోయయందీత్రేత్రమున్నదని చెప్పవచ్చును. సముద్రజలలోపరిభాగమునుండి యాపట్టణముయొక్క యెత్తు ౧౦,౪౦౦ అడుగులు. కాని బదరీనాథపర్వతాగ్రము ౨౩,౨౦౦ అడుగుల యెత్తు గలిగి, ప్రచండగ్రీష్మ సమధృశకాలముందైనను కరగని హిమానీపటలముల కావరమై విఘ్నంగా మున్నను అలకనందయొక్క ఉపనదులకు జన్మ స్థానమై చూపదుల హృదయముకు వస్యయానందముల గలుగజేయుచుండును. ఈశిఖరమే కాదు, ఈలోయకు బ్రాకారాకృతిగ కేర్పడియున్న పర్వతశృంగము లన్నియు నింతయే యెత్తు గలిగి, యిటులే హిమానీ ప్రస్తరములకు నిలయములై యున్నవి. చిన్నచిన్న మొక్కలు తప్ప ఈపర్వతము లన్నియు వృక్షవిహీనములు. కైలాసి మానససరోవరములకు బోవుటకు నాలుగు ముఖ్యమార్గములు గలవు. వానిలో నొకటి ౧౨,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు గల మానాఘాటి (Mana Pass) నుండ బోవును. హరిద్వారమునుండి గఢవాల్ జిల్లాలోని శ్రీవగరమువీధుగా మానాఘాటి కేగలయు నదిన బదరీనాథమునుండనే పోవలయును. ప్రస్తుతబదరీ కాశ్రమమున కనుద ౧౦, ౧౨ మైళ్లదూరమున అలకాపురి యుండెనని ప్రసిద్ధి. ఇప్పు డీయలక పకలము ఘనీ భూతహిమాచ్ఛాదితమై యున్నది. అలకనందానది యామందుగడ్డల యడుగుననుండి ప్రవహించుచు గంగ

మూర మోచలకు వచ్చినతిరువారే పృథ్వీగోచర మగుచుండును, బహుశారాయణదేవాలయమున కెగువ పల్లంగు దూరమున గంగ నీటి నానుకొని బ్రహ్మకపాలవామకశ్రీర్థమున్నది. ఇచట పిండగాన మొనరించినయెడల పితరులు ముక్తి నొందుటచే పిండకారణ విత్పాదముమందేయు ముత్తలగురునియు కెప్పుడునో ఇచట పితరులకు పిండము వై దినవారికి మరల మంత్రయై క్రమగ పితృక్రాద్ధ మొనరించుటనైన యనవర ముండదు. ఈకారణము లన్నింటిచేత, అవగా బ్రహ్మకపాల, అలకానగర, మానానూటిల పన్నికర్తవ్యములన, నితిహాసగోచరము కాని సమయ మందుగూడ నిచట నొక దివ్యస్థాన ముండియుండవచ్చునని యాహించుట కవకాశము కలదు. శోషీమకస్థాన నానంతరము శ్రీకంకరాచార్యులవా రీబహుశాసమును స్థాపించి సజాతీయుడగు సంఖ్యాబ్రాహ్మణుడై యచట ప్రధానార్చకుడుగ నుండునియమము నేర్పరచెనని చెప్పుదురు. ఈనియమపాలన విచ్ఛేదికిని జరుగుచునేయున్నది. ఉత్తరమున కంకరాచార్యులవారి పితృస్థానమున శోషీమకమునకును, బహుశాసమునకును 19 మైళ్లదూర ముండును. చరికాలమున నీ 19 మైళ్లదూరము నీగు గడ్డగట్టుకొనిపోవుటచే గమనాగమనయోగ్యమై యుండదు. ఇప్పుడు బహుశాసమి యాలయ మున్నచోట ప్రాచీన కాలమునుండియు నెన్నియో కట్టబడినవనియు, నవి యన్నియు బర్వతోర్ధ్వభాగములనుండి దొరలినవచ్చు మందుబండలలన నాశనమైపోవడే ఈదేవాలయము మూలముగ నిర్మింపబడినదనియు కెప్పుడుగు. ఈదేవాలయము మీది గోపురము కొంత మించుమించుగ జగన్నాథదేవాలయగోపురాకృతిని గలిగియున్నది. కాని యంత ఎత్తైన, పెడంబును గాదు. పైభాగ మంతయు బంగారు నీటిపూతగల రేకుల తాపటము గలిగి కెండుమైళ్లదూరము నుండియే యాత్రికబృందములకు ఉల్లాసము గొలుపుచుండును. బహుశాసకందరావ్యయసరోవరాంతరీరాశమున అలకనందానదీనామకమృజాలనాశముపై కెన్నిందు సుందరసరోజమాయన నీమందిరము భాసిల్లుచుండును.

హరిద్వారమునుండి ఈదివ్యస్థానమున కేగు మార్గ మునందలి ప్రాకృతికపాండర్యమును స్వయముగ జూచి

యానందింపవలయునే కాని మరియొకవిధమున చెలిసికొన గోరుట ప్యర్థము. “తలమే బ్రహ్మకుపైన నీవగ మహత్వం తెన్ను” అని పెద్దన్న యంతటివారి వచించి యుండ నిక డక్కినవారలా, ఈప్రదేశముల విస్తరణను జేయకమును ఉన్నదాని సున్నట్లు పాశులకు సాక్షాత్కరింపజేయగలుగుట? ఉత్తమకావ్యములందలి స్వర్గాదుల వర్ణనమును బఠించుకరుణమున మనస్సున కలాకి కానందము కలుగుట వాస్తవము. కాని ఈహిమాలయ పర్వతములందలి దివ్యస్థలముల కేరీ భాగ్య ముప్పినయెడల సాక్షాత్తు స్వర్గమున చేరినయెటులే యాహ్లాదము కలుగును. నిజమునకు పీనికంటె భిన్నమున స్వర్గము లేదనియే చెప్పవచ్చును. కావుననే నీభాషకవులైన గానిండు, వారివారి గ్రంథములందు స్వర్గాదుల వర్ణింపవలసినదొనవును ఇచటి యావిసర్గమహోవరములగు పర్వతప్రదేశములనీ, యిచటి యీ “యంబరచుంబిళిరప్పరజ్జు రీపటలముల”నీ, ఇచటి యీ “కామంబినీపములంకృతదేవ దారుచనాశీర్లమహాసరోపర్వతలనీ, ఇచటి ఈగంధర్వ యక్షిన్నరాది కన్యకానివహ క్రీడాకలాప మంజులక తాళలంబులనీ, ఇచటి ఈసూరభోషిత నానావర్ణకు సమసంతానాశీర్లమణ కావ్యలావృతకందరావళులనీ, ఇచటి ఈరవీర్ధూతభువహిమనీ గ్రావనమాత్రాంతలలా శయంబులనీ, ఇచటి ఈ యంతర్యామినీపమాహంబులనీ తనిచి దీర జత్రించివైచిరి. అత్యంతప్రాచీనకాల మునుండియు ఋషి, మహర్షి, దేవ, దేవాంగవాసంవేచి తమైన దీపవిక్రఫలము. శరీరముతో స్వర్గమున కేగదుల చినవారు బహుశాసకపర్వతమున కేగిన జాలును. అటు తరువారే స్వర్గమున కేగితిమా లేదా యనునిమిత్తము నాకు స్వయముగనే చేసికొనవచ్చును. ఈయూత్ర గా వింపుచున్నంతకాలము ప్రతిదినము మాతప్రదేశకలోకపంబునను, అనంతరము తదీయస్మరణప్రభావంబునను మనస్సున కెవర్గనీయమున ఆనందము కలుగుచునేయుండును. అది యటులుండ, భిన్న భిన్న జలవాయువేపవంబున దినదినము శరీరముం దొకనూతనవిన్యాసై కలుగును. వివిధదేశాగతయాత్రికజనసమావేశము లందు స్వకీయస్థితి గతుల నితరుల స్థితిగతులతోడ సరిపోల్చిచూచుకొనుట

కవకాశము లభించును. తన్మూలమున గలుగు శిక్షణము ఇంటికడ గూర్చుండి పదిసంవత్సరము లధ్యయనము చేసి నను గలుగజాలదు. మనకు కుదిరినచోట కొన్ని దినములు విసేసింపి యానంద మనుభవింప నిచ్చును. గంగా ప్రపాతసాన్నిధ్యంబును, సేతావంశీకరనావావర్ణముగంభవుప్రసూక్తిర్దంబును, నిర్దశీసాంద్రారణ్యపంపులంబును నగు నేకాంత ప్రదేశమున గొన్ని దినము బండిన జాలును, దేహమనోబుద్ధింద్రియములు మాలిన్యరహితములై ప్రకాశింపజేయును. మరియు నట్టి ప్రదేశములందు వాసము చేయునలెవికి ఎట్టి దుస్సాధ్యముగ రోగ ముండినను కొలదిదినములందే నయమగును. అసలే ఆరోగ్యవంతులగు వారికి సాక్షాత్తు ఆధ్యాత్మవిద్యాప్రాయర్థావమే కలుగును. కావున మానవజన్మ మెల్లినందులకు చరిత్రులుగాని ధనాధ్యులుగాని ఆదాబలవృద్ధముగ స్త్రీపురుషులందరు కనీస మొక్కపర్యాయమైన అట్టి రమణీయస్థానముల చర్చించుట ధర్మమనియు, తీవ్రమందిరి ముఖ్యకర్తవ్యములలో నొకటియనియు చలంపనలయును. ఈ శ్రేత్రమునకు బోవలయునని యొక్కపర్యాయము సంకల్పించుకొన్న జాలును, దైవానుగ్రహమున నట్టి భాగ్య ముప్పటికైన లభించియేతరును.

కాని సర్వసాధారణముగా భారతీయు లనేకులు ఈయాత్రి గావించుట చాలకష్టమని భావించుచుందురు. అందులకు గొన్ని కారణములను గలవు. రైలుమార్గముతో సంబంధము లేకపోవుట యొకటి. ఆగమ్యములగు పర్యతారణ్యములమధ్య ఉనికి. ధారాసంపాతముగ వర్షము కురియుటచే బర్యతపార్శ్వములు విరిగి నెత్తిమీద గూలుననియు, మైముడి బండలు జారి మీదబడుననియు, మంచుగడ్డలమీదనుండి దొరలి యాత్రికులు గంగలో బడుదురనియు, భరింప శక్యము గాని చలివలననే ప్రాణము లెగిసిపోవుననియు జను లాడుకొను కించదంతులు. ఇట్టివేయిన కారణము లనేకములు గలసి ప్రబలయాత్రాభిలాషులనుగూడ వెనుకంజ వేయించుచుండును. అట్టివారి భ్రమనివారణార్థమే ఈలేఖ వ్రాయడమైనది. ఇట్టికష్టములు పూర్వకాలముం వెప్పుడైన నుండే నేమో కాని యిప్పు డెంతమాత్రము అట్టివి

సంభవించునని యెంచగూడదు. ప్రస్తుతము ప్రభుత్వము వారి పక్షమున పోస్టాఫీసులు, టెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసులు, ఆస్పత్రులు, పోలీసువేషములు, నదులమీద సస్పెంషన్ వంటెనలు, ఇన్ స్పెక్టర్ బంగాళాలు మున్నగునవి నిర్మింపబడియున్నవి. జనుల ఆరోగ్యమును, మార్గమందలి పారిశుధ్యమును, వర్తకు లయ్యునట్టి వస్తువుల మంచి చెడుగులను బరీక్షించుటకుగాను యాత్రాకాలమున పానిటరీ ఇన్ స్పెక్టర్లు నియోగింపబడుచుండురు. హరిద్వారమునుండి 14 మైళ్ల దూరమున హృషీకేశమును మరియొక పవిత్రస్థానము కలదు. అందు కాలీకమరీబాబానామక సాధువు స్థాపించిన మఠ మున్నది. ఈమఠముయొక్క కార్యనిర్వాహకులు ఇందునిమిత్తమే సంగ్రహించిన ధనముతో మార్గము పొడుగునను గొన్ని విశేషస్థానములందు ధర్మశాలలను, చలివేంద్రులను, ఔషధాలయములను, ఆధ్యాగతులగు సాధువుల నిమిత్తము అన్ని శ్రేత్రములను స్థాపించియున్నారు. యాత్రికు లీ ధర్మశాలలం దెన్ని దినములైన నుండవచ్చును. కాని యిందులకు గాను ఆ మఠమువారి య్యుపాంకేతికపుచ్చీట్లను హృషీకేశమునందే వారినుండి తీసికొనవలయును. ఇందునిమిత్తము ధనమును వెచ్చింప నవసరము లేదు. యాత్రికులు శక్త్యవసారము మఠమునకు దానరూపముగ నించుక నేమైన నొసంగినజాలును. ఇచ్చినదానికి ఏబదిరెట్లు ఎక్కువ లాభమును వారినుండి పొందవచ్చును. మార్గముధ్యమం దవసరము కలిగిన నుపయోగించుకొనుటకు మందుల వైతము వీరు ఉచితముగ నొసగుదురు. సర్కారువారి యొక్కయు, మఠమువారియొక్కయు సేర్పాటు లిటు బుండ రెండుమాడుమైళ్ల యంతరమున పరిశుభ్రముగ నుండు చట్టెలు నిర్మింపబడియున్నవి. చట్టెలనగా దిగుటకు మకాములవి యిదివరకే వ్రాయబడినది. వీనికి పదావులనియు లేరు గలరు. ఈచట్టెలయందు ఒక్కొక్క విశిజాదు ఒక్కొక్క కాలను గట్టుకొని యం దొకమాల భోజనపదార్థముల యంగడి తెట్టికొనియుండును. యాత్రికు లేకాలయందు మకాము జేయుదురొక దాని యజమానియగు వర్తకునివద్దనే తమకు గావలిన పదార్థములను గొనవలయును. వంటకు గావలిన పాత్రములు

గూడ వీరినుండియే దొరకును, శుభ్రములను పాత్రలను దీసికొని భోజనానంతరము వాటిని శుభ్రపరచి యిచ్చి చేయవలయును. ఒకకాలముందు దీని చేరక కాలావర్త కునివ్యర్థ నేమియు గొనగూడదు. ఇది యిచటి మర్యాద. ఒకవేళ తెలియక ఎవరైన నట్టివనిని తేయ నెంచినను ఆ రెండవకాలాధికారి అతని కేమియు నొసంగదు. అంగదు లందు సాధారణముగా దియ్యమే, గోధునుపిండి, వెయ్యి, పప్పులు, ఉప్పు మిరపకాయలు, బంగాళాదుంపలు దొరకును. శ్రవగరమువంటి పట్టణములలో నితరకాక ములుగూడ గొన్ని దొరకవచ్చును. రాక్షసాత్ములకు చింతపండు దొరకుట కష్టము. పాలు పెరుగులు కొన్ని చట్టీలయందుమాత్రమే దొరకును. మార్గమంతయు మోడు ను చెట్టతో నిండియుండుటచే మనసుకు వచ్చినయాకుల గోసికొని యిష్టము వచ్చినన్ని విస్తర్లను నట్టి కొన వచ్చును. కాని కుట్టుపుల్లలను హరిద్వారముండే నేక రిండికొనవలయును. బచరీవాగమందు భూష్టపత్రములే విస్తర్లు.

ఈపైన నవించిన స్థానములు గాక సజ్జనులగువారు నిర్మించిన ధర్మశాలలు చలిచేంద్రలు మొదలగునవి ఆయా చట్టీలయందలి పండాలు యధీపతులలో నున్నవి. వీని యందును దీని మకాము కేయవచ్చును కాని పండాలులో మెలగుటయందు కడు జాగరూకులై యుండవలయును. ఇవి కాక వేవాసమితివారు ప్రధానస్థానములందు కేంద్రముల నేర్పరచుకొని యాత్రికులకు సమస్తవిధముల దోష్పడ బ్రయత్నించుచున్నారు. స్వాధ్వరహితమై హార్తి కమై యొన్నట్లు దోచినయెడల వీరినుండి నేవగొనుటయు సుదిరమే.

జోషీమఠము మొదలుకొని బచరీవాగమవరకు గల మార్గమంతయు జలికాలమున ముందుగడ్డలచే నిండి పోవుటవలన నప్పుడాత్రోవయంతయు నూయబడియుండును. మరల నిది వై కాఖిమాసమున గమనార్హ మగును. అప్పటికి దాదులందు బడియుండు ముందుగడ్డలు నాని యంత నవియే కరగిపోవును. అట్లుగానిచో నా దేవా లయముయొక్క సర్వాధికారియగు రావత్ సంతవ్యయ

ముతో మార్గమువంతటిని బాగుకేయించును. అప్పటికే జోషీమఠమున కేలకొలది యాత్రికులు సమావేశమై కని పెట్టికొనియుండును.

కాలము ముంచిలైనచో హరిద్వారమునుండి బచరీ వాగమవరకు వచ్చి మరల హరిద్వారము తేచ్చుటకు ఒక మణుగుబరువు హెయ్యమాలీకి రు ౪౦ మొదలు రు ౫౦ వరకు నీయవలసియుండును. నడువలేని యాత్రికులను మోసికొనిపోవుటకు దండీలు, జోలీలను వాహనములుండును. ఈవాహనములందలి హెచ్చు తగ్గుల ననుసరించి ప్రతిమనుష్యునకు రు ౫౦ మొదలు కొని రు ౨౦౦ ల వరకు పెలపు చేయవలసియుండును. ఈమాలీలు, జోలీలు మొదలగునాని యేర్పాట్లు వ్యాపీ కేతముదిగ్గరనున్న మునీ కీ కేతీ వామకథలమున నగు చుండును. యాత్రికు లిక్కడనుండియో, లేక హరిద్వారమున బాగుగ ననుక్రమగులవారి తోడ్పాటు వతో మాలీల నేర్పాటుచేసికొనవలయును. స్వయముగ నెవనినైన నేర్పరచుకొనినచో మార్గమధ్యమున లేనిపోని కష్టముల నొందవలసివచ్చును. ఇట్టి మాలీవాల్లీలకును, రాసభర్తాదులకును గాక ప్రతిమనుజునకు దినమునకు హీనపక్షము పదియణకాలు భోజనమున కగును. కత్తి యున్నచోనింత కెక్కువ ఎంతవ్యయము చేసికొనినను చేసికొనవచ్చును.

జోషీమఠము మొదలుకొని యందును ముఖ్యముగ బచరీవాగమందు జలి యొక్కుచుగ నుండును. అచట ధరించుటకును, కయనించుటకును గావలసిన వస్త్రముల తోపాటు రెండుకంబళ్లను దప్పక ఉంచికొనవలయును. జోషీమఠమున కీతల హరిద్వారమువై వునకు వచ్చినకొలది చేడివి యొక్కుచుగ నుండును. ఎండ కాయచుండెనేని మార్గమందసవ్యాముగ నుండును. భోజనపదార్థము లెక్కడబట్టిన నక్కడ దొరకుటండేని వ్యర్థముగ భారము మోసికొనిపోవలసిన యవసరము లేదు.

మరియు యాత్రికు లీనిన్ను లిఖితవిషయములను మనసునం దిడుకొని తదిమసారముగ నడచుకొన బ్రయ త్నింపవలయును. అందులన సాధ్యమైనంతవరకు మార్గ

కవకాశము లభించును. తత్కాలమున గలగు శిక్షణము ఇంటికడ గూర్చుండి పవిత్రపర్వతము లధ్యయనము చేసి నను గలంగజాలను. మనకు కుడిదివకొక కొన్ని దినములు నివసించి యానంద మనుభవింప విచ్చిను. గంగా ప్రపారిసాన్నిధ్యమును, సేత్రానందకరవాచావర్ణముగంధపుష్పమూర్తీర్ణమును, విజ్ఞానపాండారణ్యసంస్కరణమునను సేకాంతప్రదేశమున గొన్ని దినము లుండిన జాలును, దేహమనోబుద్ధింద్రియములు మాలిన్యరహితములై ప్రకాశింపబడినను, మరియు పట్టిప్రదేశములందు వాసము చేయవలసికి ఎట్టి దుస్సాధ్యమును కోగ ముండినను కొలదిదినములందే నయమును. అసలే ఆశోగ్యనంతులను వారికి పాక్షాత్తు అధ్యాత్మవిద్యాపాదుర్వానశే కలుగును. కావున మానవజన్మ మెత్తినందులకు దర్శింప గాని ధవాధ్యులు గాని ఆచారవృద్ధులుగ ప్రేమితులను లండరు కనీస మొక్కపర్యాయమైన అట్టి రమణీయస్థానముల దర్శించుట ధర్మమనియు, తీవ్రతమందలి ముఖ్యకర్తవ్యములలో నొకటియనియు చలంపవలయును. ఈత్రేయమునకు బోనలయునని యొక్కపర్యాయము సంకల్పించుకొన్న జాలును, దైవానుగ్రహమున పట్టి భాగ్య మెప్పుటివైన లభించియేరీదును.

కాని పర్యపాధారణముగా భారతీయు లనేకులు ఈయాత్రి గావించుట చాలకష్టమని భావించుచుండురు. అందులకు గొన్ని కారణములును గలవు. దైలుమార్గముతో సంబంధము లేకపోవుట యొకటి. అగమ్యములను పర్యతరణ్యములమధ్య ఉనికి. ధారాసంపాతముగ వర్షము కురియుటచే బర్యతపార్శ్వములు విరిగి నెత్తి విూద గూలుననియు, మైనుండి బండలు జారి విూదబడు ననియు, మందుగడ్డలవిూదజుండి దొరలి యాత్రికులు గంగలో బడుదురనియు, భరింప లేక్యము గాని చలిచలననే ప్రాణము లెరిపిపోవుననియు జను బాదుకొను కించపరములు. ఇట్టివేయను కారణము లనేకములు గలసి ప్రబలయాత్రిభీషాదులనుగూడ వెనుకంజ వేయించుచుండును. అట్టివారి భ్రమనివారణార్థమే ఈలేఖ వ్రాయడమైనది. ఇట్టికష్టములు పూర్వకాలముం దిప్పుడైన నుండే నేమో కాని యిప్పుడెంతమాత్రము అట్టివి

సంభవించునని యెంచగూడదు. ప్రస్తుతము ప్రభుత్వము వారి పక్షమున పోస్టాఫీసులు, టెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసులు, ఆస్పత్రులు, పోలీసుప్రేక్షములు, నదులవిూద సప్లైవక్ వంటెనలు, ఇక్ష్మెక్ష్మెక్ బంగాళీలు మున్నగునవి నిర్మింపబడియున్నవి. జనుల ఆశోగ్యమును, మార్గమందలి పారిశుద్ధ్యమును, వర్తకు లయ్యుపట్టి వస్తువుల మంచి చెడుగులను బరీక్షించుటకుగాను యాత్రాకాలమున సానిటరీ ఇక్ష్మెక్ష్మెక్ష్మెక్ నియోగింపబడుచుండుదురు. పారివ్యారమునుండి 14 మైళ్ల దూరమున హృద్దీకేశమును మరియుక పవిత్రస్థానము కలదు. అందు కాలీకమలీబాబానామక సాధువు స్థాపించిన మక మున్నది. ఈమకముయొక్క కార్యనిర్వాహకులు ఇందునిమిత్తమే సంగ్రహించిన ధనముతో మార్గము పొడుగునను గొన్ని విశేషస్థానములందు ధర్మశాలలను, చలివేంద్రులను, ఔషధాలయములను, అధ్యాగతులను సాధువుల నిమిత్తము అన్ని త్రేతములను స్థాపించియున్నారు. యాత్రికు లీ ధర్మశాలలం దెన్ని దినములైన నుండవచ్చును. కాని యిందులకు గాను ఆ మకమునా రిమ్మ సాంకేతికపుచ్చిట్లు హృద్దీకేశమునందే వారినుండి తీసికొనవలయును. ఇందునిమిత్తము ధనమును జెచ్చింప నవసరము లేదు. యాత్రికులు కేత్యనుసారము మకమునకు దానయానముగ నియంక నేమైన నొసంగినజాలును. ఇచ్చినదానికి ఏబదిరెట్లు ఎక్కువ లాభమును వారినుండి పొందవచ్చును. మార్గమధ్యముం దవసరము కలిగిన నుపయోగించుకొనుటకు మందుల మైతము వీరు ఉచితముగ నొసగుదురు. సర్కారువారి యొక్కయు, మకమువారియొక్కయు సేర్పాటు లిటులండ రెండుతూతుమైళ్ల యంతరమున పరిశుభ్రముగ మందు చట్టీలు నిర్మింపబడియున్నవి. చట్టీలనగా దిగుటకు మకములని యిదివరకే వ్రాయబడినది. వీనికి పదావులనియు వేరుగలదు. ఈచట్టీలయందు ఒక్కొక్క పెణిజాదు ఒక్కొక్క కాలము గట్టుకొని యం దోకమూల భోజనపదార్థముల యంగడి పెట్టికొనియుండును. యాత్రికు లేకాలయందు మకము తేయదుకో దాని యజమానియను వర్తకునివద్దనే తమకు గావలసిన పదార్థములను గొనవలయును, వంటకు గావలసిన పాత్రములు

గూడ పీరిమండియే దొరకును. కుద్దములను పాత్రలను దీసికొని భోజనావంతరము చాటిని కుద్దపరచి యిచ్చి వేయవలయును. ఒకకాలయందు దిగి వేరొక కాలావర్తకునివద్దరే సేమయు గొనగూడదు. ఇది యివటి మర్యాద. ఒకవేళ తెలియక ఎవరైన నట్టిపనిని జేయ వెంచినను ఆ రెండవకాలాధికారి అతని కేమీతము నొసంగడు. అంగడులందు సాధారణముగా దియ్యము, గోధూమసిండి, నెయ్యి, పప్పులు, ఉప్పు మిరపకాయలు, బుగాగొడుంపలు దొరకును. క్రిమగరమువంటి పట్టణములలో నితరకాక ములుగూడ గొన్ని దొరకవచ్చును. దాక్షిణాత్యులకు చింతపండు దొరకుట కష్టము. పాలు పెరుగులు కొన్ని చట్టిలయందుపాత్రమే దొరకును. మార్గమంతయు మోరుగు చెట్లతో నిండియుండుటచే మనసుకు వచ్చినయాకుల గోసికొని యివ్వము వచ్చినన్ని చిత్తశ్రమ నుట్టికొనవచ్చును. కాచి కుట్టుపుల్లలను హరిద్వారముందే నేకరించికొనవలయును. బడరీవాళమందు భూర్జపత్రములే విస్త్రుతము.

ఈపైన వచించిన స్థావములు గాక సజ్జనులనువారు నిర్మించిన ధర్మశాలలు చరిత్రేంద్రులు మొదలగునవి ఆయాచట్టిలయందలి పండాలు యధీనములలో నున్నవి. వీని యందును దిగి మకాము జేయవచ్చును కాని పండాలులో మెలగుటయందు కడు బాగరూతులై యుండవలయును. ఇవి కాక నేనాసమితివారు ప్రధానస్థానములందు కేంద్రముల నేర్పరచుకొని యాత్రికులకు సమస్తవిధముల దోష్పడ బ్రయత్నించుదున్నారు. స్వాధ్యరహితమై హోర్తికమై యున్నట్లు దోచినయెడల పీరిమండి నేనగొనుటయు సుదితమే.

జోషీమఠము మొదలుకొని బడరీవాళమువరకు గల మార్గమంతయు జరికాలమున మంచుగడ్డలచే నిండి పోవుటవలన నప్పుడాత్రోవయంతయు మూయబడియుండును. మరల నిది చైకాళిమాఠమున గమనార్హమగును. అప్పటికి దారులందు బడియుండు మంచుగడ్డలు వాని యంత వదియే కరగిపోవును. అట్లుగానిచో నా దేవాలయముయొక్క సర్వాధికారియను రావల్ సాంతవ్యయముతో

ముతో మార్గమునంతటిని దాగుజేయుచును. అప్పటికే జోషీమఠమున వేలకొలది యాత్రికులు సమాజేశమై కనిపెట్టికొనియుండురు.

కాలము మంచిదై వనో హరిద్వారమునుండి బడరీవాళమువరకు వచ్చి మరల హరిద్వారము జేర్చుటకు ఒక మణుగుబరువు మోయుహారీకి రు ౨౦ మొదలు రు ౫౦ వరకు నీయవలసియుండును. నడువలేని యాత్రికులను మోసికొనిపోవుటకు దండీలు, డోలీలు వాహనములుండును. ఈవాహనములందలి మోచ్చుతగ్గుల ననుసరించి ప్రతిమనుష్యునకు రు ౫౦ మొదలు కొని రు ౨౦౦ ల వరకు పెలపు జేయవలసియుండును. ఈహారీలు, డోలీలు మొదలువాని యెర్పాట్లు పూషీ శత్రుచిగ్గరనున్న మునీశ్వరీ శతీ నామకస్థలమున వసుచుండును. యాత్రికు లిక్కడనుండియో, లేక హరిద్వారమున దాగుగ నమృతముగలవారి తోడ్పాటుననో హారీల నేర్పాటుచేసికొనవలయును. స్వయముగ నెవనినైన నేర్పరచుకొనినచో మార్గమధ్యమున లేనిపోని కష్టముల నొందవలసివచ్చును. ఇట్టి హారీవాళిలకును, దానధర్మారులకును గాక ప్రతిమనుజునకు దివిమనకు హీనపక్షము పదియణాలు భోజనమున కగును. శక్తియున్నచోనింత కెక్కువ ఎంతవ్యయము జేసికొనినను చేసికొనవచ్చును.

జోషీమఠము మొదలుకొని యందును ముఖ్యముగ బడరీవాళమందు జరి యెక్కువగ నుండును. అచట ధరించుటకును, శయనించుటకును గావలసిన వస్త్రముల తోపాటు రెండుకంబళ్లను దప్పక ఉంచుకొనవలయును. జోషీమఠమున వేలవ హరిద్వారమువై ప్రవృత్త వచ్చినకొలది వేడివి యెక్కువగుచుండును. ఎండ కాయుచుండెనేని మార్గమంతపర్యాయముగ నుండును. భోజనపదార్థము లెక్కడబట్టిన నక్కడ దొరకుటలేని వ్యర్థముగ భారము మోసికొనిపోవలసిన యవసరము లేదు.

మరియు యాత్రికు లీనిమ్మరిఖతవిషయములను మనసునం దిడుకొని రెదిమసారముగ నడచుకొన బ్రయత్నింపవలయును. అందువలన పాద్యమైనంతెదిరకు మార్గ

“బాబూ! నాస్థితి చూడండి, ఒక్కపుస్తకం చదివేవరకు అయినా నేను బతికి బండ్ల వేసుకుంటానా?” అన్నాడు. పాపం! పండితులు ముఖాలు చిన్నబుచ్చుకొని అంతా ఒకచోట గుమికూడి బాగా ఆలోచించుకొని కొన్ని పేజీల పుస్తకం రాసుకొని రాజగారివద్దకు బయలుదేరారు. సింహద్వారందగ్గరికి వెళ్లే సరికి మర్రితి ఎదురుగా వచ్చి, “అయ్యా! త్వరగారండి. రాజగారి సంగతి తలక్రిందులుగా ఉంది. భూలోకరహస్యం తెలుసుకోవాలనే ఆశ అధికంగా ఉండబట్టి ఆయన ఇంకా జీవించి ఉన్నాడు. లేకుంటే ఎప్పుడో ఎగిరేవాడే.” అన్నాడు. ఆమాట వినడంతో పండితులంతా పరుగుపరుగున రాజగారి గదిలోకి వెళ్లి తాము రాసి తెచ్చిన పుస్తకం చదవడం మొదలెట్టారు. రాజగారు అది చూచి,

“ఉక్ అబ్బా! పథలోకప్రయాణనన్నా హం లో ఉన్న నన్ను ఇంకా ఎందుకు విసి

గించి చంపుతారు. చాతనైతే మూడుమాటల్లో భూలోకరహస్యం చెప్పి ముగించండి.” అన్నాడు. పండితులు గాఢరావడి ఒకరిముఖాలు ఒకరు చూసుకోవడం ప్రారంభించారు. అవసానదశలో రాజగారి కోరిక తీర్చలేక పోతిమే అని అక్కడ ఉన్నవాల్లంతా విచారపడ్డారు. అది చూచి రాజగారి మంచంవద్ద కనిపెట్టుకొనిఉన్న ముసలిదాసి,

“అబ్బే! ఇంతమాత్రానికేనా ఇంత గాఢరావడ్డారు? ఏముందీ? గాడిదగుడ్డు. పుట్టుబ్రతుకు - చావు - ఇంతేకదా భూలోకరహస్యం?” అన్నది. అది విని పండితులు తలలు నేలకు కొట్టుకున్నారు. రాజగారు నిశ్చింతగా ప్రాణాలు విడిచారు.

కథ కంచానికీ, మనం మంచానికీ.

—వి. ఆర్. ఆర్.

విధి

“రాజు”

ఓపల్లెటూర్లో ఒకపూజారి. ఆయనకు ఓహంస ఉంది. రోజూ శివుణ్ణి పూజచేసి ఇంటికి వచ్చేసరికి హంస చక్కా నాట్యమాడుతూ ఉంది. ఒకరోజున పూజారి గుడిమండి వచ్చేసరికి అది నాట్యమాడకుండా విచారంతో ఒకమూల పడుకునిఉంది. ఉంటే పూజారి దాన్ని చూచి కారణం అడిగేడు. అది ఏడుస్తూ, తను ఆడదయ్యాన్నే నాట్యమాడు తూండగాయమధులు

ఆకాశంమీద పోతూ, ‘అయ్యో, ఇది ఇంకా పదిఘడియలనేపేకదా ఆడుకునేది’ అని అని పోయారని చెప్పింది.

“అంతేకదా, శివుడు మనవాడే చావుకు భయపడతానేమిటి” అని పూజారి ధైర్యం చెప్పి గుల్లోకి వెళ్లి శివుని ఓకొంతనేపు ధ్యానించాడు. శివుడు ప్రత్యక్షమై వరం కోరుకోమనగానే పూజారి తనహంసను రక్షించమనివేడుకు

న్నాడు. శివుడు "అది నాచేతులో లేదోయి, పోయి
బ్రహ్మ నడుగుదాం రా" అని పూజారిని బ్రహ్మ
దగ్గరికి తీసుకొనివెళ్లేడు. అక్కడ బ్రహ్మకు
కూడా చెప్పుకొని బ్రతిమాలుకుంటే అది
తనచేతులో లేదని, విష్ణువుచేతులో ఉందని
చెప్పాడు. అంతే, బ్రహ్మ శివుడు కలిసి పూజా
రితో విష్ణువుదగ్గరకు వెళ్లేరు. విష్ణువు తనచేత
కూడా కాదని చింతించి, యమధర్మరాజు దగ్గ
రకు వెడదాము అన్నాడు. ఆపైని త్రిమూర్తు
లు ఆపూజారిని తీసుకొని యముడుదగ్గరకు
వెళ్లేరు. త్రిమూర్తులు రాకరాక రావడంచేత

యముడు ఏమి ముంచుకువచ్చిందో అని భయ
పడ్డాడు. పూజారికథ చెప్పి సహాయం చేయుమని
త్రిమూర్తులు అన్నాడు. ఆయుస్సు ఎంత ఉందో
నాకుజ్ఞాపకంలేదు. లెక్కలు వెదికించి చూస్తాను
అన్నాడు యముడు చిత్రగుప్తుడు లెక్కలు చూ
చినాడు. అందులో 'పూజారిహంస త్రిమూర్తులు
కలిసేమణంలో చచ్చిపోతుంది' అని ఉంది. వా
ళ్లంతా తెల్లిపోయారు: 'త్రిమూర్తులము కూడా
విధిని తప్పించలేకపోయాముకదా!'

కథ కంచికీ, మనం ఇంటికీ.

పాత పాటలు

గోపరాజ రాజ్పుగారు

౧
తా తా తడితాతా
గోచీగుడ్డ చిల్లు
గోడమీద బల్లి
నువు రాసుకొన్న రాత
నే నేమి చేతును తాత.

౨
చిలకపిట్ట చెఱ్ఱామన్నాది
అత్త తెచ్చిన కొత్తకోక కట్టా నన్నాది
మామ తెచ్చిన మల్లెపువ్వులు ముడువ నన్నాది
మొగుడు తెచ్చిన మొగిలి రేకు పెట్ట నన్నాది
మొగుడుచేత మొట్టికాయలు తింటా నన్నాది.

౩
చింతకాయ బొంతకాయ
చిగురుమామిడికాయ
కోనేటి వంకాయ
కొమ్మనిమ్మనివండు
జీలుగులు తోటలో
వాలుగులు మెయ్యిగా
వంటిపూ రాలగా
తాటాకు దబ్బవం
కోట గట్టించగా
కోటలో ప్రన్నాది
తాంబేలు పిల్ల
మహారాజ కూతురు.

అద్భుతభావచిత్రణము
 ఏయిల్ రిగ్స్ అను నర్తకి

ఈమె చతుర యును యువతి. నర్తనమునను, గానమునను మిగుల ఖ్యాతిని గెలిపడి.

—G. S. A.

ప్రణయకులాయము

క్రోత్తపెండ్లాడిన చంపకులు దీని బ్రవేశింప నున్నారు. ఓరు మహానృత్యము క్రింద సుందరమయిన చిన్నవీరు.

—G. S. A.

కష్టవిధము

కొ. నరసింహాచారిగారు

చిన్న ఉట్టిని చేయుట

క్రమములలో ననేకవిధములగు ఉపయోగకరములైన వస్తువులను చేయవచ్చును. వాటిలో ఉట్టిని చేయువిధము ఇచ్చట చెప్పబడును. కష్టవిధము ముఖ్యముగా కావలసిన పనిముట్లు ఒక పట్టుకారు. పట్టుకారు కష్టవిధము వంచుటకును, తెంచుటకును ఉపయోగపడునదిగా నుండిన బాగు. అట్టికారును cut plier అందురు (చిత్రము ౧.). కష్టవిధము వంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క నోటికొనయందు (చిత్రము ౧, క వద్ద) ఉంచి కారుతో వంచుకొనవచ్చును. కష్టవిధము తెంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క కీలుకు నమీషమున (చిత్రము ౧, గ వద్ద) ఉంచి కారును అదిమినయెడల కష్టవిధము తెగిపోవును.

ఉట్టిని చేయు విధము

మొట్టమొదట కష్టవిధము కొనలను వంచుకొనుట తెలిసికొనవలెను. చిత్రము ౨. లోని అ అను కష్టవిధము దీసికొని దాని కొన

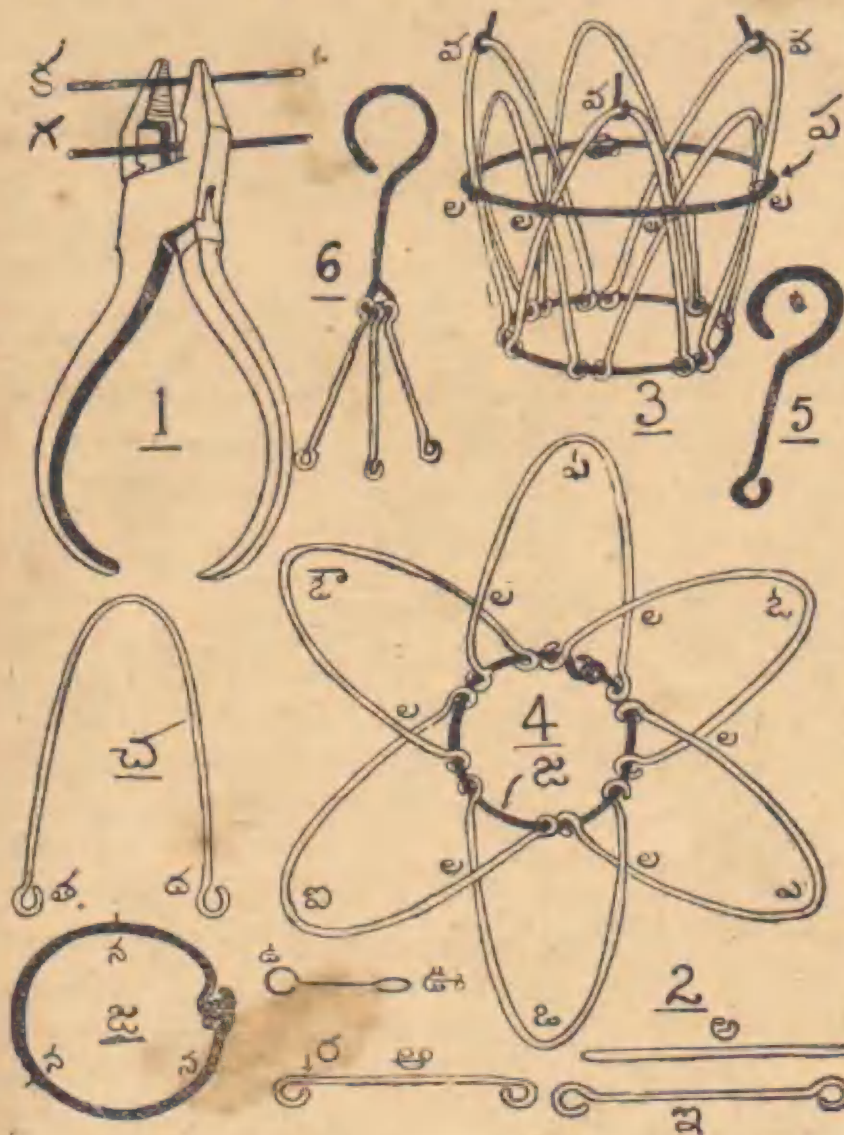
లను ఆ అనుచోట నుంచువిధముగ వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కారును చిత్రము ౨. ఆ యందు ర వద్ద పట్టుకొని కొంచెము వెనుకకు వంచినయెడల ఇ వద్ద నుంచువిధమున ఏర్పడును. ఇ యందలి కొనల వంపులు ఒకే వాటము (plane) న నున్నవి. అట్లు కాక ఒక కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుంచువిధమున నిలుపువాటమునను, రెండవ కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుంచు విధమున అడ్డవాటమునను కూడ వంచుకొనవచ్చును.

ఆరంగుళముల నిడివి గల కష్టవిధము తీసికొని దాని కొనలను ఇ వద్ద నుంచువిధముగా వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కష్టవిధము సంతయు జయందువలె వలయముగా వంచుకొని, కొనలయందలి వంపుల నొకదానిలో నొకటి దూర్చి విడిచవలెను. పిమ్మట ఎనిమిది అంగుళముల కమ్ములను ఆరింటిని దీసికొని వాటి కొనల పన్నిటిని ఇ యందువలె వంచుకొనవలెను. తర్వాత ఒక్కొక్క తునుకను చ యందువలె

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొ
నల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయుములో
మూడవభాగమునకు అనగా నన అనుదూర
మునకు నమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించ
వలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను
ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటలందు విగించవలెను.
అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటలందు కమ్ము

లోకదానికైనొకటిఃదును.

జ యందలి వలయము
నకన్న కొంచెము పెద్దదగు
మరియొక వలయమును
చేసికొనవలెను. పిమ్మట
చిత్రము ౪ లోని కమ్ము
లను చిత్రము ౩లోనిరీతిగ
పైకి చేరతీసికొని ముందు
చేసికొనిన పెద్దవలయము
ను వంపుకమ్ములపైనుపల
పెట్టుకొని(చిత్రము ౩,ప)
ల,ల,ల, అనుచోటులందు
వంపుకమ్ములను వలయ
మునకు సన్ననితంతికమ్మి
తో కట్టవలెను. పిమ్మట
చిత్రము ౫లోనుండురీతిగ
నొక కమ్మిని వంచుకొని
దానికి చిత్రము ౨ లోని
ఇవంటి కమ్ములను మూ
టిని చిత్రము ౬ నందలి
విశముగ చిగించవలెను.
ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి
యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను
మూడు వంపులకు గాని

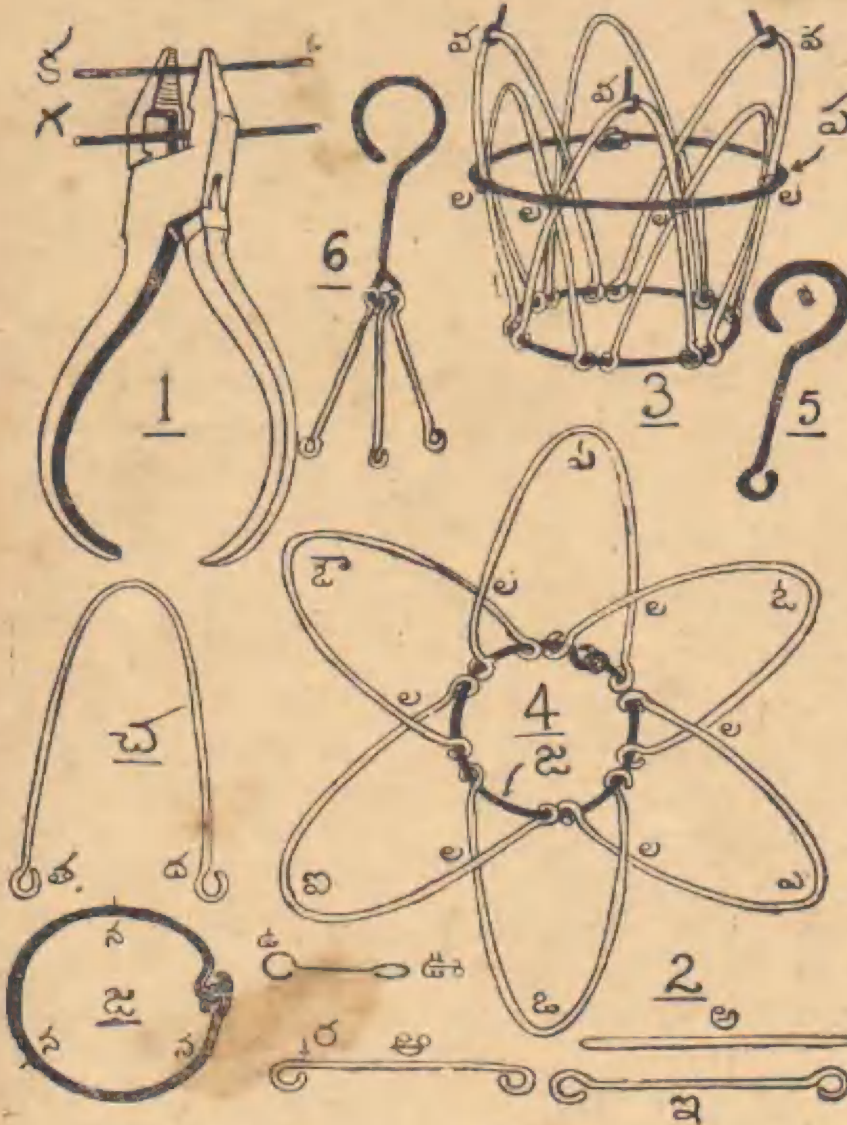
(All rights reserved)

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొనల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయములో మూడవభాగమునకు అనగా నన అనుదూరమునకు నమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించవలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు విగించవలెను. అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటులందు కమ్ము

లొకదానిపైనొకటికట్టుదును.

జ యందలి వలయము నకన్న కొంచెము పెద్దదగు మరియొక వలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ౪ లోని కమ్ములను చిత్రము ౩లోనిరీతిగ పైకి చేరవేసికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దవలయము ను వంపుకమ్ముల వెలుపల పెట్టుకొని (చిత్రము ౩, ప) ల, ల, ల, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను వలయమునకు సన్ననితంతికమ్మితో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రము ౪లో నుండురీతిగ నొక కమ్మిని వంచుకొని దానికి చిత్రము ౨ లోని ౪ వంటి కమ్ములను మూటిని చిత్రము ౬ నందలి విధముగ విగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

చిత్రము ౪ లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము ౩ కమ్ములను జ అను వలయమునకు విగించవ నందు వ వద్ద చూపినవిధముగ విగించవలెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అవుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

(All rights reserved)

౬

శి—నమస్కారము.

గు—దీర్ఘాయు రఘు! హరుమందుము.

శి—త్రికుమారప్పగారు వ్రాసిన విషయము లయిపోయినవా? ఇంకను పన్నవా?

గు—ఇక లేవు, కాని యింతవఱకును జెప్పిన విషయముల సారమును, గొన్ని హిందూదేశచరిత్రాంశ ములతోఁ గూర్చి, మనసున కెక్కునట్లు ఆయన మరలఁ జెప్పివారు. కావలయునన్న, ఆసంతోషకరము నా కేక్కికొలఁదిఁ దెలుగున నీ కిత్రుకు వినిపించెను.

శి—“మనసున కెక్కునట్లు” అని మీరే చెప్పుచున్నారు. విషయము ప్రకాశాఖ్యమున కాయువు పట్టయిన దేశపాలన మయ్యెను. అక్కఱలే చనువాఁడనఁ దుందును? కాని, వేదవేత్త యాకీర్యచనపు పనస చెప్పుదుండఁగా సంభావనకు వచ్చిన నీరక్షరకుషీగాఁడు చేరియత్తలు నలుపుకొనుచు మిన్నక యాయనమొగ మునైపు చూచుచుండునట్లు, నేటి ప్రపంగములో నేను మాత్రకిఁ దాళము వైచుకొని యూరక వినుదుండఁ బలినవాఁడనే కాఁబోలు.

గు—అ క్లైల జరుగును? మతిలేని పాట యుండువా? నాశ్రమ కింత లగ్గించుటకును, విషయములను మజిలీ విస్మయముగా నాచే జెప్పించుటకును నడుమనడుమ నీపాలుకయును గొంత యాడుచుండఁ పలయును.

శి—చిత్తము.

గు—ఒక మహారాజ్యము శీర్షమై శిథిలమై నశించుబోవు మన్నప్పడు, చుట్టుపట్ల వేమకొనియుండు చిత్తకాములును, రాజ్యకాములును సాధ్యమైనంత యధికారబలమును సంపాదించికొనుట కల్లాడుచుందురు—అనుపత్యము దేశచరిత్రలు మనకు బోధించుచున్నవి.

తదనుసారముగా, కేవల మర్థకాములై యుండిన క్రిటిషీప్రిండియా కంపెనీవారు, పమయము కనిపట్టి ధిల్లీచక్రవర్తిసింహాసనము తాము లాగుకొనిరి. అప్పటి పరిస్థితులనుబట్టి ప్రజలపై చేసిన పన్ను లధిభారవంతయులుగా నుండి యుండవచ్చును.

శి—ఆపరిస్థితు లేమైయుండును?

గు—దేశమంతయు నకాంతముగా నుండెను. మోగల్రాజ్యసాధనము కూలుటకు సిద్ధముగా నుండి జవాదుచుండెను. మోగల్రక్రవర్తులలోఁ జివరవాఁడు ప్రకాషిడకమైన పరిపాలనము చేసెను. అతని కాలములో సంధి విందిన యుద్ధముల కధికముగా ధనము కావలసియుండెను. ఆందుచేఁ బ్రభువులకుఁ బ్రజలు బరువైన పన్నులప్పుడు చెల్లించుచుండవచ్చును.

శి—అది ప్రమాదముగాఁ గొని యంగ్లప్రభువులపై పన్నులు వేసి జమల బాధించుచున్నారని జనుకఁ జెప్పివారు.

గు—కాదు; ఆబాధ యిప్పు డధికమైవది. నీలవః—పన్నులు వసూలుచేయుటలో అసమర్థులగు మోగల్రులకు పట్టుబిడుపు లుండెడివి. ఇక కుల్యగ్రహణవిద్యావికారదులగు మన యంగ్లేయప్రభువు లొకపైఘర్షణను చెదిరిపోకుండ యధావిధిగాఁ బన్నులు వసూలుచేయుచుండుటచే, ఆయపుమొత్తముతోపాటు ప్రకాశప్తమును హెచ్చుచున్నది.

శి—ప్రజల తృప్తియే మాకుఁ గావలయును, అందే మాయాపంద మంతయు నున్నది—అనుమాటలు చెప్పుచు మనకోసమే వారు హిందూదేశపరిపాలన భారము వహించుచున్నట్లు చెప్పుదురే. శిశువుల యాస్తి పుచ్చుకొని, దానిని బాగ్రత్తతోఁ జక్కఁగాఁ గాపాడి యభివృద్ధిచేసి, నారికి యుక్తవయస్సు రాఁగానే వారి యాస్తి వారి కినుమడిగా నప్పగించు పకోపకారపరాయణులవలె వ్రాతలు వ్రాయదురే!

గు—అవన్నియుఁ దరువాత బయలుదేరిన క్రింగగినులు. తమ రాజ్యము దృఢముచేసికొనుట కాదిన ప్రాధనచనములు. బ్రహ్మాండమున భారత రాజ్యమును దను వేతిలో నుంచికొని చప్పురించుచున్న రిప్పు బాపుకొనుటకుఁ గల్పించినకారణములు.

శి—అట్లేన, బ్రిటిష్ రాజ్యనిర్మాతలని పేరుపడిన క్లెవు మున్నగుమహాపురుషులు మనదేశమున కపకారకులే యని చెప్పవలయును గాఁబోలు.

గు—సందేహ మేమి? మన కపకారకులు గాని, తమదేశమువారికి మహోపకారకులే.

క్లెవుగారును, బార్ ఫెల్డ్ స్ట్రీంస్ గారును, రెడికరులును వేతికంచిన దేశభవములయఁజేడిపట్టుకొనిపోయినారు. ఆ యమితధనరాసులు తమవారు భూమియందెదులు గల్పించుకొని నుభవదుటకు సాధనభూతము లైనవి. అవియే యింగ్లండుయొక్కయు, యూరప్ ఘండముయొక్కయు వ్యాపారవ్యాప్తికిని, వర్తకాభివృద్ధికిని బ్రధానకారణము లైనవి. వారి వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధితో ఆర్యా వర్తవ్యాపారాభ్యుదయమునకు ఓడదశ ప్రారంభించినది.

ఆం దాక్షిణ్య మేమియు లేదు. ఈవైండియా కంచెనివారు వాణిజ్యముచే నచ్చు గడించుకొనుటకు మొదలు మనదేశములోఁ గాలు పెట్టివారుగాని, మనకుఁ బ్రభువులై మనల నుద్ధరించుటకు రాలేదు. అప్పువైచే మనఁ బాలకులైనవిమర్శులఁ గూడ, బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమునందును తాత్కాలికస్వలాభమునే వారు చూచుకొనదుండేదిగాని హిందూదేశభావికసౌఖ్యమును దృష్టి నిడుకొని ప్రవర్తించలేదు. ప్రభుత్వబాధ్యాలక్షణము లగవలుచుట కప్పుడప్పుడు మనదేశము బాగించుక పరిగణించినను, అది యింగ్లండుయొక్క దినదినాభివృద్ధికిని, తాని పర్యవర్తనసహోపరిపాలనాభిలాషకును అబద్ధకముగా నుండునట్లు చూచుకొని మితి వ్యవహరించెడువారు.

శి—బ్రిటిష్ వారి యైక్యకోశక్తిగర్వ సాధమునకు మన భారతభూమి నిచ్చెనమి టైనదిన్నమాట. మొగ

ల్రాజ్యాంశమునఁ ప్రారంభించిన దేశాధిపతనముట్లే యున్నదన్నమాట.

గు—అట్లే యున్నఁ గొంత మేలే. అంతకంత కార్యుతి యెక్కువగుచున్నది.

శి—కారణములు?

గు—అనేకము లున్నవి. ఇంగ్లండులో యంత్ర కర్మాగారము లెక్కువగుచున్నకొలదిని, మనదేశము నుండి వానికై మనదేశపుల యెనుమనులు హెచ్చు కావలసివచ్చినది. ఆఫ్ఘాన్ డీల పరిపాషణముకై దిను మిలిసగులపై వేయు టారిఫ్లు సుంకములు అన్యాయము గా విధింపవలసివచ్చినది. బొంది యొకచోటను దెంప మొకచోటను నుండు పరిపాలనను ప్రజాస్వామ్యీకరము గా నుండఁబోదు. మనకుఁ బదార్థసప్తయ, వారి కర్థ ప్రప్తయఁ బ్రస్తుతిపరిపాలనఫలములఁగాఁ గాన్పించుచున్నది.

శి—మాకు హిందూదేశమును పాడుచేయవలయునను దురుద్దేశము లేదు. ప్రజాక్షేమముఁ గోరియే పన్నులు వేసి యిరవదేశములలో వాణిజ్యావహారములు నడపుచున్నాము. హిందూదేశమునకుఁ గొంచెము వస్తువును లంకామైదువారి కించుక బాధమును సంభరించుచున్నయెడల, నవి యానుషంగికముగా తచ్చుచున్నవిగాని మేము బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దెచ్చుచుండుటచే నచ్చుట లేదు—అని యింగ్లప్రభువులో వారిపక్షము వాలో చెప్పినవపుడు మీ కేమి చెప్పెదరు?

గు—వారు మీరు చెప్పనక్కఱలేదు—ఈ మాటలు మంత్రి మిగ్నాన్లుగారే చెప్పినారు. కాని యది విశ్వాసపాత్రములుమాత్రము గావు.

మేలోఁ జొచ్చి యొకఁడు గోఁగాకులు గోయ దుండఁగాఁ జూచి భూస్వామి వచ్చి యతనిని బట్టుకొని కొట్టబోయినాడట. అంతట వాచారిఁ బోవుచున్న యొకఁ డడువడి—పోనిమ్ము, వెళ్లికొనినలే నున్నాడు, వనరిచెట్టును—అని పలికివాడట. “మతిలేనివాఁడైనఁ దేకులు కంచెయొకులమిడికిని ఉలవాకులమిడికిని

బోక తిన్నగా నోనుహించెనే యేల పోవలెను?" అని పండుకాపు ప్రశ్నించివాడట. కనుక లాభము తమ దేశమువారికే వచ్చుటయును, దానివలన వస్తుము తాము ప్రతీతించి పాలించుచున్న దేశమువారికే కలుగుటయును కాకతాళియములు గాఁబూవు.

శి—కాకతాళియములు గావు, కావలయునని చేయుచున్నవానివలెనే కాన్పించుచున్నవి.

సు—చేను, సుప్రసిద్ధాంగ్లేయవిశ్వవిద్యాలయములలోఁ జదివి, మేధావంతులని పేరుపడి, కఠినములైన పరీక్షలలో ముద్దీర్తులై వచ్చి, మనదేశములో కలెక్టరులుగాను, గవర్నరులుగాను పనిచేసినవారు విశేషహిమలయ పారపాటుపడుచున్నారని చెప్పుటకు వీలుపడదు.

శి—పారపాటకయేడు రావచ్చును రెండేండ్లు రావచ్చునుగాని, యెల్లకాల మేకరీతిగా సంభవించుచున్నది ప్రమాదజన్య మెట్లగును?

సు—ఒకసారి ప్రమాదములోఁ జరిగినవారి తరులు చెప్పిన మాటలు విని రేగుహతః జక్కఁబడుదురు.

అయ్యలూ! దేశావర్థకారులగు నిమిషదారులమితముగా వేసి ప్రజలకుఁ గూడు లేకుండఁ జేయుచున్నారు పాక్షికపు రెయిలు బాడీగలు చేయుచు స్వదేశ వ్యాపారములఁ జంపుచున్నారు. మీదేశపు వణిజులకు మేలుచేయు రెలంపుతో దినుమతిపమ్మ లతిలఘువుగా వేసి స్వచ్ఛందవాణిజ్యము సాగించి దేశీయుల కన్యాయము చేయుచున్నారు—అనిదేశ వాయుకులకగ్రీవముగాఁజేవి నిల్లుకట్టుకొని చిరకాలమునుండి మొలలు చెట్టుకొనుచున్నప్పటికిని, “ఇవర్నియు సత్యబ్రహ్మసంఖ్యాగులగు నసంశంక్తవిద్యార్థిజలయొక్కయు, అవాలోదితముగా వారి పక్ష. ములంబించి వారించు ఇంగ్లండులోని కొందఱు అవి వేమలయొక్కయుఁ బ్రభావము” అని ప్రభువులు నిరసించుచున్నాడు గాని యామాటలఁ బాటించుచుండుట లేదు.

శి—మేలుకొని నిద్రించుచున్నవారి వెనుక లేపంగలరు?

సు—కనుక, ఈపెట్టుబాధలన్నియుఁ బ్రమాద జన్యములని చెప్పి వారి బుద్ధి కపకర్షి ముఁ చెప్పుటకంటె “నితబుద్ధికాలులైనను రేమవారిని బానుచేయుటకై యన్యాయమున కొడిగట్టుకొనకమానరు, అది నై సర్గికము” అని చెప్పి యాదార్పణ్యమంతయు వారి నీతి కాలోపించి చెప్పుట యుచితము.

శి—అర్థలోలుపులగు వర్తకుల బృందమునుండి హిందూదేశపాలనము విశ్వర్యశృష్టగుల ర్రిటిప్రజలచేతిలోనికి వచ్చినతరువాత, సరసవ్యాకృతసంయోగములైన కాపనములందక్క నవ్వలార్థ మేమియు లేదన్నమాట.

సు—అంతే! రాజా దేవాంశసంఘాతుఁ డను విశ్వాసముగల ఆమాఱికప్రజచే ఆకాశనము లవిలంఘనీయుములైన రైవకాపనములుగాఁ దలఁపఁబడుచున్నవి. “నొప్పవర్తకలాభము గ్రేట్టిటనునకుఁ గూర్చి యిండియా ధన్యయైనది. అధికమూల్యముతో నామె యమోఘమైన సంరక్షణలార్థము సంపాదించుకొని ధన్యతరమైనది.” అని యొకరు చెప్పినారు.

శి—చారిత్రవిషయాత్మకమైన యీపువాది చాలును. ముందు ప్రసంగమునకుఁ బోవము.

సు—“ర్రిటిప్రజల్లిప్రయోజనములకై మనము చెచ్చించుచున్న ధన మత్యోవితముగా నున్నది; హిందూ దేశాభివృద్ధికై చేయు అర్థస్థాయ మత్యల్పముగా నున్నది” అని మెద్దావల్లుగారు వ్రాసినారు.

రెయిల్లుమున్న సువాసికిఁ పెద్దపెద్ద మొగ్గిములు వ్యయించుచున్నారు. దేశేతృష్టికరములగు పనులు గావించుటకు నలయు ధనము లేకున్నది. పరిపాలకజాతి వారు చేయు మహోపములలో నిరాధారులై బాధపడుచుండు పరిపాలితవిద్రప్రజల నిట్టూర్పులు వినఁబడకున్నవి.

మనదేశమునుండి వెలులుచేసిన శుల్కపుటాదాయములో విశేషభాగము దేశము చాటిపోయి విదేశములలో వినియోగమై, యచ్చటివారికి ఫలకారి యగుచున్నది. ఈమాట మంత్రిగారి యొప్పుకొని చెప్పుచున్నారు.

ఇంకొక యవర్థము గప్పట్టుచున్నది.

శి—అది యేది?

గు—పన్ను భారము పిరిదులపై పరిమితముగా బడుచున్నది; తదితరులపై—ముఖ్యముగా ధనవంతుల పై—మిక్కిలి తేలికగా బడుచున్నది. కడుపు గట్టు కొని కటికిపిరిదులు చెల్లించు రూపాయ, ధనవంతుల విషయోపభోగముల కాధారభూత మగుచున్నది. “ఇది మన హిందూరాజ్యపరిపాలనములోని మహాకలంకము, అదిశీఘ్రముగా దుడిదిచైచుకొనవలయు మిచ్చ.....” అని షర్ వీ. కాటక్ గారు వ్రాసినారు.

శి—బుద్ధివంతులను మన ప్రభుత్వమువారు ఈ విషయమున భాగ్యవంతులను చులకగా బోనిచ్చి బక్కచారను పిరిదుల నేల బాధ పెట్టుచున్నారా?

గు—దానికి రెండుకారణము లగుపడుచున్నవి. ఇండియాలో నుండు బ్రిటిషువా రందఱును ధనవంతులలోఁ జేరినవారు. కనుక ధనవంతులను పన్నులచే బాధించినయెడల, వారికిఁగూడ ఆబాధ తగులక మావను.

శి—సరియే, రండవ హేతువు?

గు—అదియే ప్రధాన హేతువు. బ్రిటిష్మనిషాల నము పరపరిపాలనము, విదేశీవులొక్క; అది యింకను జెల్లుపాటి లోయగా నాటుకొనలేదు. దాని కెవరో కొందఱు పోషణము కావలయును. ధనాధికులను విద్యాధికులను ఆరు జను లగునీల పైపాలకుండియే దాని కాతోద్భాటు రావలయును. వారికి సమ్యక్మైనల్లే శుక్లవిల్లయమూత్రములు చేయవలెను. సాధారణముగా వీరి కమహాలములకు పగ్గతులే దేశములో నుండు నాంగ్లేయులకును అమహాలములుగా విందును; వీరికి బాధకములైనవే వారికిని బాధకములుగా నుండును. కనుక నీయుధియుల మాటలను పరిపాలకుల చెవి కెక్కి వారి కావరణపూత్రము లగుచున్నవి.

మఱియుఁ బరపరిపాలనమువలన నేనావ్యయ ముత్పత్తికముగా నుండును.

శి—ఎందుచేత?

గు—విదేశీయ ప్రభువులు స్వసంరక్షణార్థము భృతకసైనికుల ననీకుల చేర్చుటచుకొని వారిని యుద్ధావసరములందును శాంతిసమయములందును గూడ భరించుచుండక తప్పదు. స్వదేశీయులే ప్రభువు లగు నెడఁ గొలదిమందినే చేతనము లిచ్చి సైన్యనికులఁగా పెట్టుకొని, యావత్సమయములందుఁ గావలసినంతమందిని ఆపులను నాత్మీయ ప్రజలనుండి తాత్కాలికయోధులఁగా నెన్నుకొని వారివలన రాష్ట్రరక్షప్రయోజనములు నెఱవేర్చుకొందురు.

శి—రెండుల్వలుగూడఁ బ్రజోపకారక మగు తటాకాదినర్కామున కడ్డువచ్చుచున్నవని నెమకఁ జెప్పినారు; కాని పాపము! అది కఱవుబాధలు కొంత వఱకు తగ్గించుచున్నట్లున్నవి.

గు—దానికి బ్రత్యుత్తరము నెమకఁ జెప్పితిని, మఱచి వాపు కాఁబోలు.

శి—ఏమని?

గు—లోగముఁ తెచ్చుకొని కుదుర్చుకొనుటకంటె, లోగము రాకుండఁ జేపికొనఁ బ్రయత్నించుట మంచిది.

అదియుఁ గాక, యెవ్వఁడో కఱవుకాలములందుపయోగించునని చెప్పి నిత్యోపాధారములను నయోమాద్యముల నెవడు నెత్తిమీఁదఁ జెట్టుకొనఁజూచును? అది, గాలివానలు సచ్చివచ్చును ప్రాచీనసంరక్షణార్థముపయోగపడునని యతివ్యయమొక్కమైన నాకాదినము నిర్మించిపెట్టుకొనినట్లుండును.

నూనసాధనములుగానైన షర్ వీ. కాటక్ గారు ఇండియాలోని రెండుల్వలను మెచ్చుకొనక—“హిందూ దేశమునకు నేడు గావలయునవి నీటిబాటలు, వాని ప్రయోజనములు బహుమాన్యపాద్యములను రెండుల్వలు నెఱవేర్చుటన్నవి. కాలవలు ద్రివ్వ వానితైఁ జిన్న బొగ పడవలు నదిపు నెడల, నది చౌకగా నెంతసరైన నతి చేగముతో నొకచోటనుండి యొకచోటికిఁ గొనిపోఁ

గలవు. అట్టికాలుచుని త్రవ్వట కనుభవ్య, రెయిల్వేలు విరిగించుటకనుభవ్యములో నెవమిహుకంఠైనా గాను" అని వ్రాసినారు.

"ధనోత్పాదనానుకూలముగా శేర్పాట్లు గావించుటకుండుటలేదు. అదియే హిందూదేశదార్శిన్యమునకు హేతు మగుచున్నది. అది రష్యూక్కురిల్యముగాను సత్యము గనిపట్టి చెప్పినారు.

శి—అట్టి శేర్పాట్లు లేల చేయుకొన్నాడు ?

గు—ఈబ్రిక్ గారు పెరివిచ్చినట్లు—వాగదర్శకులను పాశ్చాత్యప్రపంచమునారు, తమకంటె నిన్ను స్థితిలో నుండు సర్వేతరప్రపంచమువారిని అడంగ్రోక్కియధికారము చూపించి తాము రానుపడుటకే పుట్టినా రనియను, తాము ప్రపంచాధిపత్యైభిముతో నుండెదను అగ్రవర్ణమువా రనియను, తమ కుభిముకై తక్కువారందఱు దాసభవమునలె బాటుపడి భోగపదార్థములు సమహర్షణలయ ననియను భావించుకొని, వారి రాజ్యాంగతంత్రములు, వారి వాణిజ్యపద్ధతి, వారి నీతి, యేమైనను తదనుగుణముగా నమర్చిపెట్టుకొని ప్రవర్తించుచున్నాడు—ఇదియే మనదేశమునకు కుభికరములను శేర్పాట్లుల వారు చేయకుండుటకు హేతువుగాఁ బట్టుచున్నది.

శి—దాకురివర్ణనంజ్ఞోభిమునకుఁ గోడుగా శ్వేతవర్ణసింహ యొకటి వచ్చినవన్న చూట, ఇట్లు చెప్పిన దాండ్లయలలో ఆయన యొకఁడైనా ఆయనవశ్యములకు బలకరముగా మఱియొవలైనఁ జెప్పినారా ?

గు—దాక్టర్ రూఢర్ఫర్డుగా రిట్లు వ్రాసినారు:—
"హిందూదేశమునందుఁ గన్నట్లు చిటిమృరిపాలపద్ధతి, యొకజాతి మఱియొకజాతిని రీడించి తా బానుపడు పథ మాధమనీతిబాహ్యపద్ధతి."

శి—ఆయనవచ్చిని హిందూదేశదారిత్యిహేతువు లేదా ?

గు—ఇది:— "సామరజనులకు విద్య గలవకుండుట, గ్రామముల కుచిత్రావోగ్యములను గాపాడుచు

వానిని పసిగా నుంచకుండుట, దివిప్రజనులను దగుకుటరములలోఁ జెట్టుకుండుట, కుసీచకుల బాధనుండి కృషి, నలంబ రక్షింపకుండుట, నేర్పకాండ కనుకూలముగా అవ్వలిచ్చుకోఁగిలను స్థానికండుట, వ్యవసాయమునకుఁ దన ప్రోత్సాహము గావించి దాని పభివృద్ధిపఱుగుకుండుట, చేయిచ్చుత్తిద్యాపారములను బోషింప కుషిక్షిండుట, బ్రాహ్మణుల విద్యుద్దీపవ్యాపారములు మున్నగు దేశమందలి పెద్దపనులను లాభాచేతుతో వచ్చి ద్రిటిహ్య రాక్రమించుకొనుట వాఁచకుండుట, లండనువారికి లాభకరముగా వాఁగవనిమయప్రచారపు శేర్పాట్లు గావించుట మానకుండుట."

శి—పెద్దజాతితా యిచ్చివారే! స్వదేశవర్తకపోషణముకై విదేశవస్తువులవివాద బరుచైన దిగుమతి బూరిపులు చేయుట నుంచి దిందురుగదా, అట్లు చేసిన మూత్రమున, నిండ్లలోఁ బూర్వము నువవారు చేసికొను దుండెడు చేతిపములు — చచ్చిపడిపోయినవి — మరల బ్రతికి కలయెత్తువా ?

గు—ఎత్తకేమి? పోనీ, యెత్తకే యనుకొందము. ఎత్తకున్నను, స్వదేశయంత్రకర్మాగారము లభివృద్ధికొందవా? అందు బనిచేయుటకుఁ బెల్లెలనుండి కొందఱు జనులు రారా? అట్లు వచ్చుటనునఁ బోలములపై జనసమృద్ధము తగ్గదా? మిగిలినజనులకుఁ బండినపంటలనుఁ బూర్వముకంటె పెక్కున లిండి దొరకదా ?

శి—దౌన, పంటలనుఁ గొందఱుకును, కూలిలనుఁ గొందఱుకును చూడు దొరకగలదు.

గు—ఇదియొక్కొక్కములవలనఁ బదార్థోత్పాదన శక్తి ప్రజలు మన్న పుటికిని, మనజాతి మడియ కింకను నీడింపఁగలిగియండుట యత్యైశ్వర్యకరముగా నున్నది. అది కేవలము పరమేశ్వరానుగ్రహమాచకము.

శి—అయ్యో! అట్లునున్నా కేమి ?

గు—శేష గాను, రమేశచంద్రదత్తుగారే చెప్పచున్నాడు. విను:— "చేతిపములు పెడఁగొట్టఁబడినవి; కర్షకులపైఁ బన్ను లదిరముగాఁ బడినవి; ఆదాయపు

మొత్తములో మూడవరంకు దేశమునుండి పరదేశమునకు బంపబడుచున్నది—ఇట్టిస్థితిలోఁ బ్రపంచములోని యేజాతివారికైనను కాశ్యరదీప్రదళయము, మరల మరలవచ్చు కలుపుల బాధలును సంప్రాప్తింపక మానవు. ఆయస్యయవైచక్తికధర్మములు ఏషియాకును యూరప్సునకును సమానముగానే యుండును గాని ఫిన్నముగా నుండఁజాలవు. ఇండియా కేడు దరిద్రదేశ మగుటకుఁ ఆప్రతిభాతములైన యాయర్థకాస్త్రనియమములే కారణములు. ఇట్టిపరిస్థితులలో ఇండియా యైశ్వర్యరంత్రమైన నిర్ధమానమగుచుండునెడల, ౭వ యతిమానవమైన యగ్నుతేదైన సంఘటన మగును.”

మఱియు—

౧—ఇంక పెవలైన నట్లు చెప్పిరాయేమి?

గు—పరిగా నట్లు గారు, ఆభావ మిచ్చు మాటలే మంత్రి మెజ్జానట్లుగారిట్లు పలికినారు:—“ఏది యెట్లున్నను, మొత్తముమీద, మనపై రెండుశేరములు రుజువుపఱచి మోపవచ్చును—1. మన పరిపాలన మమితస్యయాత్మకము. 2. హిందూదేశమునెడల మనము నీనిముగాఁ బ్రవర్తించినాము.”

౧—మంత్రిగారి వోటిమండి కడుగాటుమాటలు వచ్చినవే! కాని చారిత్ర్యము! చారిత్ర్యము! అంగురు గదా, మనదేశములో నునుష్ఠింపి సుఖబాదాయ మెట్లున్నది?

గు—ప్రభుత్వమువారి యజ్ఞపై దయారు చేయఁబడిన లెక్కలనుబట్టి యిచ్చిన యాక్రిందియంక లను గనుము:—

సంవత్సరము	పరిశీలనము	పరిశీలనము	పరిశీలనము
1881	27	100	27
1901	30	120	25
1921	74	378	19.7

౧—ప్రభుత్వస్థితి వచ్చుచున్న హెచ్చుచున్న ట్లగవడును గాని, దానిని పదార్థమాల్యముల హెచ్చుతో సంప్రదించి చూడఁగా నంతకంతకుఁ బడిపోవుచున్నదని చెప్పక తీరదు.

గు—ప్రజాపరిపాలనముక్రింద నున్న దేశములో నిధికపాలనస్యయ మభివృద్ధిమాచకమని చెప్పవచ్చును గాని, నిరకుల చెలలు హెచ్చిన వసుపాతువు చెప్పి, యున్నతోద్యోగుల వేరినారుల పెక్కుచేసి స్వయాధిక్య మగవలయు మనదేశములో నట్లుమోనుటకు వీలు లేదు. సర్విల్లమహంటగారి యాక్రిందిమాటలు వినుము—“మైరాజులుండెత్తి పచ్చి దేశముమై బడుదురను భయమును బాపినాము; అరాచకత్వవిలుంకన విప్లవము లుండునట్లు నియమనిబంధనములు చేసి, ప్రజలు నిర్భయముగా కాలేమగా బ్రతుకునట్టి యేర్పాటులు చేసి నాము; యావదేశమును పాకశాలలతోను, న్యాయస్థానములతోను, రోడ్లతోను, రెయిల్వేలతోను, కాలవలతోను, నింపి ప్రజావర్గమువకును కాణిజ్యమునకును ప్రోత్సహము గలిగించినాము—అవి చెప్పినఁ బ్రయోజనము లేదు. ప్రజలకుఁ దివటకుఁ జాలిన తిండి లేనప్పుడును, మన పరిపాలనస్యయభారము దేశము భరింపఁ జాలనప్పుడును, అవి యన్నియు వ్యర్థప్రలాపములు.”

మఱియొక యన్యాయ మన్నది.

౧—ఆది యేది?

గు—ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండి పెద్దపెద్ద వేతనములు వుచ్చుకొని, బుద్ధిమంతులు నుంచి లోకజ్ఞతను వ్యవహారానుభవమును సంపాదించుకొని యుద్యోగములు చాలించుకొనిన పిమ్మట, దేశములోనే యుండి, తమ బుద్ధిబలానుభవబలముల మనయొగించి తమ తమ వాటివారికి చిక్కిని యలోచనలు చెప్పి, దేశపురోధి వృద్ధికిఁ దోడ్పడుట, సర్వలోకపాపాన్యసంప్రదాయము.

ఇత మనదేశపుఁ చెడ్డయ్యుద్యోగులైన వారలు హిందూదేశము పామ్మొంది, దానితోఁ బరిపాలనానుభవము సంపాదించుకొని, యుద్యోగానంతరము కుల్లునఁ దమ దేశమునకుఁ బోయి, పెద్దను లనుభవించుచు నటించు

గురువుంకి, బుద్ధిని వ్యవహారజ్ఞానమును మన దేశక్షేమమునై యుపయోగింపక ఆవ్యవహారికవృత్తికై యుపయోగించుచున్నాడు. ఇది యవ్యాయము గాదా?

శి—ఓను, గురువార్యమే. మన కిహరిద్రివిమూర్తియు భవప్రాప్తియు నెట్లు సిద్ధించునది పెద్దలగు సర్వకాస్త్రజ్ఞులు చెప్పినారో నెలవిందు.

గు—ఇట్లుగా రిట్లు చెప్పినారు :—“రైతులను ప్రస్తుతము సిద్ధించుచున్న యవశేషభాగము బోగొట్టి, వారి స్థితిని బాగుపఱుచుట కావసరములచేత గాదు. కలకత్తాలోను లండనులోను గూడ నిప్పుకు బలవర్తములై హిందూదేశమునకుఁ బ్రతికూములై పనిచేయుచున్న పృథివీపరతాదురభిమానములు తొలగిపోయినఁ గాని, యాప్రయోజనము నెఱవేఱఁజాలదు. అంత యవర్థమునని చూచుకారణ మాయవ్యయనిర్ధారణము నందలిలోపము గాని కావసనిర్మాణభాదోపము గాదు. ఆవశ్యకమైన యాయవ్యయసంస్కరణము లేని యితర మార్గము లన్నియు నిష్ఫలములు.”

శి—మెగ్గానెల్లమంత్రిగా రివిషయమున నేమైనఁ జెప్పినారా?

గు—ఇట్లు చెప్పినారు :—“బ్రిటిష్ రాజ్య విప్లవ దీండియామీద జేసి దానికే యంటగట్టుచున్న వ్యయభారము వ్యాయముగాఁ బంచి పడదునెడల, హిందూదేశపాలకులు గొప్పసంస్కారములు ప్రారంభించి దేశభాగ్య మభివృద్ధి నొందింపఁజాలరు. అది చాలును; అంతకుంటే నెక్కువ యేమియుఁ జేయ నక్కఱలేదు.”

శి—కుమారప్పపండితుఁడుగారి యభిప్రాయమేమి?

గు—హిందూదేశక్షేమమే హృదయములం దిడుకొని, యధికారులు తదనుగుణములైన చుకల్పములు

చేసికొని, పరిపాలనకృత్యములు సాగించుకొనుచున్నఁ దిక్క హిందూదేశపు బాదాయము తత్ప్రతికోపయోగకరముగా వినియోగింపఁబడనేరదు. పన్నురూపముగా పన్ను ప్రతిరూపాయయును ప్రజలయొక్క ముత్యాత్పదనకైని, వారి యుత్పాదకైయాశక్తులను హెచ్చుచేయుచుండవలెను.

రైకవాసస్థలో నున్న దేశియవ్యాపారములు గుల్కములవలనఁ బరిహేషింపఁబడునప్పుడు, గుల్కగ్రహణముచేత ఆయవూలముల కెట్టి హానియుఁ దటస్థింపనప్పుడు, తిండిలేక పస్తుండు ప్రజపై నతివ్యయాత్మకమును, భోగపరాయణమును అగు దేశపరిపాలనమును భరించు భారము పడనప్పుడు, హిందూదేశమాత యొసఁగిన యాత్మియములవలనఁ గుఱేరులైచవారు దేశపరిపాలనభారవహనమునఁ బాల్గొన నిర్బంధింపఁబడునప్పుడు, పూర్వ ప్రతిఫలము ప్రజలకు పన్నునెట్లు హిందూదేశపు బాదాయము వ్యయింపఁబడునప్పుడు, ప్రభుత్వమువారు చరిత్రులయక్కఱలను గనిపట్టి ప్రజాసేవాబుద్ధితో—అతితమ విహితధర్మమని—ఆయక్కఱలను దీర్చునప్పుడు, పాలనప్రవాహిపథములు దేశక్షేమమునకుఁ బ్రతిహేయముగాఁ బ్రసరింపనప్పుడు, ఇట్లు పోవుదమా? అట్లు పోవుదమా? అను సందేహము పోవముపట్లనెల్లఁ బరిపాలకులు హిందూదేశక్షేమకరమైన మార్గమునే యెన్నుకొని యవలంబించిపోవునప్పుడు—అప్పుడే, యార్యవర్తమున కర్థాభివృద్ధి కలుగఁజాలదు. ఆయవ్యయనిర్ణయాధికార మంతయుఁ బ్రజల చేతులలోనికి వచ్చినఁ గాని యట్టిపములు జరుగఁజాలవు. ఈమాటలతోఁ నుమాదప్రకారము రివిషయమును ముగించివారు. మనముగూడ నేటిప్రసంగ వింతటితో విరమింపఁజేయుదము.

శి—దిర్తము! నమస్కారము!

గు—నుభీ భవ!

ఓయికఠిరాత్మ నన్ను కసాయివాని
 ఇంటివాకిట బంధింప నెంచినావె
 ఏ నొనర్చిన యపకార మేమి గలదు
 కనవుచే నీటిచే మను పశువు నగుట.
 ఇంతకాలంబుఁ బ్రీతి పాలించి కడకు
 మునలితనమున నట్టేట ముంపఁ దలఁచొ
 మృత్యుముఖమునఁ బడ విచారింపఁ గాని
 దయయు, ధర్మంబు నొకయింతఁ దొలపవలదొ.

కండ లుండిన యన్నాళ్లు కౌతుకమున
 క్షీరపీఠామఘా రాభిషేచనమున
 నీదు బొట్టల పొట్టల నింపినాను
 తలఁపులందెల్ల నీమేలె తలఁచినాను.

క్షీరములఁ గ్రోలి ప్రసములఁ జెడినట్లు,
 పున్నెమని పోవ పాపంబు వలసినట్లు,
 కటికవానికి నన్ను విక్రయమొనర్చ
 అర్థలోభంబు నీమది నలమికొనెనొ.

పుట్టినింటచె గిట్టఁగ బుద్ధి పొడమి
 బడుగుదేహంబుతో నెట్లా బ్రతికియుంటి
 కాని నీదిత్తవృత్తిని గాంచనైతి
 తేనెఁ బూసిన కత్తివై తేరినావు.

కొడుకులకుఁ దోడు నే జత సూర్చినాను
 దుక్కిఁ బెద్దను పొలమును దున్నుకొఱకు,
 పాడిఁ గల నాళ్లు దూడలఁ బాఱఁదోలి
 పదికె నీయాలు కాని నే బెంగఁగొనను.

పూల రుద్వినవారల తాల రుద్వఁ
 గలదె మానవజాతికిఁ గాక జగతి ?
 బడుగునై గాఁడి బండల బ్రతుకుచుంట
 అది యనవ్యంబై నీ కోదయావిహీన.

ముసలి తలిదండ్రులపయిని వినుగఁ జెంది
 అన్న పానంబు లొనఁగుట వ్యర్థమనుచు
 దూరముగఁ బాఱఁదోలెడు దుష్టుఁ డొకఁడె
 అన్నివిధముల నీనముఁ జైనవాడు !

కండలను గోరువెట్టిన కాలమెల్ల
 కామధేనువువలె నన్ను గాదినావు
 జవము నత్వమ్ము మెలమెల్ల జాతిపోవ
 ద్వారమున నిల్వ కొఱగాని దాన నైతి.

నేటితోఁ దీరె కర్షణ ! నీకు నాకు
 భౌతికాయాతఃఖణికర్మబంధనంబు,
 తనువునుం బాసి, నా యపత్వములఁ బాసి
 పోవుచున్నాను నీలోభబుద్ధికతన.

హలికా ! హలికా ! నీ గృహంగణమును
 దడుపుచున్నాను దుఃఖాశుభార లడర
 అంత్యసందేశ మొక్కింత యాలకింపు
 మానవత్వంబు కారుణ్య మయమటంచు.

అన్న ! సైరికా, నాదుప్రాణార్పణమున
 నైన ననుతాపచిత్తుండ వగుచు ముద్దు
 చిడ్డలను నీదుసుతులట్ల ప్రీతిఁ గనుము
 కన్నకడుపొట యింత పల్కంగవలసె.

కాలం అతిత్వరితంగా మారిపోతుంది.

ఆగర్భశ్రీమంతశబ్దం అనతికాలంలో అంత రించిపోనుంది. బౌద్ధులే మూఁగిక్యం, ముక్కున ముగ్యం పెట్టుకుని పుట్టే బిడ్డల సంఖ్య ముమ్మందు తగ్గిపోయి తుదకు పూర్ణానుస్వార మవుతుంది. ప్రపంచంలోని నాగరక దేశాల్లో పున్న శాసననిర్మాత లందరూ సాంఘికసమస్య లకేసి దృష్టి తిప్పుతున్నారు. చీలికలూ ఎత్తు పల్లములూ పున్న సంఘాన్ని సరిసమానమైన ఒకచటంలో అతకడానికి ప్రయత్నాలు జరు గుతున్నాయి. స్వాప్నికరాజ్యం (Utopia) అని కొంతకాలంక్రిందటిదాకా తృణీకరించిన లోక సంస్కరణానికే కొంత ఆకృతి కలుగుతుంది. Communism, Socialism మొదలైనవి అర్థము కాని పెనుభూతములు కాక ఆలోచింపవలసిన సమస్య లవుతున్నాయి.

అరాచకం, ఔర్బన్యం, ప్రపంచంలో సంఘం అంతనీ యేలుతుంది అని కాదు: “అందరిదీ సమస్తమున్ను; ఎవరిదీ యేదీ కాదు” అనే స్వత్వరహితమైన State Control ఎన్నటికీ ఆచరణీయం కాదు. Competition కీ ఉన్నతాశయములకీ తా విప్లవి అవిధానం చాలా దుర్మార్గమైంది. సాంఘికజీవనంలో ఔన్నత్యం, ప్రజ్ఞకూ ఓరిమికీ కలిగినట్లు సోమరి తనానికీ, త్రాగుబోతుదనానికీ యెన్నడూ కలుగనేరదు. “Survival of the fittest” అనగా

అర్హతకే అగ్రస్థానం లభించటం సృష్టిలో సహజం.

అయితే ఇప్పుడు రాదగిన సంస్కరణ మెట్లాంటి దంటే: నిర్వాహకులు విరాఘాటంగా సౌఖ్యజీవనం చేసేటందుకు, పొట్టనిండని పూటబల్లెముతో చాచకుండా బ్రతక్కుండా కష్టపడే కూలిదాతించేత చాకిరీ చేయిస్తూన్న సంఘవిధానం చచ్చిపోవాలి. భూగర్భంలో నజీవంగా పాతుకుపోయి గంటలకొలదీ వెతికిలా పడుక్కుని కష్టించి, జీవితశేషం అంతా శూయవ్యాధిపీడితులై, వారు ప్రసాదించే రాక్షసిబాగ్గు యెవరినీ సుఖపెడుతుంది? అది నిజంగా రాక్షసిబాగ్గే! ప్రాణాలకి తిలోదకాలు విడిచి వారు ఆకాశం అంటుతూ నిర్మించే సాధాల్లో, వారు తెల్లవాడూ వింజామర్లు వీచితే కాని నిద్రపట్టని సుకుమారులెవరు?—

“ఆగర్భశ్రీమంతులు!”

ఆమాటయే చెపుతుంది, వారు యెంత వరకూ సంఘంలో తమ స్థానాని కర్హులో. పెట్టి పుట్టే డంటారు—వారుపడ్డశ్రమయూవత్తు యేమిటంటే ధనికుల గర్భవాసాన్ని జన్మించటమే! ఆ తల్లిదండ్రుల qualification కూడా అంతే. దినమంతా విలాసగృహాల్లో కాలం వెళ్లబుచ్చలేక ఆలస్య వ్యక్తిబులోచూచినా, యే గుజ్జిపుపందెవద్దచూచినా హాజరైపోతూ,

కష్టమన్నది యెరగకుండా జీవితం దుర్భరంచేసుకుంటూన్న సోమరితనం ప్రపంచానికి, సంఘానికి యేమి ప్రపకారిగా వుంది?

ప్రాస్తుదేశంలోని ప్రజానంచలనంవల్ల నూటయ్యైయేళ్లక్రిందట్ల సంఘచట్టం అంతా మారిపోయింది. రత్నగర్భ యవబడు భూవన తిలో ప్రతిమానపుడికి హక్కు వుంది. అంతే కాని యేకాద్విమందికో—వారి సంఖ్య పెద్దదే కానీ—స్వత్వముండి తక్కినవారికి జేనెడు నేలయైన లేదనుట రాక్షసం. ఒక శతాబ్దినుండి ప్రాస్తులో ప్రతివారికి తగుపాటి భూస్థితి వుంటుంది. భూమి యావత్తు nationalise చేసి రష్యాపద్ధతి కేవలము పాశెవం. అంతకంటె దార్జన్వ మేదంటే, భూవనతివల్ల ప్రస్తుతం యేర్పడివుండే మూడు తెగలు:— (1) అందు నిమిత్తమగు యేకత్వం పడకుండా ఫలానుభవం పొందే నేలరేడు; (2) అతనినినిమిత్తమై భూమి మీద అమలుజరుపుతూ భుక్తశేషం భుజించే పాలికాపు; (3) దేశంలోని సర్వశక్తి భార పోసి అందుమీదనే పస్తుపడివుండే పాటకజనం. పదిహేడవశతాబ్దపు ప్రాస్తులో యిప్పటికంగ్ల దేశంలోవలెనే భూవనతి అంతా లెక్కగా కొందరి అధీనమై వుండేది. ఆ భూస్వాముల కానుపూర్విగా ఆపవతులు జన్మస్వత్వమై వుండేవి. వారిపూర్వులు తమ రాజుల కే యుద్ధాలకో చేసిన సహాయానికిగాను ప్రతిఫలంగా ఆ పవతులు లభించేయి. వారొనర్చిన వీరచర్యలే నేటి మన I. P. C. ప్రకారం అయితే ఆజన్మ ద్విపాంతరవాసశిక్ష గడించివుండును. అట్లా వన

తులు పొందినవారికి కొంతకాలం దాకా బహిరపాయములనుండి దేశాన్ని రక్షించే బాధ్యత వుండేది. అందునిమిత్తమై పైనికదలాలను వారి స్వంతభిరుద్తో తయారుచేసి వుంచేవారు. రానురాను నేల అక్షభవిస్తూన్న యీ శ్రీమంతు లందరినీ ధనప్రాణాపాయం లేకుండా కాపాడటానికయే (Defence) ఖర్చు కూడా జనసామాన్యమే భరించవలసి వచ్చింది. అన్నాతురత దుర్భరమైపోయి, తుదకు సంఘ మంతా సంక్షుభిత మైపోయింది.

వోల్టేరు (Voltaire) ఫ్రెంచిదేశమున ఆనాటి కింకను ప్రసిద్ధికి రాని రాజకీయవేత్త. పదిహేనవ లూయీ (Louis XV) పరిపాలిస్తూన్నరోజు లవి. వోల్టేరు ఒకనాడు నాటకాని శిల్పేడు; ముందుకున్న బాక్సు ఒకటి ఆక్రమించేడు. తర్వాత ధనాంశసంభూతుడైన లాజనుభూస్వామి (Duke of Lauzan) వచ్చేసరికి, నాటకశాలయజమాని అతివిసయపూర్వకంగా “ముందుసీట్లు అన్నీ అమ్ముడుపోయేయి” అని పసిగేడు. మట్టిపురుగుకన్న జన్మతః ఔన్నత్యం లేని వోల్టేరుమీద ఆ భూస్వామికటాక్షం ప్రసరించింది. “వాణ్ణి ఆప తలికి గంటయ్యిండి” అన్నాడతను. అలాగు జరగడం అప్పట్లో వింతలేదు. Bastille (తైలు) లోకి గెంటినకంటె నయమే యీప్రయోగమని యెంచి, వోల్టేరు బయటకి వచ్చేసి, లాజనుమీద అభియోగం తెచ్చేడు. కోర్టు విచారణలో ‘లాజనుతరపులాయదు ఇట్లా

స్తోత్రపాతం ఆరంభించేడు:—“లాజను అంటే సామాన్యపుగృహస్థులు కారండి. వీరి ముత్రాత లారోషెల్లు (La Rochelle) కోట ముట్టడించేడు. వీరి తాతగారే (Utrecht) యుద్ధు డచ్చివారివి గా భీరంగులు స్వాధీనపర్చు కున్నది.....అలాంటి ప్రభుకోటిలోవారు” —అంటూ యేకరుపుపెడుతూవుండగా అర్థోక్తిలోనే వోల్టేరు అన్నాడు, “కోర్టువారు మన్నించాలి; నావాదం యావత్తు ఆవీరులు మీద కాదు. ఈనాటికి, నాటకంలో నే డబ్బిచ్చి కొనుక్కున్న బాక్సులన్నీ, జన్మ యెత్తి మరియేదీ ముట్టడించియెరగని, యీ లాజను మీదనే!”

సోమరిభూస్వాముల విషయ మంతా వోల్టేరు చెప్పిన మాటల్లో యిమిడివుంది. రివల్యూషనుకి ఒకశతాబ్దం ముందుగానే మేసిలాన్ (Massillon) అను విజ్ఞాను వారి భావిపర నం జోస్యంచెప్పేడు. వోల్టేరు, రూసో (Rousseau), పుస్తకాలుకూడా వ్రాసేరు. రూసో వ్రాసిన “Social Contract” చూచి, Idealist యొక్క పిచ్చివ్రాతలని నవ్వుకున్నారు భూస్వాములంతా. కార్లయిలు మోటుగా చెప్పినట్టు, “ఆపుస్తకం రెండవకూర్పునకు భూస్వాముల చర్యకే బైందుకి ఉపయోగించింది.” జన్మధనికుల కథాపతనం వచ్చేసింది. రివల్యూషను మహాప్రవాహంలో నిమోగ్నతా లన్నీ సమమట్టమైపోయేయి. అది మొదలు ప్రాంచి కర్లకకుటుంబానికి కళ వచ్చింది. కర్లకుడు తనొక శ్రీరక్తజన్ముడైన ద్యూక్కులా

నటించడు. అతని భార్యకు డచ్చెన్ను లాగుండాలనే ఆశయం లేదు. వారూ, వారి పొలమూ, వారిపిల్లలూ, సమస్తం అతిఆనంద మయంగా తృప్తిగా కనిపిస్తుంది.

ఇట్టి శాంతిసంతోషవాతావరణం అభివృద్ధిచేసిన వేల్తలలో ప్రథముడు ఎర్నెస్ట రెనన్ (Ernest Renan). ఇతడుకూడా వోల్టేరు లాగే జలజల పోపు సెలయేటివంటి వచన కావ్యాలు వ్రాసినవాడు. అయినను వోల్టేరు వలె యెత్తిపాడుపుమాటల (Satire)తో హృదయములను గాయపర్చే కఠినకీలుడు కాదు. వోల్టేరువ్రాతలవల్ల ప్రపంచం బాగుపడడం లేదు. సంఘమందు ప్రేమ రేకెత్తించినవాడు రెనన్. ఇద్దర్నీకూడా నాస్తికులే అన్నారు యితరులు. కాని న్యాయంగా యిద్దరూ పరమాస్తికులే. “దేవుడంటూ యిదివర కొకడు లేకపోతే, ఒకణ్ణి కనిపెట్టాలి మనం” అన్నాడు వోల్టేరు. రెనన్ యొక్క దేవుడు పరమదయాళువు. లోకుల అకృత్యములకై వారిని కనికరించి ప్రేమిస్తాడు కాని దేవుడు శిక్షించ డని అతనివిశ్వాసం. పునపనదృశ మగుచేత, స్త్రీ సదృశమగు హృదయం, అయోనిజనదృశమగు వ్రాత రెనన్ లో మిళితమైనవి. అతని వాక్కులు లోకమునకు క్రొత్త ఉత్తేజమును కలిగించినవి.

ధన మార్జించుట నీవు స్వాధీనపర్చుకుంటు; అంతే కాని ధనమే నిన్ను పిశాచమువలె ఆవహించుటకు గాదు. “ధనమూల మిదం జగ”

తనుట కర్థము చాలా మితమైనది. ధనముచేత లోకములో వీరని వాంఛలు కోటానకోట్లు. తృప్తిమితముగా ధనము భోగ్యము కాని, తృప్తి చెందినపైని ధనముకలవాడు ధనమునకు పాలి కావు. మురికికాల్వలో తిప్పత్రాగి పడిపోయి జోగుతూన్న ఒకదొరగా రన్నారట:—

(If I was the blooming Dook of Westminster, I could—not—be—more—drunk—than—I—am) “నేను చక్రవర్తివైనా యింత కంటే సంతోషిస్తాగాలే”ని. రెనా ఉద్యోగించిన అర్థికసూత్రానికి ముడిమాట తేల్చిన దతను.

మానవమాత్రు డెక్కిటికి సర్వవిధములా సంపూర్ణుడు కాబాలడు. పూర్ణచంద్రుడిలో మచ్చ దాన్ని మరింత ఆకర్షణీయంగా చేస్తూన్నట్టు మానవులలోపములేనోకంలో ప్రేమకు

కారణం కలిగిస్తాయి. విశ్వసాధారణానికి అశించే భావియుగంలో ప్రతిదానికి moderation అనగా మితి యేర్పడాలి. నిజమైన సుఖజీవులెవరంటే కొలదిలో తృప్తి చెంది వుండే వారే. కలిగివుండుట ధనికత్వం కాదు. ఏపాటి మనము త్యజించి సుఖించగలమో, మన మాపాటి ధనికుల వన్నమాట. పాల తడి లేని రొమ్ముతో తల్లి, యేడుస్తూన్న బిడ్డను తృప్తి యివ్వని లాలన చేస్తూవుండగా, పొరుగున భవనంలో బల్లచుట్టూ గుర్చీలలో కూర్చుని కాలక్షేపంకోసం కాఫీలు త్రాగే మని, మన మనుమలతోనో మునిమనుమల తోనో కొన్నిదశల అనంతరం మనం ముచ్చటిస్తే, వారు మనల్ని మానవజాతిగా భావించరేమో అని నానమ్మకం!

రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

టి. రంగాచార్యులు గారు

మెలమెల్ల దరిఁజేరి మేని గుల్లగఁజేసి కదలని వదలని ఘనవికాచు
లమృతరసంబట్టు లాదీనిజనినూపి తుండవిమంబుగ మాటు దుష్టవృత్తు
లాలు విడ్డబఁగూడఁ నాపదపాల్చేసి భీతిల్లఁజేయు దుర్జాతు లమిత
ధనరాశినైననుఁ దండుగవెట్టింది బిచ్చ మెత్తించెడి మ్రుచ్చులగుటఁ
గల్గుసారాయము లను రక్కసులపొంత-తైనఁ బోకుము మఱపుననైన నెల్లడు
బోతివేఁ దెలియుము చేటు మూడు ననుచు-రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార !

౧

బదరీనాథము

దీనిని తెలుగుదేశమునందు సాధారణముగా బదరీ నారాయణమని పిలుచుచుందురు. హిమాలయ పర్వతములయందలి యడగడుగు భూమియు దిర్ఘనీయ మనుటకు సందియము లేదు. కాని సమస్తభూతవర్ష మందలి హిందూమాత్రులకు నేవినపడనిన తీర్థరాజము లిందు గొన్ని కలవు. వానిలో అమరనాథము, కేదార నాథము, బదరీనాథము, గంగోత్రి, యమునోత్రి యను త్రేత్రములు ముఖ్యమైనవి. వీని కేనుటయు మిగుల కష్ట పే కాని గమనాగమనములకు కొన్ని సౌకర్యము లేర్పడి యుండుటంతటి యెట్లో ప్రయాసపడి ఈమీద వచ్చిచిన తీర్థములకు మాత్రము నిర్భయముగ బోయి రానిచ్చును. వీనియందును బదరీనారాయణమున కేనుట తక్కినవాని కంటె సులభము. కారణ మేమనగా నదిలకు బోవు మార్గముం దంతట యాత్రికులు మకాములు కేయుటకు వీలగు స్థానములు దగ్గరదగ్గరగ కేర్పడియున్నవి. ఈ మకాము లచట చట్టిలని పిలువబడుచుండును. బదరీనాథ యాత్రావసరమున సామాన్యముగా మార్గగమనములన నలసిన తైర్థికుల బోళ్లనుండి “అగరీ చట్టి కిరనీ దూర్ హై” (ముందుచచ్చే చట్టి యెంతదూర మున్నది) అను వాక్యము తరచుగ వినుటకుండును. మరియు మార్గ ముగ్యమున యాత్రికు లష్టాదష్టము వి కేపించి యెవరైన వచ్చుట సంభవించిననో, “శ్రీ బదరీవికాలహోత్రీ జయ”, “శ్రీ బదరీనాథజీ జయ,” “శ్రీ కేదార నాథస్వామిజీ జయ,” “పతితపాపనీకలికలవ నశాననీ శ్రీగంగామయాజీ జయ,” అని యిటులే పర మేశ్వర వామోద్ధారణసహితముగ నుద్వేషస్వరముతో జయ కారముల పలుపుచుండురు. ఇందువలన మనస్సున కుల్లా

సమమ, మార్గాయాసమున కించుక విశ్రాంతియు లభించిన ట్లుండును.

ఈబదరీనాథతీర్థము హరిద్వారమునుండి సుమా ను నూటయెనుబదిమైళ్లదూరమున, గఢవాత్ జిల్లాలో ఏతన్నామకపర్వతపాదతలమున అలకనందానదీతీర మందు వెలసియున్నది. మరియు బాబుగైదుమైళ్ల పొడవును, రెండుమైళ్ల వెడల్పును గల లోయయొం దీత్రేత్ర మున్నదని చెప్పవచ్చును. సముద్రజలోపరిభాగమునుండి యీషట్టణ్ణముయొక్క యెత్తు గం, ౪౦౦ అడుగులు. కాని బదరీనాథపర్వతగ్రము అతి, ౨౧౦ అడుగుల యెత్తు గలిగి, ప్రచండగ్రీష్మధ్రుమృగకాలముందైనను కరగని హిమానీపటలముల కారకమై విష్ణుగంగా మున్నగు అలకనందయొక్క ఉపనదులకు జన్మ స్థానమై మాపరుల పౌండ్రయముకు విస్తరయానందముల గలుగజేయుచుండును. ఈశిఖరమే కాదు, ఈలోయకు బ్రాకారాకృతిగ కేర్పడియున్న పర్వతశృంగము లన్నియు నింతయే యెత్తు గలిగి, యిటులే హిమానీ ప్రస్తరములకు నిలయుములై యున్నవి. చిన్నచిన్న మొక్కలు తప్ప ఈపర్వతము లన్నియు వృక్షవిహీనములు. కైలాస మానసశిరోవరములకు బోవుటకు నాలుగు ముఖ్యమార్గములు గలవు. వానిలో నొకటి గొ, ౧౦౦ అడుగుల ఎత్తు గల మానాపూటి (Mana Pass) నుండ బోవును. హరిద్వారమునుండి గఢవాత్ జిల్లాలోని శ్రీనగరముమీదుగా మానాపూటి కేగవలయు ననిన బదరీనాథమునుండనే పోవలయును. ప్రస్తుతబదరీ కాశ్రమమున కెనుట గం, ౧౨ మైళ్లదూరమున అలకా పురీ యుండెనని ప్రసిద్ధి. ఇప్పు డీయలక సకలము ఖనీ భూతహిమాచ్ఛాదితమై యున్నది. అలకనందానది యామంచుగడ్డల యడుగుననుండి ప్రవహించుచు గొంత

మార ఘోషలకు వచ్చివేరువారే వృష్టిగోచర మగుదుం డను, బహిరేవారాయణదేవాలయమున వెనున ఛల్లాంతు మారమున గంగ నీటి వాసుకొని బ్రహ్మకపాలవామకతీర్థ మున్నది. ఇచట పిండగాన మొనరించినయెడల పితరులు ముక్తి నొందుటచే పిండదాతలు పితౄణాదులునుండియు ముక్తులగుదురనియు జెప్పదురే ఇచట పితరులకు పిండము పై దినవారికి మరల మంత్రయోక్తముగ పితౄక్రాధ మొనరింపవలసిన యవసర ముండదు. ఈకారణము లన్నింటిచేత, అనగా బ్రహ్మకపాల, అలకానగర, మావాసూ డీల సన్నికర్ష త్వములన, నితిహాసగోచరము కాని సమయ మందుగూడ నివట నొక దివ్యస్థాన ముండియుండవచ్చునని యూహించుట కవకాశము కలదు. జోషీమతాభావ వాసంతరము శ్రీశంకరాచార్యులవా రిబహిరేవాధముని స్థాపించి సజాతీయుడగు సంఖ్యారాష్ట్రాబుడే యచట ప్రధానార్చకుడుగ నుండునియుము సేర్వరచనని చెప్పుదురు. ఈనియమపాలన మిప్పటికిని జరుగుచున్నది. ఉత్తరమున శంకరాచార్యులవారి పితౄస్థానమున జోషీ మతమునకును, బహిరేవాధమునకును 19 మైళ్లదూర ముండును. చలికాలమున నీ 19 మైళ్లదూరము నీరు గడ్డగట్టుకొనిపోవుటచే గమవాగమనయోగ్యమై యుండదు. ఇప్పుడు బహిరేవాధుని యాలయ మున్నచోట ప్రాచీన కాలమునుండియు పెన్నియో కట్టుబడినవనియు, నది యన్నియు బర్హతోర్ధ్వభాగములనుండి వారలివచ్చు మంచుబండలచున వాళినపైపోత ఈదేవాలయము మారినముగ నిర్మింపబడినదనియు జెప్పుదురు. ఈదేవాలయము మీది గోపురము కొంచె మించుమించుగ జగన్నాథదేవాలయగోపురాకృతిని గలిగియున్నది. కాని యంత ఎత్తును, వెడల్పును గాదు. ప్రైభాగ మంతయు బంగారు నీటిపూతగల లేకుల తోపటము గలిగి రెండు మైళ్లదూరము నుండియే యాత్రికబృందములకు ఉల్లాసము గొలుపుదుండును. బహిరేవాధకంబరావ్యాయసరోవరాంతరాళమున అలకనందానదీవామకమృతాలవాళముపై జెన్నెందునుగర్భసరోవరావ్యాయనీమండిరము భాసిల్లుచుండును.

పారిశ్రామికమునుండి ఈదివ్యస్థానమున కేగు మార్గమునందు ప్రాకృతికసౌందర్యమును స్వయముగ జూచి

యానందింపవలయునే కాని మరియొక విధమున దెలిపివిన గోరుట వ్యర్థము. “తలమే బ్రహ్మకునైన నీవగ మహిత్యం జెన్న” అని పెద్దన్న యంతటివాడె వదించి యుండి నీక దిక్కినవారలా, ఈప్రదేశముల నివర్తరామ లేయకమును ఉన్నదాని నున్నట్లు పోకకులకు పాతొత్కరింపచేయగలగుట? ఉత్తమకావ్యములందలి స్వర్గాదుల వర్ణనమును బలించుటగలమున మనస్సున కదాకా కావందము కలుగుట వాస్తవము. కాని ఈసౌమాలయ పర్యటనములందలి దివ్యఫలముల కేళ భాగ్య ముచ్చినయెడల పాతొత్తు స్వర్గమున చేరినయెటులే యాహ్లాదము కలుగును. నిజమునకు పీనకంటె భిన్నమగు స్వర్గము లేదనియే చెప్పవచ్చును. కావుననే వీధామకవులైన గానిండు, వారివారి గ్రంథములందు స్వర్గాదుల వర్ణింపవలసినచ్చి వచ్చుడు ఇచటి యానివర్తమనోహరములకు పర్యవ్రాజకములనే, యిచటి యా “యంబరమంతిరస్పరజ్ఞు రీపటలముల”నే, ఇచటి యా కాచించిరీపటలంకృతజేయదారువవాక్తగమహిరోపత్యకలనే, ఇచటి ఈగంధర్వ యక్షిన్నరాది కన్యకానివహ క్రిడాకలాప మంజాలసిక తాతలంబులనే, ఇచటి ఈసౌరభోదేవ వానావర్తకు గుమసంతవాక్తగమగా కావ్యలావ్యరీకంబరావలంబునే, ఇచటి ఈతదేహుతేజసహానీగ్రావసమాక్రాంతజలాశయంబులనే, ఇచటి ఈ యంతర్యామీనీవహాపాంబులనే తనిది దీర త్రిందితైచిరి. అత్యంత ప్రాచీనకాల మునుండియు బుద్ధి, మనార్జి, దేవ, తేవాంగనాసంసేవి రమైన దీపవిత్తఫలము. శరీరముతో స్వర్గమున కేగదలచినవారు బహిరేవాధపరమమున కేగిన బాలురు. అటు తరువాత స్వర్గమున కేగితిమా లేదా యనునిష్కర్షన వారు స్వయముగనే చేపొనవచ్చును. ఈయాత్ర గా వింపుచున్నంతకాలము ప్రతిదినము నూతనప్రదేశావలోకనంబునను, అవంతరము తదీయపురణప్రభావంబునను మనస్సున కవర్ణనీయముగు ఆనందము కలుగుచునేయుండును. అది యటులుండ, భిన్న భిన్న జలనాయుసేవంబున దినదినము శరీరమం దొకనూతనవిద్యుత్తి కలుగును. వివిధదేశాగతయాత్రికజనసమాజేశము లందు స్వకీయస్థితి గతుల నితరుల స్థితిగతులతోడ సరిపోల్చిచూచుకొనుట

మం, కేదిగమైన కష్టములు పడకుండ యాత్ర గావించి కొని మరక్షితముగ మరల నిల్లు జేరవచ్చును.

సాధ్యమగునంతవరకు కొఠాయిసీటిని ద్రాగవలయును. ప్రతిచట్టియందును ఒకటిరెండు కొఠాయి లుండితీరును. మరియు చుట్టసీటిని గాని, ధారాప్రపాతలలు మనుగాని త్రాగవచ్చునుకొని యేగుంటలయందో నిలవయున్న సీటిని వీచుకుపోటునైన నవయోగింపగూడదు. బైకాఖిమునందే యాత్రకు బయలుదేరినవారు దారియందు ఎండవేడిమివలన భరింపజాలని దాహము జనింప నీరు కనుపడినచోటకెల్ల ద్రావుచుందురు. ఇందులన మదరకుల పుట్టి జీగటవిరేచనము లారంభమగును. వెంటనే బైద్యము గావించుకొనక ఉపేక్షించినచో మత్తకోత్తరమున మరింత బాధపడవలసివచ్చును. భోజన మెంత తేలికగ తీర్చమగునదియైన వంత ముంచిది. బాగుగ కాలికి అలవాటుపడిన జోడు మిక్కిలి యవసరము. తేనియెడల కంకరరాలు, కోసురాలతో నిండియుండిన పర్వతమార్గములందు పట్టికాళ్లతో నడచుటచే వెబ్బలు తగిలి, గాయములు పడి వెబ్బరు గారు మండి గుడ్డలను చుట్టుకొని నడువవలసివచ్చును. అట్టి సమయమున నాగాయములకు నీరు తగిలినచో చిముపట్టి ముందు నడక సాగును. కావున కాలిజోడువిషయమై ముఖ్యముగ జాగ్రత్తను దీసికొనవలయును. ఇవి హరిద్వార మందును, మార్గమధ్యమందలి దేవప్రయాగ మొదలగు పట్టణములందును లభించును. వీనికి జోడు చేత కర్రలుండవలయును. చెదురుకర్రలైన ముంచిది. ఎగుడు దిగుడుమార్గముల నెక్కి దిగునపుడును, గడ్డకట్టిన మందు మీద నడిచునపుడును జీతకర్రలవలన ముంచిసాయము గలుగును, మకాము జేయవెందిన చట్టియందు తీరి యింనుక విశ్రమించి స్నానము చేయవలయును కాని నపకవలన దేహమున వేడిమి యొక్కి యుండ జెనుట యారకపూర్వమే పోయి చట్టిటిలో మునుగుట తగదు. అట్లు చేసినచో వెంటనే పడినెము, జ్వరము కలుగవచ్చును. ప్రాతఃకాలకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని యింనుక భుజించి బయలుదేరుట ముంచిది. అట్లు గాక నడువమొదలిడిన కొంతసేపటికి దాహమగుటయు దాని

నహించుకొనజాలక నీరు త్రాగుటయు గలుగును. ఇందు మూలమున జీర్ణశక్తి క్షీణించును. ఈవైవిధ్యములను గణింపక ఇష్టావారవిహారము లొనరింపగడగినచో వెంటనే నెత్తురుబంకవిరేచనములు, కడుపునొప్పి, స్ఫోటకము, జ్వరము, శోశోవేదనము లోపగు శోగములలో నేదియోయొకటి కలుగును. ఈశోగముల కారణమున యాత్రావసరములందు నొందదగిన సౌఖ్యము లేకపోవ నావావిధయాతనల నందుచు “ఎంగులకు వచ్చిన దీయాత్ర బైచమా!” యని తిమ్మము, బైచమునుగూడ నిండించుకొనుచు, తుద కేజోదిగమున యాత్రను ముగించుకొని యిల్లు చేరినతరువాతగూడ నాశోగముమండి ముక్తిగానక, చివరకు జీవనయాత్రనే ముగించుకొనిపోవువారును అనేకులు గలరు. జ్ఞాపదిచేకముల గదిగియుండియు, నుచితరీతి వానినుపయోగించుకొనజాలని మూఢాచారపరాయణులగు స్త్రీపురుషులే తరచుగ నిట్టి యకాలదుర్మరగాంబులకు నురియగుచుందురు. కావున యాత్రికులు తినుబండారముల విషయమునను, ఆచరణములందును జాగరూకత గలిగియుండవలయును. దౌర్భాగ్యవశమున యాత్రికు లిట్టిశోగముల పాలగుచో వెంటనే బైద్యము చేసికొనుటకుగాను ఆవసరములగు నావధములను హృషీకేకమందలి మఃమువారే యిచ్చుచుందురు. ఇంటినుండి బయలుదేరునపుడే యీపైన వ్రాసిన శోగముల కుపయోగించు మందుల దగ్గర నుంచుకొనుట ముంచిది. ఏమందును లేకపోయిన అమృతధారానామక - జిమ్మధమ్మనైన తిప్పక దగ్గర నుంచుకొనవలయును. దీని నెవరు పట్టిన వారే తయారుచేసికొనవచ్చును. కర్పూరము, నామపువ్వు, పిప్పర్ మింట్ ప్పటికములు, ఈ మాయ వస్తువులను సమభాగములుగ దీసికొని యొకసీపాయం దుంచినయెడల ద్రవముగ మారును. దీనియం దిశేకగుగములు కలవు. అతీర్ణమున కిది రామరూపమునంటిని, మరియు నేమందుతోనైన మేళవించిన నామందు యొక్క గుణమును నృద్ధిబొందించును. ప్రతియాత్రికుడును వీమందుసీసా నోకదాని దగ్గర నుంచుకొని తీరవలయును. మార్గముపొడుగున పదేపిమ్మళ్ల యంతరమున సర్కారువారి విక్రాంతిగృహము లున్నవి. వీనియందు

దిగవలసినవారు గణపాల్ తల్లా ఇంజనీయరుయొక్క గాని, టిఫిన్ రీకార్డింగ్ టాకులయొక్క గాని యనుమతిని దీసి కొని దిగవచ్చును. దినమున కెనిమిది లేక పదిమైళ్లకంటె పెక్కువ ప్రయాణము నలంపుట ఉచితము కాదు. యాత్ర నెట్లులైన త్వరలో ముగించుకొనవలయునని శక్తికి మించి నడువకొడగిస్త గుఱుదాయక మగును. ప్రాతఃకాలము పదిగంటలలోపల నెంత నేడువగలిగిన నంత మంచిది. సాయంకాలము నడచుట బొత్తిగ గూడదు. ఒకవేళ నడువనెంచినను సూర్యాస్తమానము గాక పూర్వమే ఏదోయొకచట్టి చేరవలయును. చీకటి పడినవెన్న నడచుట ఎంతమాత్రము రిగదు. దొంగలు, తేబుల గ త్తిరించు దుర్మార్గులు యాత్రికులు ద్రవ్యవంతులైనవో వారు బయలుదేరుఫలమునుండియే బయలు వెడలి వెన్నంటి ప్రయాణమునలంపుదు సమయము గని పట్టి తమకార్యముల సంపన్న ముచేసికొని పోవుచుందురు. యాత్రికు లిట్టిదుష్టుల గనిపట్టి ఆప్రమత్తులై యుండవలయును. ఎల్లప్పుడీ పర్యటములందు నివాసములేయవారు ఇట్టి దొంగతనముల కింకను నలంబియుండలేదు. మైదానములందలి వారికంటె వీరికి భర్తృభీతి యెక్కువ. కాని క్రైస్తవవిశేషితాబ్దియందలి యాంగ్లేయు లను మార్వాడీలు పోయగడగిన నాగరికత యను హోలీరంగునుండి యీపర్యటియు లెంతకాలమునరకు చప్పించికొని యుండుకో తెలియదు. యాత్రికు లేపట్టియందైన దిగి స్నానాదికార్యములనిమిత్త మిటునటు బోయినసమయమున అంగడివారే యా యాత్రికుల సామానులను గనిపట్టి యుండుదు, కాని స్వాంతమమధ్య నొకని సామానువద్ద నుంచినావుట ఉత్తమము. కొక్కమునుమాత్ర మెల్లప్పుడు దగ్గర నుంచుకొనవలయును. కొన్ని కొన్ని చట్టీల యందు పూరీ మున్నగునవి యమృతమందును, అట్టివారి నుపయోగింపక భోజనమును స్వయముగా సిద్ధపరచికొని దినమున కొక్కపర్యాయము భుజించువారు సాధారణముగా జబ్బుపడరు. రాత్రిపూట దొరకినయెడల బాలుద్రావియో లేక భూహారమునుసలిపియో గడుపవలయును. జోషీమకముతరువార నుకాములందు తేనీరునెట్టి యున్న మైన పదార్థమును సేవించవలయును. కుంకుమపువ్వు,

లవంగములు, మిరియములు, దాదెనచెక్క, కొంతి, ధనియాలు, లోనసుపప్పువులను చూర్ణముగావించికొని యుంచుకొనినయెడల వీనితో తయారగు కషాయము లేయాకు నీటికంటె పెక్కుచుగము వోనంనును. ఇవన్నియు నిటు లుండఁ యాత్రావసరములందు తెరిగ్గులు అహింసా, సత్యము, ఆస్తేయము, బ్రహ్మచర్యము, అపరిగ్రహము, భూమికేయనము, ఏకభోజనము, రజస్తమోగుణపదార్థవర్జనము, మొదలగువాని నియమముతో బాలించవలయును. చట్టీలయందు వందలకొలది యాత్రికులు సమావేశమగుచుందురు. అట్టివారిలో సత్యతాపాచర్యకర్మగూహరముల నలుపుచుండవలయును. బహిరీనాథయాత్రాఫలమందు పగము అచటికి తేరుటకు యాత్రమే లభించును. మిగిలినది స్వామిదర్శనమునను, రత్నకుండజలాపగాహనమునను, బ్రహ్మకపాలతీర్థసేవనమునను సంపూర్ణియగును. దేవాలయమందు లోపల మధ్య బహిరీనాథుని విగ్రహమును, కుడిప్రక్కను కులేరగణాధిపాధిపాధిపాదులను గలవు. వామపార్శ్వమున లక్ష్మీయ, నరనారాయణవిగ్రహములును గలవు. ఈమట్టుమున కెదురుగ నారదిగరుడోన్గవుల మూర్తు లున్నవి. ఈదేవాలయము నుండి 70, 80 యడుగుల క్రిందుగ నున్న రత్నకుండజలంబుల స్నాన మొనరించి యాత్రికులు బహిరీనారాయణుని దర్శించి కృతకృత్యులగుదురు. మందిరము లోపలిభాగమున స్థలము చాల ఇరుకుగ నుండును. కావున సావధానముగ స్వామిదర్శనము చేసికొనవలయును. మరియు పూజాకైంకర్యంబుల గావించ నెంచిన ఒకదినము ముందుగ నే దేర్పాటులను తేసికొనవలయును. పదివేల యడుగులకంటె నెత్తైన ప్రదేశ మగుటచేతను, మందు గడ్డలు కరగి వానిమధ్యమునుండి ప్రవహించి నచ్చు జలముగుటచేతను నిచట గంగాస్నాన మొనరించుట కష్టము. కాళ్లుచేతులు కొంకరులు పోవును. కాబట్టి యాత్రికులందరు రత్నకుండమునందే స్నానము చేయుచుందురు. మరియు నీరత్నజలస్నానమున చర్యవ్యాధు లనేకములు నశించును. ఒకే రత్నజలప్రాతస్సానండి నచ్చు చేదీసికొని చిన్నచిన్న కాలువలద్వారా మాయవాలగుసూర్యముల బ్రవహించునట్లు చేసియున్నారు. అం దొక ప్రజాభిక

త ప్రకుండమునకును, మరియొకటి స్వామి కైంకర్యార్థమునయోగింపబడిన కుండమునకు, వేరొకటి తిన్నగ గంగలోనికిని బ్రవహించుచుండును. ఈమామసాళికల నీరు పరిశుభ్రమైనదే కావిత ప్రకుండమున జలులు ప్నాన ముచేయుటంజేసి యిది పాశార్పము కాదు. తక్కిన యొక్కడినిటికైన ద్రావణీర్పును. ఈత ప్రజలము త్రోగు టకు వెగటుగను, చురకను మందును కాని మూచుదిన ములు నేవించిన జాలును, ఎట్టి మంచాన్నియైనను బటా పంచలనును, ఈజలమును నేవించుచు కనీసపక్షము 10 దినము లుండేన జాలు, ఎట్టి దుస్సాధ్యతోగమైనను పోవు నని చెప్పవచ్చును.

అటులేరువాలె యాత్రికుల ముఖ్యకర్తవ్యము బ్రహ్మకపాలముపై శ్రాద్ధము. బ్రహ్మకపాల మనువది బృహదాకారమున నొప్పు పాపాణము. అలకనందాతీరమున ఒడ్డుమండి నీటిలోనికి జోయియున్నది. ఇచట వడిచేగము ప్రచండము. జల ముగాఢము. ఈబ్రహ్మకపాలము ఎంతలోతునీటిలోనికి దిగియున్నదియు చదియదు, మామవైపుల జల మున్నది. ఒడ్డును తిరిలియున్న ప్రక్కను హామాదిక్రియాకలాపనిర్వహణార్థము మంబు పము నిర్మింపబడియున్నది. ఈబ్రహ్మకపాలముపై నాసీనులై పితృలోకగతులగువారి కంఠరకు శ్రాద్ధకర్తలు పిండదాన మొనరించి యీవల నాపిండములను గంగలో కలుపుచుండుదు. బహిరవారాయణునకు పైవేష్టము పెట్టబడిన అన్నపాత్రమును దీసికొని యందలి యన్న ముతోడనే బ్రహ్మకపాలముపై పిండదానము గావించ నిలయును. వేరువంటకము పనికిరాదు. ఈపాత్రము అర్చకులనుండియే లభించును. కావి కార్గ్లకు వులెకొప్తాకింబులు, వులెకొ బ్రవుజ్జు, మద్దులు, బొట్టు, వులెకొ మెడపట్టాల గట్టికొని శ్రాద్ధము పెట్టింపవచ్చు పురోహితులవారిం జూచిన ఆంధ్రులకు విషయము కలుగక పోదు. కాని యీ

శీతలప్రదేశములందలి యాచారమే ఇట్టిది. వెంట నెవలైన పృథేవుపురోహితు లేతెంచినచో వారి ద్వారా గావి లేక పుష్కసాహాయ్యమున స్వయముగ గాని శ్రాద్ధవిధి నిర్వహించుకొనగలిగిన మందితే. కానిచో నా మాటునకేలైలవారిచేతనే పకలము సంపన్నము చేయించుకొనవచ్చును. ఈప్రదేశమునండి నాలుగుమైళ్లు మీదవడుధారానామకనిర్మి రిక్రీ ప్రపాతము లున్నవి. ఇవి విక్కిలి దర్శనీయములు. కాలిబాట లేవ్వు మందిమార్గము లేదు. మధ్య నొకహిమానీనదము (glacier) ను చాటకలపవచ్చును. ఈప్రపాతదర్శనార్థము ప్రాతఃకాలమండే పోవలయును గాని సాయంత్రము కూడదు. ఈప్రదేశములందు సాయంత్రము నాలుగుగంటలకే ప్రార్థుగూతిన ట్లుండును. దీనికిదోడు మేఘములు, పొగమంచు గ్రమ్మకొనియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు వర్షము కురియును. ఇందునలన నేమియు కనుపడదు. కావున వసుధారాప్రపాతదర్శనమునకు తోవుటకు ప్రాతఃకాలమే మంచిది. ఇవి గాక బహిరకాశ్రమ మందు వారదళిల, నృసింహళిల, వరాహళిల, గరుడళిల, కులేరళిలానామక పంచళిలునూ, వహ్ని, ప్రహ్లాద, వారద, కూర్మ, ఋషి, గంగానామక పంచతీర్థములను నేవ నీయములు. మరియొక చరణపాగుకా, శేష, నేత్ర, వేవధారా, మాతామూర్తి, వ్యాసగుహ, భీమశిల లనుచేర నొప్పు దర్శనయోగ్యస్థలములును గలవు.

హిరవారమునుండి బహిరవాళమువరకు గల వట్టి లక్షేష్టును, వాని పరస్పరదూరమును, నానియందలి విశేషములును నీదిగువ పొందుపరచిన పట్టికలన విశేషముగను, ఈప్రాంతములందు నేవానమితుల నేర్పరచి యాత్రికుల సౌకర్యములకై పాటుపడుచున్న శ్రీబ్రహ్మచారి వక్రగృతశర్మగారి చిత్రమునుండి యుందిలి చిత్రపటము గైకొనబడినది.

హరిద్వారమునుండి తిన్నగ బడరీనాథమునకు 183 మైళ్లు

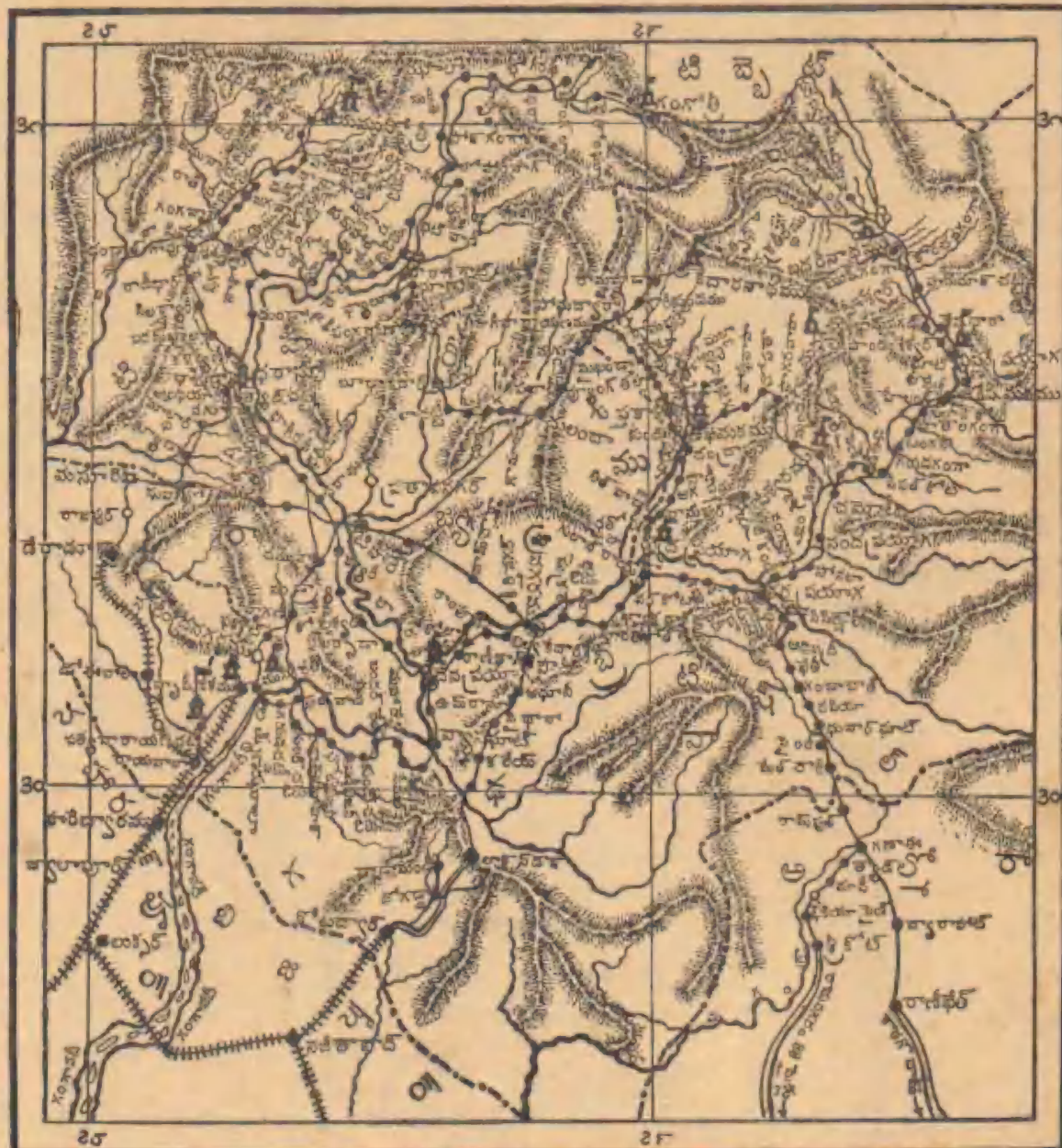
సంఖ్య	చట్టపేరు.	చట్టల పరస్పర దూరము-మైళ్లు.	చట్టాల సంఖ్య	పానముల సంఖ్య ప్రవర్తనము.
1	హరిద్వారము	-	-	ఇది యొక విఖ్యాతమగు తీర్థము. ఇచట మండప ప్నాన పిండ బానాదులును, తర్పణములును జరుపబడును.
2	శత్యవారాయణమందిరము	8	8	ఇచట శత్యవారాయణమందిరమును, కాలీకమలీబాబానామక పాధువు స్థాపించిన క్షేత్రమును గలవు.
3	కృష్ణాక్షికేశము (ఋషికేశము)	6	14	ఇచట రామచంద్ర, భరతమందిరము లున్నవి. కాలీకమలీబాబానారి కేంద్రస్థానము. మార్గమందలి పిరి ధర్మశాలలో మకాముజేయుటకును, దీదలగువారికి సదావర్తి దొరకుటకును చిట్లు ఇచటనే యాయబడును.
4	మనీక్ కేశీ	1½	15½	ఇచట తిహిరీనకేశునిశిల్పశాల, వైద్యశాలలు కలవు. యాత్రికులీప్రదేశమందే హాలీలను, డండీలను, డోలీలను గుడుక్కు కొనవలయును. గుర్రములుగూడ నిచటనే దొరకును. మరియు నిచట బ్రహ్మచర్యాశ్రమము, దర్శనమహా విద్యాలయము లనుసంస్థలు గలవు. శక్రుఘ్ననిమందిరము గూడ మన్నది.
5	లక్ష్మణగర్భాలా	1½	17	ఈప్రాంతములం మన్న వంటెన లన్నింటికంటె పెడల్పుయిన పప్పెమ్మవంటెన ఇచట గంగ కడ్డముగ గట్టబడియున్నది. మరియు లక్ష్మణునిదేవాలయమును, ఒకబ్రహ్మచర్యాశ్రమము, వంటెన దాతినతోడనే కుడిప్రక్కను ప్వర్ణాశ్రమమును గలవు. ఈ ప్వర్ణాశ్రమమున కెదురుగ గంగ కివలి ప్రక్కను శ్రీపార్వతి రామతీర్థాలవారి యాశ్రమ మున్నది.
6	గరుడచట్టి	2	19	లక్ష్మణగర్భాలానుండి యిచటివరకు మార్గము పరశమై, వానా వృత్తాశీర్లమై వనమువలె నుండును.
7	పుకవాడీ	2	21	మనోరంజకమగు పరశమార్గము.
8	గులర్చట్టి	2	23	"
9	వా ఈ మోహా	3	26	" ఇచటనుండి ముందు 4 మైళ్లవరకు ఏగుడుమార్గము.
10	ఫోటీ లిత్నీ	2	28	"
11	బడి లిత్నీ	1	39	"

సంఖ్య	చరిత్ర పేరు.	తీర్థ స్వరూపము.	తీర్థ స్వరూపము.	స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
12	కుండ చట్టి	3	32	ఇక్కడి జల మత్యంతశీతలమును ప్యాదిష్ఠమును, నైయందును.
13	బండర్ శేఖర్	3	35	దీనుడుదారి. కొండశిఖరమునుండి గంగయొక్క నీటి మట్టము వరకు దిగవలయును.
14	మహాదేవ	3	38	పరశమార్గము. మందిస్థానము.
15	సేమర్	4	42	మార్గము కొంతవరకు పరశము. తరువాత నెగుడు తగులును.
16	కాండి	3	45	ఇచట నొక సవావర్తి యిచ్చు తేలియును, ఆసుపత్రియు గలవు.
17	వ్యాఘ్రపుట్టము	4	49	పరశమైన దీనుడుదారి. మరియు నిచటనుండి 36 మైళ్లవరకు సమానమైన మార్గము. ఎగుడుదిగుళ్లు బొత్తుగ లేవు. ఇచట నొక పోస్టాఫీసు ఉన్నది.
18	ఉమ్మరామ	5	54	మందిస్థానము.
19	దేవప్రయాగ	4	58	అలకనందా, భాగీరథీనదుల సంగమంబలి హనోవరస్థానము. చెడల్పనందు, కేగమునందు, జలముయొక్క వర్ణమందు రెండును సమానమైన నదులు. ఈరెండును గలియుచోట ప్రవాహముల పరస్పరఘర్షణమువలన నేడిమి జనింప జల మింపుక ఉష్ణముగ మందును. కాని యీరేఖ కీచలగాని యావలగాని చేయి పెట్టిన మంచులో పెట్టినట్లే యుండును. ఇచట యాత్రికులు సింహదానమును, తర్పణమును చేయుదురు. రఘునాథుని మందిరము కలదు. చలికాలమున బదరీవాఘుని పండా లందగు విచటనే యుండురు. బదరీవాఘమున కేగు మార్గ మిచట చీలును. గంగోత్రికి బోవు యాత్రికులు భాగీరథీవెంటను, బదరీనారాయణమున కేగువారు అలక నందావెంటను బోవుదురు.
20	రాణీ బాగ్	8½	66½	మందిస్థానము.
21	కోల్టా	1½	68	ఇచట నొక ఇన్స్పెక్టర్ కాలనీగాలి ఉన్నది.
22	రామ్ పూర్	2	70	మంచిప్రదేశము. రెండుమైళ్లమీద దేవర్ చారీపాఠశాల ఉన్నది.
23	లిల్వ కేదార్	4	74	ఇచట భిక్షుశ్రేణుల మహాదేవాలయము కలదు.

సంఖ్య.	చట్టకేదు.	చట్టాల పర స్పరమార్గ ము, మైఖే. నానివాల్సాన్ మంత్రి మార్గము, మైఖే.	స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
24	శ్రీవగరము	8	77 ఇది గణపాల్ జిల్లా కేంద్రస్థానము. కాశ్మీరమునది శ్రీవగరము నది నదియు మనోహరమైన లోయయు దున్నది. ఒకమారు గంగాప్రవాహములన గొట్టుకొనిపోత నూత నముగ నిర్మింపబడిన వరుటచే బహుబుద్ధియు దీర్చి నట్లుండును. కాని మైదానములందలి పట్టణములలో కలుగు అలజడి యిచ్చట మన్నట్లు గానరాదు. పట్టణ మంతయు నిద్రపోవుచున్నట్లు లుండును. ఇచట సంస్కృతపాఠశాల, కవ్యపాఠశాల, గవర్నమెంట్ హైస్కూలును గలవు.
25	కుక్రత్	5	82 సరశమార్గము.
26	భట్టిసేగా	2½	84½ ఇక్కడనుండి ఘండు ఒక్కమైలు ఎగును మార్గము. అనగా ఒక్కమైలుఎత్తు ఎక్కవలయును.
27	చాంతిఖాత్	1	85½ ఇచట సోక ఇక్వెక్షన్ కొ బంగాళా కలదు.
28	ఖాంకరా	2½	88 దిగుడుదారి. మంచిస్థానము.
29	నర్మోటా	2½	90½ కొంతమార్గ మెక్కుడు, మరి కొంతమార్గము దిగుడు నైన మార్గము.
30	గులాత్ రాయ్	3½	94 కొంచె మెగుడుదనమైన మార్గము.
31	దుద్రప్రయాగ	1	95 ఇచట మందాకిని వచ్చి అలకనందలో గలియును. దుద్ర వాగుని మందిరము గలదు. ఇచటనుండి కేదారవాళము వకు బోవుమార్గము చీలును.
32	కివానందీ	7	102 సరిశమార్గము.
33	కమేదా	3½	105½ సరశమార్గము. ఇచ్చట మంచియంగడులు కలవు.
34	చటుల పీఠత్	6	111½ మంచిస్థానము. పరివక్రములగు అరటిపండ్లు ఇచట విస్తారముగ కొరకును.
35	కర్ణప్రయాగ	4	115½ ఇచటనుండి యొకమార్గము రామనగరమువకును కాశ్మీరము వకును బోవును.
36	తైకండి	4½	120 సరశమార్గము.
37	నంగానూ	2	122 ,,
38	సోపలా	3	125 ఇచ్చట ఇక్వెక్షన్ కొ బంగాళా యొకటి కలదు.

హైమాలయ తీర్థములు

బదోనాథము, కేదారనాథము, గంగోత్రి, యమునోత్రినకు మార్గముల జూపుటము

సంఖ్య	చరిత్రకారుడు.	చట్టాల పర స్పర మూల ము-మొదలు.	చట్టాల పర స్పర మూల ము-మొదలు.	స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
39	నంద్రప్రయాగ	3	128	ఇచట నందా అలకనందాల సంగమము. స్నానపుట్టము చాలా మూలమున నున్నది. నిర్మింపబడిన గట్టిపట్ట మేమియు లేదు. రెండు నదులు గలసినచోటు అచికిని స్నానము చేయవలెను.
40	చమోరీ	7	135	ఇది గఢవాల్ బెల్లా లాలాకాలలో నొకటి. రుద్రప్రయాగమండి వీరి కేదారనాథము పోవువారు ఆదేవుని దర్శించి వెనుకకు దిగి బదరీనాథమునకు బోవుటకై యిచటికి వచ్చి యామార్గములో గలియుదురు. దేవప్రయాగ, శ్రీనగరము దాటినతరువాత నీదియే పెద్దపట్టణము.
41	మట్ట	2	137	కడు రమణీయముగ ప్రదేశము. ఇచట నొక గుంపరమైన చోట కలదు.
42	సియ్యో పైక్	3	140	ఇచట మంచీయంగడులు కలవు.
43	హోల్	1	141	ఇక్కడినుండి మరల మార్గము ఎగుదు.
44	పీఠకోటి	2	143	చమోరీతరువాత నీది మంచిపట్టణము. శిలాజను, చామర ములు లోనగు పర్వతప్రదేశములం దున్న ములగు పదార్థము లన్నియు నిచట దొరకును.
45	గరుడగంగా	4	147	ఒకవిధమున రక్షగ దగ్గర మంచుకొనుటకై యాత్రికు లిచటి నుండి చిన్న చిన్న రాళ్ల నేరి తీసికొనిపోవుదురు.
46	టంగునీ	2	149	కొంచెము ఎగుడైన మార్గము.
47	పాతాలగంగా	2	151	పరశమైన మార్గము.
48	గులాబ్ కోటీ	2	153	"
49	హేలంగ్	2	155	ఉర్లముబదరీ యను వేరొకస్థానమునకు బోవువా రిచట నదిని దాటి యా ప్రదేశమునకు బోవుదురు.
50	ఖనేటీ	1	156	ఇక్కడనుండి అరమైలు అడుగున ధ్యానబదరీనాథుకత్తె మున్నది.
51	జోషీమకము	8	164	దీనిని జోతీర్థకమనియు పిలుచుచుందురు. శ్రీవృషింహ, బదరీ నాథ ఆలయములు కలవు. చలికాలమున బదరీనారాయ ణుని పూజాపురస్కారము లన్నియు నిచటనే జరుగు చుండును. ఉత్తరమున శ్రీశంకరాచార్యులవారు దీనిని స్థాపించినచెప్పుదురు. ఇది చమోరీకంటె పెద్దపట్టణము.

సంఖ్య.	చట్టము.	చట్టము పర స్వరూపము- మొదటి, మొదటి, మొదటి, మొదటి, మొదటి, మొదటి, మొదటి, మొదటి,	పాఠముల సంఖ్య ప్రవర్తనము.
52	విష్ణుప్రయాగ	2	166 ఇచట ఘోరంగా, అలకనందానదుల సంగమ మున్నది. ఇచటనుండి చలి యధికముగునుభోవును.
53	ఘాట్	4	170 మార్గ మెగుడుదిగుడు, రాత్రికాలమున బొత్తుగ ప్రయాణము చేయవలెను. ఇచ్చట గంగలోనుండి నీరు మిక్కిలి జాగరూకతతోడ దీసికొనవలయును. నురుగులుగట్టు కెరటములు మహావీర్యముతో మూడు నాలుగు గడుగుల ఎత్తు లేచుచుండును.
54	పాండుకేశ్యర్	2½	172½ ఈ ప్రదేశముందే యోగబదరియు, పాండవుల విగ్రహములును గలవు. ఇచటనుండి ముందుముందు మంచుగడ్డల పారం గములగుండ భోవుచున్నంత చల్లగ నుండును. పిక్కిళ్ళ లోయయందు దేవదారువృక్షముల గుంపులు మేఘములం శిఖరములపై తాండవమాడుచుండ, కేవల స్వర్ణమును దలపించును.
55	శేషధారా	½	173 ఇచట సొక బైష్టవాశ్రమము కలదు.
56	లామంగడ్	2½	175½ ఇచటనుండి హనుమాన్-చట్టివరకు గలమార్గము మహావికటము. మెట్లుగ దొలునబడిన పాషాణములమీద గెక్కుచు చోలయును.
57	హనుమాన్-చట్టి	4	179½ ఇచ్చట హనుమంతుని దేవాలయ మున్నది. ఇచటనుండి బదరీ నాథమువరకు సొకటే యెగుడు. మార్గమందు హిమానీ నదముల (glaciers) విూదనుండి దాటవలసివచ్చును. కావున బయలుదేరుటకు ముందే మార్గము నీరిగతుల నడిగి తెలిసికొని మరియు బయలుదేరవలయును.
58	దేవదేఖిణి	8½	183 ఇచటనుండి బదరీనాథుని మందిరదర్శన మగును.
59	బదరీనాథపురి	½	189½ ఇచట విషయ మంతయు నింతకు బూర్వమే వ్రాయబడినది. దీనికే వికాలబదరీ యని కేరు. కావుననే “క్రిబదరీ వికాలలాల్-జీ కిబియ్” అని యాత్రికులు బయకార మొనరింతురు. స్వామిదర్శనమున మానవజన్మము సార్థకమగును.

డాక్టరు, నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు

శ్రీ కృష్ణపదసరసీరుహద్వితయ మాదల మోసి తల్పేవః జలుపువాడ
 నిరతమ్ము భక్తితత్పరత మానులః బోలి వాయు వాదరువుగా బ్రదుకువాడ
 గాన మెందేని నావీనులం బడినంత మేన్వేంచి తల నూచి మెచ్చువాడః
 గనులు వీచులతోడః గలిసిన ద్విజాడనై శివునికైదండః గై నేయువాడ
 నరుడు నాకంటః బడకుండ నరునికంట - నేను బడకుండ నెంతయు నియమ మూని
 పాదముల నేల మోక పరమస్థు - మేను వంచి తపింతు వాల్మీకి నాడు.

భాగవతగర్వితులడనంచుః బరమభక్తి - సంబరముతోడ నాగులచవుతినాడు
 పూలః బూదించి పాలుః బప్పులును బెట్టి కొలువరే నన్ను బాణవిద్యలను గాల్చి ?
 మీర లర్పించుభక్త్యము త్ప్రింగదలచి - యకట వెలికి నాతల పెట్టునంతః జదుక
 మొత్తజూతురుగద పుణ్యపురుషులార "చంక దుడ్డును శరణార్థి" సార్థకముగ.

ఉరము శిరము నేల నూన మ్రొక్కుదుః గాని - యులక మిమ్ము నెపుడుః గఱవః బోను
 తోఁకః ద్రొక్కునపుడ తోడ్తోన కోపాన - నొడ లెఱుంగక కాటు నిడుదునేమొ ?

చీకటులను మీరు చేలాంతరులః బట్టి - సద్దుః జేయు చేగ సాగిపోదుః
 బగకులందుః బుట్టపట్టు వీడక యుందు - నరులు మీదుజొలి నా కదేల ?

దైవ సృష్టి అత్యంత విచిత్రము. క్రిమిటికములు మొదలు అత్యున్నత దశయం దుండు మౌనన బాధితైతము జననమరణములకును, కష్టసుఖములకును అతీతములు.

ఇట్టి విచిత్రసృష్టి కేవలము దైవచైతన్యము తోనూ, మానవధర్మములతోనూ జరుగుచున్నది. దీనికి స్త్రీపురుషులు ప్రధానకర్తలు. ప్రాణిలోట్లన్నియుూ ఈ జాతిచేదములతో గూడియున్నవనుట సర్వజనవిదితము. ఇందు ఏయొక్కటి చేతున్ననూ సృష్టి జరుగజాలదు. కాన ఇరు తెగలునూ సరిసమానములే.

ఇతరప్రాణులు విషయ మటుంచి జ్ఞానభూషితులగు మానవుల వెన్నెకొందము. సృష్టికర్తృత్వమునందు మాత్రము స్త్రీపురుషులు సరిసమానులు గాని తదితరములగు బుద్ధిబలదేహులును నోబలములయందు పురుషులే ఎక్కువయని కొందరు చెప్పుచున్నారు. ఇది యసమం జనముగ తోచెడి. స్త్రీలయందే చింతమంది ధీవికారదలగు కారదలు లేరు! రణాంగణమున పురుషులకన్న వెక్కువ కౌర్యపాహుసముల చూపించిన వీరాంగన లెందరు లేరు! దుర్జయముగు ఆరిష్టద్యుక్తులు నడచి చివ్యహాక్షుపదని నందిన కాంత లెందరు లేరు! విస్తరభీతిచే వారి పేరుల పేర్కొన నలవిగావున్నది. ఇం లేందుకు, ఇప్పటి సత్యగ్రహణులలో నొక్కొక్క సోదరి కైకొక్క పాముల నెంతేని నిర్ణీత పచ్చునే! ఇది మాడ నిచ్చుక పాతియగు భగవంతు డిరు తెగలవారికిని సమ సమగనంప చిలు సమముగ నొసగియున్నాడు, అని చెప్పవలసి యున్నది. ఇంకనూ స్త్రీలయందే కష్టసహనాది గుణాది కేయము లుండుట మాడ స్త్రీలే ఒక్కమె టైక్కున యని మాడ చెప్పదగియున్నప్పుడు ఇరువురును సరిస మాను లనమాట తప్పులమాట కాదుగదా! ఐనను ఇది ఇట్లేయని జేసిని గాని నిర్ధరించుట కష్టము. ఏలన,

లోకము భిన్నరుచులతో నిండియున్నది. ఒక్కొక్కరి యభిప్రాయ మొక్కొక్కవిధము. పశుపక్ష్యదిజుగు వులు స్త్రీబారికే ఎక్కువగ చూచుచున్న వనియు, వాటి ప్రేమ నిడయుట కెంతయో ప్రాకులాడుచున్న వనియు తెలియవచ్చుచున్నది. మానవులు జ్ఞానాధికులు గాన వారి నడవగు రీయల్పబాధులకన్న భిన్నముగ నుండుట వ్యాధిముగదా!

ఇక నీ ఎక్కువతక్కువల వాదము చాలించి ప్రస్తుతమువకు వర్తము. లోకమున స్త్రీపురుషుల యొకమత్యమే సమస్త శుభములకును మూలము. ఇట్టి యొకమత్యమును వ్యాపింపజేయ, స్త్రీయే సమర్థురాలు. స్త్రీ సృష్టిలో నగ్గాంగి. ఇట్లుండే భారతీయులు తమ కాంతలను బాగుచు చేయుచున్నారనియు, వారిని తమయూరిగ మునికై నిర్మింపజేసిన మాంసమును, తమపిల్లలను పెంచి పెద్దచేయు బాదులుగను తలచుచున్నారనియు కొందరి యభిప్రాయము. కాని ఇట్టి దురభిప్రాయము పురుషులందరియందు నున్నదనుట తెలివిమాలినతనము. పురుషులందరు నిట్టి యభిప్రాయముల గల్గియున్న నిక ప్రపంచము తలక్రిందు గావలెననదే.

శ్రీమాకాలములని అనాదిగా నిఖ్యాతి గాంచిన భారతరమణులు తెలివిలేని ఈమాటల నమ్మి తోకత్రొక్కిన త్రాచులవలె పురుషులపై గిరియు లెంతయు అనుచి తము. ఇది గాక మానవే భావణముగా గలిగి, పాతివ్రత్యమే పరమధర్మముగ నెంచు భారతాంగనలు, పాశ్చాత్యాంగనలనవనాగదికతలను, వారివ్యవహారములను, వారిపాత్రతంత్ర్యములను చూచి దిగ్భ్రాంతి చెందిన వారై, వారిచర్యలకు మోహితలై అమాల్వములగు తమ యీ పాతివ్రత్యస్థలంకరణములను ధనుపాలి త్రాచు బాములనుగా నెంచుచున్నారు. అక్కటా! ఎంత అజ్ఞానము! అజ్ఞానులని, అల్పములని వేసిని మనము నిర్లక్ష్య

మొనర్చుచున్నామో, అట్టి పనుపయ్యెడులు పహితము ప్రజ్ఞానభిముఖుని బిట్టలగు మనుష్యుల నించుకేని యమకరింప ప్రయత్నింపకున్నవే! అట్లుండ జ్ఞానులు, సృష్టికి ప్రభువులని గర్వపడుమానవుల పరిసమానులైన తమతోడి మానవుల మాది భ్రాంతులగుట! హైందవమదితులు పాశ్చాత్యమందయు పద్ధతులకు పరచకులగుట! వైవాకాంతల చేతల చూచి తన్మయులగుట! తమ సవాతన ధర్మముల ధిక్కరింపుట! తగదు, తగదు.

ఇట్లని పాశ్చాత్యుల పద్ధతులకు తప్పులుపట్టుట చాలతప్పు. వారివేషభాషలు వారికి బాస గాని భారతీయుల కివి పనికిరావు. వారి వేషభాష లవలంబించి యానందించుటకు మారు వారీయందుగల సుగుణముల నలవరచుకొనిన నెంతయో లాభము. వారికుండు వికమత్యమే వారి నంతవారిని దేసే నవనచ్చును. వారి కార్యధారంధరతయే వారి వింత యున్నతపదవికి తేచ్చియున్నది. మన స్త్రీలలో నైకమత్యము గున్న. కాబట్టి వారీయందుండు నీ పుణ్యముల నవలంబించి తమకు స్వాభావికము లగు దయాదాక్షిణ్యాదులైన సుగుణములకు మరింత వన్నెజెట్టు పెంతయు నుచితము.

ఇప్పుడు కొందరు స్త్రీలు ఉపన్యాస వికముల నెక్కి, ప్రాణవాణులని పేరుజెట్టుకొని ప్రాణములను విసిగించుచున్న పురుషులవారినండి తప్పించుకొనువరకు గుఱియు, లేదనియు, ప్రేమయను పేర విరు తొడిగియుండు నత్యసవ్యామైవ యస్వాతంత్ర్యపు శృంఖలను త్రెంపి నేయువరకును గుఱియు లేదనియు, వివిధములగు జెట్టి మొట్ట యుపన్యాసము లిచ్చి, మన భారతకన్యల లేచా యంపునున గుఱియు విషప్రాచుములగు నిట్టి విషయములచే చెరుచుచుండు పెంతయు శోచనీయును. పూర్వమునుండి అన్ని విధముల భ్యాసి గాంచి, శమసమాధిసద్గుణముల కునికిపట్టులని పేరుగాంచిన భారతరమణులు ప్రస్తుతము ఏమియు నెరుగని మూర్ఖురాండ్రవలె, పకువులకంటె జ్ఞానహీనలై ఇతరుల యాచారవ్యవహారముల ననుసరింప దేవులాడుచుండు పెంతయు ననుచితము. భారతరమణి పతికర్థాంగికద! అన్ని పాక్షిక జెట్టుబట్టిన ధర్మపత్నిగద!

ఆమె పతికి కష్ట సుఖములందును, ధర్మాధర్మవిచారములందును, వేదాల, పర్వకాలసర్వాపధులందును బోధునీడై మెలగవలసినది. భారతాంగన అవాదిగా నర్థాంగీ నామమున కర్హురాలు. ఇట్టి సూర్యవారీణికిన్న పురుషున కాపు లేవ్వరు! కావశే నుదే

‘కాశ్యపు దానీ, కరణీపు మంత్రి,
యాపేవ లక్ష్మీ, తమయా భరితీ,
భోత్యేషు మాతా, శయనేషు రంభా,
మధ్యర్మయుక్తా కులధర్మపత్నీ.’

యమనార్యవచనము శర్వజనాదరణీయముగ విలసిల్లుచున్నది.

పురుషుడు పుట్టినదాదిగ పరమపద మొందువరకును, పిదపనూడ స్త్రీలనడుచునే యున్నాడు. మోక్షకాంత స్త్రీయేగద. వివ్యాధిచేత వాణి స్త్రీరూపమున బరగనున్నది. విద్యావహాయమున నార్థింపబడు భాగ్యము స్త్రీరూపభారీయై లక్ష్మీయునుపేర ప్రకాశించుచున్నది. జన్మదాత్రయై పకలభోగప్రదయగు భూమి ‘భారతమాత’ యను పేర స్త్రీరూపమున విలసిల్లుచున్నది. కాన పురుషుడు మూల్యస్వరూపయగు స్త్రీలారి నన్ని విధముల గౌరవించుచున్నాడనియే చెప్పవలెను.

భారతవేశమున స్త్రీలస్వతంత్రులమట ఒప్పుకొనవలసినదే. స్త్రీ పురుషాభ్యానునర్తిని, పిరు విద్య నేర్చి బాగుపడినను, సేర్వక చేసిననూ ఆకీర్త్యపాత్రులు పురుషులకే చెల్లును కాని పిరి కేమాత్ర మంటవు. ఏలన స్త్రీ పురుషుని సమృతి లేనిదే ఏపనిగాని చేయకాలదు. విద్యావిషయమున లోగనంత శ్రద్ధవహించి వారికి సర్వద్య కొనుగొనగలమును ప్రకాశింపలేయుట పురుషునికి ధర్మము, లేనిదో,

ఉ. ఇల బురుషుండు శాస్త్రముల

నెంతటి శేర్పరియైజ నేమి పెం

పలరిన నీతిసాహసము

లందిన నేమి, నువిద్య లేకమే

నలవడనట్టి మందమతి

యోగతి భార్యగ నత్సేవేయ

నెలత నశించ జేయు పతి

నేర్చుట నీతుల సాహసంబులన్.

అని నట్లగును. ఆహా! ఉగ్రపాలనండి కుమారుడు విద్యావంతుడం, బుద్ధిమంతుడం గావలెనని అట్టకప్పు ములుపడి అంతటివానిగ జేసిన తల్లితండ్రుల కష్టమంతయు నీన్న లేక మేన్న ఎచ్చిన యొక మందమతి నవావాస ముచే బూడిదనూ! బోసిన పన్నీటివలె వ్యర్థమగు నని చెప్పుచున్నామకదా! ఇట్లని తెలిసియూ, పురుషులు స్త్రీలు చదివిన చెడెద రమ కురూపాల గలిగి బుద్ధివో పాటు తమ కీర్తులనుమాడ పోగొట్టుకొనుచున్నారు.

వీరి యాసాలకు తగినట్టులే నేటికాలమున కొన్ని కారణములు వైతము గలిగి మరింత కలవర పెట్టుచున్నవి. ఇప్పుడు కొందరు బాలికలు ఆంగ్ల విద్య నభ్యసించ భర్తల బ్రాధింది పాఠశాలల ప్రవేశించున్నారనియు, బడి చేరిన కొలదిమాసములలోనే వింతమాడ్పులుచెంది భర్తల నిరాక రించుచున్నారనియు చెప్పుచున్నారు. ఇది మిక్కిలి శోచనీయమగు విషయము. విద్యలో నాండ్రమేమి, ఆంగ్ల మేమి, సంస్కృత మేమి, అన్నియు నొకటేకదా! ఇచ్చట బుద్ధివించిన నూర్పుకు తెల్లగను, అచ్చట మన యించిన నూర్పుడు నల్లగను నుంచునమ టెంతయసం భావ్యము? ఆట్లే ఆంధ్రము చదివిన పతివ్రత లగుటయు ఆంగ్లము చదివిన పాపండు లగుటయు చాలవంతగ నున్నది. వారు మనభాష నేర్పినంతచే మన పద్ధతుల నేర్చుచున్నారా, లేదే!

ఇవంతయు వీరి జెట్టియూహలు. ఆంగ్ల విద్య నేర్వగానే మగలను, మగవాళ్లను నిర్లక్ష్యము చేసి ధిక్క రించినచేగాని యావిద్య పూర్తిగ ఎచ్చినట్లు కాదను వింతయభిప్రాయమును వీరు గలిగియున్నారని తోచు చున్నది. పాపము! 'గతామగతితో బోక' యన్నట్లేవ తెయో బుద్ధిహీనురాలైన కాంత ఎరువుకు తెచ్చుకొని కులికిన యాయనవ్యాప్తనడక నంద రచలంబించుట! 'కాకినడక మరచిపోయె, హంసనడక రాకపోయె'నన్న

ట్లగుదురంతియే. విద్య నేర్చినకొలది వివయాదిపద్ధుగములు 'హెచ్చునని యుండ ఇది యేమి టీతలక్రిందులు! అచ్చట నాకాశమున కంటక, ఇచ్చట భూమికి నంటక నడుమ త్రిశంకుస్వగ్రామభవములు. విద్య నేర్పినందుల కిదియా సలము! ఆర్థము చేసికొనక చేయుపనుల ఫల మిది. ఇది కాదు నేర్వలేగినవిద్య. తన్ను తాచుకుకొను విద్య నేర్వతను, తన సోపరీసోదరుల హితమును కాంక్షించు విద్య నేర్వతను, తనచేకాన్నత్యము నెంచి యుప్పొంగి తచ్చేవాళ్లకిని గర్జించు పద్విద్య నేర్వతను గాని స్త్రీలు విద్య కనర్తులని పురుషులచే ననిపించుటయే! లేక మాప సమండుకముల భంగి ఏదేలే చూచిన వంటయని, ఇల్లని, పిల్లలని, దానికన్న వేరొక టెరుగక తాము విసిగి, తమభర్తలను దుఃఖపెట్టి, తమ పిల్లలను చెరిపి భారతదేశపు స్త్రీలు శుద్ధ-అవాగరికలని దేశమునకే అప ఖ్యాతి తెచ్చు టుచితమా! అట్లు గాక విద్యయొక్క సునత గలిగి సరిగ నర్థము చేసుకొన్నచో స్వభావసిద్ధ మైన తమ నూతనకాంతివియాదాక్షిణ్యాది సద్గుణములకు మరింత శోభ జేపూర్చి కుండవంబున నడిచిన నానికమును బోలి తమభర్తల విద్యాదిసునతలను ప్రకాశింపజేసిన వారై, తమ పుత్రపుత్రికారత్నములను విద్యాధికులు గను, జ్ఞానసంపన్నులుగను, దేశోద్ధారకులుగను, చేయ సమర్థులౌదు రనుటకు సందియ మేమి?

శివాశుమహారాజును, 'నెపోలియన్ బోనోపార్ట్' యను ఫ్రెంచి యోధుడను, 'అయ్యో మీరింత గొప్ప వా రెట్లయితి' రన 'మారెల్లి నలన' నని చెప్పినట్లు. కాన మన భారతాంగనలు ముందిరెట్లులు, ముందిఇట్లాండ్రు, దేశభక్తులు, ఈశభక్తులు కావలసినందున పద్విద్య బడ యుట ఆత్యావశ్యకము. పద్విద్య గలకాంతయే అర్థాంగి యనుట కర్హురాలు. మూర్ఖురాలును పతి కర్థాంగియే, ఆతని పంపాదనము ననుభవించుటకు, అతని పాపములను హెచ్చించుటకు, ఇట్లుండుటకన్న భారతరమణి అనంగ యగుట యే ర్తమును.

అట్లెన్నిటికిని గాకుండుగాక! భారతరమణి తనయర్హస్థానగౌరవమును తా తెలుసుకొనుగాక!

విసఫుతమముల దారి

కొనరించు నిక లెల్ల

గర్జించి నుసియ్యమ్యై;

దెనలెల్ల పులికింప

మనకమనకలు రేపె,

పులుకుపులుకున చూచు

మినుకు మినుకున మెరయు

తారలే తమసులో

దాగిపోయిన వపుడు.

పురి విప్పి నృత్యాలు

నలిపేటి మొయిగులే

మొరవెట్టి మొరవెట్టి

మోగిపోయినవపుడు.

కదలాడు జవరాలి

కరములో కాంతుడై

మెరపు కన్నెలవలపు

కొగిల్ల నభ ముండె.

అకాశసికతాల

నవయు శోకతమస్సు

కురిసినది కురిసినది

లోకాల ముంచినది.

శోకంపు కూర్మలో

చిటిలి రాలిన నాడు

పాపాణ హృది జాలు

భయదపాథో రాశి

మిలిత మైనాదపుడు.

శోకంపు కలికవై,

తిమిరాల కాంతివై,

యిరులచెర విడిపోయి

చిరువెలుగు రూప మై,

నెలవంక చలువనే

మైపూత పూసికొని,

ప్రేమ జొంపాలనే

శిఖలో నిమిడ్చికొని,—

వలిపెంపు పెన్నెలే!

మురిపెంపు నవ్వులే!

చిరునలైప్రిదులగా

రాగరేఖల తేలి

తేలి వచ్చితి వీవు.

నీ

వదనవిశ్రుత వచన

వ్యజనానిలాలలో

నా

కలలతారక లన్ని

జలజలా రాలినవి

కాంతులై కురిసినవి

మేనంత మెరసినవి

అంత,

నాహృదయాన

ప్రేమాల పుంజమై

నీరూపు విరిసినది.

నర్తకి 'పాన్లవా'

కొత్త రామమోహనశాస్త్రిగారు

మహానర్తకి 'పాన్లవా' అస్తమించెను.

రమ్యను 'బాలెట్' మ్నా పరిసమాప్త మొందినది. 'మేడమ్ కర్నా' 'పాన్లవా' ఘనము నకు వచ్చెను. కాని అసమానయగు 'పాన్లవా' లేని లోటు తీరదాయె. నర్తకి పాన్లవా తా నొనర్చిన నాట్యమునకంటెను, ఆనాట్యసృష్టియందలి రచనావైదగ్ధ్యముకన్నను మించు నొక మహావ్యక్తి. అనేకవత్సరములు మానవజాతియెదుట నర్తననలిపి మానవహృదయమును చూరగొనిన యీమె యీనాడు దేవలోకమున పరలోకవాసుల నానందింప వెడలిన దేమా!

'బాలెట్' నాట్యమునగా అనేకనర్తకు లొకచో చేరి క్రమరీతి నొక కథావిధానమును ప్రదర్శించుచు చూపరుల కండ్లయెదుట అసాధారణమగు మూర్తి రచనను చూపుట. ఇందు శాస్త్ర మెక్కువ. కావున విమర్శకులు దీనిని intellectual గా పరిగణించిరి. కాని 'పాన్లవా'యొక్క 'బాలెట్' రసస్పృహకి ప్రాముఖ్య మిచ్చుచు తన దేశమగు

నాట్యమునకు romantic వాసన యెక్కువ. పూర్తిగా intellectual గాదనుట విక్రువము.

'మేడమ్ పాన్లవా' 1885-వ సంవత్సరమున 31 వ జనవరి జనన మొందెను. పదియవ యేటనే 'యింకీరియల్ బాలెట్ స్కూలు'న చేరి శిక్ష నొందెను. ఈమె నాట్యములలో 'మృత్యుముఖరాయంచ' (చిత్రము 2) మిక్కిలి మిన్న, మరియు మిక్కిలి ఆకర్షణీయము నగుట అందరిచేతను మిక్కిలి హర్షించబడెడిది. నాట్యమున రసస్పృహ ప్రాణము వంటిది. అట్లుగుట ఆమె తన నాట్యమున బహువిధరస సృష్టి నే ముఖ్యముగ చూపెడిది. పూర్వసంప్రదాయముల మీద నాధారపడి బాగోగుల విమర్శించు నాచారిరీత్యా ప్రజ్ఞ మొదటిదిగను, కల్పనాసృష్టి రెండవదిగను విమర్శకులు పరిగణించు చుండుటచేత, 'పాన్లవా' నాట్యాచారముల పాలించుచు కల్పనా వైదగ్ధ్యమునకు, రసస్పృహకి ప్రాముఖ్య మిచ్చుచు తన దేశమగు

నర్తకి 'పావవా' చిత్రములు

నిర్మల
చిత్రము

౨. మృత్యుముఖ రాయం

౩. 'ఏంక' వేణువాదమునందలిది

౪. దేవతాస్త్రి

౫. Chrysanthemum

రమ్యాయందు అభినయించి, అక్కడి వారలచే సంప్రదాయవిరుద్ధముని తలంచబడుటచే రమ్య దేశమును వదలవలసి వచ్చెను.

ముఖము, శరీరము, పాదములు, హస్తములు—వీటితో కూడిన అభినయముచేత రూపస్పృష్టి నొనర్చుట 'బాలెట్' నాట్యమున నూతనము, పూర్వసంప్రదాయవిరుద్ధమును అయియున్నది.

'ఫోకిన్' (Fokine) అను నాట్యాచార్యుడు ఈమెతో వనవిహారము నల్పుచు నీమె వనమందు హంసరీతి నున్నటులు ఒకనాడు ఆయన మనస్సునకు తోచెనని తన యనుభవమును చెప్పెను. 'పాన్లవా' తన ఆంగికవ్యతిరిక్తమగు మెక్సికన్ దేశపు, తూర్పుదేశపునాట్యమందలి గాఢాభిమానముచే అరీతి ననుకరించ ప్రయత్నించెడిది. ఈమెనాట్యమందు Bacchanale యొక ముఖ్యమగు పట్టు అయియున్నది. ఇదియు ఆమె Type న కంత సరిపోయినది గాదు. కాని అందలి మరణానంతరయొక్క విషాద పరిణతిఘట్టము ఈమెయొక్క అద్భుతాభినయముచే Bacchanale కు లేని ప్రాముఖ్యము వచ్చెను.

ఒకకథావిషయము వనేకవిధముల త్రిప్పి త్రిప్పి ప్రస్తావనచేసి రసస్పృష్టి యొనర్చుట యొకటి. ఒక ముఖ్యఘట్టమును విశేషీకరించుచు త్వరితగతి స్వాభావికత చూపుచు రససిద్ధి నొనర్చుట మరియొకటి. 'పాన్లవా'నాట్యము రెండవది. అందుచేతనే తా నేరుకొని, అభినయించి,

భావప్రకటనాంత్యస్థానమును చూపి ప్రపంచభ్యాసినొందినపట్టులు మృత్యుముఖరాయంచ', 'కాలిఫోర్నియా యందలి గంజాపుష్పము' 'అడవితుమ్మెద' వసంతముతువున జలజలరాలు ఆకులు' (చిత్రము 5) అయియున్నవి. 'వసంతముతువున రాలుఆకులు' అనుగీతము ఈమెరచించినదే. Chrysanthemum వృక్షమందు అన్నియు రాలిపోగా మిగిలిన చివరిపుష్పము యొక సుడిగాలి తాకుడునకు కదలి తాళలేక క్రింద పడును. ఒకకవి ఆరాలిన పుష్పము చేతితో తీసి రాలిపోయిన పుష్పపత్రముల చూచి చేతితోనిమిరి ముద్దిడును. గాలి వీచి ఆపుష్పము మరల క్రింద పడును. మరల దానిని తీసికొని fountain దగ్గరకు తీసికొని వెళ్లి, అక్కడి నాచు ప్రదేశమున దాని నుంచి కొంచెము దూరమున నొకరాతిమీద కూర్చొని తన కవిత నాలాపించుచుండును. మరియొక మారు సుడిగాలి వచ్చి ఆకులతో ఈపుష్పముకూడ యెగిరి ఇంకొకచోట పడును. ఇట్టిసమయమున నొక వనజాతీ ఆకవియెదుటికి వచ్చెను. అప్పు డాకవి యీ పుష్పమునంగతి తలపకయే ఆమెతో వెడలిపోవును. ఈ పుష్పమో, పండుటాకుల మధ్య పడి సూర్యారాతపమునకు ఎండిపోయి నశించిపోవును. ఇందు Chrysanthemum పుష్పము 'పాన్లవా' అభినయించును.

మంచు తెట్టెలు—క్రిష్టమస్ పండుగలో ఇవ్వబడిన బహుమతులలో అడకత్తి యొకటి. దానిని స్పృశించగనే యొక అప్పరశ్రీ బయటికి

వచ్చును. ఎదుట మంచుతెట్టెల బరువునకు వంగిన వృక్షము. క్రిష్టమస్ చలికాలపు దేవతాస్త్రి నాట్యము నల్పురు (చిత్రము 4).

(చిత్రము 5) 'వీరితేవేయరాదము' అనుగీతమునందలి యొకఘట్టము.

'ఆనా పాల్లవా' 'జెచెటి' దగ్గర క్రమశిక్షణ బడసెను. ఆ కాలమందలి ముఖ్యనటులందరును ఈయనదగ్గర శిక్షణ బడసినవారలే. ఈమెను చూడగనే యీమెవైఖరి యందలి అనవ్యత గోచరించెనట.

'జెచెటి' దగ్గర అనేకులు నాట్యాభ్యసన మొనర్చుచు-టచే ఆయనకు తీరిక యుండెడిది గాదు. కనుక వారలందరు ఇచ్చు ధనము తా నొకర్తే యిచ్చుచు మూడు వత్సరములు ప్రత్యేకశిక్ష పొందెను.

"నాట్యశాస్త్ర సంప్రదాయగీతులు అందలి నమస్కాలు మొదలగునవి మాత్రమే నేర్పగలిగినవి నేర్పితిని. ఆమె నాట్యమందలి రసస్పృహ, స్వరకల్పనములు, భావప్రకటన ఆమె సొంతమే" యని 'జెచెటి' వాక్కుచ్చెను.

పాల్లవా 'ప్యారిస్' నగరమందు 1909-వ సంవత్సరమున Diaghilen నటులలో నాయకగా చేరెను. ఒకసంవత్సరముతర్వాత తాను కొందరిని తయారు చేసికొని లండను నందలి 'పాలెస్' నాట్యమందిరమున ప్రదర్శన మిచ్చెను. ఇంత కొకవత్సరము మునుపే 'కొలీసియమ్' థియేటరునందు 'కర్పలీనా' యు

'నిజిస్కి'యు 'షిష్టపక్షి' నాట్యము నల్పిరి. 'యిసాడరా డన్కను' 'మాక్ష ఆలెను', 'లిడా కియాస్ట్రో' అను సుప్రసిద్ధనటులు లండను నగరమున నాట్యప్రదర్శనము లిచ్చి ప్రజల హృదయముల చూరగొని 'బాలెట్' నృత్యమందొక యపూర్వవాంఛ కలిగించిరి. అట్టి యదనున ఈమె వచ్చుట తటస్థించెను. ఈసారి నూతన విధమున నర్తననలిపి ప్రపంచఖ్యాతి నొందెను. 'పాకరు' అను కవిసార్వభౌముడు 'లండనున పాల్లవా' అనుగీతమును రచించెను. ఆయన రచన లన్నిటిలోను ఇది మిన్నయట! మరియు ప్రఖ్యాతినికూడ నమకూర్చెను.

1913-వ సంవత్సరములో అమెరికాదేశమందు పర్యటనము నలిపి ఆరునెలలో నూట నలుబదిదోట్ల తన నాట్యకళ ప్రదర్శించెను. అటుల తాను ఈసంవత్సరము 22 జనవరి చని పోవువరకు నాట్యము చేయుచునే యుండెను. 1929 జనవరి మాసమున మన దేశమునకు వచ్చి కలకత్తాయందు ప్రదర్శించెను. హిందూ దేశపు నల్లిక్కులనుండియు ఆ ప్రదర్శనమున కరుదెంచిరి.

మహానర్తకి పాల్లవా హిందూదేశమున చని పోవుట అభినయించెను. కాని తాను చనిపోవు నపుడు నిజమును గ్రహింపదాయె.

తరువాత ఆమెయొక్క నాట్యనభా ప్రదర్శనమున యథార్థిగనే హిందూవాద్యమమధ్య యవనిక రంగమున లేచెను. వెలుతురు రంగ

మధ్యమున పడెను. సరోవరమధ్య నున్న మ్రోగుచున్నటుల యుండెను. అనాట్యవధ
 fountain నుండి నీటితుంపురులు పడి ప్రవాహ వా రివ్వధి అమరసిద్ధి నొందిన హంసరాజు
 ములు గట్టి పారుచునేయున్నవి. కాని హంస 'పాన్లవా' ఆత్మశాంతి కొరకు ప్రార్థించి జో
 ఠేయిది! అని భూసభోంతరాళముల మారు హారు లొనర్చి ధన్యు లయిరి.

6

శ్రీ లక్ష్మీ సారథ్యము

జి. బామవగారు

అహిమ స్తములకు నోయ్యారంబు నేర్పించు వలపుచిల్లనగ్రోవి పాటకాఁడు
 పవిత్రసంబునయందు పడగపాముల నెక్కి చిందులాడిన గొల్లచిన్నవాఁడు
 పదియూరువేల గోపస్త్రీలతోఁ గూడి యపవాదుబూనని యందగాఁడు
 లోకాంతమున మజ్జియాకుఁ దెప్పందేలి తలదాచుకొన్న చిత్రస్వరూపి
 భాసురములైన తన చేరఁజేసికనుల-మచ్చుఁజల్లెడు వేలుపు మాంత్రికుండు
 తోడరి విజయునియరదంబు దోలుచుండె-కాంచి విల్లందఁకొనుము భాస్కరకుమార!
 ములుకులు సిధనుస్సున విమూర్తములై చని, కృష్ణమూర్తికి
 వలఁగొని యావల న్నరునిపైఁ గసిబూనుట, దుష్టరంబుగా
 దలఁప విదేటివెట్టి? భజదర్శము వెన్నుని ముందు సాగునే
 మలపుడు నారథంబు? యనుమానముఁ దోచె జయంబు కట్టఁదా?
 న్యయమైపోయిన యమ్ముల న్మరలఁ గూర్చు దక్షమైయున్న, య
 త్రియతూణీరములిచ్చి పార్థుఁడు శరాసారంబు గుప్పించినక
 జయ మాదేవుఁ డెటులగు గుఱ్ఱములపై, నాపై, భవత్సేనపై
 దయఁజూపించుట కూపిరాడఁగలదా? దౌర్భాగ్యధానుఘ్నఁడా!
 తూలినపందిరై, హరుఁ డెదుర్కొని రేచిన గ్రుద్దులాట కు
 స్త్రీల, బలిష్ఠుఁడై, కఱకుఁడేలినవాఁడు మహేంద్రసూతి యా

తూలికి గుండెలే దతనిఁ జూడ నెగాదిగ, యుద్ధభూమిలో
రాలదలందిలే? పరశురాముని శిష్యుడనన్న బిట్టునక

భాండవము నద్దనుఁడు కాల్పు కాలమందు-పరుగులెత్తిన మునలినర్పమును వింటఁ
దొడిగినాడపు, భభిభభీ! విడువవలవ-దబ్బనాభుఁడు గరుడవాహనుఁడు సుమ్ము.

బలవంతుండగు శౌరి, రోషము రగుల్పుక బాధుడు గెంపుచూ
పులవేగంబునఁ దూపులన్నడిపి నీమూర్ఖులు ఖండింపఁడే?
తలపై శాపము లాడు నీకు నొక యుద్ధంబే? నీరక్తముక
బాలయుక గాకులు గ్రద్దలు గుడుచునేమో! నేడు సూతాత్మకా!

ఇలకుక గ్రుంగె రథంబు చక్ర మిపు డేదీ? నీకు గత్యంతరం
బలుక నీ ప్రతిపక్షిగాండివధరుండై, చెండుచున్నాఁడు నీ
బలముక గాలములేదు న్యందనము లేవందీసికొ మ్మేటికి
తలపోత లృరణంబు వేడుకొనరాదా? కర్ణ! భీభత్సునిక.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందా
దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము.
చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా
దారులకు భారతి ౧౦-వ లేవ లోపల అందకపోయిన యెడల పెంటనే తపాలువారికిని, మా
కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము

— మేనేజరు, 'భారతి.'

శాసనము శ్రీకాకుళమున కేడినింది మైశ్లరూరమున నున్న సిరిపుర మను గ్రామమున నున్న చెరువులో మన్ను త్రవ్వ చుండగా దొరకినది. దీనిని మ. రా. రా. శ్రీ పాణంగిపల్లి వరహాళు పంతులుగారు పరిశోధింపుచుని నాకు దయతో నొసంగిరి. ఈ శాసనము చెరువులో మన్ను త్రవ్వ కూలి వానికి దొరకినదనియు, నద్దాని నాగ్రామ మందలి యొక పురోహితునకు వాడు చూపె ననియు, నాపురోహితు డది దేవతలచే లిఖింపబడినదని తలంచి భక్తితో జూచుచుండె ననియు, కార్యంతరమున నా క్రియన్నేహితులు శ్రీవరహాళుపంతులుగా రచటి కేగ నీ పురోహితు డీశాసనమును వారికి జూపుటయు, వారిది పూర్వరాజశాసనమై యుండనోపునని తలంచి దానిని బుచ్చుకొని పూర్వ లిపులను పరిశోధించుటయు దభిమానము గలుగుటచే నాకద్దాని నొనగుటయు నీ విధముగ నీ శాసనము నాకు లభ్యమైనది.

రెండు రాగిరేకులపై శాసనము చెక్కబడినది. మొదటిరేకు మొదటిప్రక్క లిపి లేదు. ఇది పుస్తకమున కట్టవలె లోపలి లిపిని కాపాడుట కేర్పాటు. రెండవ రేకునకు రెండువైపుల లిపి కలదు. రెండవవైపు లిపిని కాపాడుటకు మరియొకరే కుంచబడలేదు. ఈ రెండు రేకు

లును రాగితో చేయబడిన యొక కడియముచే గ్రుచ్చబడి, కడియము చివరలు రెండును కూడినచోట రాగిపోతపై రాజముద్రకచే సంధింపబడినవి. రాజముద్ర స్పష్టముగా కనబడుట లేదు. అగుగుదల లేకపోయినను పోతపోయబడిన రాగి నునుపుగా నుండనందున ముద్రపై నున్న యక్షరాదికములు స్పష్టముగా లేవు. రేకుల నిశీధి 7 అం. వెడల్పు 2.7 అం. లిపి బ్రతిబింబమును తీయుటకై కడియమును తెగగొట్టవలసి వచ్చినది. రేకులలో మొదటిదికొంచెము పలుచగను, రెండవది దళ మెక్కువ కలదిగను చేయబడినవి. మొదటి రేకున లిపి యొక్కప్రక్కనే యుండుటచే యారేకు పలుచగా చేయబడి యుండవచ్చును. రెండవరేకు కూడ నట్లే చేయబడిన చెక్కబడినలిపి వెనుకప్రక్కకు కూడ ఉబ్బి చదువుట కవకాశ ముండదు గాన దళముగా చేయబడినది. రేకులయంచులు లోనికి సాగగొట్టబడుటచే నొక రేకున కొకటి రాపాడకుండుటయే గాక లిపిని నూడ సంరిక్షించును.

లిపి

పుట కారేసి పంక్తులచొప్పున మొత్తము పదునెనిమిదిపంక్తులలో నీ శాసన మంతయు నిమిడియున్నది. శాసనమును చెక్కిన లేఖకుడు తనపేరెచటను చెప్పకొనలేదు కాని

యక్షరములు మాత్రము మిక్కిలి పొంకము గను, పంపులు ముత్యాలకోవ వలె నుండుటచే బాగుగ నారితేరిన మంచి 'మునద్దీ'యని చెప్ప వచ్చును. అక్షరములన్నియు లోతుగ చెక్కబడి, బహుకాలమైనను వీరమాత్రము శిథిలముగాక స్పష్టముగా నున్నది.

అక్షరము లన్నియు బ్రాహ్మిలిపిని వ్రాయబడి యున్నవి. చాలుక్య రాజగు హస్తీవర్మచే నొనగబడిన శాసనపులిపికన్న పురాతనపులిపియని యక్షరముల తీరున, పొంకమాను బట్టి నుూహింపవచ్చును. లిందు వక్కడక్కడ నునయోగించినను అనేకస్థలముల లిందువునకు బదు లనునాసికాక్షరమే వ్రాయబడినది. 'వర్మ' మొదలగు రేఫ వాడుక చేయబడిన చోట ద్విత్వాక్షరమును, వలపలగిలయు చెక్కబడినవి. లేఖకదోషములు లేకపోలేదు. మొదటిదశము రెండవపక్షిలో 'భూహిరణ్య' అను చోట 'ణ్య' చెక్కుట మరది తరువాత పొంప పాదమొంది దిగువను చిన్న యక్షరముగా 'ణ్య' ను చెక్కినను. ఈరీతిగనే 'యాజన యాజన' యని రెండుసారులు 'యాజన' శబ్దమును చెక్కినను తిరిగి కొట్టివేయక యట్లే యుంచెను. మిగిలిపూరపాటలు మూలము దిగువను అంకెలువేసి చూపబడినవి.

భా ౩

శాసనమంతయు సంస్కృతమున వ్రాయబడినది. ప్రాకృతచ్ఛాయలెచ్చటను గానరావు. తెలుగుగాని తదితర దేశభాషలుగాని శాసన

మందు ప్రయోగింపబడలేదు. అశోకుడు మొదలగు పురాతనరాజుల శాసనములు ప్రాకృతమున రచింపబడినను మన శాసనముకూడ క్రీస్తుశక కారంభ కాలమునాటి దైనను ప్రాకృతముగాన రాకుండుట యొక విశేషము. వ్యాకరణ విశేషములు మూలమునుండి పాఠకులు సులభముగ తెలిసికొనగలరు గాన వివరింపబడలేదు.

ప్రా ముఖ్య ము

తామ్రశాసనములు దేశమందనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. అవి యన్నియు నేరాజుల చేతకో బ్రాహ్మణుల కొనంగబడినదానప్రములు. ఇదియుకూడ నట్టిదే. కాని యొక విశేషము. క్రీస్తుశక మారంభమున కీవలావల నొక శతాబ్దములో తామ్రశాసనములు లభింపకున్నవి. శిలాశాసనము లనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. దేశమంతయు నాకాలమున బౌద్ధాశ్రాంతమగుటచే హైందవసంప్రదాయముల ననుసరించి యేలురాజులును, తత్ప్రాదాయముల ననుసరించు ప్రజలును నాకాలమున గలరని రుజువు చేయుటకు మన శాసన మొక సాక్షిగ నున్నది. కలింగదేశ మేలిన రాజుల కందరకు మహేంద్రగిరిపై నున్న సోకన్దేశ్వర స్వామి కులదైవతమని తరువాతి శాసనములు చెప్పుచుండ నాగిరియు నా దేవతయు ప్రసక్తియే నిచట గానరాకపోవుటచే మన శాసనకర్త యగు రాజు సోకన్దేశ్వరాలయనిర్మాణమునకు పూర్వదని రూఢిగ చెప్పగలము. తరువాతి

కళింగచక్రవర్తులు వారికులము గంగవంశపు
క్షత్రియులని ప్రగల్భముగ చెప్పించుడ నీశాసన
కర్త యాచార్యులయే చేయకపోవుటచే నప్పటికి
క్షత్రియులలో నేర్వేరుశాఖ లుత్పన్నములు
కాలేవని మన మూహింప వచ్చును. ఎనిమిది
తొమ్మిదిశతాబ్దములనాటి కళింగచక్రవర్తులు
తమ గోత్ర మాత్రేయమని చెప్పి గానివీరే
గోత్రమువారో శాసనము చెప్పలేదు.

క్షత్రియులలో నంతశ్యాఖ లనేకములు
పురాణములలోను, శాసనములలోను గాన
వచ్చుచున్నవి. సూర్యచంద్రవంశములు
పురాణప్రసిద్ధములు. అగ్ని, గంగ, గంగ
చాలుక్యమొడలగు వంశములు శాసనప్రసిద్ధ
ములు. పాశ్చాత్యసిద్ధాంతముల ప్రకారము
మన భారత దేశమండలి పురాణదేశము
లన్నియు పౌర్ణమితకును నిహ్యాలింది యార్య
సాంప్రదాయికమగు హిందూమతమును స్థాపిం
చుటకై నిర్మింపబడినవని నమ్మకము. అట్టి
యామావయే నిజమగునెడల పౌర్ణమితము హిం
దవకు శ్రీ. వె. మూడునాల్గు శతాబ్దములకు
గాని కాలేదు. అందుచే భారతపురాణదేశమున
ములుగూడ నాకాలముననే యారంభింపబడిన
వని యూహించవచ్చును. అట్టియామా స్థితమై
నపుడు శ్రీ. వె. ప్రథమశతాబ్దమున మన దేశ
మున పురాణములు లేనేలేవని చెప్పవలయును.
పౌర్ణమిర్జులనమునకు రాజావలంబన మున్న
గాని సాధ్యము కాదు. అందుచే రాజులను
మున్ముందు వశపరచుకొనిన గాని యాకార్యము
భయగదు. కావున క్షత్రియవంశీకులలో గొంద

రికి సూర్యుడును, కొందరికి చంద్రుడును, మరి
కొందరకు వగ్నియు నిట్లు దేవతలు వారికి మూ
లపురుషులుగ నారోపించి వారికి నిజముగ లేని
దేవత్వ మారోపించుటచే వారు నిజమని నమ్ము
కొనియో లేక స్తుతులకు వశమయియో పౌర్ణ
మిర్జులనమునకు బూనుకొని యుందురనియప్ప
టి పండితులు భావించి పురాణరచనకు బూని
యుందురు. మన శాసనముం నీరాజులు తమ
వంశము గంగవంశమని చెప్పకొనకపోవుటచే
వీరలు పురాణకాలమునకు ముందువా రని
యూహింపవచ్చును.

శాసనరచన యంతయు ధర్మశాస్త్రీను
సార ముండినటుల మూలము చదివిన బోధ
పడును. తొలుత కొన్ని శాసనము లున్నగాని
ధర్మశాస్త్రములు పుట్టనేరవు. తరువాత పుట్టిన
శాసనములు ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి
యుండును. ఇది కాక శాసన మొంతకీ ప్రముగ
మన్న నయ్యది యంత పురాతనమని చరిత్ర
కారుల యభిప్రాయము. పురాతన శాసనము
లలో వంశావళి యధికముగ నుండదు. ఆనం
బరము కానరాదు. అమానుషమైన చర్య
లు, పౌరాణికగాథలు నుండవు. భాష ప్రాధ
ముగ నుండక సామాన్యజనులకు సుబోధ
ముగ నుండును. స్తుతులు అరుదు. ఇట్టిలక్షణ
ము లన్ని మన ప్రస్తుత శాసనమున నుండుటచే
కూడ నిది పురాతనమైన దనియు, శ్రీ. వె.
మొదటిశతాబ్ది దనియు నూహించవచ్చును.
ఈయామాకు శాసనములో నిచ్చిన కాలము
గూడ తోడ్పడుచున్నది: శాసనముం దగ్రహార

దానకాల మిట్లు చెప్పబడినది. “అష్టా శ్శక సంఖ్యభ్యః మహాశ్వయుజ సంవత్సరే మాఘ మాసపార్వమాస్యా” మని చెప్పబడినది. అనగా శకసంవత్సరము లెనిమిది కాగా మహాశ్వయుజ సంవత్సర మాఖపౌర్ణమివ్రాదు దానమియబడి పట్టాహించ వచ్చును. శాకాబ్దమునకు 78 కలిపినక్రీస్తుశకమువచ్చును కాబట్టి ఇది 78+8 అనగా క్రీ. వె. 86 వ సంవత్సరమున నొనగ బడినదని చెప్పవచ్చును.

ఇక సంవత్సరమును చెప్పటలో మహా శ్వయుజసంవత్సరమని చెప్పబడినది. కాల గణనము మనదేశమున ననేకమానములచే చేయబడుచున్నది. చాంద్రమానము, సార మానము, సావనమానము, బౌద్ధ స్పత్య మానము, గురూదయమానము మొదలగు మానములు వాడబడుచున్నవి.

వీనిలో చాంద్రమానము మిక్కిలి పురాతనము. సారమానము యవనుల (గ్రీకుల) నుండి భారతీయులు నేర్చిరని యొక పాశ్చాత్య పండితుని యభిప్రాయము. ప్రభవాదినంవత్సరముల గణన మన దేశమున క్రీ. వె. ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దములవరకు లేదని బర్నెలు దొరగారి యభిప్రాయము. ఉత్తరాదిని బౌద్ధ స్పత్యమానమును, దక్షిణాదిని చాంద్రమానమును, నీరెంటికిని పండ్లెండువత్సరములు తారతమ్యమనియు జ్యోతిషజ్ఞానము గలవారికి తెలియును. దేశమందు సర్వేసర్వత్ర వాడుక నిమిత్తము గురూదయమానముగ్రహ్యము.

ఈమానములో మానములనామములే సంవత్సరములకును గలవు. తొమ్మిది పదిశతాబ్దములనాటి కలింగచక్రవర్తులు తమశాసనములలో ప్రభవాదినంవత్సరముల నామమును, చాంద్రమాననామము, మేషాదిలగ్నము మొదలగువానిని వారి దానకాలమును తెలుపుటకు వాడిరి. కాని మనశాసనమున నయ్యవి కానరావు. బహుశా ఆకామునకు మేషాదిరాసులును, ప్రభవాదినంవత్సరములును జ్యోతిషశాస్త్రమున చేరకపోయి యుండవచ్చును. అందుచే నప్పటి ప్రచారమందున్న గురూదయమానమున మాత్రము కాలము చెప్పబడినదని యూహించవచ్చును. ఇట్లు కాలమును చెప్పటకూడ శాసనము పురాతనమని తెలుపుటకు కారణమగుచున్నది. ఇట్లు కాలమును తెలుపు నితరశాసనము లింతవరకు మనకు గానరాకున్నవి. దీనివలనగూడ నీశాసనము ప్రాముఖ్యమును బడయుచున్నది.

కా త ప ల కా వ రి

ఈభాగము శాసనమందు సూక్ష్మముగ వర్ణింపబడినది. దానముచేసినరాజు, నతని తండ్రియు తాతయు మాత్రము చెప్పబడిరి. గుణవర్మ యనువాడు తాతయు, మూలపురుషుడును. అతని కొడుకు ప్రభంజనవర్మ. వాని కొడుకు కలింగాధిపతిమగు అనంతవర్మ. ఈతని మాఖ్యపట్నము దేవపురము. ఈ దేవపుర మెచ్చటనున్నదో తెలియదు. తరువాతి కలింగ చక్రవర్తులకు వీరు మూలపురుషులైనటుల

వారు చెప్పకపోవుటచేత వీరి వంశము వేరని భావించవలెను.

ప్రతిగ్రహీతలు

యజనయాజనాధ్యయనా భ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహనిరతులును, ఆత్రేయ గోత్రచరులును అగు బ్రాహ్మణులకు ఖరపురియను గ్రామమున్ను, పట్టణములోని భాగములో తమ తల్లి వలన వినిర్గతమైన భాగమున్ను అగ్రహారముగా నేర్పాటుచేసి సర్వకరహారముగా నీయబడినది. ఖరపురి యిదివరకే యగ్రహారముగా నీయబడినది. ఇప్పుడు పట్టణములోని భాగమున్ను అగ్రహారముపై పన్ను తొలగించి యదియుకూడ నీయబడినది.

కాపవాంశము

“జయప్రదమైన దేవపురము రాజధానిగా గలిగినట్టియు, దానధర్మాభిరతుడును అగు గుణవర్మకు కొడుకు మహారాజప్రభంజన వర్మ. ఈతని కొడుకు నయవినయనత్యకౌచాచారత్యాగదార్యదాక్షిణ్య ఉత్సాహనత్య సంపత్తి గలిగి స్వభుజవిక్రమోపార్జితభూప్రజా హితరతుడును, పరమమాహేశ్వరుడును, మాతాపితృపాదానుభ్యాతుడును, కలింగాధిపతియు నగు అనంతవర్మ ‘సందాపురము’న కుటుంబినులను సమావేశముచేసి యిట్లా జ్ఞాపించుచున్నాడు : “పూర్వమే యగ్రహార

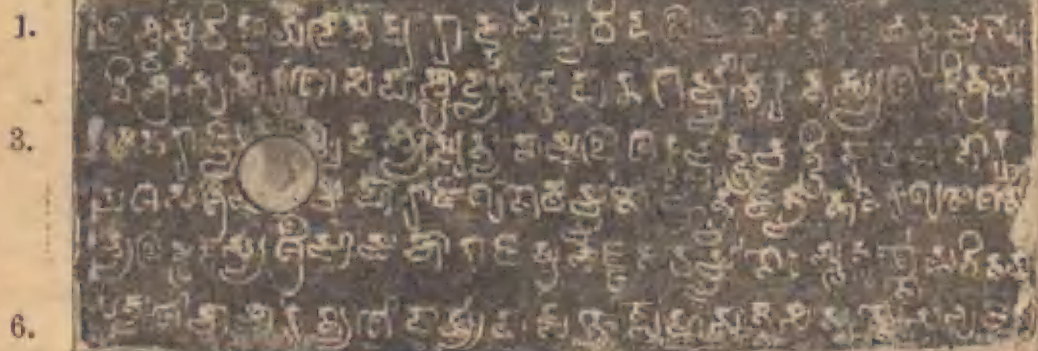
ముగా నీయబడిన ఖరపురియను గ్రామమును మాతల్లి నమ్మతితో నిదివరకు పన్ను చెల్లించుచుండు ఖరపురిగ్రామమును పన్నులన్నియు పరిహరించి యాగ్రామమును పట్టణభాగములో మాతల్లివలన వినిర్గమింపబడిన భాగమున్ను కలిపి అగ్రహారముగా చేసి దానిని ఆత్రేయ గోత్రజులును, యజనయాజనాధ్యయనాభ్యాపనదానప్రతిగ్రహనిరతులును నగు బ్రాహ్మణులకు శాలివాహనశకము ఏనిమిది సంవత్సరములు కాగా మహాశ్వయుజసంవత్సర మాఖమాస పౌర్ణమినాడు నా పుణ్యాయుర్యశము లభివృద్ధి నిమిత్తము ఉదకపూర్వకముగా దానము చేయుచున్నాను. ఈ యగ్రహార మాచంద్రార్కకాల ముండునట్లు ప్రతిష్ఠ చేయబడినది. ఈరీతిగా నివ్వబడిన గ్రామము నుండి వచ్చుఫలమును ప్రతిగ్రహీతలకు నాదరణపూర్వకముగా చెందింపవలెను. ఇది నాయాజ్ఞ. ఉత్తరకాలమందు వచ్చు భావిరాజు వీ ధర్మదానమును పాలింపవలెను.”

ముగింపు

ఈ శాసనమును పరిశోధించి నాకు గోచరించిన రీతిని పాఠమును నిర్ణయించితిని. శాసన పరిశోధకులగు పాఠకులును, చరిత్రనిర్మాణ దక్షులగు జ్ఞానాధికులును పరిశీలించి పరికింతురుగాక.

మూలము

1 వ చరము, 2 వ పుట

మూలమున () పండితీకరణములనుండిలి యక్షరములు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరకర్మగారు గుర్తించినది.
('భారతి' సంపాదకుడు.)

1. ఓం! స్వస్తివిజయదేవపురా ద్వాపిష్ట(స్థి) విపులామలసకల చంద్రియసా(సో)
2. విభ్రభూహిరణ్య గోసహస్రాద్యనేక దానధర్మాభిరతస్య శక్తిత్రయో
3. సవతరాద్య సంపదస్య అత్యుత్తామల కరచ్చంద్రి చంద్రికావదాత్మోయ
4. యశసశ్రీ మహారాజ గుణవర్మణః ఆత్మజన్మ నోనేకగుణగణ
5. భ్యలంకృతస్యశ్రీమాం మహారాజ(జ) ప్రభోజనవర్మణః సూనున్న(ణ్ణ) యవినయ
6. సత్యశౌచాచారత్యా గౌదాయ్యా దాక్షిణ్యోత్సాహ సత్యసంప్రతే (సో)(?) స్వభుజ

1. గుడిపంటి గుర్తునలన 'ఓం' అక్షరమి తెలియజేయబడినది. 2. 'సకల' అని మూలము. 'మకుల' అని మార్చిన యర్థమగును. 3. "త్య" బదులుగా "త్యం" అని యుండిన యర్థమగును. 4. "మాం", దీర్ఘ మనేనవరహ. 5. 'భాగు ప్రక్కను దిండువు వ్రాయబడినది.

2 వ దశము, 1 వ పుట

7.

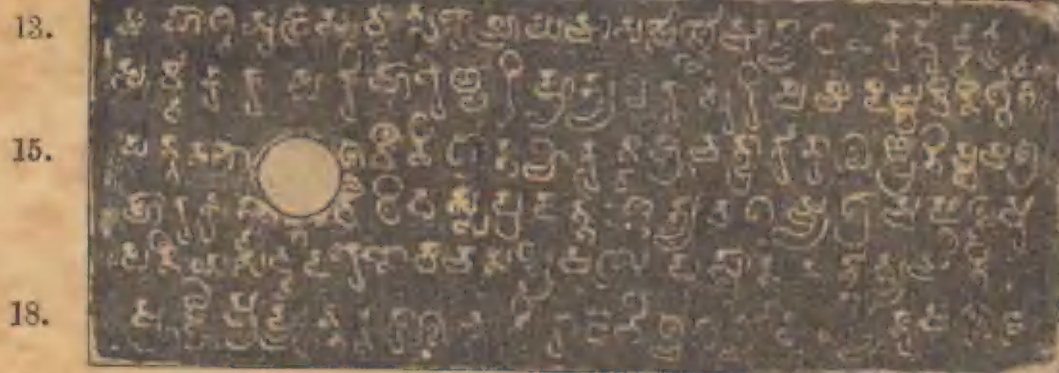
9.

12.

7. విక్రమోపాక్షాత భూప్రజాహితరతో పరమమాహేశ్వరమాతాపి
 8. తృపాదానుభ్యాతో శ్రీకలిష్టాధిపతి రనంతవర్మణ్డో¹ పరేన్ద్రు
 9. వేతాంకుటుమ్మిర ససూజ్ఞాపయస్యే(స్తే)పః పూర్వః²షీవాగ్రహరః ఖరపురి
 10. మదమ్మనమ³త్యః కరగప్రదః తేభ్యచ(ఏ)వస్స ఇదానీ మస్మాభిః పుణ్యాయుయ్యః
 11. ⁴పసామభివృద్ధయే యజన యాన ⁵యాజనాధ్యయన ధ్యాపనదానః ప్రతి
 12. గ్రహనిరతేభ్యో⁶అత్రేగోత్ర చరణేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యః అష్టాశ్వక సంభ్యభ్యః⁽⁷⁾

1. 'పా'కు బదులు 'పు' అనిన యర్థమగును, 2. 'మ'కు బదులు 'మృ' యొందిన యర్థమగును, 3. 'మ'కు బదులు 'ళ' యొందినవలయును, 4. 'యాజనా' రెండుపాదలు పారపాటున చెక్కబడినది, 5. 'అ' ఈయత్వరము స్పష్టముగా లేదు, 6. 'త్రే' తరవారి 'య' ఉండవలయును, 7. '8' ఈఅంక ఆరుపదలచే స్పష్టముగాలేదు.

2 వ దశము, 2 వ పుట

13. మహాశ్వయుజే సంవత్సరేమాఘమాస పౌర్ణిమాన్యా ఉదకపూర్వం శృతం
 14. సవ్వేశరపరిహారేః (రై) పరిహృత్యఖరపు రిన్వ(మ)(?)మదమ్మ వినిగ్గత
 15. వత్సనభాగవినిగతంశ్చశృత్వా ఆచంద్రాక కాలః ప్రతిష్ఠమగ్ర
 16. హారంశృత్వావిధిద(న) స్సంద్రతః ఇత్యవగమ్య గ్రామఫలము
 17. పసీయ నివ్యాద రేణవచనః ప్రేషణోపస్థానం కర్తవ్యమితి
 18. ఆజ్ఞా అమృతరకాలభావిరాజభిశ్చదమ్మదాన స్యానుపాలనే.

మదరాసు పెన్సిలు కర్మాగారము
(Madras Pencil Factory)

కడచిన నెల చివరదినములలో నొకనాడు మధ్యాహ్న సంతర మీ కర్మాగారమునకు బోవ నయినది. కర్మాగారము నెలకొనియున్న ప్రదేశ మంత డిర్బనీయము కాకున్నను కర్మాగారము ప్రవేశించినంతనే వెలువలినంగతు లన్నియు విస్మృతిపథమును జెంది మనమున నొకవిధమయిన యానందము జనియించును. ఏల? అది దేశీయసంస్థ; అంతే కాదు, ఆంధ్ర సంస్థ. దీని యధిపతులు వి. పెరుమాళ్లు శెట్టి అండు సన్ను వారు ఆంధ్రులు; ఇందు పెన్సిలు నిర్మాణకర్తావీణులు (Expert) శ్రీ మల్లాది సుబ్బారావుపంతులు గారు ఆంధ్రులు; సీసపు కడ్డిలు చేయుటకు వలసిన నల్లసీసపు రాయి (Graphite), బంక మన్ను ఆంధ్రమండలము నందు (గోదావరిజిల్లాలో) లభించునవి; కర్మాగారమున తయారగు పెన్సిలులు స్వచ్ఛవిధము లగు ఫేబరు పెన్సిలులను తల దన్నునట్టివి. ఇట్టి వాతావరణ మానందపంథాయకము కాదా!

కర్మాగారము ప్రతిష్ఠితమయి పదిపందెం దేడు లగుచున్నది. దీనికయి వ్యయించిన ధన ము లక్షలకొలది. ముడివరకుల నుండి అను దినము వందలకొలది గ్రోసుల పెన్సిళ్లు - నానా విధములవి - తయారగుటకు వలసిన యంత్ర సాధనము లీకర్మాగారమున గలవు. ఇంకను పరిశ్రమ నభివృద్ధిచేయ తగిన పరికరములు నమకూర్చ బడుచున్నవి. పెన్సిళ్లు గుణము నను, పనితనమునను ప్రశంసార్హములుగ నున్నవి.

ఇట్లులయ్య దేశీయులప్రోత్సాహము చాలి సంతతుదకాంక్షదేశమున నేని - లేనట్లు చూపుచున్నది. “దేశీయపరిశ్రమలు లేక, దేశాభివృద్ధిలే”దను నార్పు లుపన్యాస వేదికల పైవనే; వ్రాతలు పత్రికలోననే; కాని కార్య రూపమును దాల్చుటలేదు. ఇక పరిశ్రమాభివృద్ధి, తన్మూలమున దేశాభివృద్ధి యెట్లు కాగలదు? కాజాలదు.

మంచి పెన్సిలులు మనకు మనవారే చేసి యిచ్చుచుండ వానిని కాదని వైదేశికములకయి

పరువిడుట పనికిమాలినవని, లజ్జాకరము, మహా పచారము. పరిశ్రమలను పోషింతుమను ప్రభుత్వమువారును, దేశాభివృద్ధి నాకాంక్షించు దేశీయులును ఈపరిశ్రమను పోషించి చిరస్థాయిగ నెలకొనజేయ భుజింతు. ముఖ్యముగ ఆంగ్లములు, శాస్త్రము చేసినట్లు, సర్వాంధ్ర మగుసీకర్తాగారమువెన్సిల్ల నే యుపయోగించుట త్యాగశక్యము. —భారతి.

భారతస్వాతంత్ర్యనుభాషితములు

౧. సంపూర్ణ స్వేచ్ఛాయుతముగ పౌరస్వత్వము లేని రాజ్యాంగసంస్కరణములు శతమున కొనరృచి వస్త్రాంశకారములవంటివి. వివిధవర్ణవసనముల సింగారించుకొని కళింఘముగ మంటకంటె, పనికిరాని పేరికల గట్టికొనియైవను, స్వాతంత్ర్యవాదయువుల లిల్చుచు స్వేచ్ఛగ జీవించుట మంచిదికదా!

—మోతీలాల్ నెహ్రూ.

౨. బ్రిటిషువారు హిందూదేశపు పాశ్చాత్యులలో నేర్పిన తప్పు చరిత్రయే, హిందూమహమ్మదీయభేదములకు కారణము. —మాలావా మహమ్మదాల్.

౩. ఏనాగరకప్రభుత్వమును పాలితుల ఇచ్చుకు భిన్నముగ పరిపాలన నెరవజాలదు.

—నల్లభద్రాచల పటేల్.

౪. బహిష్కరణము ఏదో యొకరూపమున ప్రపంచమునగల ప్రతిదేశమునందలి ఆర్థికనిర్మాణమునను పీడరూపమున వెలయుచున్నది. “రక్షణ” యన నేమి? ఇది యొక దినుసు బహిష్కరణమే కదా!

—రామలింగాయ్య.

౫. మన విరంభకేనిర్బంధపరంపరలచే ఉక్కిరి చిక్కిరియై, మనలాటీప్రయోగములచే శరీరమంతయు గాయపడి, తన వాయుకళిఖామణులను బంధించిన కారాగారకుడ్యములపై చృప్తి విగడ్చియున్న భారతదేశము,

ఇట్టివిషాదకరమును విషమపరిస్థితులలో మనము దేనిని దాచి, దిగబట్టుచున్నామో, దానిమీదనే తన మనమును కేంద్రీకరించుచున్నది. —తెయ్యబ్బపట్టి.

౬. ఒకజాతిని మరొకజాతి పరిపాలించుచో ఇద్దరును పాఖ్యమాను లగుదురు. పాలితులు తమ పతిత భాగ్యమునుగూర్చి పృథ్వింతుచు కలగమచుందురు. పాలకులు, పాలితు లెప్పుడు స్వతంత్రులగుదురో యనుభయముతో వ్యాదయజేవన నందుచుందురు. —బుర్రుడు.

౭. ‘నీఆచరణగూర్తమును పారవ్యజనీన మొనర్చుము. ఏలన, నీకు మంచియని తోచినది ఇతరులకు మోడ మంచియని నీవు భావించవలె’ నని కాంటుమహాశయుడు చెప్పియున్నాడు. దేశభక్తి పిథాంశముమండి నిమ్మ నీవు మినహాయించుకొన్నచో అందరకును ఆయన వాశము నీయవలెను గదా? అప్పు డిక దేశభక్తి యేది? —రెడ్డి.

౮. హైందవస్వాతంత్ర్యసమరములోదారతమ ప్రపంచమంతయు నంగీకరించినది. మానవనిత్ర, రాజకీయములలోమోడ సైతికబలము నంగీకరింపవలె ననిది స్థితికి వచ్చినదని భారతదేశము నిరూపించినది. —రవీంద్రనాథ టాగూర్.

౯. ‘స్వదేశీ’ దేశభక్తికి పర్యాయపదము. దీని మూలముననే కృశించుచున్న చేతిపనులను పునరుద్ధరింపవలెను. బుద్ధిపూర్వకముగ స్వదేశీవస్తువునకు బదులు విదేశీ వస్తువు నుపయోగించెడివాడు, తన మాతృభూమికి ఘోరాపచార మొనర్చినట్లే. —ఆచార్య పి. సి. శే.

౧౦. భారతీయులకు మనము స్వాతంత్ర్యపాఖ్యమునుగూర్చి తెలిపియుంటిమి. ఇప్పుడు మనలోకొందరు గాంధీమతమును రూపుమాపవలె నని ఆందోళనపడుట ఆకీర్త్యకరముగ నున్నది. ఇట్లుగనో మన ఆంగ్లవాద్యయ మేమగును? స్వాతంత్ర్యవాద్యయమును తొలగించినచో మనవాద్యయమున నీక విగులున దేమి?

—సర్ ఇసాక్ ఫ్రట్.

౧౧. వైదికబల మున్నగాని వీరభుక్త్యమును దృఢముగ నుండదు. బలప్రయోగము ప్రభుత్వమునకు బలమును హెచ్చించుటకు చూరు తగ్గించుచుండును. ప్రబాల్లిపాయవిరుద్ధముగ, ఎంత అధికబలప్రయోగ మొనర్చిన అదియంత నిష్పారము, నిరుపయోగమగును.

—వెడ్డిపుడ్డు చెన్.

—వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి.

గ్రంథచార్యము

‘భాషాభిమాని’ యొకరు ౮-౮-౧౯౩౧ నాటి కృష్ణాపత్రికయం దిట్లు వ్రాసిరి:

“ఆంధ్రభాషలో నవలలు, నాటకములు, కథలు, కావ్యములు, గీతములు, గేయములు నేడు ఎక్కువగా ప్రచురింపబడుట ముతాదహాహే! ఇనప ఇందు స్వతంత్రరచనలు కొలదిగా నుండుట విహవకరము. అవసరమైన గ్రంథములకంటె అవసరగ్రంథములు ఎక్కువైపోవుచున్నవి. కాని వెలకు పుస్తకములను కొనువారు కొలదిమంది మాత్రమే యున్నారు. నిష్పరియోజనమున పుస్తకములు కొన్ని అచ్చొత్తించి ఒకటి రెండురూపాయల వెల పుస్తకముమీద వేసి దేవకు పాపలాభు రైళ్లలో అమ్ముచున్నారు. గ్రంథముల వెల ఆమాత్రమే యుండునను నభిప్రాయమును సాధారణ జనులకు గల్గించుచున్నారు. అందుచేత సత్కవులు తమ అమూల్యగ్రంథములను గూడ అట్టివెలలకే పోకడ పెట్టుకొనవలసి వచ్చుచున్నది. తెనుగు గ్రంథకర్తలకు రాజాశ్రయమా లేదు. పాఠకుల దృష్టియా లేర చదువు వైననే ఉన్నది. ఇక పద్ధింకప్రచురణ మెంతటి కష్టపాద్యమా!

ఇప్పుడు తెనుగులో ప్రచురించుచున్న పెక్కు గ్రంథములు ఏ ఇంగ్లీషు గ్రంథమునకో, యే బంగారీ గ్రంథమునకో, యే హిందీగ్రంథమునకో, యే మరాఠీ గ్రంథమునకో, అనుపాదములు. తల, తోక, మధ్య మధ్య కొన్ని పంక్తులు స్వతంత్రరచనములు. ఈ స్వ

తంత్రరచనములు కొన్ని అనువాదగ్రంథ మనువిషయ మును ముఱుగుపఱచి కృత్రిమగౌరవమును మోయు చున్నారు. మూలగ్రంథముపేరు నుదాహరించిన గౌరవభంగమా?

కొందఱు వీరో యొక యన్యభాషలో నొకవిషయముమీద వ్రాయబడిన కొన్ని పుస్తకములను చదివి యొక పుస్తకమును వ్రాసి తనగ్రంథములో ఆ గ్రంథకర్తలకు కృతజ్ఞతయైనను దెల్పురు. కొన్ని కొన్ని పుటలనే అనువాదము చేసినట్లు కనబడుచుండినను పరే! ఇంతకంటె కృతస్మృత యేమున్నది?

కొందఱు ప్రాతపత్రికా సంపుటములలోని వ్యాసములను కొన్నికొన్ని పంక్తులు మార్పుచేసి తమ పేరులతో ప్రకటించుకొనుచున్నారు. వీవలలకోదు ఇందులకు ఏమి చెప్పవో?

గుజరాతీనుండి అనుసరించి హిందీనుండి అవియో, కన్నడమునుండి అనుసరించి ఇంగ్లీషునుండిఅవియో వ్రాసి కొనువారు కొందఱు. బాగుగా వచ్చినభాషకంటె బాగుగా రాని భాషలో మంచి ప్రావీణ్య మున్నటుల నటించురు. ఏలకో బాగుగా బోధపడుటలేదు.

తెనుగు దేశములో వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు గుప్రసిద్ధులుగదా! పేక్కుపీయరు రచించిన ‘కామిదీఆఫ్ ఎర్రర్పు’ అనునాటకమును ఈశ్వరచంద్రవిద్యాసాగరులు వంగభాషలోనికి అనువాదము చేసిరి. వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు వంగభాషనుండి తెనిగించినటుల విద్యాసాగరునిపుస్తకము దగ్గఱ పెట్టుకొని మాలినవో స్పష్టముగ కనబడును. విద్యాసాగరు నుంచిన ప్రాత్రల పేరులనే వీరును ఉంచినారు. వంగభాషలో ఆ గ్రంథముపేరు ‘భ్రాంతివీరాసము’. తెనుగులోను అంతియే. పైన మాత్రము ఇంగ్లీషు ననుసరించి అని వ్రాసినారు. విద్యాసాగరునిపేరు నుదాహరించుట వ్యాయము కాదా!

ఒకరు ఒకగీతమును వ్రాసిన పెక్కురు ఆగీతభావమునే తీసికొని శబ్దముల మార్పుచేసి గీతముల వ్రాయుచున్నారు. అటుల వ్రాయటలో తొలుతటిదానికంటె తరువార వ్రాసినది అనుకరణమైనను ఏవిధముగ వైన

గుణసమృద్ధియున్న మంచిదే. అప్పుడుమాడ మాటగీతమును పేర్కొనుట వ్యాయముకాదా? ఎట్టులేనను తాను అనుభవించియో ఊహించియో అనువదించియో వ్రాసినవాడు క్లాఫింపదగినవాడు. గ్రంథచార్యులు భావచార్యులు చేసినవారు నిరసించదగినవారు. మాలగ్రంథము నుదాహరించిన చార్య ముఖించుకొనదగినవా!

ఈమధ్య కొన్ని దేండ్లనుండి ఒక భావముతో గూడిన ఒక ఫక్కిగీతమును కొలది చూపుటతో అప్పుడప్పుడు పత్రికలలో చదువుచుంటిని. ఆ పద్యఫక్కి, ఆ భావము నన్నెంతో ఆకర్షించుచుండెడిది. ఈ మధ్య సమదర్శిని మూతన సంవత్సరాది సందిక వచ్చినప్పుడు రాజమహేంద్రవరములో పండిరికవియగు నొక మిత్రునియింటివద్ద నుంటిని. ఆసందికలో విజయపార్థసారథిగారు రచించిన 'భాగస్వాములు' అను గీతములను చదివి ఆ మిత్రునితో ఈగీతములఫక్కియందలి భావము ఎంత పౌవర్యముకర్త గాకరముగ నున్నదో చూచినారా అంటిని. 'చూచితిని, కాంగ్రెసుపత్రిక మాడ అగీతమును మెచ్చుకొన్నదని సాహితీసంఘటము నొకదానిని తీసి అందు పూర్వమెప్పుడో ప్రకటించబడ్డ 'కాపుపెండ్లి' అనుగీతమును చదువుమని యిచ్చెను. రచయిత విజనామము నం దుంచక గీతానందు డను గుప్తనామ ముంచుకొనెను.

నేను అగీతములను చదివి తిన్నముడ నైతిని. ఆ గీతముల రచనావిధానము— అందలి కైలి— కన్నులయెదుట చూటబాచునట్లుండు ఆ భావుకత్వము— వల్లెటూరి మావప్రకృతుల సమాజస్వభావవర్ణనము— కథలోని యున్నతభావము నా తనమత్యయమునకు గారణములు.

'కాపుపెండ్లి'లోని గీతఫక్కికిని కథావిధానమునకును వర్ణనములకును, 'భాగస్వాములు' అను గీతఫక్కికిని కథావిధానమునకును వర్ణనలకును అంతగా భేదము కనబడలేదు. సమాసములు మాడ కొన్ని అందులో నున్నవే యిందులో నున్నవి. నామిత్రునితో కథను ఈ విధముగా ఏల మార్పు చేసినాడో, కాపు పెండ్లి

లోని భావసౌందర్యము రసవిజ్ఞానభేదము కలిత ప్రాగల్భ్యము ఇందులో దీక్షించి రాలేక అపజనుము నొందినాడేమి? ఆ గీతానందుడు ఈవిజయపార్థసారథిగారు కాదా అంటిని. నా మిత్రుడు గీతానందుడు వేటొక కవిత్యరు డని, ఆ కవిత్యరుని ప్రతిభను, రసజ్ఞతనను, పాండ్యకౌశ్యపానకత్వమును మురించెను. నే నాకృత్యము నొందితిని. విజయపార్థసారథిగారు గీతానందుని కాపుపెండ్లి ననుసరించి యని వ్రాసికొనకపోవుటకు తలెయ్యవన్నది.

అంతటి భారతి ప్రాతసంచికనుండి రుక్మిణి అను పేరుతో వ్రాయబడియున్న పద్యములలో గీతానందుని వాక్యములు దొర్లించుచుటజూపి యిట్టివి నేను సర్వపాధారణ మునెను. నేను విమదాశ్చర్యమున నొందితిని. జనుస్సృకరము లైన యిట్టి కార్యములను మానుట ఉచితము.

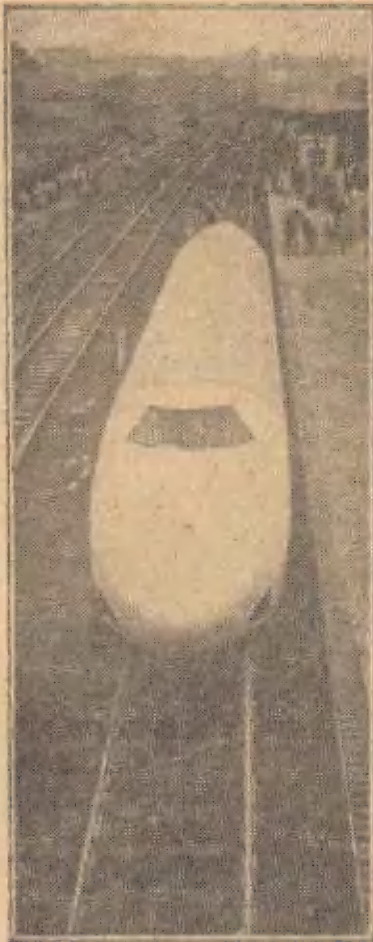
పురాతనకవులు పిల్లమునుచనుచిత్తములు పుష్టించినను ఇతిరతేత్రులు రక్తకుచ్చెనను వారు పండితులనియైన వారి గ్రంథములను పఠియుండున్నది. ఇప్పుడు పెక్కురకు పాండిత్యము నున్నయైనను మోసపుత్రిత్రియందు మాత్రము అభిలాష మిక్కుటము.

మోస మంతకాలము దాగియుండును? లేనికత్తియన్నదిని ఆహారించుకొనువాడు తప్పక వస్త్రపడును. కనుక వట్టి ఆకార్యములకు పొరక కట్టించి పద్ధాంత పకనము చేసేయు పండితులయొద్ద నెచ్చుకొనియు స్వతంత్రపై వాధారపడ పాకులను హెచ్చరించుచున్నాను."

చాలినంత సంస్కార ముండి యుత్తమ గ్రంథములను రచించుచువా రుత్తములు. ఊన్న సంస్కారముతో సామాన్యగ్రంథములను రచించుచువారు మధ్యములు. సంస్కారమే లేక నీరసగ్రంథములను రచించి వాఙ్మయమును పాడుచేయువా రధములు. 'భామాభిమాని' పేర్కొనినట్లు పేరైన నెత్తక

ఒరుల గ్రంథములందలి భాగముల, నున్న రీతిని, ముద్రించి గ్రంథముల నింపి, తమ పేరున నానిని వెలయించి గ్రంథకర్తృతాగౌరవము నాకాంక్షించు మహనీయులు 'తే కే న జానీ మహే' అను భర్తృహానిసూక్తిని జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నారు.

జన్మను రైలు

జర్మనీలో జెర్లిను-హాంబర్గుల మధ్య క్రొత్త రకపు రైలుబండి గంటకు నూటయిదువది మైళ్ళవంటి వడియనది.

త్రిలింగలోని 'భారతీచిత్ర విమర్శ'

త్రిలింగపత్రిక (౧౭-౮-౩౦ నాటిది) యందు శ్రీ వి. ఆర్. స్వామిశాస్త్రిగారు "భారతీచిత్రవిమర్శ" అను పేరున నొక అధిక్షేపగర్భితమగు విమర్శ నిట్లు ప్రకటించినారు:

"కీర్తిమహాసప్తభారతిలో రెండు విచిత్రచిత్రములు గలవు. అందుకటి భారతమతపంచాయము— ఈచిత్రము గంభీరభావభరితమై చిత్రకారుని ప్రతిభను చాటుచున్నది. భరత దేశమున గల ఎల్లమతములకును మూలపురుషులు, భౌతికపురుషులేననియు, హిందూమతమునకు మాత్రము పురాణపురుషుడనవరమేశ్వరుడే మూలపురుషుడనియు:— కావుననే హిందూమతము తక్కినమతములకంటె పర్వవిగ్రహుల నుత్తమమనియు, పద్మిత్రమనియు, అనాదియనియు, కాశ్యపమనియు, నా చిత్రము వ్యక్తముచేయుచున్నది. ఇట్టిచిత్రము నూహించి, రచించిన శ్రీయుత పి. యాక. వెంకట్రావుగారు ప్రళంపాపాత్రులే గాని ఈశ్వరచిత్రమును వ్రాయుటలో వారు కొండంత తప్పు చేసినారు. పాపము ఆయనగారు, అర్థవాతీశ్వరచిత్రమును పంకర్పించివ్రాయుటలో కుడివైపు పార్శ్వతిగము ఎడమవైపు పరమేశ్వరునిగను వ్రాసినారు. ఇది విపరీతము. ఇంతకును రావుగారిది పొరబాటు, దానికేమి గాని, 'పారిజాతపరిమళోల్లాసము'నందును నెరగులు వెనుకనేర్పరి 'భారతి' యామాత్రముగ హిందవకపోవుట వింత— ఎఱిగియే ప్రకటించితి ననుమ కాబోలు, అగునో, తప్పులరెడకలను మోయుటకా తా నవతరించినది? అని నే నడుగనా ఆప్యదు?

ఇక రెండవచిత్రము పేరు — మణ్ముఖదైవము. కాని దాని కుండునది ముఖమొక్కటియే, బాహువులు మాత్ర నూలున్నవి. ఆటుచేరుల చిత్రముకు మణ్ముఖదైవమని పేరుపెట్టిన 'భారతి' ప్రతిభ నేమని కొనియాడవచ్చును?

'భారతి' ఇట్టి ప్రమాదములకు లోనగుట వింతగాదా? 'తప్పులెప్పువారు తమతప్పు లెరుగదు విశ్వదాభి

రామ విమర మే' యన్న మహాశూరు చరస్మరణీయదు గదా."

“భారతమతసంచయ” చిత్రమున హిందూమతమును వ్యక్తపరుచునది హరిహర చిత్రముగాని అర్ధనారీశ్వర చిత్రము కాదు. హిందూమతము హరిహరాత్మక మగుట నది తెలియజేయును. ఇపుడు విచరితమగు శాస్త్రి గారివాదము సరాస్తమయినది.

స్థూలదృష్టికి గోచరించు నీ విషయము శాస్త్రిగారి సూక్ష్మదృష్టికి గోచరింపలేదేల? ‘హరిబాతపరిమళోల్లాసాలిరేకమున నాసూక్ష్మ దృష్టియు లోపించియుండెనోటు! విషయమును జక్కగా బరిశీలించి, తత్త్వమును తెలిసి పదపడి యుండలి గుణదోషములను విమర్శించుట వివేకము.

మగ్గుఖిలైవము—ఇట ‘భుజ’శబ్దము నకు మారు ‘ముఖ’శబ్దము ముద్రితమగుట పొరపాటని పనుబాపలకు సైతము తెలియును; అయినను దానినేని గుర్తించి తెలిపిన శాస్త్రి గారియెడ భారతి యెంతయు కృతజ్ఞత గలిగి యుండును.

—భారతి.

* * *

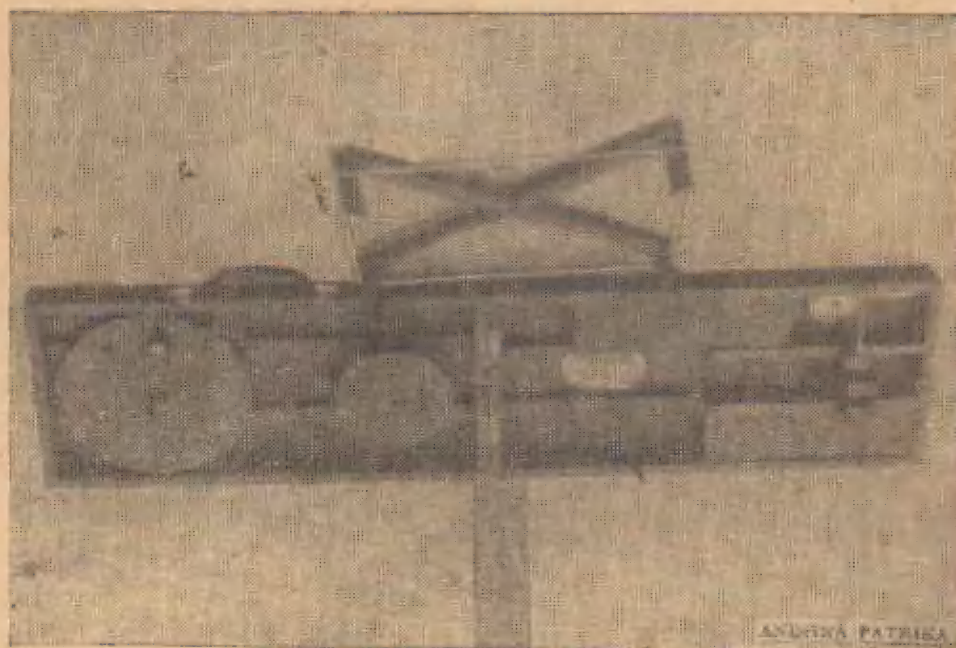
భారతీ చిత్రవిమర్శ

ప్రజోత్పత్తి సం. త్రావణశుద్ధతరుణీ సోమవారపు త్రిలింగవక్త్ర 3-వ పుటలో శ్రీ వి. ఆర్. స్వామి శాస్త్రిగారు తమ పహజశాస్త్రజ్ఞత్వమున కాపురుగావించిన భారతీచిత్రవిమర్శ కడువిచిత్రముగ నున్నది. పి. యా. వెంకటరావుగారు వ్రాసిన “భారతమతసంచయము” అను రాయలసీమ చిత్రలేఖనమును పొగడుచు

క్రిందికి బడత్రోయ నుద్దేశ్యమును గనుపరుచుచు, శాస్త్రిగారు తామే తలక్రించుచున్నారు. ఈవిమర్శ రాయలసీమ ద్వేషభరితమై, భారతీపరిచయ విముఖమై శాస్త్రిగారి పర్యతోముఖ సామరస్యమును జాటుచున్నది. సామాన్య దృష్టితో దిలకించియుండిన భారతమతసంచయగత పారిపారులను పార్వతీపర మేశ్వరులగ పారబడి యుండరు. ఏమియూచివ్యదృష్టి? శాస్త్రిగారిఅర్హైతాభిమానము చిత్రగతస్త్రీపురుషవ్యక్తి పరిజ్ఞానమునుగూడా నశింపజేసినదే. అయ్యో ఏమనవచ్చును? పరమేశ్వరుని దక్షిణభాగము నందున్న హరి పార్వతిఅయిననో, సీమంతుము (పాపల) ఏమయ్యెనో పాపము! ఉద్వృత్తుండ్రమును కుంకుమగా భావించియుండులేమో! నిరంజన విగ్రహమునకు అంజన మేలయని తలచిలేమో! అధునిక కాంతలకువలె నాసాభరణము పార్వతికిని లేచని భావించి యుందురా? స్త్రీపురుష కంఠవిభేద విచారము ద్వైతకులకే విడిచియుండురు! ఇక వికాలభుజాంతరాళమును దృష్టికోషముచే ఉత్తుంగకుచకుంభనంభితమని బ్రతుపియుండురు. ఇక నేమన్నది? సీతాంబరము పట్టుచీర యయ్యెను స్త్రీపురుష పరిధాన భేదజ్ఞాన మంతర్ధానమయ్యెను. ఔరా పారపాట్లు! హరి గౌరియనునా యని ఎన్నిమార్లు భావించినను—ద్వైతకులనుగాజోలు—మా కట్టి యద్వైతజ్ఞానము గలుగకయున్నది. పార్వతియనియే పారబడి పో—అలుమగలు, తల్లిదండ్రులు, ఆత్మమామలు, పార్వతీపరమేశ్వరులు, లక్ష్మీనారాయణులు అను మొదలగు వాడుకలచే పార్వతాభిరమున స్త్రీగౌరవమును జూచిన చిత్రకారులకు పార్వతిని కుడితట్టు వ్రాయునట్లేకము కలిగియుండమాడదా? ఇంతతయు శాస్త్రిగారికి కలిగిన యూహలకు తెరచాటు. పారపాట్లు కాదుకుమా? తలపెట్టిన కార్యమును చక్కగా నిర్వహించుచున్న భారతి ఈశాస్త్రిగారి యాకాశతవళను ఇంతకుముందే గ్రహించక యుండునా? గ్రహించకయున్న నే నడంగక విడుతునా?

బుక్కపట్లం అల్లయ్యాచార్యులు.

గాంధీగారు సృష్టించిన రాటము

వీరికాపురము

శ్రీమదజ్ఞానాదిభట్ట నారాయణదాసుగారు

(సంస్కృత పాఠశాల కాంగ్రెస్ యాచార్యుల చతుర్థాపిషత్తు)

సంస్కృతము

భాజతే కుక్కుటేశ్వర మాధవాలయా-భ్యాం ఘనామాధపాథాంతరేణ
పార్వీ

హాసిల్ హమీష జవాల్ తాజ్ నమూ నలి - హిష్మ త్తుసాపిర్పి హి రిసాల (?)

ఇంగ్లీషు

రాపు సూర్యారాపు రాజాబహదూర్ రి - చారిటబిల్టూ ల్యైజంట్స్ ఎ రైవి

తెలుగు

చదువులపుట్టిల్లు చల్వతెమ్మరజల్లు - మేల్పొల్లు పొగడిక మీరంజెల్లు

మేటిపంటలకుంకి కల్పిమెడలంకి

బెన్సు లా ని స్లోదావరీ యిస్ట్ ది నీజె

మబుల్ నీ ర్వ జవాల్ జవాల్ మీ ర్జనాన

వీరికాపుర మేవ త్రివిష్టవ మిహ.

లెఫ్టి నెంటు పి. గోపాల కృష్ణయ్యగారు

పచ్చయప్పకారేణి వ్యాయామవిద్యాదైర్ఘ్యం
అను లెఫ్టి నెంటు పి. గోపాలకృష్ణయ్య, డి. ఏ. ఎఫ్.
ఆర్. ఇ. యస్. (లండను) గారు యూరోపుఖండములో

వ్యాయామవిద్యాపద్ధతులను పరిశీలించుటకుగాను యీ
నెల 23-వ తేదీన “ఎస్. ఎస్. ఎంబాయసీ” స్టీమరు
వీరిని మద్రాసు చేరు విడిచిరి.

వీరు ముఖ్యముగా ఇర్కనీ, స్వీడను దేశములను
దర్శించి, ఆచ్చటి విశ్వవిద్యాలయములలో అనుసరింప
బడుచున్న వ్యాయామవిద్యాపద్ధతులను పరిశీలించెదరు.

పిమ్మట వీరు ఆ మెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములను
దర్శించి, ఆచ్చటి విశ్వవిద్యాలయములలో అనుసరింప
బడుచున్న వ్యాయామవిద్యాపద్ధతులనుపూడ పరిశీలించె
దరు. న్యూయార్కు నగరమందు కొలంబియా విశ్వ
విద్యాలయములో ఒక సంవత్సరకాలము ఉన్నత వ్యాయామవిద్యను పొందెదరు. కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయములో ఉన్నత వ్యాయామవిద్యను పొందుటకు చేర్చుకోవడిన మొట్టమొదటి భారతీయు డిరజీ. వీరు న్యూయార్కు విశ్వవిద్యాలయమునుండి ఉన్నత అర్థకాస్త్రములో బి. షాన్. డి. డిగ్రీనిపూడ పొందెదరు.

లెఫ్టి నెంటు గోపాలకృష్ణయ్యగారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ వైనికదళములో కింగ్స్ కమిషను ఆఫీసరుగా నున్నారు. ఈ రాజధానిలో బాలభద్రోద్ధమమునందు పాల్గొనియున్నారు. వీరు నుంటూరుజిల్లాలో మర్యాదగల తెలగకుటుంబమునకు చెందినవారు. చాలకాలము నుంటూరు మునిసిపలు చైర్మనుగాను, నుంటూరు జిల్లా బోర్డు అధ్యక్షులుగాను, నుంటూరు ఏ. ఇ. ఏ. ఎం. కాలేజి వైస్ చిప్రీవిహులుగాను పనిచేసియుండిన రా. బి. పి. వెంకటకృష్ణయ్య వాయుడుగారి కృతీయ

పుత్రులు. మరియు, మద్రాసు మెడికలుకాలేజీ అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసరుపదవినుండి విరమించిన డా. పా. డా. ఎన్. పి. రామస్వామినాయకుగారి మనుమలు,

— ఆంధ్రపత్రిక.

జి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు, యం. ప.

లండనులోని ఆక్స్‌ఫోర్డులోని ఇంజనీరింగ్ కాలేజీలోని ప్రొఫెసరుపదవి నుండి విరమించుకొని, ఇప్పుడు కాంగ్రెసులో నీ పదవి నుండి విరమించుకొని వచ్చినారు.

వి. పి. చౌదరిగారు

వీరిది గుంటూరు. లండనులో బి. కాం. డిగ్రీని బడిసి, విద్యార్థులలో ఏకాదశి కాలము అక్కడ ఉంటుంటున్నప్పుడు వచ్చినారు.

శ్రీమతి రాధాబాయి కర్నడుగారు

సంయుక్త గౌడపాఠస్వరసంఘమున లి. ఏ. పరీక్ష
యందు కృతార్థురాలయిన మొదటి యువతి.

శ్రీమతి చిన్నిలక్ష్మమ్మగారు

ఈమె అనంతపురంజిల్లా విద్యాసంఘమునకు
సభ్యురాలుగా నియమింపబడినది.

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమున నీ సంవత్సరము పట్టములను బడసిన నారీవాణులు

విమర్శనము

పల్లెటూరి కథలు

శ్రీయుత శనివారపు సుబ్బారావుగారు వ్రాసి ప్రచురించిన "పల్లెటూరి కథలు" అను గ్రంథముతో "తెనుగుచిన్న కథ"కు ఒక శ్రోత బృహదమును, శ్రోత సంతోషమును, శ్రోతరంగమును చిక్కినవని చదువరులు గ్రహించక పోరు. ఇదివరలో తెనుగుపత్రికలలోను, మాస-ఉగాదిసంచికలలోను ప్రచురింపబడుచుండు చిన్న కథల లోని యంశము మోహనయ్యయనుచున్న సవయవక యువతీజనముల యుక్తములును, ఆంగ్లోనములును, సంఘపుకట్టుబాట్లతో కొన్ని చోట్ల వ్రాసిన దురాచారములయొక్క దూషణలను, వ్యేచ్ఛవలె కనిపించు స్వైరవిహారపరతంత్రతలను, విలాసములును, సైరాగ్యములును, మరగాములును మొదలగు వస్తువులను (romances) మాత్రమే అయి యుండెడిది. చిన్న కథ యొక్క సంకల్పమును, పార్థక్యమును ఇదియే యని కొంచు గును, ఇంతియే యని కొందరును తలచియుండుటలో వాశ్యర్యము లేదు. చిన్న కథను మాచీహాడవములో ముందు దానిపే పఠించి, ఆశ్చ్యంగారమును, ఆవిలాసమును, ఆసైరాగ్యమును అనుభవించి దానిని విడిచిపెట్టుట పాఠకుల కలవాటైపోయినది.

ఇట్టి ఆంధ్రపారస్వతలోకమున నీ గ్రంథమును ప్రచురించి ఇంతకంటె సాగనై మనోహరమైన చిత్రకు ఈ "చిన్న కథ" దూషణల వస్తు సంగతిని గ్రంథకర్త ప్రత్యక్షముగ ఋజువుచేసినాడు. ఇతను లోలుదొర్ల చేసినపని సవయవకమాత్రాంతమును మోసామును, దాని పరిణామ

ములను మాత్రమే కథలకు ప్రప్రధానాంశముగ జేయుట మాని, లోకవ్యవహారములను, సంసారకష్టములను ప్రప్రధానాంశముగ జేసినాడు. పిడిప మోహపరతంత్రులను, శరీరపాంచర్యోపాసకులను వగు సవయవమల ప్రధానపాత్రలుగ జేయుట మాని సంసార కష్టముల ములు శరీరమునకు వాటి క్రిందుమీదులు పడుచున్న గృహస్థులను, గేఘరాండ్రను ప్రధానపాత్రలుగా జేసి నాడు. ఈచిత్రించుటలోనే ఆలోచనములు మాయమై ముగ్ధములు వృద్ధిచెంది, అన్యోన్యత కుదిరి సంసారముల చిక్కి వగు మాన్యములగు నూచించినాడు. అయినను గ్రంథము భయపెట్టి నీతితోననుచేయు నిష్కర్మత్వవలె గాక, ముఖపల్లాపములు సలుపుచు నూన్మరిమాన్యమున నడిపించు సుహృత్తమునవలె సహవాసయోగ్యమై శ్రీతి దాయకమై యుండుట గ్రంథకర్తయొక్క రచనాచతుత్కృతిని చాటుచున్నది.

ఇక కథలలోని కొన్ని ప్రధానాంశముల బరిశీరింతుము. గ్రామప్రజలయొక్క మెట్టమొదటి యిబ్బంది శుశ్రోక్షగర్భుల రాయిది. ఒక ముసూయన చెప్పినట్లు, "ఇప్పటి మనసెబ్బకరణాలకు - పెద్దదిన్నె తారతమ్యము లేకుండా ఏమిచేస్తావో చూడు నీపంగతి కనుక్కుంటాను. అనే చెదిరింపులతో యేడించుకు తింటూ" పుండడము పరిపాటి. ఒకవూరికరణం "లచ్చయ్య శ్రోతలోగిటి అరుగులు ఆక్రమణముచేశాడు." అని పైకి వ్రాసి రెండు న్యూఇన్ స్పెక్టరుకు బాగా భోజనము మేపి కొలిపించి స్థిరపరచి, తహస్సీల్దారునోటిను అమలుజరిపించి వెంటనే యింటిచూరూ అరుగులూ కొట్టెకుకొనడమా, లేకుంటే నెలకు పదిహేనురూపాయల నొప్పున అవరాధం కడు

తూ సెవిలు క్రిమినలు చర్యలకు లోబడడమో జరిగేట్లు చెయించాడు. అవూరుతున్నవే అంజయ్యపాలము గట్టుకొట్టి తనపాలములో చేర్చుకొని ఏమయ్యా అంటే రెండు నువ్వులబస్తాలు అతని గడ్డికుప్పలో చాచి అతని మీద చోరీకేసు పెట్టి మూడుమాసములు కఠినశిక్ష వేయించాడు. పూర్ణో చెట్టివాణ్ణి చాకలివాణ్ణి, వద్రపు పని చేసే బసవలింగాన్ని రేమరా దొంగసాక్ష్యం లిచ్చి వారని పెద్దమనిషి కొండయ్య అడిగితే, "లేదు రాబయ్యా గ్రామనాకరికి భంగం వస్తుందని మీకు తెలియదా" అని వాళ్ల జవాబు. గ్రామముననుకరణా లంటే పట్టణము లోని వారి పైఉద్యోగములకు లంచము లిప్పించుచు తాము లింటూ ప్రజలను హింసించు లోటులని అర్థము. మరోమనసలు వెంటపామిచేత అయిదురూపాయలు లంచ మిప్పిస్తేనే కాని ఒక ఓవర్సీలు తొవ్వ మాలూరు కడలలేదు. ఇది గ్రామధికారుల ఫిరీ.

ఇక వీరి పైఅధికారులనగా పట్టణములో వుండే రెవిన్యూ ఇన్ స్పెక్టరులు, పోలీసు ఇన్ స్పెక్టరులు, మేజిస్ట్రేటులు, రిజిస్ట్రారులు, ఓవర్సీలు మాట చెప్పనక్కర లేదు. రెవిన్యూ ఇన్ స్పెక్టరే ఆక్రమణమంటే అది ఆక్రమణము. పోలీసు ఇన్ స్పెక్టరే రెవరిని దొంగంటే వాడు దొంగ. మేజిస్ట్రేటు కంటే మొగమాట మంటే అటు రీయ్, రిజిస్ట్రారు గారి కియ్యవలసిన ప్రయివేటు ఫీజు మట్టకుంటే "మూడు గంటలై పోయింది. అవతలకు. పోలీసు ఓవర్సీలకు గంటపా యి లిస్తే నీరు వచ్చే పదుపాయం ఏరైతే చేప్తాడు. అన్ని తోవలూ సర్కారువే. ఆలోనంట బండి వెడితే జరిమానా. ఓవర్సీలకు లంచమిస్తేనే కాని అది తప్పదు. పట్టణములో ఇత్తడిచెంబు పట్టుకుంటే న్యూ పెన్సు కేసు.

ఈ ఉద్యోగస్తులు రిటైరై నాకాని పిళ్ల పిడ పోదు. ఏమంటే అవుడు వీరు రెంచి మేజిస్ట్రేటు లాతారు. పై ఉద్యోగస్తు లందరూ అన్ని డిపార్టుమెంటులవాళ్లూ ఒకళ్ల కొకళ్లు చుట్టాలో, స్నేహితులూ లాతారు. అందుచేత ఒకడికి వచ్చే లంచము ఇంకొక డెన్నెదూ తప్పించదు.

వీరి కక్కడి కక్కడే పుల్సాలు కావాలి. రెవిన్యూ ఇన్ స్పెక్టరు వగైరాలు వస్తే కరణింగారింట విందులు.

పోలీసు ఇన్ స్పెక్టరులు, మేజిస్ట్రేటులు వస్తే మనసయి గారింట కొట్టూ గొట్టెలూ కొట్టి భోజనాలు. పోలీసు వాళ్లు అవగానే యేకారైనా ఆపేసి అందులో కూర్చొని చార్జి యెగవేయవచ్చు. డిప్యూటీ కలెక్టరుగారి కుమారుడికంటే మేష్టరులు మార్కులు దిద్ది పేసు చేయవలసినదే. మైలుబాట ఓవర్సీలు దిగ్గరకు పనివుండి వచ్చాడురా అంటే వాళ్ల ఆవులకు గడ్డివేసి కుడిది తాగించనిదే జళ్ల కూడదు. లంచాలు దిట్టముగా ముట్టిపోలే ఆక్రమణలు లేవు, దొంగతనాలు లేవు, సర్కారుకోడ్లమీది బట్టు తోలడాలు లేవు. అంతా రామరాజ్యమే.

పల్లెటూళ్లలో రెండవ అంశము చిలిపిజట్టిలు. తొమ్మిదేండ్ల చంద్రమ్మ సడుక్కున్న పుడు ఏడేళ్ల సరసమ్మ పరికిడీమీద బురద పడితే సరసమ్మ తల్లి చంద్రమ్మను మోడిపిండి. చంద్రమ్మ తల్లి సరసమ్మను తిట్టించి. సరసమ్మ తల్లి జగదానికి వచ్చింది. ఎవరింట్లో మగవాళ్లు అయింట్లో ఆడవాళ్ల తరపు. ఎవరి చుట్టూల వాళ్లు వాళ్ల తరపు. వాలుగుకోల లిడో అలికిడి.

మూడవ అంశము సహవాసము. పల్లెటూరి కుర్రవాళ్లు చెడిపోవడమున్ను. వెంకయ్యకొడుకు పురుషోత్తాన్ని చూచి చదువుకొని జ్ఞానం సంపాదించేవా రెవరూ లేదు కాని, కొటయ్యకొడుకు రామనాథమును చూచి క్రాంపిం గుంచుకుంటుకు, అవతతవకగా వాలు గింగ్గీ ముక్కలు పేలించుకు, కళ్ల తొట్టూ, మేకాబల్లులు, చేతి కర్రలు, కొనించుకు ఇంట్లో వస్తువు లెత్తుకపోయి తోగమువాళ్ల కిచ్చేటందుకు సత్యంలాటి కుర్రవాళ్ల సేకులు సిద్ధము.

వాలుగవఅంశము పల్లెటూళ్ల వాళ్లు పడేదెందు గలు. పాపయ్య చెల్లె సరకులు కొంచెముని యిల్లు బతులు దేరితే రెండురూపాయలు పుచ్చుకొన్న టిక్కెట్టు మేష్టరు రూపాయిపావులా టిక్కెట్టిచ్చి చిల్లర లేదని తక్కిన ముప్పావలూ వుంచేసుకొన్నాడు. ఇత్తడి చెంబు పట్టుకుంటే పట్టణంలో రెంచి మేజిస్ట్రేటు రెండు రూపాయలు జరిమానా వేళాడు. పట్టిబట్టలకి, జిజిబట్టలకి, బంగారానికి, రైటులకి, పెంటులకి

నుమాకు ఎనిమిదిసంవత్సర యాపాయలు భర్త్య అయినవి. ఇంటికి వచ్చి మామికుంటే పట్టుబట్టులు బరంపురానివి కాక అల్పా చీనావి అయినవి. అరీ రాగిదయిపోయింది. అత్తరువులు పులుసుకంపు. పెట్రోలులైటు మేంటిలు తినులకింది. అరికేమలాంటిదకు వత్తెక్కలేదు. బస్తీలలో అంతా దుగే అన్నాడు పాపక్షయ మామగారు. అయినా కోనాల్ని బట్టి పడవా అన్నాడు గోపాలం.

అయినా పల్లెటూళ్ల మనురించి మనము బొత్తిగా నిరాశపడవక్కరలేదు. భవజ సంతోషముచేట్టా చేరే పెద్దలలో కొండయ్యలాంటివాళ్లు కొందరిని ధర్మంగా ప్రవర్తించలేరా అని అడచుకొంటున్నాం. లచ్చయ్యలాంటివాళ్లు దాతపోయేవాళ్లకి వీలుగా వుండేటందుకు రోడ్డు కాలువ కలసే మొగలో చిన్న సత్రం కట్టించుకొనుకుంటున్నారు. వెంకయ్య యేటా వైశాఖమాసంలో తపయింటి పురాణం చదివించడం మునుపటిది. “ఇంతకీ, మనలోమనకి నీతీ జాతీ లేకపోవడం, అందుకు తోడు మనలో అధైర్యం కలగడాన్ని బట్టి, నేను మన మీసీరికి వచ్చా”మని చీవాట్లు పెట్టేందుకు కాస్త్రీలూగు ధైర్యంగా నిలబడగలిగేవాళ్లున్నారు. కరణం యింటికి చేరకే ఎవడు వచ్చినా లేదనకుండా అన్నం పెడతాడు. పురుషాత్తంలాటివాళ్లు వి. యే. పేసయిమాడా బానిసపుత్రిలో చేరక దేశనేప చెయ్యాలనే కోరికతో ప్రజాసేవక సంఘంలో చేరుతున్నారు. అయినదానికీ కానిదానికీ యింతడబ్బు పెట్టడం పూర్వసంప్రదాయం కాదనే పెద్దలున్నారు. చింతిగింజ లాడుకుంటూన్న చిన్న పిల్లలకోసం దుంకాలు తెంచుకుని చెబ్బతాడుకుంటోన్న పెద్దవాళ్లందరూ వాళ్లలో వాళ్లే పిన్దపడుతున్నారు. తిన్నగా ప్రవర్తించనివాళ్లకి దేముడే కాస్తీ చేస్తూ దసదానికి, మనసలు మాతురు ముండవోయడం, కరణం మాతుర్ని అల్లుడు వదిలివేయడమే సామ్యం.

ఈవిధముగా పల్లెటూళ్లలోనూ కొన్ని చాయలు తీసి గ్రంథకర్త చిత్రించి ప్రచురించివాడు. ఇట్టి పసంతములైన చాయ లాగ్రామములపై నున్నవి. అవి గ్రహించి ముద్రించగల చిత్రకారులవసరి మైయున్నారు. ఈగ్రంథ

కర్త తాను రచించినంతలే చేరలో పొందినవిజయమును తా నెంకను పెక్కుకథలు వ్రాయుటకు ప్రోత్సహముగా గైకొని లేనకృషిని తీససాగించుమగాక యని కోరుచున్నాను.

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ, వి. యే.

గ్రామపునర్నిర్మాణవ్యాసములు

గ్రంథకర్త: అన్నంరాజు శ్రీరామలుగారు, స్తోమపకాసుపేట, నెల్లూరు. వెల రు. ౧-౦-౧.

దేశమునం దెచ్చట తాచినను గ్రామపునర్నిర్మాణావశ్యకతనుగురించి ప్రతివారును ఉద్బోధించుచున్న విద్రూపకాలమున, అదనున కందిన వర్షమువలె నీగ్రంథ మెంతయు పండిత పామరజనోపయోగకరము కాగలదు. గ్రంథకర్తయగు అన్నంరాజు శ్రీరామలుగారు భారతీయ గ్రామజీవనపౌఖ్యమును విచ్చిన్న మొనర్చిక కాల ప్రవాహమునకు గురియైన కుటుంబమునందుచ్చించి, పూర్వము తమకుటుంబమును పాడిపంటలతో కులమాగ తేవిన ప్రదేశము విభు దూషరక్షేత్రములై యుండుట కన్నులార గాంచి పరితపించుచున్న జానపదుడు, అందు చే స్వామభవపూర్వకములగు నీవ్యాసములయందలి విషయములు భారతీయగ్రామసీమలకు తొల్లింటి సాభాగ్యస్థితిని సమహర్షదల పెట్టువారల కెక్కుడు చేదోడువాదోడు గాగలవని వేరుగ చెప్పవక్కరలేదు. గ్రంథవామము నూచించునటుల, ఇది ఒక్కవ్యాసరూపకమును గ్రంథము గాదు. గ్రంథకర్త అపుడపుడు రచించి వారాపత్రికలయందు ప్రకటించిన వ్యాసభండములకు సుస్థిరరూపము వొసగ సంతర్పించి, మరికొన్నిటి తేర్చి మొత్తము ౪౫ వ్యాసముల నీగ్రంథరూపమున ప్రకటించిరి.

గ్రామముల అభివృద్ధి గ్రామవాసుల ప్రయత్నములపైనే యాధారపడి యున్నదని గ్రంథకర్త నిర్ణయించి ప్రాయము. ఇందుకుగాను వారిలో సత్యము, అన్యోన్యప్రేమ, వికమత్యము, ధర్మము వెలకొనవలెను.

అది నశించుటచేతనే మన గ్రామములు శిథిలమయ్యెను. గ్రామభ్యుదయమును తిరిగి ఆపువాదులపై విర్భించి నస్యజీ చిరస్థాయిక నందగలదని గ్రంథకర్త యెఱుఁచుచు, ఇందుమించు నైతికసంస్కారము చేసిన భారతము తయై వైచేను. అట్టి నైతికాన్నత్యమును పొంది విద్యమతో జీవించుచు, గ్రామనిధి చేర్చుచుకొని, తమ గ్రామములం దుత్పరముగ గ. గ్రామపాలకులము ఆ. వైద్యాలయములు మున్నగు సౌకర్యముల గల్గించుకొని గ్రామజీవితమును సౌఖ్యావహముగ నొనర్చుకొనవలెనని ఈ గ్రంథమునందలి ప్రధానోద్యమము. కాని, ప్రాచీన గ్రామజీవితముయొక్క చరిత్రాత్మకముగ స్వరూపమును, నిర్మాణమును, ప్రాచీన రాజ్యాంగ నిర్మాణమునందు గ్రామముల కొనగలదిని స్థాపనము, సాంఘిక జీవితస్వభావము, గృహపరిశ్రమలు, మొదలగునవి ఆకాలపు గ్రామసౌఖ్యమునకు చాల తోడ్పడెననుట నిర్వివాదము. ఈవిషయముగుండు ప్రస్తుతము ప్రజాసామాన్యమున కతీతముగ నున్నవని కాబోలును, గ్రంథకర్త ఆదివయోచిత్తము మెలి, స్వయంసాహాయ్యముచే సాధింపనగు విషయములకు మాత్రమే తమవ్యాసముల వినియోగించిరి. వీరు నూదించిన కార్యక్రమమును నెరవేర్చినయెడల గ్రామజీవిత విపత్తికంటె నెక్కు డాకర్షకమై యుండు ననుటకు సందియము లేదు. అప్పుడు గ్రామములకు చిక్కని తపాలాసౌకర్యము లుండును. పాఠశాలలు, వైద్యశాలలు, పకచాలయములు ఏర్పడును. దొంగతనము లుండవు. గ్రామములు చాల పరిశుభ్రముగ నుండును. గ్రామములు విద్యావంతులై, విద్యాధికుల కిప్పటికంటె సన్నిహిత పరిచయాల్గు లయ్యెదరు. కాని ఈ మహాకార్యముల నన్నిటిని సాధించుటకు వలయు ఆర్థికసంపత్తి నెటుల సంపాదించుదనునో, సమగ్రముగ చర్చించియుండెను. గ్రామపునర్నిర్మాణసమస్యను పరిష్కరించుటకు చాల సహాయకరముగ నుండెడిది. అట్టిది లేనిచో నివి కేవలము సహాయములగు మాత్రమే యుండగలవు. శ్రీరాములు గారు గ్రామపునర్నిర్మాణవాగ్ద్యతమ విద్యాధికులపై నిడిరి. ఇది సహజమే. కాని విద్యాధికులు గ్రామసేవలకు జని, వ్యవసాయవృత్తి నవలంబింపవలెననియు,

విద్యాధికులలో వ్యాపించియున్న నిరుద్యోగ సమస్యను తొలగించుట కది చాలవరకు తోడ్పడగలవనియు వారు తెలిపిన అభిప్రాయములు చెప్పినే అంగీరింపబడ జాలవని తోచుచున్నది. ఇప్పటికే వ్యవసాయవృత్తి క్రిక్కిరిసి యుండగా, వ్యవసాయము రైతులకు బాధకరముగ నుండుట లేదని గ్రంథకర్తయే వేరొకచో సంగీకరించుచుండగా, విద్యాధికు బాన్పల్చిని స్వీకరించుటవలన దేశమునకు గాని, వారికి గాని ఎట్టి ప్రయోజనమును గలుగునటుల కన్పింపదు. ఈవ్యాసములయం దిటులనే వివాదాస్పదములగు విషయములను, ఎల్లరచేతను అంగీకరింప బడజాలని అభిప్రాయములును పెక్కు లున్నను, మొత్తమువీధి గ్రామపునర్నిర్మాణాధిబాధులకును, గ్రామజీవితము నెక్కుడు సౌఖ్యప్రదముగ నొనర్చుకొనగోరు జానపదులకును ఉపయోగకరములగు విషయములగలిగి, పకవయోగ్యముగ నున్నదనుటకు సందియములేదు.

మో. ! ఏ.

గృహ విద్వత్తి

గ్రంథకర్త: శ్రీయుత రాయపం కృష్ణమూర్తి గారు. ప్రకాశకులు:— సరస్వతీ గ్రంథశాలవాడు. కాకరపట్టు, తణుకురెండాకా, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా. వెల ౧-౮-౦.

ఇది యొక సాంఘిక నవల యనిపించుకొన గలదు. ఎంతయు నీతిదాయకమైనది. లోకోత్పలు ఎన్నియో కలవు. సంఘమున కెంతయో లోకజ్ఞానమును కలుగజేయునవిగ నున్నవి. ఇందు స్పష్టవివాహసర్థములు ప్రతిబింబించుచున్నవి. వార్ధక్యమున పెండ్లిజీవితాన్న పురుషులు తమ పడుచుభార్యలను సంత్సరింపరు చుటకు పడు అగచ్ఛాట్లు, అంతగా వారగచ్ఛాట్లు పడుచున్నను పడుచుదనంపు సేతులు స్పష్టపరులను జూచి కోయుదు, నిరసించుచు వక్రహర్షములను బట్టుటయు, తమ కుటిలప్రవర్తనమును తమగర్వరైతులకు చెబుచు ననుభవముతో భర్తల చుట్టములను కుటిలలో నిస్సంకోచముగ గడలేర్చునదియు, ఆదియుం జాలక తమ వక్రహర్ష

మునకు భర్తలు అడ్డురాకుండ మందులను తెట్టి మఱిని పోగొట్టుటయు, తమ విలులతో అవర్గకముగ పంచరించుటకు భర్తల ప్రభుత్వము తాము కుమారులు గాని పుత్రులు గాని, తదితరులు, మనదండ్రు, సోదరు లున్న వారిపై నిండులు కల్పించి ఖరీది పెడలొట్టించునదియు, పురుషులు తమ ప్రభుత్వము చనిపోవునపుడు తాను మరల పరిణయమాడనని ఘోర ప్రమాణముల నొనర్చి భార్యపోయిన గతి వ దినముననే దారుణముగ ఆఘోర ప్రమాణములను మంట గర్చి తమ కుచ్చునుభంబునే ఆపే డించి పిల్లలగర్తినైన యోచింపక మరల వివాహమాడుటయు చక్కగ చెలుపబడినవి. కైరీ సులభము. కాని భామలోకములు పెక్కులు గానబడుచున్నవి.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.

లవంగలత

ఇదియొక సాంఘికనవల. హిందీభాష నుండి అనువాదము. అను : కోమారి రంగయ్యగారు, నర్సాపురం, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. చందాదారులకు జెలరు. ఇతరులకు రు. ౧-౮-౦.

భారతస్త్రీలకు యూరపు అమెరికా, జోస్త్రీలకు గల స్వాతంత్ర్యము నొనరుచో అయ్యది సర్వదా హరి కరంచని ఈనవల వ్యక్తీకరించుచున్నది. మన ఆధునిక సంస్కృతలు స్త్రీలు బాగుగ వాంగ్మ భాష వర్ణింపి, విశ్వవిద్యాలయమందలి డిగ్రీలను పొంది, పాశ్చాత్య పరిధానములవంటి దుస్తులను ధరించి, పరపురుషులతో వా రెవరైనను పర - చేత జేయి కలసి గాలిసికాదున కేగవలయు ననియనుచు, దానివలన తప్పేమియు లేదనియు ననుచున్నారు. కాని ఇట్టి ఆచారములన వివర్తరం పగులు వాటిల్లునని లవంగలతచారిత్రమే చాటుచున్నది. ఇట్లని స్త్రీలకు ఆంగ్ల భాషను నేర్పరాదని యభిప్రాయము కాదు. లోకవార్త లన్నిటిని గ్రహించి సంఘ ఘన కుసకరించు విషయములను అన్వేషియులబండి నేర్చుకొనుటకు ఆంగ్ల భాష విద్యాభ్యాసమే గాక ధైర్యదేశియభావలనుగూడ స్త్రీలు అభ్యసించుటవలన

ము. కాని ఏవిద్యవై నను నమచితరీతిని నేర్చుకొనుట ముఖ్యము. హిందూమితి యుండరాదనియే యభిప్రాయము కాని వేరొండు. కాదు.

బ్రహ్మసమాజముతత్ఫల ఆచారములవలన ఘటిల్లెడి అనర్థములను, లవంగలతచారిత్రమే చాటుచు పాతకాలయందు లభించు విషయవృత్తి ను సరిదిద్దిన వ్యర్థాదేంబర మగల సంస్కరణకా లుబడు తగులొక్క న్నచో స్త్రీలను గల సమము మెన్నగు సద్గుణములు అంతరిం మనములే ధ్యము. మరియు స్త్రీలు మిరిమిరి పొన్నులైత్ర్యవీయు లగుచో ఆపదలను, మానసిక క్షేత్ర వలన అనుభవించునునవిచ్చు నన్నచో ఆత్మర్య మొనెనక్కరలేదు. దీనికి నిదర్శనము ఇటీవల కొందఱు మనసోదరీమణులు కొంఠించుచున్న వివాహవిచ్ఛేద పుచ్చటే. ఇట్టి విషయ లన్నిటికిని ఈ నవలయందు చెప్పబడిన లవంగలత సరి అయ్యెను. ఆమె స్వీయ చారిత్రమే తోడిసోదరీమణులకు గుణపాఠముగ నుండునట్లుగా తెలుపబడెను. లిలసంపర్కనము మానగిమణుల ప్రభుత్వము. జనసామాన్యమందు దననిపుణతను దీక్ష రింపచేయుటలంచిన, శిలములేవిడే యది సఫలీకృతము గాజాల దమవిషయమనకు లవంగలతయే ప్రమాణము.

స్త్రీ ఎంతెవిదుషీమణి అయినను ఇంగ్లాండునందు బరీక్షోత్తరయ్యు ఎన్ని డిగ్రీలను సంపాదించియుండి నను, శిలాభావ మెన్నటికిని నుండుననున కేమార్పకాల దనుటకు మన లవంగలతయే తార్కాణము.

లవంగలత తండ్రి బ్రహ్మసమాజముతత్ఫలము. తల్లి హిందూమతవిప్రప్రదాయుని. లవంగలతవిషయమై దుంప కులకు భిన్నాభిప్రాయము లేర్పడెను. లవంగలతకు గర పెడి విద్యాపద్ధతి ఆమె జననికి దుదించెడిది కాదు. బాలర కుపయుక్తంబగు శిశుగవద్దలి వసునరించుట బాలి కలకు విద్యగరపుట వారి భవిష్యత్కీర్తితమనకు సాత్త కరముగాజాలదని ఆమెతల్లి పలుమారు తన భర్తకు (లవంగలత జనకునకు) నూచించుచుండెను. కాని లవంగలత జనకు దామెమాటలను పెడచెవిని పెట్టెను. కుచకు ప్రాయశ్చిత్త మైనవీధి పశ్చాత్తప్తదాయము. గృహిణి

మాటను ప్రోపెటర్షివనందులకు కాస్తీ ఆయనదనుకొనెను. పురుషులపద్ధతి ననుసరించి స్త్రీలకు శిక్షప్రదాన మొనరించిన వారియందలి లజ్జావినయకీలాద్యుత్తమప్రకృతి గుణము లడుగుటిపోవును. కావున గృహిణీపదమునకు పర్వదా యోగ్యంబుల శిక్షణమే వారి కొనంగవలయు నను నీతిని లవంగలత చరిత్రము వెల్లడిచేయుచున్నది.

లవంగలత జనకుడు బ్రహ్మసామాజకు డగుటచే తన పుత్రుకను ఒకయాదర్శపు శిక్షితస్వారంత్రియగ్రీయగ వొనరించుటకు ప్రయత్నించుటచే ఆమె కిట్టి సంకట వేర్పడెను. అట్లానర్పకున్నచో ఇట్టి దుస్థితి చేపాలెడిదిగాను. అతడు పశ్చాత్తాపమును జూపినపుడు మనహృదయము కరగకమానదు. అతని పశ్చాత్తాపము ఇతరులకు గుణపాఠముగ నుండగలదు.

కాలపరిమితిలేని ప్రాథవివాహమువలన హానియే కాక లాభమిడుమంతయు లేదని లవంగలత స్వీయచరిత్ర చాటుచున్నది.

ఈనవల ఎంతయు నీతిదాయకమైనది. ప్రతి సోదరీమణియు పఠింపవలసినది. ఇట్టి నవలలను పాఠశాల యందు పఠనీయగ్రంథముగ నియమించుచో ఉచితలకు ఆంగ్ల భాషావిద్యాభ్యాసమును గావించినను విపశ్చివాటి ల్లగు. వారు ఆప్రమత్తులై కీలమును పదా కాపాడుకొను చుందురు. ఎక్కువార్లమును వ్రొక్కవొల్లరు.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.

నీతికథారత్నావళి

కౌను ౮ వైజా. పుటలు ౯౬. వెల ౧౩ ఆ.

గ్రంథకర్త : అనిపెద్ది జగన్నాథశాస్త్రిలుగారు, ఆంధ్రపండితులు, బోధు మైనూర్లు, కొచ్చూరు.

ఇందు నీతులను గగభు పదుపెనిమిది కథలు గలవు. కొన్ని పౌరాణికకథలు, కొన్ని నానుడికథలు. ప్రతికథలోని నీతిని సూక్ష్మప్రాయముగ కథాప్రారంభంబున పద్యరూపమున జూపించినారు. కథనము పూర్వ యంగమును, రచనము విరుద్ధము, సుగమము, ఇది

మాడువారుగుఱారముల విద్యార్థులు చదువుచునది. పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసంఘమువారు దీనిని పాఠ్యగ్రంథ కోటిలో తీర్చినారు. ఇక పాఠశాలాధికారులు దీనిని తమపాఠశాలల విద్యార్థుల కందజేయజూడవలెను.

ఇందు కొన్ని యమృతవృక్షాలు గలవు. మరల నచ్చొత్తునపుడు దీనిని నిర్దుష్టముగ వచ్చొత్తించుదుగాక. ఈ చిన్నిపుస్తకము వెల పండ్రెండణా లగుట మిక్కిలి యవ్యాయము. రెండువందల పేజీలుగల డిమ్మిపైజా కార్తీకమాహాకవ్యము వెల ఒకరూపాయమాత్రమేనట. (అట్ట లోపై పు మాడుదు). అన్నిట దానిలో సగమేని లేని దీనివెలమాత్రము పండ్రెండణాలట! ఎంతవెల పెట్టి నను పాఠ్యగ్రంథము గాన కొనక తప్పదని కాజోలు నింతవెల పెట్టిరి! సగమువెల తగ్గించుట వ్యాయము.

భావతరంగములు

కౌను ౮ వైజా. ౮౫ పు. వెల విడిపతి ౮ ఆ.

గ్రంథకర్త : కల్లుగు ఆచార్యబరరావుగారు.

ఈగ్రంథము బల్లారియందలి శ్రీకృష్ణదేవరాయ గ్రంథమాలలోని ద్వితీయపుష్పము. ఈ గ్రంథమాలలో సుందర్పరమునకు మాడుపుస్తకములు వెలువడుచుండును. సుందర్పరమందా బల్లారివారికి ఒకరూపాయయు, తది తరప్రచేతములవారికి ఒకరూపాయ వాలుగజాలెను. గ్రంథకర్తచే 'ఆరుపందర్పరముల నుండియు నవ్వు డప్పుడు వ్రాసిపెట్టబడిన పద్యావళులే, యిప్పటికి 'భావతరంగములు' అను గ్రంథరూపమును దాల్చిన వట. ఇం దిరువదియారు ఖండికావ్యము లున్నవి. ఈ కవి—ఎటులో యీ గ్రంథమును ప్రకటించి గ్రంథకర్త యనిపించుకొనెను గాన—మరల గ్రంథరచనమునకు మొదలిడక గ్రంథపతనమును లేస్స గావించవలసి గుఱున్నాడని యీగ్రంథము తెలుపుచున్నది. మంచిపాండిత్యమును వీలంత సంపాదించి పదపడి గ్రంథకరణమునకు దొరకొనవచ్చును. ఈయూహ తుప బలకములందున యీ క్రింది గ్రంథోదాహృతభాగమును గనవలెను:

“జానకీముఖపద్మలేనెలగ్రోలు, ను
 మ్మెదివంటివాడు; అమ్మెటివాడు” పు. 3.
 “వెలయు సరయూనదీనీలు వ్రీతితోడ” పు. 2.
 “భక్తు లేనేక నీకథ వ్రతిస్థలాన” పు. ౯.
 “పాపపుణవిధంబ వాడిఖడ్గముగదా” పు. ౧౦.
 “అటుల వేంచేయుట, మున్నే” పు. ౨౦.
 యెటులో వాగోరిఅరిపి మరునానామె.
 “మఱచిన వలపులు చివురకొ” పు. ౨౨.

ఇట్టిది ఎన్నిచలసిక నన్ని కలవు పుస్తకము నిండు
 గ. ఈగ్రంథమాల సద్బ్రంధప్రకటనము గావించుచు
 చరంతినియై వెలయుగాత!

వివేకానందస్వామి జీవితము

(ప్రథమభాగము)

గ్రంథకర్త: బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు. విలాసము,
 బులుసు వెంకట శ్రీరామమూర్తి గారు, కాకినాడ.
 డిస్మిస్సెజ ౨౫౮ ఫుటలు. వెల రు. ౧.

శ్రీవివేకానందనిచరిత్రము ‘ఆంగ్లమున ౨,౦౦౦
 పుటలలో పంచఖండముల కవసరమగుచిరిసి వ్రాయఁబడి
 నది. అందరి ముఖ్యవిషయములు గ్రహింపఁబడి, ఆం
 ధ్రావని కమగుణముగా నొకేయిక స్వతంత్రముగా నిందు
 వ్రాయఁబడినది.....ఇందు వివేకానందజనన మారం
 భమై, ప్రపంచమతమహాసభ కరుగు ప్రయత్నమువఱకు
 వర్ణింపఁబడినది.’

హిరారాధనపరత్వము పొంగులుదేలుతోరణితో
 గ్రంథకర్త యిది చాలప్రశంసార్హముగ రచించివాడు.
 ఇట్టికార్యమునకు రస అర్హతమగూడ పెక్కితావుల
 ప్రకటించుకొన్నాడు.

కైరీ చాల ధారాళముగను, పెద్దసమాసములు తరు
 వై నను, సుబోధమై అర్థవంతముగను ఉన్నది. కాని
 యింకను సులభకైరీ వాడినచో గ్రంథము సర్వజనము
 నకు యోగ్యమై యుండును. నిజమనకు, అందిందు దొర
 లినదోషములు సమాసమునెడ మక్కువ పడలినచో తొల

గియుండెడివి. అటున్నయు తఱచు అసంవర్ధముగ
 వాడబడియున్నది. విషయమునకు భంగకరము కాని
 దయ్యి, భావాభిజ్ఞులకిది అతిప్రసంగియై అద్భుతమృదు.
 తక్కినభాగములగూడ త్వరలో వెలువడుటకు ఆంధ్ర
 జనము తగు నాచరము చూపవలయు.

న ర్వో ద య ము

క్రాసు ౧౬ నైజా; పు. ౨౬. వెల రు. ౦-౨-౦.

అనువాదకుడు: వౌద్ధవాద్యయబ్రహ్మ, దుర్గిరాల
 బలరామకృష్ణయ్యగారు, మానవాదర్శ గ్రంథమండలి,
 అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

ఈ చిన్ని పాత్రము మానవాదర్శగ్రంథమండలి
 ౮-వ పుష్పము. ప్రాజ్ఞానం, ఆంగ్లమహాకవియు నగు
 ‘హెన్రీ రస్కిన్’ గారు రచించిన అంటు ది లాస్టు
 (Unto the Last) అను గ్రంథముయొక్క సార
 మును శ్రీ గాంధీమహాత్ముని తొలుత గుజరాతిభాషను
 వ్రాసిరి. ఆ గుజరాతిమూలమున కనువాద మిది. “నైతిక
 నియమపాలనమందే మానవహాతికల్యాణము కలదని
 యందు సమర్థింపబడినది.”

అనువాదకుని రచనానైపుణి యాంధ్రలోక
 మెఱుగనిది కాదు. అక్షరాస్యులగు నాంధ్రు లెల్లరు
 దీరిని చదివి నీతిపరులయి సర్వమానవకల్యాణమునకు
 దోడ్పడుదురుగాక!

౧. పశువ్రణాచికిత్స

క్రాసు ౮ నైజా; పు. ౮౪. వెల ౮ అ.

౨. పశునేత్ర చికిత్స

క్రాసు ౮ పు. నైజా; పు. ౬౪. వెల ౮ అ.

గ్రంథవ్యయరచయిత: యేజిళ్ల శ్రీరా
 ములు చౌదరిగారు, అంగలూరు (పోట్లు) కృష్ణాజిల్లా.

ఈ రెండుగ్రంథములు పశువైద్యగ్రంథాలయమున
 ద్వితీయతృతీయపుష్పములు.

వీనిలో మొదటి గ్రంథమున పశువుల ప్రణామములు, వాపులు, కీళ్లనొప్పులు, గాయములు, విషప్రయోగములు, కాలంటచే నశువులండు మున్నగువాని లక్షణములు, వానిని మానుపుటకు దగువాస్తవములు పేరుకొనబడినవి.

రెండవ గ్రంథము మొదటి భాగమున పశుపోషణాది కమున మన దేశమునకును, విదేశములకును గల యంతరమును, పశువుల దేహనిర్మాణవిధానమును వివరించబడినది. రెండవ భాగమున పశువైద్యరంగముల లక్షణములు, వానిని వారించుదుగు నోపనములు పేర్కొనబడినవి.

గ్రంథకర్తకుగల కాస్తామిభవస్వామభివృద్ధియులే యీ గ్రంథములు. ఇట్టి యాచార్యగ్రంథములను రచించి యిందు తెలుగువాటిరైతుల కుపకార మొనరించిన గ్రంథకర్త యభినందనార్హుడు.

అంగ్రకర్త కబ్బంది మీ గ్రంథములవలన ప్రయోజనమును బడసి కృతార్థ మగునుగాక!

మారుతి

క్రామ ర నైజా: పుటలు ౪౫. ఆచ్య ముచ్చటగా నున్నది. వెల ౪ అ.

గ్రంథకర్త: హెచ్చర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, ప్రిడరు, కెల్లూరు.

ఇది 'మారుతి' యను ముకుటయుగల వృత్తికేతకము. ప్రాచీనకేతకములను చలపించు నీ 'లఘుకృతి' యాంజనేయస్తుత్యాకర్తకము: రచనము సంస్కృతశబ్ద భూయిష్టమయి ప్రాథమిక మున్నది. కేతక గ్రంథసహజము లగు శబ్దార్థముల పునఃపునరుక్తిలు దీనము గలవు.

పద్యపూరణాదికమునకయి యవాసక్యకశబ్దాడంబరమును గానవచ్చెడిని, చూడుడు:

'.....సమిద్విహారనిపుణ
ప్రస్థితదోష్పారగ
శోభ్యదైవమధ్యకాపికునవా
లోలోకధర్మ!' ప. ౨౨.

'నిరంకుశపదాకుంఠిభవద్వికమక్రి' ప. ౪౦.

'పవిత్రపతిమకల్లి' ప. ౪౫.

'ఉద్భటమహావాలాగ్రమణి' ప. ౬౦.

'...మరుత్సమస్యద మ
నోజనప్రాంచితకాంచవాద్రిరి

స్ఫూర్తి మమజ్వలకృతి!' ప. ౬౧.

'ప్రశస్తయమ్మనరులభ్రాజన్యకన్యాస్మార్తి' ప. ౭౦.

'మన్వీరయమ్మనృతానీయధైర్యము' ప. ౭౮.

'భవదీయనిష్కలుమ విస్ఫూర్జిల్ల సద్వివరూపము' ప. ౮౭.

ఇట్టి శబ్దాడంబరము నేటికాలమున మెప్పుగాంచునది కాదు.

మితీయు నసాధారణశబ్దప్రయోగములును గలవు, చూడుడు:

'బర్హి కృష్ణ', 'వస్త్యము' ప. ౩౦.

'సాంపరాయిక' ప. ౩౪.

'సాంయగీనము' ప. ౪౮.

'కారవేయులు', 'విజయవము' - ప. ౫౯.

'అరిష్టతాతి' ప. ౬౧.

'వరిచన్యోక', 'శివతాతి' ప. ౬౭.

'బృందీష్ట' ప. ౯౦.

ఇట్లు లయ్యును పద్యములు మంటువడక ధారాశముగా నడచుచున్నవి. మచ్చున కొకపద్యము:

ఉ. 'మాయలమారులె' దేవజి

మానిసిడిండులతోడఁ బోరి, పో

భాయతమా ర్తిజై, దశర

భాత్యజానిక విలసన్మహాజయ

క్రియుమఁ జేసిపట్టి నిమః

నేది యనారరముక భజించినక

శ్రేయము లెన్ని యేనియును

జేకుటమందునటయ్యో? మారుతీ!

ఈవి మున్ముందును చక్కని గ్రంథములను రచించి యాంధ్రవాణిసమారాధనము గావించునుగాక!

వ్రతకోశము

(మొదటిభాగము)

డెబ్బిపైజా, పుటలు ౧౨౨, వెల రు. ౧-౦-౦

ప్రకాశకులు: కమపత్తి నూర్కండేయశర్మగారు, స్వధర్మప్రకాశిని సంపాదకులు, బృందావనము, పూనముల్లిహైలోడ్డు, కీలుపాళు, నుదరాసు.

ఈ భరతఖండమున భరతాలము నుండియు వ్రతములెన్నియో ఆచరణలోనున్నవి. వ్రతములు పుణ్యసంధానకములు, అవి యవంతములు, పలుతెరగులు, కొన్ని కాలప్రవాహమున బడి యంతరించినను పెక్కులు ఇప్పటికిని మనవారి యాచరణయందున్నవి. ఈవ్రతములవీయము నెరుగకయే కొందఱీవ్రతముల నాచరించుచున్నారు. విషయమునెరింగి యాచరించిన వ్రతాచరణము విశేషఫలప్రదము.

మరియు నేవ్రతము లేదేదినములందు చేయవలయునో, ఎన్ని రోజులుచేయవలయునో మొదలగు సంకమలను ఎరిగియుండుట యవసరము. ఈ యంశములనే ప్రకృతగ్రంథము వివరింపజాలియున్నది. ఈ మొదటి భాగమునందు 'వైత్రాది మాసక్రమముగ ఆయాధర్మకాస్త్రగ్రంథములందు విధించిన వాదాపు ౧౬౦౦ వ్రతములు' పేర్కొనబడియున్నవి.

ప్రకాశకులు త్వరలో రెండవ భాగమును గూడ ప్రకటించి ఆస్తికుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులగుదురగా!

ప్రణయచాంచల్యము

శ్రీఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాల, సితాపురము.

గ్రంథకర్త:—శ్రీయుత లేకుమళ్ల రామచంద్రరావుగారు, యం. ఏ., బి. యల్., న్యాయవాది, బండరు. డెబ్బిపైజా: పుటలు ౨౪౫, వెల ౧-౦-౧.

'ప్రణయచాంచల్యము' సాంఘిక నవల. గ్రంథకర్తగారు కొన్నిసంవత్సరముల క్రితము 'మహర్షి' యనెడి సాంఘిక నవలను రచించియుండిరి.

మనోనిశ్చయము లేని యొక యాంధ్రయువకుని జీవిత మే యీ 'ప్రణయచాంచల్యము'నందలి కథాంశము. కథానాయకుడు అచ్యుతరావు, శ్రీప్రణయవతి యగు మాణిక్యయొక్క సన్నిహితుడు, గాఢమును ననప్రేమను దైర్యముగ స్వీకరించి, యామెను పరిణయమాడక, తన తలిదండ్రుల కిష్టమును వివాహసంబంధమునకే యియ్యకొనును. తనకు వివాహము జరిగియడండుట వాప్రేమమయియున్న శ్రీప్రణవాలికకు తెలియనియక, యామెప్రేమను నిరాకరింపజాలనివాడై యామెను రహస్యముగ వివేకమునం ద్యుద్వాహింతును. కొన్ని వత్సరములకు పిమ్మట నిజస్థితి నెరింగి, మాణిక్యమృతవ భర్తతన్న చంచలప్రేమతో ప్రేమింపసండులకు చిత్తసంక్షోభము నొంది వివాదదురదాము నొందును. ఆమె మరణించిన పిమ్మట సచ్యుతరావు కొంతకాలము సన్యసించినను, చివరకు మొదటిభార్యతో నానందప్రదముల సంపాదయాత్రను ప్రారంభించును. ఈరీతిని కథ యంతము నొందుట కథానాయకునిపై నాగ్రహము కలగజేయును. కాని, యాతని చిత్తస్థైర్యకాన్యకయే యందును నవగతంచై, వెనుకటి యాతని జీవితమునకు సరిపోయియేయున్నది.

ఈనవలయందలి కథ మనోరంజకమై, గ్రంథకర్తగారి ప్రపంచానుభవమును చక్కగ ప్రదర్శింపుచున్నది. భాషాశైలి చక్కగ మన్నది. ఛర్మనామలు ప్రశంసనీయములు. కథ ఆంధ్రదేశమును, పంజాబును రంగఛలముగ గలిగియున్నది.

న. చం. శా.

వావిళ్ల వాచకపుస్తకము

(ఏడవతరగతి)

క్రాసు ౮ పైజా; పుటలు ౧౪౮, వెల రు. ౦-౬-౦.

గ్రంథకర్త: జయంతి గంగన్న పంతులుగారు, బి.ఏ., బి.యల్.

ఈవాచకసంకలనము ముద్రాపత్రమునకు కేంద్రముగా నుండినదని యీవరకు చెప్పినది. కాన దీని నుగములను గూర్చి ప్రత్యేకించి చెప్పవలసివచ్చినది. కాని రచనము తొలగి పేలనముగ నున్నది. తరగతికి జాలినది కాదు. ఇందలి “గ్రహమండలము”, “కాగితము”, “ముద్రాపత్రము”, “ఆవిరియంత్రము” అనుపాఠములు ముద్రాపత్రము, “వేంకటాచలపతిగారు వ్రాసియున్నది.” అని పేర్కొనబడినది. ఆపాఠములు చదువ పెక్కుపడదేహములు గలుగుచున్నవి. విషయము సరిగా నున్నట్లు కానరాదు. ఉదా:

“నీర్లయమున హిమవద్విలలేర్చుడునుండును.” పు. 18.

‘జంగమహిమవద్విలములు.’ పు. 19.

హిమవద్విలలు అనగా ‘మంచుకలరాట్టు’ అని అర్థము. ఇక్కడ హిమము పేరి గడ్డుకట్టి విలవలె నను నను నర్థము కావలెను.

‘రసకాస్త్రపారీణులు’ పు. 48.

రసాయనకాస్త్రపారీణు లనవలయును.

‘పుస్తకపత్రసమపరిమితములుగా ముక్కలు చేయుదురు’ పు. 50.

ఎన్నియోపైజాల పుస్తకములు కలవువా! ఏ పైజాపుస్తకములని యిక్కడ అర్థము?

‘గదుల పెట్టెలయందలి నీసపుముక్కలపైఁ జెక్కబడియున్న యక్షరములు దీసి’ పు. 63.

‘అక్షరములు చెక్కబడియున్న నీసపుముక్కలను దీసి’ అని యుండవలెను.

“పుస్తకపత్రపరిమిత లక్షప్రమాణములై యుండును. పూర్ణచంద్రము $18\frac{1}{2} \times 17$ అంగుళము లున్నచో నది వ్రాతకాగితము (Foolscap) నకు సమానముగా నుండును; 15×20 అంగుళము లున్న నది వాచక (Crown) ప్రమాణము; $17\frac{1}{2} \times 22\frac{1}{2}$ అంగుళము లున్న నది మధ్యము (Demy) ప్రమాణము. ఒక్కొక్కటాపు మూడవభాగములు నడిమికి మడతలు పెట్టిన పెనిమిది పత్రములు, బహుసాముపెడలును వచ్చును. పదునాము

పెడల్యగలసి యొకఖండా (Forme) మగును. ప్రతిఖండా రంధ్రమునను ఖండపంఖ్య ముద్రింపఁబడియుండును. దీని వలన వట్ట కట్టువారికి చని నుపేసగును.” పు. 64.

ఈ పేరా మరియు గోలగా నున్నది.

పునర్ముద్రితమున వైరియు, ఈ పాఠములును సంస్కరింపబడునుగాక!

భారతీయోపాసములు

ఒకటవ భాగము, క్రాసు ౮ పైజా; పు. ౮౪.

చెల రు. ౦-౫-౦.

రచయిత్ర: శ్రీమతి జాలూరి కులశేక్యగారు, శ్రీ పితాపురము మహారాణివారి గోమహాలలు ఉపాధ్యాయ. అవశ్రీకుడు, ఉదయకుడు, గరుడకుడు, జరత్కరుడు, కపాళము, నాడీజంఘుడు అను నారు భారతకథ లిందు గలవు. కథనము, రచనము సరసముగ నున్నది. దీనికి ఎనిమిదవకాలు చెల అధికము.

సుబోధరామచరితము

రాయల్ ౧౬ పుటల పైజా, పు. ౫౬. చెల ౬ అ.

సంస్కృతశ్లోకాత్మక మగు నీ దిన్నిపాత్రము మైసూరువాసి వైద్యనాథకాస్త్రీగారి దుహిత శ్రీమతి బాలాలికిచే రచితము. ఈమె బాల్యముండే మాతాపితరుల యనుగ్రహమున సంస్కృతవిద్య నభ్యసించి తత్ఫలితముగ పదిత్రముగు రామచరితము నిర్వహమున రచింపజాలినది. వైరి సరళము. భాష నిర్మలము. గ్రంథమునకు శ్రీ మహామహాపాధ్యాయ, కుప్పపావని కాస్త్రీగారి తొలిపలుకు గలదు.

పుస్తకములందొరకుచోటు:—చి. శివరాజఅయ్యర్, ‘శ్రీకంఠిలాస్’ మహక్కల్, లాల్ నుడి పోస్టు, (తిరుచినాపల్లి).

FLUTE TUNES

ఫ్లోటర్ ట్యూన్స్

గ్రంథకర్త: వి. యస్. భూషణ్ గారు, ప్రకాశకులు: డి ఆనంద్ ఎకాడెమీ, నువీలపట్టణము. క్రొవెజా రోడ్ ఫుటరు, వెల రు. ౧.

ఇంతకు మున్ను 'సిలెటెస్' (Silhouettes), 'మాన్ లీమ్స్' (Moon Beams) అను ఆంగ్ల కావ్య సంపుటములు రచించి యీకవి భారతముననే కాక విదేశములందును మెప్పు దెచ్చుకొనినను. ఈ సంపుటమందలి 'The Songseller' అను కావ్యము లంపను, మైతెర్ ప్రెస్ వారి 'అంతర్జాతీయ కవిత్వభండారము'న ప్రకృష్ట కావ్యములలో చేర్చుకొబడ్డది. ఈసంపుటమున ఈయన కళావాడుగ్యము పూర్వమునకంటే పురోగతి చూపుచున్నది. అందమున భావనకు ఉచితమున ఇంపను పదాల మాన్య ఈ కవిత కొక లక్షణము. నిజమునకు సాధారణభావములు సహజరచనామార్గమున సురక్షితము లగుచున్నవి. ఇందు 'చల్ మోహనరంగ' అను పాటకపు పాటకును, నాలుగు త్యాగరాజరత్నములను కావించిన తణ్ణిమా సహజరచననలె నొప్పుచున్నది. 'ది స్ప్రింగ్', 'ది కాన్ బ్రూప్రై' మున్నగు కావ్యములు సవిలాసములగు పాటలు. 'ది చాలెంక్', 'గెర్లన్' మున్నగునవి కవి మనసులోనులను వివరించుచు మెచ్చదగియున్నవి.

'The Wizard wind-babies...

Harp within the vineyard of memory's ward
The limerick of a long-forgotten love
And gift to errant-fancy its pinions of fire!

'—Naver lay the rapture down —

Cease not song-bird, thy glowing carol—
Some-where, perhaps in the muse's grove
Some radiant rose of beauty wakes to life!

'A crawling worm trod
Is sacrilege to God!'

'Why dost thou life's guerdon seek
When life itself remains unlived!

Pursue it thou with pilgrim step!

One tinkling touch of time
Showers glory's golden sheaves on thee—
For life is a lovely lyric sung
By the celestial piper with hush and swell!

ఇట్టివి కవి మనసు చిత్తరీంపులకును, చెయిమధురీంపులకును నిదర్శనము లగుచుండ, ఎదకదలించు 'హంపి శిథిలముల'నంటి విషయము ఈయంపులకు సులభముగ లొంగనిదై ఒక పరిమితత్వమును చూప పాల్పడినది. ఈ కవితయందు Alliteration (యమకము) అను అలంకారము ఎక్కువగౌరవమున వర్తించినది. కాని యిట్టివి విఘ్నమై నిలువక, జయోపమాను నభివృద్ధి చేపడుట నిశ్చయమని ఈ ఉత్సాహికి గల సంస్కారమును, సామగ్రియు వెల్లడించును.

కొం. జ.

ఆంధ్రవైద్యసమ్మేళనపత్రిక

దశమవార్షిక సంచిక (?)

క్రొవెజా రోడ్ ఫుటరు ౧౩౮. వెల చందాదారులకు: రు. ౧-౧౦-౦; ఇతరులకు: రు. ౧-౦-౦.

సంపాదకుడు: వేటూరి శంకరకృష్ణగారు, ఏ. యం. ఏ. సి., ముక్కాటల, కృష్ణాజిల్లా.

'ఆంధ్రవైద్యమండలి' పరియోజనముండి ప్రకటించుచున్న 'ఆంధ్రవైద్యసమ్మేళనపత్రిక' దశమవార్షిక సంచిక యిది.

ఆంగ్ల వైద్యవిద్యావ్యాపకమువలన వాంగ్మర్యాదమున వాయుశక్తియును ప్రభుత్వమును గాంచుచున్నది. కాని కావలసిన వానిలో శతాంశము కాలేదు. కావున దేశీయులు, ప్రభుత్వమువారు నీయాయుశ్శక్తియును సత్వంతోచ రాధిమానములు గలిగి తగిన పాహాయ్యము నొసరించి దీనిని చక్కగా వ్యాపింపజేయవలసి యున్నది.

వైద్య పత్రికలును ఆయుశ్శక్తి ప్రచారమునకు దోమపడును. వానిమూలమున వైద్యుల ప్రాంతముల వైద్యవిద్యాంశములు తాము ప్రశ్నకము గడించుకొను కావున పదేద్రునుండి ప్రకటితమగుచున్న 'ఆంగ్ల వైద్య సమ్మేళన' పత్రికవలన నిట్టి ప్రయోజనము సమమూరి యుండునని వేరుగ చెప్ప బనిలేదు. ఈదాశవాత్మిక సంచి కయు నట్టి ప్రయోజనమునే సమసూర్యగలదు.

ఈసంచికయం దమభవన్ములగు వైద్యవిద్యాధికులు రచించిన యముల్య వ్యాసములు పెక్కుగలవు. 'ఆంగ్ల వైద్య మండలిచరిత్ర' మండలి ప్రారంభమునుండి గాంచిన

ఈసంచికయం దమభవన్ములగు వైద్యవిద్యాధికులు రచించిన యముల్య వ్యాసములు పెక్కుగలవు. 'ఆంగ్ల వైద్య మండలిచరిత్ర' మండలి ప్రారంభమునుండి గాంచిన

ఈసంచికయం దమభవన్ములగు వైద్యవిద్యాధికులు రచించిన యముల్య వ్యాసములు పెక్కుగలవు. 'ఆంగ్ల వైద్య మండలిచరిత్ర' మండలి ప్రారంభమునుండి గాంచిన

* ఈ పాఠశాలముగూర్చి యిట్లు తెలియవచ్చుచున్నది : ఈ పాఠశాలయందు రానురాను ఆయుశ్శక్తివృద్ధి ప్రాముఖ్యము కొరవడుచున్నది. ఆంగ్ల వైద్యవిధానములను శేర్మటయందే యనుదినము నయిదింట్లు మూడువంతుల కాలము వ్యయముగలుగుచున్నది. చిరక సుశ్రుతాదిగ్రంథములు పాఠ్యగ్రంథములు గాకపోయినవి. నిదానగ్రంథమున బ్ధునిదానము మాత్రమే శేర్మటగుచున్నది. పాఠము లాంగ్లమున బోధింపబడుచున్నవి. ఔషధముల చేయపద్ధతుల శేర్మ విద్యార్థులచేత శాస్త్రములు చేయించుటలేదు. వారు సంతృప్తియు లభ్యాసము, ఒక సంతృప్తిర మాచరణము; క్రమముగ నీ యేదేండ్లు విజయము గన్నవారికి L. I. M. పట్టి మొసగబడుచున్నది. వీరి కిటు లాయుశ్శక్తివృద్ధి, అటు లాంగ్ల వైద్యమునను సరియైన సామర్థ్య ముండదు. వీరు శాగములను సరిగగు ర్తింపజాలరు. శాగములకు దగిన మందులను నిశ్చయింపజాలరు. మందులను స్వయముగ చేసికొనజాలరు. వీరికి ప్రభుత్వ వైద్యాలయముల యందును, స్థానిక వైద్యాలయములయందును మిక్కిలిగను లీనలేదు. కాని, ఇతర దేశీయ వైద్యశాలలయందు వైద్యమును చక్కగా పఠ్యపించి సామర్థ్యమును గడించి పట్టభద్రు లయినవారికి ఈయబడవు. వారు పనికిరానివారు. ఇట్టివీరుల నిక నీ పాఠశాలలు క్రమముగ సంకరింపగలవను భీతి గలుగకమానదు. దేశీయులను వాయుశక్తిదాధిమానులు పెక్కు సంవత్సరములకాలమునుండి యాయుశ్శక్తిదాధివృద్ధికొరకయి కావించిన ప్రయత్నము లన్నియు విఫలము లగును. అంత వాయుశక్తివృద్ధివృద్ధి మున్నటి దుస్థితి ప్రాప్తించగలదు. — ఇది సంతతిల్లి ప్రేమ కోకి న మునుకు కావున వాయుశక్తిదాధిమానులు, ఆయుశ్శక్తివృద్ధివృద్ధి యధిపతులు, వైద్యవిద్యాంశములు మున్నగువా రాయుశ్శక్తివృద్ధివృద్ధి రానున్న యాదుస్థితి లోలగుటకు దగిన సంస్కరణములను ప్రభుత్వమువారికి నొందించి, ఆ సంస్కరణముల వాచరణమునకు చెప్పించుటకయి గట్టి ప్రయత్నములు సలుపవలసియున్నది. ఇప్పటికే ఈవిషయమున 'మద్రాసు ఆయుశ్శక్తివృద్ధి' వారు ననుము గట్టి ప్రయత్నించుచున్నారని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇది శుభ సూచకము.

క్రమాభివృద్ధిని తెలుపును. 'మధువు', 'సాంక్రామిక రోగములు', 'అశోకద్రవ్యగుణము', 'అశోకము - వర మామిడి' అనువ్యాసములు వ్యాసకర్తల యమూల్యపరి శోధనములకు నిదర్శనములయి రోగముల తిత్త్వమును, వస్తువుల తిత్త్వమును చక్కగ తెలుపుచున్నవి. 'ఆయు ర్వేదాంగకారము' తత్త్వత్కృష్ట్యమును చాటుచున్నది. 'మహాఫలితానుభూతదిశ్శిల్పి' అనువ్యాసము ప్రజా సామాన్యము స్వయముగ చేజొని యుపయోగింపదగిన యోగ్యయోగములను వివరించుచున్నది. ఈయోగములు వ్యాసకర్తృమధువపిద్యము లని వ్యాసవాసుడే తెలుపు చున్నది. 'ద్వితీయవాగ్మయము', 'భారతఖండము వైద్య మునకు పుట్టినిల్లు' అను సమవాదవ్యాసములు, 'వైద్య శాసనములు' అనువ్యాసము వైద్యవాగ్మయచరిత్రను, ప్రాతస్త్యమును చాటుచున్నవి. వైద్యశాస్త్రమునకు సంబంధించినవ్యాసములు మఱిగొన్నియు గలవు. 'ఆయు ర్వేదవైద్యపట్టభద్రులు': ఇందు ఆంధ్రదేశము నందు వివిధవైద్యపరిస్థిలలో వైద్యశిక్షణమును బడసి, కృతార్థులై వైద్యవృత్తియందు చరించెడివారి పట్టిక; గాంధీ-ని సంవత్సరము మొదలుకొని గలదు. వీరు రమారమి యిప్పటికి మాడునందలకు మిగిలియుండురు. ఈసంఖ్య తక్కువే అయినను సత్వరాభివృద్ధి నందునను వాత గలదు.

'ధవ్వంతరి' త్రివర్ణచిత్ర మీసందికకు ముఖా లంకారము. శ్రీ వైద్యరత్న, పండిత, డి. గోపాలా చార్యులవారి త్రివర్ణచిత్రము పండిత కళారవ్యశోధన గలి గించుచున్నది. ఇక వైద్యశిఖామణులయొ, వైద్య విద్యాభిమానులయొ, వైద్యవిద్యాపోషకులయొ, వైద్య లయములయొ చిత్రములు, ఏకవర్ణకములు, పెక్కుగలవు.

'నితేజము' న సంపాదకులు ఔషధనిర్మాణ విషయమునుగూర్చి యిట్లు మడివరి:

"ఆంధ్రదేశమున ఆయుర్వేదోషధ విక్రయశాలలు త్వరితముగా నభివృద్ధిజెందుచున్నవి. ఇట్టివి ఆభివృద్ధి నొందినవారిది మోసపుటుండులు యెక్కువగుచున్నవి. ఈ ఆభివృద్ధి మందికో, చెడుకో చెప్ప వీలు లేకున్నది.

ఆయుర్వేదోషధముల విషయమున నూతనముగా తయారయినవచ్చు చేరియైనద్యులు అనుసరింపరాని ఒక పద్ధతిని పాటించుచున్నారు. పాశ్చాత్య వ్యామోహ పీడితులై, తాము స్వయముగా కామధములు తయారుచేసుకోవాలక ఒకవేళ చేసుకోగలిగినను అట్టిపని గౌరవహీనముగా దలంచి ఔషధములకొరకు విక్రయశాలలకు పరుగులెత్తు చున్నారు. ఇట్టిపద్ధతి ఆర్థికముగనూడ వైద్యునకే నష్టము గలిగించుచున్నది. ప్రతిదేశీయవైద్యుడును తాను స్వయ ముగా సాధ్యమైనంతవరకు ఔషధములను నిర్దుష్టముగా తయారుచేసుకోవలెను. తనవల్ల నులభ్యముగా తయారు కావాలని యోషధములకే విక్రయశాలలకు ఆర్డర్లు ఇయ్య వలెను. స్థానికసంఘములు, యిట్టిపద్ధతిని యికమందు ప్రోత్సహింపరాదు."

మఱియు ఆరోగ్యప్రచారమును గూర్చి యిట్లు మడివరి:

"ముఖ్యముగా ఆరోగ్యప్రచారము విరివిగా సాగ నలయును. రోగము వచ్చినతరువాత చికిత్సించుటయే వైద్యునియొక్క పనిగా దలంపరాదు. వ్యాధి నివారణోపాయములు, మనశాస్త్రపద్ధతి సమసరించి యెక్కు తగా ప్రజలకు బోధించి వానిని అనుసరించునట్లు చేయ నలసిన బాధ్యత ఆయుర్వేదవజ్జాలందు గలదు. ఈ విష యమై 'వాసంజేయ' అను శిశి కనుగొన గ్రత్తు, ఆంధ్రు లక్షీపతిగారు వైద్యులగర్భమును బోధించియున్నారు."

ఈ సదుపదేశముల వాంఛదేశీయవైద్యు గల్గుదు వాచరణలోనికి తెచ్చుకొనవలెను.

వైద్యవిద్యాకేంద్రములందుగల యశేష వయసు పురస్కరించికొని క్షయప్రయాపముల కోర్చి యా పండితు ప్రకటించిన ముందలివారికి ధన్యవాదములు,

ఇందోక పెద్దలోపము, చాల వ్యాసములలో తప్పులు విపరీతముగా నిలిచినవి. 'వాసకోశమున ముద్రణము జరుగవలసినచుట్టచేత, ప్రాథమిక దిద్దినే మదిరివది కాదు. ఇం దనేకలోపము లుండవచ్చును. [వీరికి—ఉన్నవి] ప్రాజ్ఞులు పరిపరులగుండురు గాక!

అని సంపాదకులు తెలిపిచ్చినారు. వైద్యవిషయము నిర్దుష్టము కాకున్న సహాయకరము కాదా! కావున నిర్దుష్టముగ నుండ జూడవలసిన బాధ్యత సంపాదకులకు గలదు.

న మ ద ర్శి ని

ప్రజోత్పత్తి యుగాదిపంచిక

క్రాసు క పైజా; పు. ౧౩౦. వెల పంచాదారు లకు రు. ౧-౦-౦. ఇతరులకు రు. ౧-౪-౦.

సంపాదకులు: క్రియుత రావుపాపేలు పింజల సుబ్రహ్మణ్యము తెట్టిగారు, యం. యల్. సి. ఇది సమదర్శిని ప్రకటించుకొనిన వాలరయుగాదిపంచిక. పంచిక సుందరముగ నున్నది. ప్రస్తావన ప్రాప్త మయ్యెను వివిధవిషయసంగ్రహములు భావసంపదము, రచనాసౌందర్యమువను ఒప్పాని పకనయోగ్యముగ నున్నది. ఇందు విద్యాధికులను వాంఛనీయచోకయులు చిన గద్య పద్య వ్యాసములు పెక్కు గలవు.

వానియందు 'కవిరాజగీతలు' ఆవాటి తెలుగు వారల తెనుగతనము సుస్థాపించుచు తెలుగువాటి నేటి యువతీ యువకుల యుల్లముల మత్సరామును దిని యింపజేయునవి.

'రాండుపేటలో సమాజేశము' అను వ్యాసమున రాజ్యాధికారము హైందవప్రజాయత మనుటకు పూర్వ ము భద్రపరుచుకొనవలసిన కొన్ని ఆర్థికసంబంధము లయిన కట్టుదిట్టములనుకూర్చి చిప్పించబడెను. వర్తకము, మారకపుకేలు, ప్రభుత్వముగాము మున్నగువాని విషయ మున వాకట్టుదిట్టములు. ఇది ఇండియాకు లాభికారులు కానంతవరకు మొగమోటుమి లేక సంస్కరణములను నిరాకరించవలెనని వ్యాపకర్త హెచ్చరించుచున్నాడు.

'రాజ్యాంగసంస్కరణములు' అను వ్యాసము సంస్కరణము లెట్లు బుండిన లాభికరములు అను విష యమును సంగ్రహముగ వివరించుచున్నది.

'ఖడ్గరు' వ్యాపకర్త ఇందు ఖడ్గరు మహాయోగిం చుటయిన భారతదేశమునకు గలగు లాభిపరంపరలను సైప్రమాగాముగా నెచ్చునట్లు చెప్పినాడు. దీని నమసింది దేశీయులు ఖడ్గరునే భరించి సర్వరస్యరాజ్యప్రాప్తికి తోడ్పడవగుదురు.

'సప్తర్షి మండలము-పూర్వఫణి' విష్ణుపురాణ మున కల్పాదిమందు మహానక్షత్రమున నున్నట్లు కేల్కొనబడిన సప్తర్షి మండల మిపుడు పూర్వఫణిని నక్షత్రమున ముంచుటను సైప్రమాగాముగ ధ్రువపరుచు చున్నది.

'దీపావళి' భాంగర్షిరమకు శేయరచనము.

'విజయవిలాస విమర్శనము' ప్రాచీనఫక్కి నమసరింది కొట్టిన పిండిని దుందినట్లు బున్నది.

'అకాలవర్షము' అనువాద మయ్యె స్వతంత్ర రచన మనిషించుచు ముందరముగ నున్నది.

'రామమోహనరాయలవారు విగ్రహారాధకులు గారా!' అను వ్యాసము రామమోహనరాయలు విగ్ర హారాధకులే యని సహేతుకముగ నిరూపించుచున్నది.

'నాలుగువాటకాంగములు' కవి, పరిమర్త, ఇది వృత్తము, పటకులు అనునవి యానాలుగంగములనియు, అం దీనాటిపరిమర్త (పేక్షకులు) వాటకకావివాశన మునకు గారణ ముచున్నదనియు వ్యాపకర్త యభి ప్రాయము. ఇది సత్యము. ఈ లోపము తీరనంతవరకు వాటకకళ యభివృద్ధి నందవలదు.

ఇట్లు స్థానీపులాకవ్యాసము నమసరింది కొన్ని మాత్ర మిటు కేల్కొనబడినవి. ఇదియు, ఇంకను నిమిందికయందుగల వ్యాసములును ఆంగ్రుల విజ్ఞానసంప ద్వికాసమునకు నిదర్శనము లయి పోతులకు విజ్ఞానాభి వృద్ధిని గాచింపగలవు.

ఈపంచికయందలి వాలుగు త్రింద్రదితములలో మహాత్మునిచిత్రము, 'ప్రణయపరిరంభము' కేల్కొన బడినవి. మిగిలిన కొందరు రావ్యాధికార వాయువు లయు, కొందరు మొదటి-రాండుపేటలు-సభా ప్రతినిధు

అయ్య, కొందరు వ్యాసశర్మలయ్య వీకవర్ణచిత్రములు పరిమితసంఖ్యాకములు గలవు.

సమదర్శిని ప్రకటించిన వాలుగుసందికలు నొక కానికన్న సింహాకటి మిన్నగ నుండుట యెన్నదనినది.

పూలగుత్తి

త్రైమాసికపత్రిక. ఇది మొట్టమొదటి సంచిక : అగస్టు, '3౧.

సంపాదకులు : పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు, రాజాం, విశాఖపట్టణము. పత్రికపైజా డవిడ్ (కామ. సం. చందా రూ. ౨. విడిసంచిక అ. ౮. ఈసంచికయందు రక పుటలు గలవు. ఫెదరుపేట కాగితము. పొందిక చాగున్నది. ఇందలి ౧౮ వ్యాసములును సంపాదకులు వ్రాసినవే. రచన యందు రుచియున్నను, ఆవ్యంశము నొక్కరిదే యగుటవలన, ఎంతెంతరకము యున్నను, సవనవాఢిలాషము నిలుపుట కష్టము. రచయిత లేకయు వర్ణమానమును చూకొన్నవాడైనచో, ఆయన రచనల సంపుటముగా ఇది ఆసరము పడయవచ్చును; కాని పత్రికగా జయ మొందుటకు పలువుర రచనలు—వ్యాసముల విషయముననే కాని రచయితల విషయమునను రకము మార్చి—ప్రకటించుచు, దేశము ప్రతిభను ప్రతిబింబింపజేయుట ఆవశ్యకము. ఆవశ్యకములయ్య, మంచిపత్రిక లటుదైన యాకాలమున, ఇంత అందియును ప్రయత్నించు ఈతగుపద్ధతుల నడచిన, దేశమున కింకను గొప్ప సంపద యగును.

ఇందు రమ్యములగు పద్యములు, పాటలు, కథలు మున్నగునవి కలవు. ప్రకృతిప్రేమ, మంజులైలి, లలిత భావన వీరిరచనయందు కానవస్తును.

ఈక్రొత్తపత్రిక సర్వజనసమాచారమై తప్పక పరిచిదగును.

గ్రంథస్వీకారము

మణిద్వీపము

(ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము)

దెమ్మి, పుటలు ౧౮౫, వెల రు ౩.

కర్త:—జన్మలమడక మూర్యవారాయణ శాస్త్రి గారు.

ప్రకాశకులు—లలిత గ్రంథమాల, రామరావు పేట, కాకినాడ.

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము

(మూదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము)

దెమ్మి, పుటలు ౧౧౬, వెల తెలియదు.

రచయిత:—కవిసింహ, పోహరి కాశీపతిగారు, బోదిలపేడు (సంబూరు).

సునీతిశతకము

(ఆదిలక్ష్మీమహారాక్షియము)

దెమ్మి, పుటలు ౨౪, వెల తెలియదు. పై వారే దీనిని రచయిత.

శివలీల

(అయిదంకముల నాటకము)

దెమ్మిపైజా, పుటలు ౧౧౧. వెల రు ౧.

కర్త:—కవితాచిన్మదనమర్తి ఈశ్వరప్పగారు, వి. ఏ., శ్రీకాకుళం (గంజాం).

కాశీసారము

జగద్గురు శంకరభగవత్పాదాచార్యకృతి కనువాదము.

దెమ్మిపైజా, పుటలు ౧౬, వెల ౦-3-౦.

అనువాదకుడు : మక్కపాటి శంకటరత్నకవి గారు, అనమనమూరు ఆగ్రహారం, ఓంగోలుతాలూకా.

శ్రీమద్రామాయణము

కాను పైజా, పుటలు పైజా, పుటలు ౬౩, వెల రెండవరూపాయి.

రచయిత:—చేత్రోలు సురస్వతీదేవిగారు, గవర్నమెంట్ (రాజధాని), మిర్జాపూరు, మైసూరు, మాజీమంత్రి.

రఘునాథ్

(అయిదవ ముద్రాపాత్రము)

కాను పైజా, పుటలు ౧౨౬. వెల రూ. ౧.

కర్త:—ఉయ్యూరు సత్యవారాయణాచార్యుగారు.

ప్రకాశకులు:—సారస్వతీచంద్రికా గ్రంథమాల, ఆల్లపాడు, గంపలగూడెం పోస్టు (కృష్ణా).

౧. ప్రతిబింబములు (కథానకములు)

కాను, పుటలు ౨౧౦. వెల రూ. ౧.

౨. ఏకోదరులు (నవల)

కాను, పుటలు ౧౧౦. వెల ౦-౮-౦. రెంటికిని కర్త: మొక్కపాటి వరసింహాచార్యుగారు, సికాపూరు.

దశకుమారచరిత్రము

(ప్రాచీనకావ్యము)

పండితకావ్యాభ్యాస, అంబామహర్షి, వివరణ సహితము. కాను పైజాలో ౮+౬౦+౫౧+౪౫ పుటలు. వెల రెంటియను.

ప్రకాశకులు:—వి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అంబామహర్షి, ౨౦౨, ఎస్. ప్ల. నేడు, చెన్నపురి.

సంస్కృతం ఉన్నత్రాఘవము

(భాస్కరకృతి రెవెన్యూ)

కాను పైజా, పుటలు ౨౮, వెల నాలుగరూపాయి.

అనువాదకుడు:—అశోక శ్రీరామశర్మ గారు, ముత్తూరు (నెల్లూరు).

Our duties to the Hindu Widows (హిందూ విధవలకు వల్ల మనవిధులు)

కర్త:—'ది రెవ్యూ' ('సర్వాస్'). ప్రకాశకులు: సరస్వతీసంఘము, ౨౮, విదారాయణకోవిలది, బి. టి. ముద్రాను. కాను: ౩౨ పుటలు. వెల ౧. ఆ.

Thy self thy Doctor (Medical Science Simplified)

గ్రంథకర్త. ప్రకాశకులు పైజాలో.

కాను, పుటలు ౧౦౪, వెల ౦-౮-౦.

కల్యాణి (మానవత్వము)

మొదటి సంచిక: కావ్యము. రాయల్ పైజా. ఈ సంచిక ౩౨ పుటలు. సంవత్సరచందా రూ. ౨-౦-౦. సంపాదకులు, ప్రకాశకులు:—గంటి-మూర్త్యునారాయణాచార్యుగారు, తపాలాపెట్టె నెం. ౧౧౦, మదరాసు.

ఆంధ్రప్రభ

(క్రాంతి తెలుగు మాసపత్రిక)

మొదటి రెండుసంచికలు వెలువడినవి. డెమ్మి పైజా; సంచిక ఒకటికి దాదాపు ౩౦ పుటలు గలవు. సంవత్సరపు చందా ఒకరూపాయ.

సంపాదకులు: మహారాజ్ శ్రీరామమూర్తిగారు, మూర్త్యునారాయణులు, కాకినాడ.

స్వదేశి

క్రాంతిమాసపత్రిక: మొట్టమొదటి సంచిక: ఆగష్టు ౧౯౧౮.

సంపాదకులు: మహారాజ్ శ్రీరామకృష్ణాచార్యుగారు, రాజమండ్రి. పరిశోధకులు: (ఈసంచిక) ౧౨ పుటలు. సం. చందా: రూ. ౧-౮-౦. విడిపత్రిక ఆ. ౨. ఇది ఇంకా సంస్కృతిగల పద్యములపై వ్రాసిన వాగుండును.

హిందూవిధవలకు వల్ల హైస్కూలు పత్రిక

చెన్నపురి (కాలై సంచిక)

మాధుమాసముల కొకసారి వెలువడు పత్రిక. వ్యాసములు ఇంగ్లీషు, తెలుగు, అరబిక్ — మాధుమాసములలో కలవు.

సా భి ప్రాయ వి శేష ము లు

శ్లో. యదా యదా హి ధర్మస్య హ్లాని ర్భవంతి భారత,
అధ్యుత్థావ మగర్భస్య తదాఽఽత్మసం శృణో మ్యహమ్.

శ్లో. పరిత్రాణాయ సాధూనాం వివాకాయ చ దుష్కృతావే,
ధర్మనిష్ఠాపవాదాయ సమ్యవామి యుగే యుగే.

ప్రపంచప్రవృత్తియం దన్ని సందర్భములం దును మహాసంరంభము ప్రవర్ధమానం బగుచు ప్రపంచపరిస్థితులు భయనంభ్రమము లను గలుగజేయుచున్నవి. మతములు మాయ మగుచున్నవి; రాజ్యాంగములు భగ్నము లగుచున్నవి; సాంఘికవ్యవస్థలు సన్నగిలు చున్నవి; ఆర్థికసిద్ధాంతములు తారు మా రగుచున్నవి; వృత్తులు మాగుచున్నవి; సకల పరిశ్రమలును నపీనలక్ష్మ్యమును నభిలషించు చున్నవి. ప్రపంచప్రవృత్తియందు చిరకాలము ప్రతిష్ఠను బడసిన బలదేవతకును, ధనదేవత కును, జ్ఞానదేవతకును పదచ్యుతి గలుగజేసి మానవత్వమును ప్రతిష్ఠించుటకు విశ్వమునం దంతటను ధర్మసంరంభము ప్రవర్ధమానం బగు చున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన ధర్మసంరం భమునందు ధర్మసంస్థాపనమునకు ధర్మలక్ష్మ్య మును, ధర్మనీతీణమును, ధర్మసాధనమును నిర్ణయించుటయును, నిరూపించుటయును దుఃఖభూయిష్టమును, దురారాధ్యమును, దుర్లభమును నగుచున్నది.

జీవయాత్రకు ఫలమైన సుఖప్రాప్తి కాది కాఁమునుండియును ధర్మసంరంభము ప్రవర్ధ మానం బగుచు సాధనసాధ్యంబులు దేశ కాలప్రాతానురూపముగను పరిణామమును బొందుచున్నవి. సుసాధన కాధారరహితము లైన సాధనములు, సాధ్యములు మానవధర్మ సంస్థాపనమునకు నిర్ధకము లగుచున్నవి. జీవయాత్రయందు పురుషార్థమునకు, పరమార్థ మైన శాంతికి బదులు సంరంభము, పరార్థ మునకు బదులు స్వార్థము, త్యాగమునకు బదులు భోగము, ప్రేమకు బదులు ద్వేషము, సాహచర్యమునకు బదులు వైరము, పర్యాప్తములై ధర్మారాధనము దురారాధ్య మగుచున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన వైవిధీ భావమును సమన్వయము చేయుటకు మహా ద్దులు, మతస్థాపకులు, కవులు, గాయకులు, ధీరులు, వీరులు, భక్తులు, యోగులు, జ్ఞానులు, కార్మికులు, తత్త్వజ్ఞులు నిర్ణయించిన సాధన సాధ్యములు పూర్ణయోగస్వరూపమును దాల్చవలసిన పరిస్థితులు వర్తమానసంధినమ యమునం దానన్నములై నవయుగనిర్మా

* * * *

ణము నభిలషించుచున్నది. మహానుభావులు వ్యక్తుల మోక్షమునకై నిర్ణయించిన సాధన సాధ్యములను జాతుల మోక్షమునకును మానవకల్యాణమునకును వినియోగించుటకు వివిధజాతులును విశ్వజియత్నములను జేయుచున్న విధమును ప్రపంచపరిస్థితులు వర్వత్ర విశేషము జేయుచున్నవి. స్వార్థపరాయణులకు విశ్వవ్యాప్తమైన మహాపరివర్తనము భయ సంభ్రమములకు గారణంబైనను నలంఘనీయమని ప్రపంచపరిస్థితులు నహస్రముఖములను జోధించుచున్నను పరమార్థమును గ్రహింపకుండుట సంతాపకరముగ నున్నది.

మతాభిమానులు, ధనాభిమానులు, సామ్రాజ్యాభిమానులు, కులాభిమానులు, పాండిత్యాభిమానులు, అధికారాభిమానులు మొదలగు స్యాభిమానపరాయణులు ధర్మవ్యాజమునను వారి శక్తి సామర్థ్యములను పరమార్థ ప్రాప్తికిగాకను స్వార్థారాధనమునకు వినియోగించుట ప్రపంచమునందు పరమార్థములకు మూలమగుచున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాభిమానులు, అమెరికాధనాభిమానులు, ఫ్రాన్సు స్వార్థాభిమానులు స్వార్థారాధనపరాయణులై పరార్థాభిముఖులు గావలసిన యవసరమును వారు గ్రహించుట ప్రపంచశాంతికిని, ఆత్మసంరక్షణమునకును పరమసాధనము గాగలదు. మానవధర్మసంరంభమునందు సామ్రాజ్యధనాధికారప్రమత్తములైన గ్రేటు బ్రిటను ఫ్రాన్సు అమెరికా మొదలగు దేశముల సంయోగము సంరంభమును భయంకరము చేయుగల విధమును

గతించిన ఐరోపా మహాసంగ్రామము విశేషము చేసినది, అపారమైన సంపదలు ప్రపంచ వ్యాప్తమైన దేశములు స్వప్రయోజనములు పరమానర్థములకు వినియోగపడగల విధమును సంగ్రామానంతరము ప్రపంచ మనుభవించుచున్న దుఃఖవేదన విశేషము చేయుచున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాంతర్యాగము లందును, ముఖ్యముగాను గ్రేటు బ్రిటనునందును ప్రబలిన నిరుద్యోగనిర్వాహర నమస్యలును, నశాంతియును ప్రపంచమునందు సంపన్నలకును, కార్మికులకును ప్రవర్ధమానంబగుచున్న సంరంభమునకు దృష్టాంతములుగ నున్నవి.

* * * *

ఆంగ్లేయసామ్రాజ్య లక్ష్యము

ఆంగ్లేయులకు సామ్రాజ్యలక్ష్యము స్వప్రయోజనములందువలెను ధర్మప్రయోజనములందు లగ్నము గానివిధమును రాజ్యాంగోదంతము విశేషము చేయుచున్నది. రాజ్యాధికారమును లేబరుపక్షము వహించినను, లిబరలుపక్షము వహించినను, కన్సర్వేటివుపక్షము వహించినను వారిలక్ష్యము స్వప్రయోజనమునందువలెను పరార్థమునందు లగ్నము గాదని పైమనుకమిషను వ్యవహారములు విస్పష్టము చేసినవి. రాండులేబిల్ వ్యవహారములు స్వార్థపరాయణత్వమునందును, పరపీడనమునందును వివిధపక్షములవారును నేకము గాగల విధమును పరాధీనరాజ్యాంగవ్యవహారములు విస్పష్టముచేయుచున్నవి. ఆవిషయమునే ఇటీవల గ్రేటు బ్రిటనునందేర్పడిన సంయుక్తమంత్ర

వర్గవిధానమును తెల్లము చేయుచున్నది. రామృ
మాణ్డానాల్లుగారు వారి యశాన్న త్యమునకు
గారకులైన స్వపక్షానుచరులను విసర్జించి
పరపక్షముతో కేరుటయును, ముక్తిపదవిని
స్వీకరించుటయును ఆధిగ్రయరాజ్యాంగమునకు
మూలశక్తిని విశేషముచేయుచున్నది. మాణ్డా
నాల్లుగారి ప్రవర్తనము “స్వధర్మే నిధనం
త్రేయః పరధర్మో భయావహః” అనెడి
ధర్మమునకు మహావ్యాఖ్యానముగ నున్నది.
కార్మికపక్షము చిరకాలము కష్టపరంపరల
ననుభవించి గడించిన ప్రతిష్ఠ సంతను మాణ్డా
నాల్లుగారి ప్రవర్తనము నిరర్థకము చేసినది.
ధనరాజ్యాధికారసంరంభమునందు కార్మిక
పక్షము పడసిన విజయమును పక్షనాయకుడు
మాణ్డానాల్లుగారు దేశప్రయోజనముల తైనను
నిహ్నము చేయుట స్వపక్షమునకును,
స్వధర్మమునకును విరుద్ధమని యంగీకరింప
వలసి యున్నది. ధనరాజ్యాధికారసంరక్షణ
భారమును నిర్వహించవలసిన బాధ్యత కన్న
ర్యేటిపుపక్షముమీదను గలదు గాని లేబరు
పక్షముమీదను లేదు. లేబరుపక్షనాయకు
నకు రాజ్యాధికారనిర్వహణము దుస్తరమై
నపుడు రాజ్యాధికారము నితరపక్షములవశము
చేయుటయును తా నధికారమును విసర్జించు
టయును ధర్మము. ఇటులు చేయుటకు బడులు
పరపక్షధర్మనిర్వహణమునకు మాణ్డానాల్లు
గారు నాయకత్వమును బూనుకొనుట తా
త్కాలికప్రయోజనముల కుపయోగ మైనను
గ్రేటుబ్రతునునందును, విదేశములందును తీవ్ర

సంరంభమునకును, పరివర్తనమునకును సాధన
భూత మగుట సహజము. రామృ మాణ్డా
నాల్లుగారు ప్రధానామాత్యుడుగను, ఫిలిపు
స్నోడనుగారు కోకాధికారిగను నేర్పడినను,
రాజ్యాధికార మంతయును బాల్టునిను
పక్షాధీనమైన విధమును ను ద్యోగములు,
రాజ్యసీతి, కన్న ర్యేటిపు పక్ష ప్రాబ
ల్యము, కార్మికపక్షప్రతిఘటనము విస్పష్టము
చేయుచున్నవి. నూతనముక్తివర్గమునందు
గల 50 ఉద్యోగులందును లేబరుపక్షమువారు
8, లిబరలుపక్షమువారు 11, కన్న ర్యేటిపు
పక్షమువారు 31 ఉద్యోగులు గలరు. ఈ
యద్యోగనిర్ణయములు మాణ్డానాల్లుగారి
స్వపక్షవిఘాతమునకును, ప్రతిపక్షప్రాబల్యము
నకును నిదర్శనములు. సంయుక్తముక్తివర్గ
మునకు ప్రయోజన మార్థికపరిస్థితులం దాదా
యవ్యయములను సమర్థించుట యని మాణ్డా
నాల్లుగారు ప్రకటించిరి. కన్న ర్యేటిపుపక్షము
వారు తాము స్వయముగాను చేయజాలని
పనిని లేబరుపక్షనాయకునిద్వారా చేయిం
చుట వారి రాజ్యసీతికి నిదర్శనముగ నున్నది.
ప్రపంచమునం దంతటను సాంఘికపరివర్తనము
పర్యాప్తంబగుచున్న సమయమునందు గ్రేటు
బ్రతునునందు ధనాధికారమును సంరక్షించు
టకు జేసినప్రయత్నములు గ్రేటుబ్రతునుకును,
బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమున
కును ప్రయోజనకరములు గాజాలవు. సంయు
క్తరాజ్యాంగమునలనను విదేశములందు గ్రేటు
బ్రతునుకులొప్పుపట్టినను స్వదేశమునందు భిన్న

పక్షములందు సంక్షోభము గలుగుటయును, లేబరుపక్షమునం దుద్రేకము ప్రబలుటయును సహజము. బ్రిటిషుప్రభుత్వము భారతరాజ్యాం గముపట్లను సహజముగను చూపెడి నిరసన నిరంకుశభావములు సంయుక్తప్రభుత్వమునందు సర్ సామ్యులు హోరుగారి యధికారము క్రిందను స్థిరతరము లగుటయును సహజము. ప్రపంచపరిస్థితులును, గాంధీమహాత్ముని సాన్నిధ్యమును కౌండుటెబిలు సమాజేశమును ప్రయోజనకరము చేయుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

* * * * *

ప్రపంచము - సవయుగభర్తము

సవయుగలక్ష్యమైన మానవధర్మనిర్వహణము తీవ్రగతిని ప్రపంచమునందంతటను వ్యాపించుచున్న విధమును రుష్యా చీనా హిందూ స్థాన దేశముల పరిస్థితులు విశేషము చేయుచున్నవి. ప్రపంచమునందు గల ప్రజలలో సగము ప్రజ లీ మూడుదేశములందును గలరు. రుష్యాయందు మతరాజకీయాధికసాంఘికపరివర్తన మతివేగమునను ప్రవర్ధమానం బగుచు, ప్రపంచవ్యాప్తములైన యాచారవ్యవహారములు మానవధర్మవికాసమున కేర్పడిన వనియును, మానవుడు సంస్థల రక్షణ వికాసముల కేర్పడలేదనియును రుజువు చేయుచున్నది. రుష్యాయందు మతగురువులు, భూస్వాములు, ధనస్వాములు, రాజ్యాధికారులు వార్షిప్రతిష్ఠలను గోల్పోయిరి. ధనభాగ్యములు, భూములు, పరిశ్రమలు, రాజ్యాధికా

రము ప్రజాయత్నము లైనవి. ధర్మనిర్ణయాధికారము మతగురువులనుండి ప్రజలకు సంక్రమించినది. జనులకు దురాశ దుర్లభమైనది. ప్రజలకు దేశమునందును, ధర్మమునందును, సాఖ్యమునందును, సంపదలందును నవీనలక్ష్యము గలుగుచున్నది. రుష్యాప్రభుత్వము నిర్ణయించిన పంచవర్షవిధానము పరమప్రయోజనమును గలుగజేయుచున్నది. సుఖజీవయాత్రకు సాధనభూతములైన వివిధపరిశ్రమలను వికసించజేయుటకు ప్రజలు వారి శక్త్యుత్సాహములను వినియోగించుచున్నారు. ప్రజలన్నవత్స్రములకును, విద్యావినోదములకును తడవుకొనవలసిన యవసరము లేకను జీవయాత్రను గడపుచున్నారు. శిక్షాస్మృతి నుండి మరణదండనమును తీసివేసినను దేశద్రోహులు ఘోరమైన మరణదండనమునకు గురియగుచున్నారు. రుష్యాయందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న సాంఘికపరివర్తనము ప్రపంచమునందంతటను ప్రజాలక్ష్యము నాకర్షించుచు ప్రజాహృదయమునందు సాంఘికపరివర్తనాంకురములను నాటుచున్నది. ప్రపంచప్రవృత్తియందు విషయోపభోగములందు సంతృప్తి గలుగుట యసంభవమని నిత్యజీవితానుభవము సకలజనులకును విశేషము చేయుచున్నది. రుష్యారాజ్యాంగములు సకలజనులకును జాతి, మత, స్థితి, కులబాదిభేదములు లేకను సమానావకాశములను గల్పించుటకు జేయుచున్న నిర్ణయములు సమాదరణీయములైనను భిన్నసంస్కారములు గల ప్రజల

యందు సమానావకాశములు, సమానప్రయోజనమును గలుగజేయజాలవు. పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన సంస్కారమునకు పరిణామమైన రుష్యా సోవిటు విధానము లోకకల్యాణమునకు సమ కూర్చగల పరమప్రయోజనమును కాలము వ్యక్తముచేయవలసియున్నది.

రుష్యా యవలంబించిన పంచవర్షవిధానమును చీనాదేశప్రభుత్వము దశవర్షవిధానముగ నవలంబించుచున్నది. నలువదికోట్ల చీనాప్రజ లవరిమితమైన వస్తునిర్మాణమునకు బూనుకొనునపుడు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తము గాగల యార్థిక సంరంభము దురూహ్యము. రుష్యా చీనా దేశములందు ప్రజలు కిర్రేంద్రియసాధ్యములైన పరిశ్రమ లందును యంత్రదేవతను ప్రతిష్ఠించినపుడు వర్తమాన సమయమునందు సంక్షోభమునకు మూలమైన నిరుద్యోగసమస్య నూరు రెట్లధికముగను ప్రపంచమును బాధించుట సంభవము. నిర్మాణప్రవృత్తియందు వివిధ దేశములు చూపుచున్న అహమహమిక సంక్షోభమునకువలెను శాంతికి సాధనము గాజాలదని లోకానుభవము విశదముచేయుచున్నను సంకుచితమైన స్వార్థపరత్వము నవీనమార్గావలంబనమునకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. ప్రపంచలక్ష్యమును నిర్మాణవిధానమునుండి వినియోగ మార్గమునందు లగ్నము చేయవలసిన యవసరమును ప్రపంచావృత్తిమైన దురవస్థ విశదముచేయుచున్నది. వివిధ దేశములందును ముడిపిస్తువులును, నిర్మాణపదార్థములును కొనువారు

లేకను విలిచియున్నవి. ఈపదార్థములు వినియోగపడగల సాధన మవసరము గాని వినియోగదుర్లభమైన పదార్థముల యవరిమిత నిర్మాణము స్వదేశమునకును, విదేశములకును ప్రయోజనకరము గాదు. ప్రపంచ మభిలషించునది సహకార వినియోగములు గాని ప్రపంచ స్పృహనిర్మాణములుగావు. రుష్యా చీనా దేశములవలంబించుచున్న నిర్మాణప్రయోగము మానవధర్మసంస్థాపనకు సంకల్పింపబడినను విషయోపభోగలక్ష్యమైన ఫలముమాత్రము ప్రతికూలముగ నుండుట సహజము. మానవధర్మాభ్యుదయమునకు విషయోపభోగసామర్థ్యము ప్రమాణముగను గ్రహింపబడునపుడు భిన్నమైన ఫలము గలుగుటయును సంభవము. మతబోధకులు, అర్థశాస్త్రజ్ఞులు, సంఘాభిమానులు, రాజ్యానీతిజ్ఞులు, యంత్రోపకరణ నిర్మాతలు మున్నగు ధర్మాధికారులు వారిలక్ష్యమును బాహ్యసాధనములనుండి ఆభ్యంతరసాధనములకును, భోగమునుండి త్యాగమునకును, ప్రవృత్తినుండి నివృత్తికిని, సాంఖ్యమునుండి యోగమునకును ప్రవర్తింపజేయుట మానవధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనము గాగలదు. గాంధీమహాత్ముడు మానవధర్మాభ్యుదయమునకై స్వదేశమునందు జేయుచున్న బాహ్యభ్యంతరసాధనములు మానవధర్మ సంస్థాపనమునకు వినియోగపడగల విధమును ప్రాజ్ఞులు పరిగ్రహించుట శ్రేయస్కరము.

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు - మానవధర్మము

అఖండమైన ధర్మము దేశకాలపాత్రావరణములందు ఖండరూపములను గోచరంబగుచు భయసంభ్రమములకు గారణంబగుచున్నది. వైమిత్తికములైన స్వధర్మపరధర్మములు నిత్యమైన ధర్మమునకు కళంకము నాపాదించుచున్నవి. సంకుచితములైన మతధర్మములు, సాంఘికధర్మములు, రాజకీయధర్మములు, ఆర్థికధర్మములు ధర్మాధికార వ్యాజమునను గలుగజేసిన దుఃఖానుభవము ప్రపంచేతిహాసములందు దుఃఖాధ్యాయముగ నున్నది. ధర్మము నిత్యమైనను కాలావరణమునందు సనాతననవీనరూపములను గోచరంబగుచు సంరంభమునకు సాధనంబగుచున్నటులు సాహచర్యమునకు సాధనము గాకున్నది. కాలావరణమునం దనవరతమును నవీనము సనాతనంబగుచున్నను, కాలాభిమానులు ధర్మస్వభావమును విస్మరించుటయును, ధర్మస్వరూపముల సంస్మరించుటయును పరమానర్థములకు మూలమగుచున్నది. ఓ ధర్మదేవతా! నీ పవిత్రనామసంస్మరణమును జేయుచు నెంత యపవిత్రఘోరకార్యములు సంప్రాప్తము లగుచున్నవి! మతాచారవ్యవహారములు ధర్మమూలమైన లోకయూత్రీయందు సనాతననవీనధర్మరూపములను గలుగజేయుచున్న సంక్షోభము దారుణముగ నున్నది.

ధర్మాత్ముడైన గాంధీమహాత్మునకు ఖండములైన ధర్మావరణములు దుఃఖదాయకము

లైనవి. దరిద్రనారాయణులు, నిమ్నజాతులు, పారతంత్ర్యము, పరావలంబనము, నిస్సహాయత్వము దుఃఖోద్వేగమునకు మూలములైనవి. బ్రహ్మసూత్రములు, ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీతలు ఉపదేశించెడి పరమార్థము మిథ్యారూపమును దాల్చినది. సిద్ధాంతమునందు బ్రహ్మత్వము, వ్యవహారమునందు పశుత్వము జీవయూత్రకు లక్షణములైనవి. 'తత్త్వమసి, నర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, శివోఽహమ్' మొదలగు మహావాక్యార్థములు నిత్యజీవనమునందు నిర్లభకములైనవి. దుఃఖమయమైన భారతీయనిత్యజీవనమును సుఖదాయకము చేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు పక్షమణము చేసిన నిర్మాణకార్యవిధానము ఫలప్రదమగుచున్నది. మోహగ్రస్తమైన భారతీయహృదయమునందు సంస్కృతిగలిగి ప్రత్యభిజ్ఞానముదయించినది. గాంధీమహాత్ముడు పక్షమించిన నిర్మాణకార్యవిధానమునందును, సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందును భారతీయసంస్కారమును, ప్రత్యభిజ్ఞానమును సువ్యక్తములైనవి. గాంధీమహాత్ముడు పక్షమించిన సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందు ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసంస్కారములు సమ్మేళనమునొందినవి. సాంఖ్యయోగము, కర్మయోగము సత్యాగ్రహమునందు సమన్వయమును బొందినవి. అఖండమైన ధర్మము నిత్యమైన సత్యాహింసా ధర్మములందు గోచరంబగుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబుగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముని దండిప్రస్థానము సత్యాగ్రహప్రతిభను లోకమునకు సువ్యక్తము చేసి

నది. మారణసాధనములు, లాత్రిప్రయోగములు, నిర్బంధశాసనములు, దౌర్జన్యములు సత్యాగ్రహమును భేదింపజాలని విధమును సత్యాగ్రహవిజయము విస్పష్టము చేసినది. భారతీయవిజ్ఞానసంస్కారములు సత్యాగ్రహప్రస్థానమునకు దగియున్న విధమును గత సంవత్సరమునందు సంప్రాప్తమైన శాంతి సమరవిజయము విశదముచేయుచున్నది. సత్యాగ్రహసమరమునకు నాయకుడైన గాంధీమహాత్ముడు కాంగ్రెసుపక్షమునను పూర్ణస్వరాజ్య సంపాదనమునకు రాయబారమును నడుపుటకు సకలవిధములను దగియున్న విధమును మహాత్ముని సత్యప్రవర్తనము చాటుచున్నది.

గాంధీమహాత్ముని లండనుయాత్ర ప్రపంచేతిహాసములందు దివ్యేతిహాసముగ నుండగలదు. నిరంకుశాధికారులు కల్పించిన విఘ్నపరంపరల సత్తిక్రమించుటయందే గాంధీమహాత్ముని మాహాత్మ్యము సువ్యక్తమగుచున్నది. నిరంకుశాధికారదేవతలు దేశమునందంతటను గాంధీ - ఇర్విను బడంబడికకు గలుగజేయుచున్న ప్రతిఘటనములు కోపోద్రేకములకు గారణంబులైనను గాంధీమహాత్ముడు చూపిన సహన మద్భుతముగ నున్నది. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు హృదయపరివర్తనము గలుగలేదని దేశవ్యవహారములు విస్పష్టము చేయుచున్నను గాంధీమహాత్ముడు స్వధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుట శ్రేయస్కరముగ నున్నది. ధర్మాత్ములు విఘ్నపరంపరలు సంప్రాప్తమైనను ప్రారంభములను

పరిత్యజింపని విధమును మహాత్ముని ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాంగపరిస్థితులందాశాకాంతులు గనుపడకపోయినను స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు పూనిన ధర్మసంకల్ప మాశాజనకముగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముని సరళస్వభావము, సాధుప్రవృత్తి, సత్యసంధత్వము, త్యాగశీలము భారతీయప్రాతినిధ్యమున కనిర్వచనీయమైన యధికారమును గలుగజేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని సంకల్పమును వారి ధర్మసందేశము విశదము చేయుచున్నది.

“విదేశీయుల సంతృప్తికర్తవ్యమునుండియును, దాస్యమునుండియును, భారతదేశమును తప్పింపగల రాజ్యాంగవిధానమును బడయుటకు నేను సర్వశక్తులను వినియోగించెను: (1) అవసరమైనచో పొరపాటులను చేయుటకుగూడ నా దేశమునకు ప్యాతంత్ర్యము చేపూరవలెను. (2) భారతదేశపరిపాలనమున నిరుపేదలకుగూడ స్థాన ముండవలెను. పాలకసంఘమున వారిమాట చెల్లుబడి కావలెను. ఇది నాదేశమును భావము మనఃపూర్వకముగా ప్రతిభారతీయునకును కలుగవలెను. (3) అగ్రవర్ణము అంత్యవర్ణము అను భేద మెంతమాత్రము నుండగూడదు. (4) అన్ని మతములవారును సంఘములవారును సమరసపోషకభావములతో కలసి మెలసి యుండవలెను. (5) అస్పృశ్యతకును, మద్యపానమునకును అవకాశ మెంతమాత్రము నుండగూడదు. (6) పురుషులకు గల హక్కు లన్నియును స్త్రీలకుగూడ నుండవలెను. (7) ఇతరదేశములవారందరితోను భారతీయులు మైత్రి గలిగియుందురు. ఇతరదేశములవారి ధనమును భారతీయుల పేషింపదు. భారతదేశమునందలి ధనమును ఇతరదేశములవారి రహసింపదు. భారతీయుల పకాళము నియ్యదు. కాన భారతదేశమున సైన్యము ఎంత తక్కువగా నుండుట కవకాశము కలదో అంత తక్కువగానే యుండవలెను. (8) అక్షరజ్ఞానశూన్య

లగు కోట్లకొలది సామాన్యప్రజలకు ఇతరసంఘముల నెలవ నష్టము కలుగునెడల తప్ప అన్ని సంఘములను విడదీయములైనను, స్వదేశీయులైనను అత్యధికముగా గౌరవించబడవలెను. (9) విదేశీయులు స్వదేశీయులు అను భేద మెంతమాత్రము నుండగూడదు.

నేను కలలలో చూచుచున్న భావిభారతదేశ స్వరాజ్యస్వరూప మిదియే. దీనికారకే నేనును కొండు లేచియున్నాలో సకలశక్తులను వినియోగించెదను. నా ప్రయత్నము విఫలము కావచ్చును గాని నేను నా సిద్ధాంతములను తప్పుకుండవలెననియును కాంగ్రెసువారి విశ్వాసమునకు పాత్రుడను కావలెననియును కోరునెడల యితరకంటె తక్కువయగుదానితో నెంతమాత్రమును సంతృప్తి నొందజాలను. "

గాంధీమహాత్ముని సందేశము భారతీయ స్వరాజ్యసందేశముగను నిర్దేశింపబడినను వారి సందేశము విశ్వజనీనమైన ధర్మసందేశము, శాంతిసందేశము, సత్యసందేశము, అహింసా సందేశము, ఆధ్యాత్మికసందేశము. భాగ్యభోగారాధనము, ఆయుధధారణము, పరాక్రమణము, స్వాభిమానము, బాహ్యోడంబరము, యంత్రారాధనము, వాణిక్యనీతి లక్ష్యములైన పాశ్చాత్యప్రపంచమునకు దిగింబరుని ధర్మసందేశమునందు, శాంతిసందేశమునందు, కింగ్సులి మందిర నివాసమునందు సత్యసందేశమునందు విశ్వాసము గలుగుట దుర్లభము. బ్రిటిషు రాజ్యనీతిజ్ఞులును, పాశ్చాత్యపండితులును దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్న ప్రపంచమునందు సుఖశాంతులనుస్థాపించుటకు గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహసందేశమునందలి షర

మార్గమును గ్రహించి శాంతిస్థాపనమును జేయుదురుగాత!

భారతీయసాభాగ్యమున కాత్మార్పణము చేయుచున్న గాంధీమహాత్ముని సందేశమును పాలించి భారతీయులు కామితార్థములను బడయుదురుగాత!

"నేను భారతదేశమునకు నివసించు దూరముగా పోవుచున్నాను గాన నేను భారతీయుల కీ విజ్ఞప్తి పంపగోరెదను.

నేను విదేశీయులలో నున్నపుడు దేశీయులందరు అహింసావిధానమునే ధర్మగ్రహముగా ననుసరించుచుండ గోరెదను. అప్పుకొంతను నిర్మాణించుట, మద్యపానమును రూపుమాపుట, విదేశీవస్త్రములను బహిష్కరించుట, నివాసస్తువులను (డ్రస్సు) పరివర్తించుట యీ నాలుగువిధములగు నిర్మాణవిధానమును దేశీయులందరును కొనసాగింపవలెను. ప్రజలలో పైకమత్యము కలిగింపవలెను. గ్రామములలో గృహపరిశ్రమలను ముఖ్యముగా నూలునడుపుటను నృద్ధికొందింపవలెను. క్రమముగా అధికారము తమచేతులలోనుండి భారతీయుల చేతులలోనికి పోవుట నిశ్చయము అని ఆంగ్లేయులు ప్రభుత్వోద్యోగులును యితరులునుగూడ గ్రహించియున్నచో వారు కాంగ్రెసువారియందును కాంగ్రెసునందును విశ్వాస ముంచవలెనని నేను కోరెదను. "

గాంధీమహాత్ముని సందేశమునందలి షరమార్గమును పాలించుటకు నిరంకుశాధికారులును, ప్రజలును పనిబూని శాంతిని రక్షించి కామితార్థములను బడయుటకు భగవంతుడనుగ్రహించుగాత!